

ІНОЗЕМНА ЛІНГВІСТИКА

Богдан АВДЄЄВ

МОВНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ ЕФЕКТУ ІРОНІЇ В РОМАНІ ДЖ. РОУЛІНГ „HARRY POTTER AND THE SORCERER'S STONE”

*(магістрант факультету іноземних мов)**Науковий керівник – кандидат педагог. наук, доцент Л.О. Ярова*

Осмилення іронії як естетичної категорії сягає ще часів античності, зокрема філософії Сократа. Оригінальну теорію іронії розробляли викладачі Києво-Могилянської академії В. Новицький, Т. Олександрович, С. Яворський, Л. Горка, Й. Кроковський, Г. Кониський, Ф. Прокопович, М. Довгалевський та інші. Над концепцією романтичної іронії, яку Г.-В.-Ф. Гегель уважав суб'єктивною грою свідомості, працювали німецькі романтики Ф. Шлегель та А. Мюллер. В Україні вчення про заперечну іронію розвивали М. Костомаров, І. Котляревський, А. Метлинський [3, 313].

На думку відомого українського теоретика-літературознавця А. Ткаченка, іронія в широкому розумінні означає вид комічного в естетиці, що передбачає кпин чи нищівний скепсис, перевагу чи поблажливості, зумисне приховані, але визначальні для загальної тональності чи навіть пафосу твору та організації всієї його образної системи [5, 448]. Іронія у вужчому розумінні – лукава чи насмішкувата інакшомовність, коли слово чи вираз набувають в образному контексті значення, протилежного буквальному, або такого, що ставить його під сумнів чи заперечує. У цьому вужчому розумінні іронію відносять до тропів, або до стилістичних фігур [5, 448]. На думку В. Лесина, „іронія може виражати різні відтінки сміху: сміх жартівливий, доброзичливий, лукавий, зневажливо-осудливий, глузливий, саркастичний тощо” [2, 83–84].

О. Тараненко подає таку дефініцію вищевказаного терміна: „Іронія (грец. *ειρωνεία*, букв. – насмішка, глузування, прихований глум) – різновид антифразису, троп, де з метою прихованого глузування або для легкого, добродушного жарту мовна одиниця з позитивно-стверджувальними (в широкому розумінні) значенням, конотацією або модальністю вживається з прямо протилежними характеристиками” [4, 214]. Крім того, іронія, як правило, супроводжується відповідною інтонацією: удавано серйозною, співчутливою, шанобливою тощо.

Роман Дж. Роулінг „Harry Potter and the Sorcerer's Stone” дуже багатий на іронію, яка має велику зображувальну силу, влучність і глибину образності. Зазначена проблема ще не була предметом наукового вивчення, що й зумовило вибір теми публікації. Іронія надає цьому роману естетичної краси та природності мовлення, яскравості замальовок і допомагає передати настрої усього твору. За основу дослідження обрано класифікацію, запропоновану В. Кухаренко [Див.: 1]. Матеріали аналізу іронії в романі Дж. Роулінг „Harry Potter and the Sorcerer's Stone” свідчать про використання трьох різновидів аналізованого тропу: 1) вербальну іронію, через яку авторське ставлення до висловлюваного відмінне від того, що насправді малося на увазі: відбувається протиріччя між сказаним і тим, що мислиться, а також вербальне протиставлення негативного через позитивне та навпаки. Вербальна іронія одночасно реалізує два логічних значення – словникове й контекстуальне, проте ці два значення протилежні одне одному;

2) стерта іронія, яка формується на протиставленні думок, переконань, міркувань мовця із загальноприйнятими моральними й етичними нормами.

3) ситуаційна іронія, що створюється через неочікуване й несподіване розпізнавання комічності ситуації. Ситуаційна іронія заснована на суперечливому усвідомленні життєвої невідповідності й ірраціональності: невідповідності того, що очікується, і того, що трапляється насправді.

Найчастіше зустрічається стерта іронія: „It was one of those rare occasions when the true story is even more strange and exciting than the wild rumours. Harry told them everything: Quirrell; the mirror; The Stone; and Voldemort. Ron and Hermione were a very good audience; they gasped in all the right places, and when Harry told them what was under Quirrell's turban, Hermione screamed out loud” (Rowling, 301).

Цей епізод переносить читачів до світу оцінок персонажа Гаррі Поттера, до його дитячої свідомості. Тут спостерігається іронічний контраст між природними відчуттями та ставленням людини й тим зовнішнім неприродним, дещо напускним виглядом, яким Гаррі Поттер хоче вразити оточуючих, а разом і читачів. Гаррі Поттер розкрив велику таємницю філософського каменя, пройшов через страшні випробування, які загрожували його життю, він – справжній герой, особливо для дитини-читача. Автор вводить власну насмішку Гаррі над своїми подвигами, завдяки цьому він виглядає благороднішим, підсміюється над собою як об'єктом для поклоніння, іронізує над своїми вчинками. Іронічні слова персонажа „when the true story is even more strange and exciting than the wild rumours” свідчать про достовірність його слів, про його дотепність і винахідливість; відповідно за допомогою слів „they gasped in all the right places”, „Hermione screamed out loud” автор викриває неширих, неприродних людей, які часто підкріплюють свої вчинки штучними емоціями.

У розглянутому прикладі використана стерта іронія та з певними елементами структурна іронія. Стерта іронія в цьому епізоді виявляється в описі власного іронічного ставлення Гаррі Поттера до своїх пригод, а елементи структурної іронії – у „повчальній” насмішці автора над „героями на словах” і вигаданих ними „легендами-байками”. У зазначеному випадку іронія створена через використання псевдооб'єктивних висловлювань та антонімів. У наведеному прикладі

іронія реалізована в межах надфразової єдності, тобто в межах певного контексту, а не на рівні однієї фрази, і виконує зображувальну, характеристичну та оцінно-виражальну функції.

В основі іронії може бути метафоричність та образне порівняння: „His face went from red to green faster than a set of traffic lights. And it didn't stop there. Within seconds it was the grayish white of old porridge” (Rowling, 35). Цей приклад ілюструє вербальну іронію. У цьому випадку іронія не гостро дошкуляє своєю дотепністю, а навпаки, є м'якою та подитячою добродушною. Навіть якщо слова „the grayish white of old porridge” можуть уважатись уципленими й грубуватими, то в контексті вони звучать жартома, з усмішкою. Уміння з гумором та іронією допомогти до свого тирана – містера Дерслі – є ознакою оптимізму головного персонажа. Наведений приклад іскриться неприхованою іронією, що якнайвлучніше висловлює глузування. У даному випадку така неприхованість особливо вагома для емоційно-оцінного та комічного функціонування іронії в тексті. Розглядана іронія ґрунтується на метафоричності „it was the grayish white of old porridge” та образному порівнянні „his face went from red to green faster than a set of traffic lights”. Ужита іронія переконливо демонструє одну з основних прикмет будь-якого типу іронії – це більший чи менший ступінь узагальнення, аж до перенесення названого об'єкта чи явища („face”) на інший, начебто несхожий на нього („a set of traffic lights”, „old porridge”). Саме метафора, порівняння, емоційно-оцінні мовні одиниці допомагають створити образність, експресивність та досягти перенесення й узагальнення значення. Наведений приклад іронії реалізується в надфразовій єдності та виконує зображувальну, характеристичну й оцінно-виражальну функції.

Часто ми зустрічаємо в одному уривку як іронію, так і гумор. „Another year gone! „Dumbledore said Cheerfully”. „And I must trouble you with an old man's wheezing waffle before we sink our teeth into our delicious feast. What a year it has been! Hopefully your heads are all a little fuller than they were ... you have the whole summer ahead to get them nice and empty before next year starts” (Rowling, 304). У першій частині цього уривка застосовано гумор, а не іронію, тому що використана відверто комічна ситуація, а не прихована намішка чи глузування: професор розмовляє зі своїми студентами-підлітками як їхній ровесник. Такий спосіб висловлювання є втіленням гумористичного, а відповідно й комічного завдяки гротескному забарвленню. З наступним реченням мовлення героя стає іронічним. Учні збентежені, вони потрапили в кумедне становище, яке характеризується в першу чергу ступенем серйозності ситуації: вечір на честь закінчення навчального року, на якому вони чують досить дотепну й неоднозначну промову професора Дамблдора. Його іронічний виступ виражає певну невідповідність між наміром адресанта й семантикою висловлювання. У другій частині композиції цього епізоду маємо справу із ситуаційною іронією, що створюється завдяки використанню таких мовних засобів, як псевдооб'єктивні висловлювання для підсилення ефекту намішки: з боку професора до своїх учнів з метою похвалити їх і водночас не дозволити їм розслабитись у ставленні до навчання. У наведеному прикладі іронія реалізована в межах надфразової єдності, з яскраво вираженою категорією системності тексту, яка забезпечує взаємодію мікрозасобів („delicious feast”) та макрозасобів („heads”).

Таким чином, іронія – це троп, який ґрунтується на називанні від супротивного, коли про щось говориться ніби в позитивному плані, але прихований підтекст свідчить про зовсім протилежне. В ораторській мові на це вказує відповідна інтонація, а на письмі такі слова беруть у лапки. Існує широке і вузьке розуміння іронії. У широкому розумінні – це вид комічного в естетиці, а у вузькому – лукава чи намішківата інакшомовність (троп). У процесі аналізу в тексті досліджуваного художнього твору зафіксовано 56 випадків використання іронії. З них прикладів стертої іронії – 27 (48,2 %); вербальної іронії – 24 (42,8%); ситуаційної іронії – 5 (8,9%).

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

Rowling – Rowling J.K. Harry Potter and the Sorcerer's Stone. – NY Sholastic Inc., 1999. – 312 p.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Кухаренко В.А. Інтерпретація тексту. – М.: Просвещение, 1988. – 192 с.
2. Лесин В.М. Літературознавчі терміни: Довідник. – К.: Радянська школа, 1985. – 251 с.
3. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. – К.: ВЦ „Академія”, 2006. – 752 с.
4. Тараненко О.О. Іронія // Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко (співголови), М.П. Зяблюк та ін. – К.: Українська енциклопедія, 2000. – 752 с.
5. Ткаченко А.О. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства). – К.: Правда Ярославичів, 1994. – 448 с.

Єлена АРУТЮНЯН

ТРАДИЦІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ХІХ СТОЛІТТЯ У РЕТРО-ДЕТЕКТИВІ Б.АКУНІНА

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – доктор філол. наук, доцент С.О. Тузков

Стаття присвячена дослідженню детективної творчості Б. Акуніна, типологічних сходжень та генетичних зв'язків його романів з англійською класичною літературою. Особлива увага приділяється діккенсівським конотаціям у романах “фандорінського циклу”.

Мета нашої статті дослідити вплив міжтекстових зв'язків на створення художніх образів у циклі Б. Акуніна “Пригоди Ераста Фандоріна”.

Одним із жанрів, що активно розробляється у сучасній белетристиці, є жанр детективу. Як відомо, для детективу характерним є особливий вид конфлікту, основу якого складає розгадка злочину, тому головною сюжетною ситуацією і є його розкриття: таємниця – це і найважливіша ланка сюжету, і його рушійна сила. Розповідь, як правило, починається з факту злочину, поступово окреслюється коло підозрюваних, пропонується певна реконструкція подій, виникають, а згодом заперечуються “хибні сліди”, що заводять розслідування у глухий кут, – все це створює сюжетну динаміку.

Головному герою-сищику завжди протистоїть антигерой, і розкриття таємниці є перемогою над ним. У детективі створюється впорядкований і передбачуваний світ, що співвідноситься з усталеними, стереотипними уявленнями про добро й зло; у ньому, як правило, використовуються образні і словесні формули, які легко упізнаються реципієнтом, оскільки вони знайомі йому з попереднього читачького досвіду. Разом з тим завдяки своїй властивості опановувати найрізноманітніший життєвий матеріал і втілювати його в захоплюючому сюжеті детектив є одним з найбільш популярних жанрів.

У 1990-х рр. XX ст. детектив суттєво еволюціонував: внаслідок літературних експериментів, пов'язаних з поєднанням прийомів письма і жанрових форм “високої” та масової літератури, виникають твори з так званим “подвійним кодуванням” або “подвійною адресацією” [1, 413]. Елементи детективу, історичного та інтелектуального романів знаходимо у творах Б. Акуніна, Д. Брауна, Е. Л. Доктору, А. Перес-Реверте, У. Еко та ін. На межі між елітарною і масовою літературою часто знаходиться ретро-детектив. На відміну від російської літературної традиції, у західному літературознавстві за ретро-детективом закріпилося визначення “історичний детектив” (historical mystery). Джерелом формування цього явища вважають англійські детективні твори 40 – 50-х рр. XX ст. з історичною тематикою, та особливе місце серед них займає роман А. Крісті “Death Comes At The End” (1944). Події роману точаться у Давньому Єгипті, структура твору майже не відрізняється від традиційної детективної схеми. Однак у цьому детективі письменниця знехтувала низкою правил щодо створення класичного детективу: окрім перенесення дії в екзотичну країну і занурення в історичне минуле, у романі є елементи містики, у сюжеті виникає лінія кохання, що, як відомо, вважалось неприпустимим в епоху класичного детективу. Але саме така сюжетна схема детективного роману стає найбільш поширеною наприкінці XX – початку XXI ст.

Історичний детектив, на відміну від детективу, пов'язаного із сучасністю, передбачає більш активний діалог з текстами попередніх культур. Тільки у такий спосіб можна реконструювати минуле. Все вищезазначене є, безумовно, характерним і для ретро-детективів Б. Акуніна, хоча персонажів цього письменника більш правильним було б називати псевдоісторичними. Детективним жанрам властива повторюваність нарративних моделей, “формальність”. Побудова цих творів у цілому передбачувана, але разом з тим можливі незліченні варіанти ситуацій, авторські імпровізації, для чого багатоміліардна історія людства становить, звичайно, найрізноманітніший і цікавий матеріал.

Формування детективного жанру здійснювалося у період панування романтизму, тому деякі конструктивні ознаки цього літературного напрямку позначилися і на сучасному детективі. Акунін дуже багато списує на гру і несерйозність жанру. Багато критиків приймають подібні вислови всерйоз і прямо говорять, що саме в акунінських творах – гра з літературними контекстами, але немає в них авторського послання. Персонажі постійно обговорюють між собою найважливіші соціальні, політичні і світоглядні проблеми, а авторської позиції не видно і не чути.

Але авторська позиція присутня. Тільки прихована вона в товщі висловів персонажів, і потрібно дуже пильно спостерігати за їх поведінкою, щоб зрозуміти, в чому ця позиція полягає.

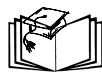
Перш за все, необхідно звернути увагу на те, як починається більшість романів. Як правило, на початку обов'язково приводиться який-небудь документ, частіше всього газетна стаття “тієї епохи”, що занурює читача безпосередньо в історію. Слідуючи давній моді, автор рясно оснащує текст вигаданими газетними статтями, рапортами і листами. З одного боку, це підкріплює ілюзію автентичності; з іншого – офіційний, підкорений певним нормам текст імітувати ще легше.

Духу романтичної традиції відповідає образ сищика – неординарної особистості з аналітичним складом розуму і творчою уявою. Головний герой акунінської серії Ераст Фандорін цілком відповідає цим вимогам: це людина позапобутова, незвичайна. Він наділений всіма можливими чеснотами, але не стає від цього примітивно позитивним і повчально скучним. Він відмінно б'ється, кристально чесний, галантний з пані, політкоректно розмірковує про Росію та її майбутнє. Він істинний патріот, притому благородного іноземного походження.

Романтичний герой, намагаючись вирватися з тенет оточуючої його недосконалої дійсності, іноді вирушає у далекі мандри, наприклад, на Схід, у пошуках екзотики та внутрішньої гармонії. Схожий на такого героя і Фандорін: його також “вабить Схід, але Далекий Схід” [4, 160]. В епоху романтизму виникає дендизм, що не лише став унікальним напрямком моди, а й вплинув на літературу. Образ денді втілено у багатьох літературних творах XIX ст. Риси дендизму притаманні й Фандоріну [3, 242]. Цей герой вирізняється чіткою, хоча й дещо екстравагантною структурованістю особистості, своїм власним стилем вишуканої спортивної елегантності і легкою манерою спілкування. Б. Акунін у кожному з творів свого циклу підкреслює вибагливість туалету головного героя та його увагу до модних дрібничок.

Зіткнення неординарної особистості сищика з банальним світом, у якому панує стереотипне мислення, – один з канонів детективу, що надає цьому жанру романтичні риси, хоча розвиток жанру і відбувався вже в умовах іншої системи естетичних координат – реалістичної. Романи Б. Акуніна властивий соціальний “діккенсівський код” [2, 41], і розлогі описи життя великого міста органічно вписуються у детективну інтригу його творів. Найбільш яскраво діккенсівський код дався взнаки у романі “Коханець Смерті”. Діккенсівські мотиви й образи знаходять розвиток і постають у цьому романі у модифікованому, трансформованому вигляді. Так, діккенсівський образ фатальної жінки у Б. Акуніна ніби розпадається на два: центральний образ Смерті і фоновий, що доповнює його, образ Ташки. Злочин Сайкса (“Олівер Твіст”) трансформується у серію жорстоких вбивств у романі Б. Акуніна. У творах обох письменників простежується мотив фатального передсмертного погляду. Рецепція творчості Ч. Діккенса відчувається і в інших детективах Б. Акуніна. Наприклад, в “Азазелі” Б. Акунін, як і Ч. Діккенс, зображує життя як постійну боротьбу добра й зла, але водночас вірить у перемогу добра.

Б. Акунін услід за Ч. Діккенсом та У. Коллінзом вводить у свої романи декілька оповідних ракурсів. Події зображуються нібито “зсередини”, а переключення точок зору надає більшого динамізму розвитку сюжетів “Декоратора”, “Левіафана”, “Коханки Смерті” та інших романів “фандорінського циклу”. На кожному сюжетному повороті автор-оповідач та герой-розповідач пропонують читачеві новий матеріал, новий кут зору на злочин, що розслідується, і це дозволяє реципієнту поступово просуватися від незнання до знання, від страшної загадки до її логічного пояснення.

Опис побуту Ч. Діккенсом і Б. Акуніним також має певні спільні риси. В книгах обох авторів завжди ретельно відтворюється оточуюче середовище, у якому діють їхні персонажі, і такі достеменні описи допомагають читачам зрозуміти, чому саме так, а не інакше функціонують діккенсівські та акунінські герої. Ч. Діккенс виступає як письменник-мораліст, який проповідує на сторінках своїх творів добро. У його творах ми знаходимо розлогі авторські коментарі, у яких письменник не приховує свого ставлення до несправедливості, до неприродності існуючого суспільного устрою. Моральні настанови нерідко зустрічаються і в детективах Б. Акуніна, але висловлювання такого типу в романах цього письменника належать персонажам, а не автору. Наприклад, у романі “Коронація” дворецький найяснішої родини Афанасій Зюкін радить керуватися таким золотим правилом: всім знати своє місце і робити свою справу – незалежно від походження та соціального статусу.

Але не лише моральний аспект у змісті романів – моральні проповіді та настанови – дозволяє визначити певні паралелі між творчістю Б. Акуніна та великого англійського романіста. У структурі творів обох письменників можна виявити низку спільних рис: побудова сюжету навколо центрального героя, деяка одноплановість персонажів, виразні портретні замальовки, різноманітність картин міського пейзажу, які, як і опис інтер'єрів і у Ч. Діккенса, і у Б. Акуніна, служать не лише фоном – вони відіграють важливу роль у тих драматичних подіях, що розгортаються в романах цих письменників.

Отже, “сучасний детектив засвоїв естетичний досвід як романтизму, так і класичного реалізму з його установкою на достовірність, на об'єктивне відображення первинної реальності” [1, 412]. У ретро-детективах Б. Акуніна “ефект реальності” (Р. Барт) виникає у процесі взаємодії з комплексом читацьких уявлень про ХІХ ст., що сформувалися після знайомства з класичною літературою. Саме тому різного роду запозичення з літератури згаданого періоду виявилися значущими в акунінських романах, а в текстах письменника виникає перегук з англійською літературною та культурною традицією; відчутним є також і соціальний “діккенсівський код”. Рецепція творчості Ч. Діккенса простежується в романі Б. Акуніна “Коханець Смерті” та й в інших детективах письменника спостерігаються посилення на відомі сюжети та мотиви, що активізують певні асоціативні зв'язки. Проведене дослідження показало, що для тієї форми міжкультурного діалогу, що здійснюється в романах Б. Акуніна, властивим є не лише безпосереднє продовження традицій, а й їхнє іронічне переосмислення, коли прецедентні тексти, що легко розпізнаються читачем, набувають нових значень.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Дубин С. Детектив, который не боится быть читимом // Новое литературное обозрение. – М., 2000. – N 41. – С. 412-414.
2. Потанина Н. Диккенсовский код “фандоринского проекта” // Вопросы литературы – М., 2004. – Вып. 1. – С. 41-48.
3. Ранчин А. Романы Б. Акунина и классическая традиция: Повествование в четырех главах с предупреждением, нелитературным отступлением и эпилогом // Новое литературное обозрение. – М., 2004. – N 67. – С. 235-266.
4. Циплаков Г. Зло, возникающее в дороге, и ДАО Эраста Фандорина // Новый мир. – М., 2001. – N 11. – С. 159-181.

Марина БАБАЛІЧ

НІМЕЦЬКІ ЛЕКСИЧНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, професор Б.В. Кучинський

Мова — це відкрита система, якій властива динаміка, тому поява нових слів у ній неминуха. Лексика - дуже чутливий показник культурного етносу. Зміна значень, втрата старих і створення чи запозичення нових слів - усе це залежить від історії самої культури та змін у ній. Для нашого часу є характерним збагачення як усного так і писемного мовлення іншомовними словами, які ще в порівняно недалекому минулому або ж не існували, або ж мали вузьку сферу вжитку.

Актуальність теми дослідження – надмірна увага лінгвістів до вивчення розвитку та адаптації німецьких лексичних запозичень в українській мові. Цією проблемою зацікавлені як вітчизняні, так і зарубіжні лінгвісти – Булейник Ю.А., Акуленко В.В., Опельбаум Е.В. та інші [1, 14; 3, 52].

Мета дослідження – дослідити та систематизувати німецькі лексичні запозичення, а саме їх розвиток, вплив та сфери вживання в українській мові.

Запозичення іншомовних слів є наслідком політичних, географічних, економічних, наукових та інших зв'язків між народами. Слова іншомовного походження є одним із шляхів збагачення лексичного складу кожної мови. У різних мовах співвідношення питомих і запозичених слів не однаково — в одних мовах їх менше, в інших більше. Це пояснюється багатьма мовними та позамовними чинниками. В українській мові іншомовні слова становлять приблизно 10 відсотків.

Наша мова підпорядковує запозичені слова своїм фонетичним та граматичним законам, часто виробляє до них синоніми з власного лексичного матеріалу і не боїться втратити оригінальності та неповторності від уживання певної кількості чужих слів. Збагачуючи українську мову, збільшуючи її виразність і придатність як засобу спілкування в суспільстві, запозичені слова більшою чи меншою мірою втрачають свій іншомовний характер, підлягають законам фонетики і морфології даної мови.

До найбільших з кількісного погляду належать німецькі запозичення у словниковому складі української мови. Німецький лексичний вплив здійснювався такими основними шляхами, як польське посередництво, а також безпосередні німецько-українські міжмовні контакти. Німецькі лексичні запозичення наскільки органічно адаптувалися в лексичній системі української мови з власне номінативного і фонетичного та морфологічного поглядів, що в багатьох випадках вони не сприймаються як слова іншомовного походження.

Історія впливу німецької мови на розвиток української не існує ізольовано від ширшої історії германо-слов'янських мовних контактів. Будь-які узагальнення в цій сфері неминуче вимагають виходу за межі двох мов, які без цього немовби існували у порожнечі. Більше того, необхідно враховувати, крім мов германських та слов'янських, ще ширше багатомовне оточення, намагаючись тримати в полі зору різноманітні й складні процеси, що призвели до створення європейсько-американського мовного ареалу.

Доводити реальність німецького впливу на українську мову навряд чи потрібно. Вже з першого погляду уважний спостерігач, навіть далекий від професійних лінгвістичних інтересів, помітить вочевидь не випадкову подібність в обох мовах численних слів із однаковим чи близьким значенням. Ця подібність впадає у вічі, коли вона стосується їх звучання, але помітна також у випадках близькості дериваційної структури слів, їх внутрішньої форми, так само як побудови та внутрішньої форми багатьох зворотів, які ми зустрічаємо у співвідносних сферах життя й діяльності наших народів.

Спостерігач із високою мовною та загальною культурою може продовжити деякі з цих паралелей, порівнюючи їх також із іншими знайомими йому мовами - російською або білоруською, польською, іноді французькою чи англійською, а предстанники певних спеціальностей - ще й із латиною. Таким чином, у мовній свідомості носіїв української мови складається певне первісне уявлення про зв'язок української та німецької мов між собою, а також - з іншими європейськими мовами. Це відчувають і носії німецької мови, коли стикаються з українською мовою.

Побут, будівництво, ремесло, сільське господарство, транспорт, освіта, мистецтво, військова справа, наука і техніка, медицина тощо - мова всіх цих галузей налічує випадки подібних українсько-німецьких відповідників. Уже в шкільному житті учень зустрічається з такими очевидними відповідниками, як школа - Schule, клас - Klasse, кафедра - Katheder, лінійка - Lineal, іспит - Prüfung. Багато з них здаються повсякденними утвореннями рідної мови і щоб залишитись над їх реальним походженням, українець має достатньо володіти німецькою, а також польською або російською мовами. Дещо більш термінологічно звучать у сфері медицини доктор - Doktor, асистент - Assistent, хірург - Chirurg, нирка - Niere, проба крові - Blutprobe, шприц - Spritz та ін. У подібних випадках носії української мови, як правило, легше погодяться припустити їх іншомовне походження.

Саме такого роду матеріали звичайно наводяться у науковій та навчальній літературі з лексикології і визначаються у традиційних термінах запозичень і кальок, іноді з більш чи менш послідовним розмежуванням історичних та етимологічних джерел. Зрозуміло, що дослідники німецьких елементів в українській лексиці звертають особливу увагу на суто німецьку лексику, хоч не можуть ігнорувати й деякі євронізми у їх німецькому варіанті. Поступово збільшується обсяг залученого до аналізу матеріалу - від десятків до сотень слів, та зворотів, особливо якщо врахувати додаткові відомості, які можна знайти у дослідженнях німецько-слов'янських контактів на матеріали російської, польської, білоруської, чеської та словацької мов. Однак у літературі цього напрямку склалися певні стереотипи, що заважають подальшому прогресу у науковій розробці згаданих питань. Частина германізмів залишається непоміченою, бо насправді їх кількість можна вважати значно більшою; в той же час тільки німецькому впливові однобічно приписують явища із досить складною історичною долею. Важливі аспекти німецько-українських мовних контактів взагалі недостатньо враховуються або ігноруються.

У сучасному мовознавстві зроблено помітні кроки для подання механістичної концепції мови, коли вважалось, що до групи чи системи явищ лише додається певний елемент, хоч визначалось, що його поява може вплинути на групу, особливо - на систему в цілому. Саме з цим пов'язаний в історичній лексикології та лексикографії культ картотек і дат першої фіксації в них нових елементів. Динамічне розуміння мови як творчості в душі

В. фон Гумбольдта та О. Потебні доводить, що мовний знак створюється носіями мови у міру необхідності - часто не раз і в різних варіантах, поки стає більш чи менш загальноприйнятими. Крім того, за ним можуть приховуватися неоднакові історичні джерела й умови створення [4, 84; 6, 210].

Це стосується і сучасної теорії мовних контактів, яка замінила стару теорію запозичень і мовних змішувань. Адже навіть у своїй структурній формі вона не бачила у мові творчого енергетичного начала. Між тим мовні контакти коректніше розглядати як один із аспектів творчості у мові. У номінаційних пошуках для втілення нового поняттєво-семантичного змісту мовець може не лише спиратися на можливості системи та норми власної мови, а й знаходити стимул і взірць для створення знака в тій чи іншій формі за межами власної мови, в іноземній мові. Реалізація цього стимулу здійснюється засобами власної мови згідно з її закономірностями. У випадку створення слова за іноземним зразком воно так чи інакше зорієнтоване на фонетико-фонологічні, морфемні, словотворчі, граматичні та семантичні потреби і можливості тієї мови, в якій воно створюється, а не переноситься раз і назавжди в готовому вигляді з іншої.

Цим пояснюється хибність традиційного підходу до німецьких елементів в українській мові як до результату одноразового переносу чужих слів або "переклад" моделей чи внутрішніх форм чужих складних або похідних слів і зворотів. Одночасно не можна погодитись із традиційним положенням про єдине, за традицією - польське посередництво у процесах такого переносу. Так, І.В. Шаровольський вбачав у своїх 288 германізмах 267 фактичних полонізмів [7, 135]. Навіть Д. Ріхардт побудувала свою картотеку на принципі першої фіксації і перебільшила роль польського посередництва, внаслідок чого вона оперує місцевими чи недовгочасними формами як єдино існуючими в українській мові (адрес, асистент, валець "вальс", папір, тиран).

Сучасна теорія мовних контактів, лінгвістика прийшли до визнання необхідності не лише оперувати схемами переносів або перетворень мовного матеріалу, а й опиратися при цьому на дані лінгвогеографії (ареальної лінгвістики, діалектографії), історії суспільства та культури у дзеркалі мови (resp. соціолінгвістика, етнолінгвістика), мовного оточення (інтерлінгвістики) тощо. Це означає в даному випадку необхідність розглядати кожну з контактуючих мов у її реальному розвитку у часі на певній території на тлі історії народів, іншомовного оточення, становлення ареалу в цілому.

Не враховуючи всього цього, не можна зрозуміти історії більшості германізмів в українській мові, яка має вивчатися при одночасному врахуванні кількох вимірів: часового, географічного, соціокультурного та міжнародного, а отже, міжмовного.

Поряд із безпосередніми контактами, що відбулись у повсякденному житті, часто в діалектному оточенні, почали розвиватись, особливо у новітні часи, значно важливіші контакти літературної мови через систему освіти, переклади, де німецька мова виступає як джерело стимулів, нерідко у взаємодії з іншими мовами.

До останнього часу досліджувалася переважна історія окремих запозичень, часто - у тих чи інших діалектах, та навіть у місцевих говірках деяких сіл, у соціальних жаргонах, тощо. Значна частина таких запозичень взагалі випала із сучасної мови. Сьогодні новий статус української мови як державної мови європейської країни - України потребує особливої уваги до вивчення шляхів становлення саме літературної української мови. Із цим пов'язується також перспектива вироблення рекомендацій щодо її подальшого розвитку у європейському контексті.

Поняття "германізм" потребує уточнення: поряд із найдавнішими наслідками контактів праслав'янської мови з прагерманською, а потім контактів давньоруської мови з мовами готів, давніх скандинавів тощо, так називаємо наслідки пізніших, прямих і опосередкованих контактів власне української мови з німецькою. Відомо, що контакти ведуть до поняттєво-семантичного розвитку й - у плані номінації - до створення зовнішніх форм чи моделей та внутрішніх форм слів і словосполучень. Однак, у реальній дійсності всі ці види мовних контактів не завжди можна розрізнити, бо за певних умов явища накладаються одне на одне. Більше того, процеси, індуковані контактами, можуть збігатися з власними творчими процесами у мові [8].

Навряд чи можна вважати остаточно розв'язаним питанням визначення головних типів германізмів, які йдуть з німецької мови, та ширше - встановлення різноманітних шляхів німецького впливу на розвиток української мови, насамперед - на її словниковий склад, таке визначення взагалі залежить від точки відліку, тобто в нашому випадку ми визначаємо ті чи інші явища з погляду української мови, далеко не завжди є створенням саме німецької мови, де воно може в свою чергу, бути романізмом, латинізмом, тощо. Справа в тому, що фактично поняття германізму в українській мові може стосуватися різних явищ: не лише історичного джерела, а й етимологічного джерела, а в деяких випадках - етимологічного мовного матеріалу. Прикладом розбіжності етимологічного джерела й етимологічного матеріалу можуть служити хоч би терміни неомогичний та неотичний. До української книжної мови останніх десятиліть вони потрапили як через російське посередництво, так і безпосередньо з німецької, де їх було створено у філософії Е.Гуссерля з використанням матеріалу грецької мови (нім. *poematisch*, *poetisch*): це типові "штучні запозичення" Л.А.Булаховського [2, 9]. Співвідношення вказаних явищ далеко не є таким однозначним, яким воно часто видається у словниках, де реалізується у формі ланцюжків послідовних запозичень із однієї мови до іншої, аж до посилання на кінцеве етимологічне джерело. Розмежування історичних, етимологічних джерел та етимологічного матеріалу ускладнюється через те, що ці моменти можуть по-різному сполучатися між собою. Скажімо, укр. «зигзаг», етимологічно є передусім германізмом, бо його праобраз створено саме у німецькій мові зі специфічно німецькою вимовою і з орієнтацією на графічний образ - ламаний характер німецької літери *z* (графічну внутрішню форму). Тим самим тут представлені німецьке етимологічне джерело й етимологічний матеріал. Проте поширювалось у Європі слово вже у французькій звуковій та графічній формі (фр. *Zigzag* - нім. *Zickzack*), і ця мова виступає не лише як перехідна ланка, а й як "співавтор" слова. Безпосереднім історичним джерелом для української мови в даному є мова російська. Далі, німецька мова, а також через паралельне посередництво польської та російської мови передала в українську популярні слова, що виникли у романських мовах: «пантофля» - нім. *Pantoffel*, фр. *pantoufle*; «штора» - нім. *Store*, фр. *store*» тощо, відіграючи у цих випадках роль провідного, хоч і не єдиного, історичного джерела. Проте у випадках із келихом етимологічним джерелом є саме німецька мова (нім. *Kelch*). У подібних випадках єдине історичне джерело видає зовнішня форма слова.

Семантико-номіаційні процеси, якими характеризується німецький вплив у ряді слов'янських мов, включаючи українську мову, охоплюють не лише окремі слова з їх зовнішніми та внутрішніми формами чи моделями, а й побудову словникових гнізд, словосполучень і навіть відношень омонімічного характеру. Пригадаймо складну історію відтворення у західнослов'янських мовах, а звідси в українській, переходу від полісемії до омонімії або паронімії, який спочатку мав місце в історії німецької мови (*Statt-Stadt*, *Schlob-Schlob* або *Kosten-kosten*). Так виникли паронімічні паралелі типу ч. *misto-mesto*, п. *miejsce-miasto*, укр. місце — місто у точній відповідності до нім. *Statt-Stadt*, хоч в історії німецької мови останні утворилися шляхом розпаду *stadt*).

Історичні джерела, а особливо — їх множинність, як правило, важко встановити у випадку переносів словотвірної структури, внутрішніх форм, сполучуваності слів та виразів: практично прямі контакти з німецькою, так само як опосередковані польською, а пізніше російською мовами, дають такий самий результат. Наочніше вони простежуються у випадку виникнення варіативності у масштабі ареалу (пор. укр. *хмарочос* - нім. *Wolkenkratzer*, укр. *самостійність* - нім. *Selbständigkeit*, тощо). З цим пов'язуються спеціальні методики синхронічного зіставлення мов.

Вплив німецької мови не обмежується сферою запозиченої лексики, термінології, калькованих переносних значень словосполучень та фразео-логізмів, хоч так він простежується найбільш наочно.

Слід наголосити на внеску німецької мови до фонду кореневих морфем, а також вплив на функціональне навантаження багатьох словотвірних моделей складних слів (зокрема загальноєвропейського типу генерал-майор нім. *General-Major*; - електродинамометр, нім. *Elektrodynamometer*).

Вплив німецької мови на українську відбувався майже протягом всього періоду її становлення й розвитку як європейської мови. Німецька мова передавала нові поняття та мовні форми їх втілення, впливаючи через польську, а далі російську мови. Вона сприяла підключенню української мови до мовно-культурних надбань як німецькомовної і всієї центральної Європи, так і французької культури лицарської і феодалної доби Відродження, а також епохи абсолютизму і просвітництва, та новітньої європейської культури.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Акуленко В.В. Німецький вплив на розвиток української мови: проблеми методології. // Мовознавство. – 1997. - №1. – с. 14-20.

2. Булаховський Л.А. Словотвірний потенціал гнізд, мотивованих англіцизмами // Мова та історія. Періодичний збірник наукових праць. Випуск 43. - К., 1998. - с. 9-15.
3. Булейник Ю.А. Про міжмовні лексико-семантичні співвідношення. // Мовознавство. – 1972. - №6. – с. 52-53.
4. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. – М.: ОАО ИГ «Прогресс», 2000. – С. 181.
5. Опельбаум Е.В. Восточнославянские лексические элементы в немецком языке. К., 1971.
6. Потебня А.А. Мысль и язык. – М.: Лабиринт, 1999. – С. 300.
7. Шаровольский И.В. Нім. Позичені слова в укр. мові «Зап. Київ. ін-ту нар. освіти, 1926 – 27, кн. 1-2.
8. <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ogegova/38222>

Вікторія БИКОВЧЕНКО

МОВНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ ОБРАЗУ АМЕРИКАНЦЯ В ІНАВГУРАЦІЙНИХ ПРОМОВАХ ПРЕЗИДЕНТІВ США

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – канд. філол. наук, обр. доцент Т.В. Кібальнікова

Інавгураційна промова – це особливий вид церемоніального мовлення, метою якого є ознаменування певної соціально значимої комунікативної події [2, с.344]. Ми погоджуємося із думкою О.В. Гундаренко про те, що визначальною рисою інавгураційної промови є низький ступінь формальності, який розрахований на емоційний стан слухачів і характеризується такими особливостями як звернення до почуттєвої сфери слухачів та їх ціннісних орієнтацій [1, с.161].

Як зазначає О.І. Просяннікова, адресат у комунікативному ланцюзі „адресант – текст – адресат” є його кінцевою ланкою, а отже об’єктом мовленнєвої діяльності. Оскільки функція адресата полягає у сприйманні та інтерпретації отриманої інформації, то його роль можна трактувати як пасивну [5]. Однак, уже сама умова наявності адресата включає адекватний мовленнєвий вплив на нього, а тому комунікативна діяльність адресата в цьому випадку виражається в його впливі на два інші елементи ланцюга, тобто на адресанта і текст, у чому проявляється активна роль адресата мовлення.

У промові наявний свій адресат, якого можна виділити як певний образ, сукупність характерних рис, що утворюють цілісне уявлення про того, на кого розрахована промова. Образ американця як представника західної культури став об’єктом зацікавлення Є.Б. Лебедевої [4], М. Осборна [7], О.В. Гундаренко [1; 2; 3] та ін. Проте недостатньо вивченими є мовні засоби образотворення у промовах президентів США, що і зумовлює актуальність нашого дослідження.

Метою статті є визначення системи мовних засобів створення образу американця в інавгураційних промовах президентів США. Завдання статті полягають у проведенні аналізу основних мовних засобів створення образу американця в інавгураційних промовах президентів США на лексичному, морфологічному та синтаксичному рівнях.

На думку Майкла Осборна, все сказане промовцем сприймається слухачем через його систему уявлень, „his/her *frame of reference* – a set of basic assumptions or standards that determines and sanctions behaviour” – його знання, досвід, цілі, цінності та відношення (переклад наш, курсив автора. – В.Б.) [7, с.15]. Таким чином, у промовця і слухача не може бути однакових уявлень про те чи інше явище, тому значення повідомлення для мовця і слухача ніколи не збігатимуться. Оскільки люди мають різні системи уявлень про світ, промовець повинен приймати до уваги особливості аудиторії, на яку розраховане те чи інше повідомлення. У цьому аспекті слушно вважаємо думку Майкла Осборна, який зауважує, що для успішного виголошення промови необхідно бути цілковито зорієнтованим на аудиторію, „*to be audience-centered*” (переклад наш, курсив автора. – В.Б.) [7, с.15].

Оскільки будь-яка аудиторія складається з окремих слухачів, доцільною є думка В.В. Красних про те, що „тип адресата”, його знакова система і змістовий код є основними орієнтирами мовленнєвої діяльності промовця, що дозволяє сприймати та розуміти текст [6, с.56].

У результаті аналізу інавгураційних промов президентів США ми виокремили такі риси особистості американця: патріотичний, вільний і демократичний, релігійний, цілеспрямований, що не боїться перешкод, справедливий, добрий сім’янин. Розглянемо особливості реалізації зазначених характерних рис американця на прикладах.

Центральною рисою американця, яка чітко помітна майже в усіх досліджуваних інавгураційних промовах, є патріотичність. Зокрема, широка панорама американських уявлень про свій народ, відчуття єдності та своєї національної ідентичності простежується на лексичному рівні за допомогою епітетів: „...*the American story – a story of ... people, united across the generations by grand and enduring ideals*” [George W. Bush, 2001]1.

Патріотичність американця імплікується й на морфологічному рівні: „*We have become a great nation, forced by the fact of its greatness into relations with the other nations of the earth...*” [Theodore Roosevelt, 1905]. За допомогою стилістичного потенціалу перфектного часу дієслова, образ нації, що постає перед нами, сприймається як патріотичний народ, що став великим і продовжує свою впевнену ходу на шляху до успіху та процвітання.

Іншою важливою рисою американця є вільнолюбство, що якнайкраще виявляється на синтаксичному рівні за допомогою синтаксичних повторів – паралельних конструкцій: „*We will persistently clarify the choice before every ruler and every nation: the moral choice between oppression, which is always wrong, and freedom, which is eternally right*” [George W. Bush, 2005]. Приклад демонструє не тільки пряму вказівку на ідею ключової ролі свободи для демократичного суспільства, а й робить наголос на тому, що бути агресором або піддаватися агресії – це неправильно, а звідси – не характерно для американського народу.

Цитата з промови Джиммі Картера являє собою ще один яскравий приклад вільнолюбства американця: „*And we know that the best way to enhance freedom in other lands is to demonstrate here that our democratic system is worthy of*

emulation” [Jimmy Carter, 1977]. Ця риса розповсюджується не тільки на власний народ, але й за його межі, тобто американець – це людина з амбіцією встановити свободу та демократію в усьому світі. Стилістично це досягається шляхом використання особового займенника *we* та присвійного займенника *our*, а також морфологічним засобом – використанням найвищого ступеня порівняння слова *good* і пишномовного *to enhance freedom*.

Образ американця неможливо уявити без звернення до такої його риси як релігійність. Поняття Бога асоціюється з несподіваним випадком й удачею, що досягається за допомогою використання слова *Godsend*, яке носить яскравий конотативний відтінок щасливої події: „*Our rich texture of racial, religious and political diversity will be a Godsend in the 21st century*” [Bill Clinton, 1997].

Більшість інавгураційних промов президентів закінчуються тематично подібними фразами, які містять алюзію: „*God bless you all, and God bless America*” [George W. Bush, 2001], „...*let us go forth to lead the land we love, asking His blessing and His help, but knowing that here on earth God's work must truly be our own*” [John F. Kennedy, 1961]. Важливо зазначити, що формування образу релігійної людини досягається також на графічному рівні. Лексеми на позначення Бога в усіх промовах пишуться з великої літери: „*Let us go forward from here confident in hope, strong in our faith in one another, sustained by our faith in God who created us, and striving always to serve His purpose*” [Richard Milhous Nixon, 1973].

Образ людини, яка глибоко вірує в Бога, що дав їй достаток і благословення, яскраво демонструється цитатою: „*The Almighty God has blessed our land in many ways*” [Franklin D. Roosevelt, 1945]. Такий ефект досягається використанням епітета *almighty* та присвійного займенника *our*. І далі: „*So we pray to Him now for the vision to see our way clearly... to the achievement of His will to peace on earth*” [Franklin D. Roosevelt, 1945]. Приклад демонструє відкритість людини до Бога, його заповідей, зокрема, молитви, що досягається за допомогою алюзій і займенників *we* та *our*.

Цілеспрямованість і здатність протистояти труднощам як риси характеру, що визначають розвиток та успіх людини в суспільстві, займають досить високу позицію в промовах американських президентів. Це виявляється на рівні використання особового займенника *we* як засобу зближення зі слухачами, повтору модального дієслова *must* у якості стимулювання до дії, що досягається відтінком імперативності лексеми, а також за допомогою синтаксичних повторів: „*We must invest more in our own people, in their jobs... And we must do so in a world in which we must compete for every opportunity*” [Bill Clinton, 1993]. Американець постає як людина амбітна, яка не боїться труднощів на шляху до мети, яка чіпляється за кожну можливість, аби досягти свого. І далі: „*It will not be easy; it will require sacrifice. But it can be done...*” [Bill Clinton, 1993]. Речення виразно підкреслює не тільки нелегкість досягнення мети, але й реальність цього. Цей ефект досягається за допомогою таких стилістичних прийомів як анафора та паралельні конструкції.

Цікавим у цьому аспекті вважаємо й такий приклад: „*Communications and commerce are global; investment is mobile; technology is almost magical; and ambition for a better life is now universal*” [Bill Clinton, 1993]. Він представляє американця в світлі його постійного прагнення добробуту і кращого життя, що виявляється за допомогою такого стилістичного прийому синтаксичного рівня як градація: *global – mobile – magical – universal*.

Така риса американця як добрий сім'янин простежується практично в усіх промовах. Зокрема, в реченні „*We must provide for our nation the way a family provides for its children*” [Bill Clinton, 1993] на рівні порівняння проводиться паралель між народом як єдиним цілим, що дбає про свої інтереси, і окремим громадянином, котрий виконує таку ж функцію щодо свого народу, та сім'єю, яка так само претендує на постачальника різних благ для своїх дітей. Звідси – людина-громадянин є людиною-гарним сім'янином.

Ще одним яскравим прикладом доброго сім'янина, яким постає в промовах американець, може слугувати таке звернення діючого президента США: „*The question we ask today is... whether it (the government – В.Б.) helps families find jobs at a decent wage, care they can afford, a retirement that is dignified*” [Barack Obama, 2009]. Американець виступає людиною, що піклується про свою сім'ю, достойну роботу та забезпечену старість. Цей ефект досягається використанням таких стилістичних прийомів як градація та асиндетон.

Отже, як висновок, ми можемо зазначити, що основними рисами американського громадянина, які випливають з інавгураційних промов президентів, є патріотичність, вільнолюбство і демократичність, релігійність, цілеспрямованість і відданість сім'ї, котрі реалізуються на різних мовних рівнях – морфологічному, лексичному та синтаксичному. Подальшою перспективою дослідження може бути еволюція образу американця в різних видах промов президентів США.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гундаренко О.В. Засоби вираження емоційно-експресивної номінації в американській церемоніальній промові // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия „Филология”. – 2007. – Т. 20 (59). – №3. – С. 161-166.
2. Гундаренко О. В. Церемоніальна промова як тип публічної комунікації // Наукові записки. – Вип. 67. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. – С. 341-347.
3. Гундаренко О.В. Церемоніальна промова як ціннісно-маркований текст // Гуманітарний вісник. Всеукр. зб. наук. пр. – Число дев'яте. – Серія: Іноземна філологія. – Черкаси: ЧДТУ, 2005. – С. 172-175.
4. Лебедева Е.Б. „Техасские мотивы” в образе Джорджа Буша-младшего // Живой журнал: URL: http://community.livejournal.com/image_of_russia/16467.html#cutid1
5. Просянникова О.И. Актуализация имплицитности художественной детали в текстах психологической прозы (на материале английского психологического рассказа XX века): Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. – Санкт-Петербург, 2004. – 179 с. // URL: <http://www.nauka-shop.com/mod/shop/productID/17897/>
6. Красных В.В. К вопросу о психолингвистическом анализе текста // Язык, сознание, коммуникация. Сб. ст. – Вып. 3. – М.: Диалог-МГУ, 1998. – 116 с.
7. Osborn M. Public Speaking: Монографія. – Boston: Houghton Mifflin Company, 1988. – 490 p.

Сергій БОЙКО

**РОЛЬ ТА МІСЦЕ СУБСТАНТИВОВАНОГО ІНФІНІТИВА
В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ***(магістрант факультету іноземних мов)**Науковий керівник – кандидат філол. наук, професор Б.В. Кучинський*

На сьогоднішньому етапі розвитку мовознавчої науки цілком чітко прослідковується тенденція висвітлення проблем у системі загальних мовних відношень. Не становить винятку також номінальна форма дієслова – інфінітив. У лінгвістиці теорія неозначеної форми вербатива розглядається здебільшого в загальних граматичних курсах конкретної мови. Зокрема, у німецькій мові проблема інфінітива висвітлюється в працях В.Адмоні, Й.Буша, Г.Гербіга, Е.І.Шендельс, В.Юнга, Проте названих досліджень недостатньо для того, щоб можна було стверджувати, що теорія інфінітива викладена повно, універсально та довершено. Тому на сучасному етапі розвитку германістики постає питання про розв'язання проблеми теорії номінальної форми дієслова, встановлення основних семантико-синтаксичних особливостей цього явища, аналіз синтаксичних функцій інфінітива як у структурі простого, так і складного речення.

Дослідження природи, статусу й властивостей інфінітива в сучасній лінгвістиці не втратили своєї актуальності, зокрема, досі не знайшло розв'язання питання про його частиномовний статус. Генезис інфінітива зумовив формування двох кардинально протилежних тенденцій щодо його інтерпретації. Першу, яка полягає у кваліфікації слів цього типу як субститутив іменника й приписуванні їм синтаксичних функцій імені, започаткував Тагіль Й.П., охарактеризувавши інфінітив як "іменник, що не дійшов на один крок до дієслова" [7, с. 131]. Проте більш усталеним є погляд на інфінітив, як на дієслівну форму, що виражає дію безвідносно до особи її виконавця, модальності та часу її протікання, а відсутність вказаних категорій мова долає синтаксично [2, с. 344]. Доказом того, що проблема статусу інфінітива та його місця в системі частин мови витлумачена досить суперечливо, слугує визначення інфінітива в традиційних граматичних описах як початкової, вихідної форми дієслова, що є центром усієї дієслівної системи [3, с. 320].

Проте у найновіших дослідженнях з граматики його кваліфіковано як напівморфологізований синтаксичний іменник, що є наслідком транспозиції особо-часових та особово-способових форм дієслова в позиції теми, тобто наслідком синтаксичного ступеня субстантивзації згаданих форм дієслова [8, с. 81-82]. Ці дефініції є цілком протилежними: у першій від інфінітива утворюються дієвідміювані форми, а в другій від цих форм постає інфінітив-іменник. У "Словнику лінгвістичних термінів" зазначається: інфінітив – (від лат. *modus infinitivus* – неозначений спосіб). Початкова форма дієслова, що виражає дію або стан безвідносно до діючої особи, числа, часу і способу. З усіх дієслівних морфологічних значень інфінітива має несловозмінні значення виду перехідності/неперехідності, стану, здатність керувати залежними від нього словами і пояснюватися прислівниками [6, с. 98].

Інфінітивний зворот – інфінітив із залежними словами, що становлять синтаксичну конструкцію проміжного типу між членами простого речення (обставиною мети) і підрядною частиною складнопідрядного речення [2, с. 98].

Досліджуючи згадану категорію, науковці виявляють різні підходи до вивчення, тому і результати різняться. Одні акцентують увагу на вербальних та номінальних властивостях, інші – на тому, що це також форма дієслова, напр. *singen, sitzen, schreiben*. Ці форми виражають дії, які, з одного боку, прямо не відносяться до суб'єкта, або, з іншого, - можуть самі бути суб'єктами синтаксемами у структурі речення. Інфінітив виступає спорідненим з субстантивованими вербативами. Розбіжності між згаданими формами полягають у тому, що перша не відмінюється, друга ж може змінюватися за відмінами. Інфінітив (*Grundform, Nennform*) визначається також вихідною формою дієслова, з якої можуть виводитися інші форми.

Інфінітив у поєднанні зі змінюваною формою дієслова залишається незмінним. Номінальна форма не має при собі синтаксичного суб'єкта, але він може виражатися через суб'єктну чи об'єктну синтаксему, яка узгоджується зі змінюваною формою дієслова. Виняток становлять речення, в яких інфінітив виконує функцію суб'єктної синтаксеми.

У німецькій мові виділяють чистий та препозиційний або безсполучниковий та сполучниковий інфінітив [7, с. 61-62]. Під першим, безсполучниковим, науковці розуміють інфінітив з часткою *zu* або без неї, який підпорядковується основному дієслову безпосередньо без сполучника: *wir wollen arbeiten, wir beginnen zu arbeiten* [7, с. 60]. Інфінітив з часткою *zu*, який підпорядковується основному дієслову за допомогою сполучника визначається як сполучниковий інфінітив: *wir lauschen, um zu hören; wir stehen, ohne zu sprechen; wir sitzen, statt zu arbeiten* [7, с. 61].

Під чистим інфінітивом В.Юнг розуміє синтаксичну конструкцію без частки *zu*: *sie kann singen; wir gehen baden; das Lied kann gesungen werden; er soll gefragt haben*. Оскільки прийменник *zu* не вимагає ніякого відмінка, тому деякі граматики говорять про інфінітивний сполучник: *sie beginnt zu singen, er behauptet, gefragt zu haben, er erklärt, gefragt worden zu sein* [4, с. 203].

За наповненням предикатної рамки речення, до складу якого входить інфінітив, розрізняють непоширені та поширені інфінітиви. Так, номінальна форма без пояснювальних слів називається непоширеним інфінітивом (*der nichterweiterte Infinitiv*); інфінітив з пояснювальними словами – поширеним або інфінітивною групою (*der erweiterte Infinitiv*): *er begann zu basteln; er begann, eifrig an einem Flugzeugmodell zu basteln*.

Від основних форм та дієприкметників інфінітив відрізняється тим, що він поза контекстом не виявляє ніякого додаткового значення. Він поєднується у синтаксичній конструкції з іменниками, дієсловами, прикметниками і може виконувати функції будь-якого члена речення. Але інфінітив не виражає категорії особи, числа, стану й часу, проте виявляє потенцію виявляти процеси, дія та стани у часовому відношенні й модальність.

Власне інфінітив не виявляє ніякого власного семантичного навантаження, тому що вербатив у формі інфінітива має виключно своє інгерентне лексичне значення, напр.: *gehen* – пересуватися пішки. Структурна семантика, тобто та, яка пов'язана з виражальною формою, як це має місце зі змінюваним дієсловом та дієприкметниками, не проявляється у

інфінітива. У більшості випадків значення інфінітива виражається в контексті: на рівні речення чи тексту. У структурі синтаксичного цілого форма інфінітива може поєднуватися з повнозначними та допоміжними дієсловами. В обох згаданих випадках інфінітив вживається у сукупності зі змінюваним дієсловом як з часткою *zu*, та і без неї, напр.: *Ich habe heute viel zu tun. Ich will morgen kommen. Ich bat ihn zu kommen. Wir hören die Kinder im Nebenzimmer singen. Er half ihr(,) den Koffer (zu) tragen* [5, с. 114].

Отже, кожне дієслово у формі інфінітива може поєднуватися зі змінюваною частиною повнозначного дієслова. Проте число вербативів, які можуть функціонувати як фінитивна частина повнозначного дієслова, обмежена. Але йдеться не про конкретну групу, а про те, що залежно від валентного потенціалу та семантики фінитивного вербатива, суб'єктна синтаксема інфінітивної форми дієслова може бути або тотожною, або не тотожною суб'єктній синтаксемі змінюваного дієслова. На основі цього науковці схильні кваліфікувати вербативи за їхньою валентністю і визначають: 1) дієслова без об'єктної синтаксеми; 2) дієслова з об'єктною синтаксемою в *Akkusativ*; 3) дієслова з об'єктною синтаксемою в *Dativ*. У деяких випадках у сполучі змінюваного повнозначного дієслова та інфінітива останній виконує функцію не об'єктної синтаксеми, а – суб'єктної. Такі конструкції може утворювати лише незначна кількість безособових та вживаних у значенні безособових дієслів. У цій функції інфінітив завжди вводиться в речення за допомогою частки *zu*. Замість інфінітива у функції конкурентної чи альтернативної форми можливе вживання підрядних речень або форми номіналізації інфінітива: *Zu schreien gehört sich nicht. → Dass man schreit, gehört sich nicht. → Schreien gehört sich nicht. Es gefällt ihm, eingeladen zu werden. → Es gefällt ihm, wenn er eingeladen wird. → Einladungen gefallen ihm* [1, с. 118].

Таким чином, можна констатувати, що інфінітив це номінальна форма дієслова, яка виявляє різні семантико-синтаксичні особливості, які дозволяють деяким науковцям визначати його як окрему частину мови. Також слід зазначити що проблема дослідження інфінітиву залишається актуальною і по сьогоднішній час. Тобто всі ті питання які розглядалися раніше науковцями залишаються актуальними, тому що кожний з них висунув принципово різні та нові концепти бачення розвитку інфінітиву та інфінітивних конструкцій в німецькій мові та мовознавчій науці. Мовознавці залишаються єдиними лише у визначеннях основних параметрів номінальної форми дієслова з позиції їхньої структури, морфології, семантики та синтаксису.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Адмони В.Г. Теоретическая грамматика немецкого языка: Строй современного немецкого языка. – М.: Просвещение, 1986. – 336с.
2. Виноградов В.В. Основные вопросы синтаксиса предложения. Вопросы грамматического строя. – М.: Изд-во АН СССР, 1955. – 346 с.
3. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Гол. вид-во вид. об'єдн. "Вища шк.", 1984. – 360 с.
4. Смеречанський Р.І. Довідник з граматики німецької мови. – К.: Рад. шк., 1989. – 304 с.
5. Тагиль І.П. Грамматика немецкого языка. – СПб.: КАРО, 2003. – 392 с.
6. Теньер Л. основы структурного синтаксиса. – М.: Прогресс, 1988. – 654 с.
7. Юнг В. Грамматика немецкого языка. – Спб.: Лань, 1996. – 544 с.
8. Gerald D. Alle guten Wünsche in Reim und Vers. – München: Pattloch Verlag GmbH & Co. KG, 2008. – 256 S.

Анна БОНДАР

СТИЛІСТИЧНІ ДОМІНАНТИ ОБРАЗОТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ РОМАНТИЧНОЇ ПОЕЗІЇ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, доцент О. В. Долгушева

Лексико-стилістичні досягнення періоду романтизму лягли в основу всієї англійської літератури XIX століття. У царині мистецтва романтизм призвів до справжньої революції, докорінно оновивши теорію і практику, проголосивши вищими цінностями свободу особистості і вільну творчість, поезію, правду. Романтизм був рішучим запереченням нормативності в естетиці й художній практиці, яка зберігалася в європейській художній культурі до XIX століття [3, с.27].

Англійський романтизм, як кожний художній напрям у його національному варіанті, має властиві цьому напрямку визначальні, концептуальні риси і одночасно окремі самобутні особливості, обумовлені специфікою саме англійського життя у всій його сукупності [4, с.45]. Про це неодноразово йшлося у розвідках вітчизняних та зарубіжних мовознавців (О. Потебня, О. Горенко, С. Пригодій, О. Есперсон, Ф. Шлегель, В. Вордсворт).

Проте систематизації потребує розмаїття стилістичних прийомів і засобів, якими послуговувалися митці у створенні художніх образів. Цим і окреслюється мета цієї статті.

Романтизм, як відомо, належить до епох максимально орієнтованих на тропи. Його художній системі як і художнім системам міфопоетичного періоду, бароко, символізму, авангарду притаманна складність, неоднозначність, ірраціональність, антиномічність. Троп — не просто зображально-виражальний засіб, не словесна прикраса, а важливий механізм художнього мислення, основа стилетворення [5, с.84].

Велике місце у мовному світі романтиків займали епітети, порівняння, метафори, які згодом перетворилися на сталі образи. Наприклад, у «Паломництві Чайльд Гарольда» Байрон використовує такі класичні епітети як *“airy hall”*, *“massy stone”*, *“vacant breath”*, *“steepy shore”*. Ними послуговувались і англійські романтики різних періодів розвитку цього напрямку. Вони показали, що головним пріоритетом у лексико-стилістичному континіумі є не трафаретні епітети й перифрастичні штампи, а скоріше лаконізм епіграми, афоризми, гострота сатиричних антиitez [3, с.32].

Розглянувши поетичні доробки Д.Байрона, Дж.Кітса, В.Вордсворта, можна твердити, що домінуючими засобами образотворення є метафоричні тропи: символ, персоніфікація, алегорія та гіпербола, які виступають іманентними прийомми романтичного вираження. Саме дослідження цих тропів як невід'ємних компонентів художньої творчості взагалі забезпечить, на наш погляд, більш-менш адекватне розуміння природи авторської свідомості романтика.

Схильність романтиків до алегоричного мислення пояснюється не тільки впливом класицизму, а й їх зацікавленістю середньовічною свідомістю, яка в кожному предметі та явищі світу, крім звичайного (видимого) значення, шукала інший прихований сенс [6, с.34]. Особливою емоційною насиченістю позначена поема Байрона "Темрява", в якій явища природи носять алегоричний характер.

*"The waves were dead : the tides were in their grave,
the Moon, their mistress had expired before;
The winds were withered in the stagnant air,
And the clouds perished".*

(Byron "Darkness")

Ряд словосполучень в цій поемі позначають різкі дії або викликають асоціації з чимось жахливим та страшним: *dead waves, withered tides*. Символічна картина спустошеної Європи стає не тільки сумною, а й огидною та погрожуючою. Створення образу темряви посилюється використанням контекстуальних синонімів із негативним забарвленням (*dead, grave; stagnant air; perish, wither, expire*), алітерацією та ономапоією (*waves, were, wither; moon, mistress*), метафоричними виразами (*the tides were in their grave*).

В англійському романтизмі, знаходимо і теоретичне осмислення феномену алегоризму. Своє уявлення про суть алегорії як категорії романтичної поетики розвиває, наприклад, один із найвідоміших англійських поетів і теоретиків літератури Семюель Тейлор Колрідж. Алегоричний твір він визначає як «використання деякого кола персонажів і образів, які реалізують себе у відповідній дії і обставинах з метою викладу в опосередкованому виді якихось моральних категорій або абстрактних уявлень, то самі по собі не є продуктами почуттів або яких-небудь (інших образів, осіб, дій, доль і обставин таким чином, щоб око і уява весь час бачили риси різниці, а розум розпізнав риси схожості. І все це, зрештою, повинно так переплестись, щоб всі частини являли собою єдине ціле» [1, с.298].

Надзвичайна увага приділялась створенню образів природи, які часто ставали символічними: наприклад, розбурхане море — символ бентежної людської душі і символ свободи, зірка — символ ідеалу, небо — символ пошуку смислу буття тощо. У Байрона, наприклад, гірський швейцарський пейзаж набуває алегоричності: обдарована, велична людина підіймається над рештою, так само як сміливець досягає гірських висот.

*"He who ascends to mountain-tops, shall find
The loftiest peaks most wrapt in clouds and snow;
He who surpasses or subdues mankind,
Must look down on the hate of those below"*

(Byron "Cain")

Ключовими прийомми тут є антитеза, що утворюється через контекстуальні антонімічні лексеми (*ascend, mountain-top, peaks, clouds – down, below, subdue*).

З метою узагальнення та для того, щоб надати поетичному стилю піднесеності, звільнити його від слів з вузьким значенням романтики також широко використовували уособлення [7, с.69]. Досить часто авторами уособлювались такі поняття, як свобода, співчуття, надія, пригнічення. Як от *"Freedom's hand had blended them"; "And Freedom hallows with her head"; "...but when Liberty rallies"; "Freedom's smile and Asia's tear"* (Keats "Fancy"). Для поетів 19 століття такий вибір абстрактних понять, яким надавалися людські якості, був не випадковий, адже вони є ключовими для всієї системи цінностей романтизму, які зокрема часто були пов'язані із європейськими національно-визвольними рухами та досягненням особистої свободи митця.

У прагненні створити поетичний пейзаж митці йдуть шляхом пошуку природних феноменів, що були б співзвучними з душевними станами героїв [2, с.89]. У "Чайльд Гарольді", наприклад, Байрон звертається до небес та гір: *Sky – Mountains – River – Winds – Lake – Lightnings*.

Не позбавлений романтичний пейзаж і екзотичних замальовок, які окреслюють не лише мовно-стилістичну, але й жанрову самобутність англійської поезії 19 століття. Як от у поемі Кольріджа "Кубла Хан", де він яскраво змальовує тропічну природу, морську флору та фауну.

*In Xanadu did Kubla Khan
A stately pleasure-dome decree:
Where Alph, the sacred river, ran
Through caverns measureless to man*

(Coleridge "Kubla Khan")

До визначальних особливостей романтизму як літературного стилю належить і мова. Мова романтика напружена, емоційна, схвильована. Навіть прозі притаманний великий ступінь поетизації, що відчувається насамперед у підкресленому ритмі. Вордсворт запропонував принцип загальнодоступності поетичної мови і її наближення до мови «всіх людей», тобто в першу чергу до розмовної мови. "The principal object was to choose incidents and situations from common life, and to relate or describe them, throughout, as far as possible, in a selection of language really used by men" [8, с.150]. Як от балада "We Are Seven", де Вордсворт використовує запропонований ним принцип:

*"A simple child, dear brother Jim,
That lightly draws its breath,
And feels its life in every limb,
What should it know of death?"*

(Wordsworth "We Are Seven")

Митець тут не використовує жодної лексеми із “піднесеним”, високо поетичним забарвленням. Натомість у катрені акцентується простота поетичної форми (вживання прикметника *simple*, розповсюдженого імені *Jim*, просторічне звертання *dear brother*) та приземленість самого життя (*life in every limb*).

Головними джерелами стилістичних дослідів була розмовна мова жителів Озерної області і фольклорні пам’ятники. Вордсворт і Колрідж внесли в поезію цілу низку засобів, які у XVIII ст. не допускались у мову поетичних жанрів, хоча й були закріплені в усній мові і художній прозі.

Отже, наведені вище приклади підтверджують високий естетичний статус англійської поезії 19 століття. Адже окрім розмаїття морфологічних стилістичних прийомів та засобів експресії (метафор, епітетів тощо), англійські митці слова вдавалися до широкого використання символіко-алегоричних образів. До того ж, естетичної цінності набуває лексичне й синтаксичне наповнення поезії, що орієнтована на наслідування розмовної мови. Такі стильові пріоритети поетичних творів зумовлені засадничими світоглядними принципами романтичного напрямку як такого, а саме акцентом на народні засоби образотворення, тяжінням до екзотики і таємничості, новаторським підходом до усієї системи ціннісних орієнтирів та природи мистецтва.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Кольридж С. Аллегория // Литературные манифесты западноевропейских романтиков / Под ред. А. Г. Дмитриева. – М., 1980. – С. 57-60.
2. Лотман Ю. Риторика // Лотман Ю. Избранные статьи : В 3 т. – Таллин, 1992. – Т. 1. – С. 80-102
3. Наливайко Д. Шахова К. Зарубіжна література XIX сторіччя. Доба романтизму. – К., 1997.
4. Наснко М. Романтичний пафос. Ефект романтизму і українська література. – 2-е вид. зі змінами і доп. – К., 2000.
5. Ніколенко О. Літературні епохи, напрями, течії // Тема. – 2004. - №1. – С. 34-36.
6. Потебня А. Из записок о теории словесности // Потебня А. Теоретическая поэтика. – М., 1990. – С. 25-40.
7. Coleridge. *Biographia Literaria* // Complete works – L., 2003
8. Wordsworth W. and S. Coleridge. Preface to *Lyrical Ballads* // The Norton Anthology of English Literature: 4th ed. / ed. by M.H.Abrams. – N.Y., L.: W.W.Norton Company, 1979. – Vol.2. – P. 148-153.

Юлія БОРИСЕНКО

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕКСТІВ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, доцент О.М. Білоус

Мова розвивається безупинно, але як і будь-яка інша система нерівномірно: у різні періоди в неї активізуються ті чи інші процеси в сфері фонетики, лексики, морфології, синтаксису. Розвиток сучасних наук, гуманітарних і природничих, вимагає вдосконалення їх термінологічних систем, а отже, дослідження проблем становлення, лінгвістичних особливостей, семантики, дериваційних процесів та стилістичного функціонування галузевих термінологій.

Актуальність даного дослідження полягає в потребі здійснення комплексного аналізу термінологічної лексики сфери економіки сучасної німецької мови з метою поліпшення праці перекладача, який здійснює переклад економічного тексту з німецької мови українською або навпаки, особливо якщо текст має специфічну економічну термінологію, низку усталених слів, словосполучень, притаманних саме економічним текстам.

Ці проблеми привертали увагу дослідників. Окремі з її численних аспектів розглянуто у працях В. Виноградова, Д. Ушакова, А. Реформатського, В. Лейчика, Т. Кияка, Т. Панько, Ф. Циткіної та ін.

Особливого значення в період поглиблення інтеграції країн та міжнародних економічних зв’язків набуває функціонування економічної термінології. В останні роки XX століття в лексичній німецької мови сфери економіки і бізнесу можна спостерігати активні, динамічні процеси. Це виражається перш за все в більшій частоті вживання економічної лексики і термінології, а також у появі нових одиниць для номінації нових понять, предметів, явищ, які з’явилися у зв’язку з бурхливим розвитком економічних відносин в останні десятиліття. На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, культурної та економічної інтеграції, створення транснаціональних компаній спостерігається постійне зростання значення ділової сфери спілкування [6, 156].

Об’єктом нашого дослідження є економічні тексти та економічна термінологія, а предметом дослідження в роботі обрано економічну лексику (економічні терміни німецької мови), їх функціональні і структурні особливості та особливості їх передачі українською мовою.

На даний момент недостатньо розкрито проблему перекладу специфічної термінології, зокрема економічної, не розроблено систему правил, які могли б допомогти при перекладі специфічної економічної термінології, недостатньо висвітлено питання роботи над текстом економічного характеру. Саме тому мета цієї дослідницької роботи полягає в здійсненні комплексного аналізу термінологічної лексики сфери економіки сучасної німецької мови, встановлення особливостей функціонування термінологічної лексики.

Економічні тексти містять в собі низку стилістичних особливостей, серед яких ми можемо виділити наступні:

логічна послідовність викладу матеріалу – зв’язність тексту досягається за допомогою вживання таких сполучників як *wenn, oder, aber, auch*. Тій же меті слугують прислівники *schließlich, zweitens, wieder*;

цитованість – цитати завжди включають ім’я автора, на якого посилаються, назву роботи, назву і місце видавництва, рік видання, а також сторінку, на яку посилаються [2, 374];

об’єктивність викладу – прагнення встановити наукову істину. Звідси наявність в тексті наукових робіт ввідних слів і словосполучень, вказуючих на міру достовірності повідомлення. Завдяки таким словам той або інший факт можна представити як цілком достовірний (*gewöhnlich, selbstverständlich, wirklich*), як передбачуваний (*vieleicht*), як можливий

(möglich). Обов'язковою умовою об'єктивності викладу матеріалу є також вказівка на те, яке джерело повідомлення, ким висловлена та або інша думка, кому конкретно належить той або інший вираз. У тексті цю умову можна реалізувати, використовуючи спеціальні ввідні слова і словосполучення (nach der Meinung, wie es vermittelt wurde та ін.);

насиченість термінами – пояснюється семантико-комунікативною специфікою терміна, його принциповою однозначністю, точністю, економічністю, номінативною функцією, стилістичною нейтральністю та великою інформаційною насиченістю в порівнянні зі звичайними словами [1, 142];

насиченість тексту латинськими і грецькими запозиченнями, суфіксами та префіксами, такими як (micro-, poly-, ortho-), насиченість аббревіатурами, наприклад ETZ (Elektrotechnische Zeitschrift), HFV (Hochfrequenzverstärker), IGF (International Geldfond), наявність спеціальних символів, різних графічних засобів (\$, % €) [1, 142].

Окрім наведених вище стилістичних особливостей економічних текстів виокремлюють також і лексичні особливості, до яких належать: багатозначність термінів, терміни-неологізми, аббревіатури, «фальшиві друзі перекладача», псевдоінтернаціоалізми, терміни-омоніми, етнонаціональні варіанти термінів, власні імена та назви фірм, установ і організацій тощо [3, 273].

Термін, як і всі інші мовні універсали, важко піддається дефінуванню. Через складність та дискусійність такого завдання в лінгвістиці існує чимало найрізноманітніших спроб визначення термінів. Наведемо тут деякі дефініції терміна, що відображають, на нашу думку, різні міркування з приводу розуміння поняття термін або, які взаємно доповнюють одне одне.

Так, Мала німецька енциклопедія подає наступне визначення: «терміном може бути слово або словосполучення, яке дифіноване в своєму значенні, з метою визначення специфічних елементів та точного змісту» [12, 301].

Б.Н.Головін пише, що термін — це окреме слово чи утворене на базі іменника підрядне словосполучення, що означає професійне поняття та призначене для задоволення специфічних потреб спілкування у сфері певної професії (наукової, технічної, виробничої, управлінської) [2, 276].

Дане визначення є досить вдалим та містким, хоча деякі моменти можуть викликати заперечення. Сумнівним є, зокрема, той факт, що всі терміни утворюються лише на базі іменника. Такою базою інколи можуть служити також прикметники, дієслова, прислівники [7, 163].

Підсумовуючи всі ці визначення, ми можемо навести узагальнююче поняття терміну: термін — це слово чи словосполучення, яке є єдиністю звукового знаку та співвіднесеного зв'язаного з ним відповідного поняття в системі понять даної галузі науки й техніки, яке вступає в системні відносини з іншими словами і словосполученнями, утворюючи з ними певну замкнену систему.

Для того, щоб краще зрозуміти специфіку терміна нам необхідно, в першу чергу, визначити місце термінологічної лексики в словниковому складі мови. За класифікацією Філіпека словниковий склад мови поділяється на особливий словниковий склад та загальний словниковий склад, особливий словниковий склад, в свою чергу, поділяється на професіоналізми і терміни. Професіоналізми діляться на неписьмові і письмові, а терміни – на власне терміни і квазітерміни. Власне терміни поділяються на специфічні терміни і різногалузеві. До специфічних термінів належать терміни гносеологічного характеру, фахові позначення та номенклатурні позначення.

В. Шмідт подає набагато простішу класифікацію фахової лексики. Фахова лексика поділяється на терміни, напівтерміни та жаргонізми, а терміни, в свою чергу, поділяються на стандартизовані та нестандартизовані терміни [12, 301].

Поняття термін охоплює різноманітні види та типи термінів. Розглянемо словотворчі типи термінів, тобто класифікацію термінів на основі їх структурних особливостей:

- прості терміни-іменники: Lösung, Ware;

скорочені терміни: m (Meter);

складні терміни: Reibpolymerisation;

багатокомпонентні терміни: Minimalwertspeicher;

терміни-дієслова: а) власне термінологічні: runderfunden, modulieren; б) загальноновживані дієслова літературної мови, які пристосувалися для вираження певних понять і стали в межах термінологічної системи однозначними показниками цих понять, наприклад: einsetzen, einlassen, ausreichen, fördern, ablesen;

терміни-прикметники, використовуються для того, щоб, по-перше, точно назвати поняття, а по-друге, щоб з метою економії підрядного речення і конденсування смислу простого речення скоротити або доповнити іменник. Ці функції термінів-прикметників поширилися у зв'язку зі збільшенням в науковій літературі кількості абстрактних іменників, які необхідно конкретизувати за допомогою термінів-прикметників і дієприкметників, які несуть більш точну інформацію, наприклад: Geräte – elektronische, handbetätigte, ferngesteuerte, selbstständige.

Максимально точна характеристика предметів досягається за допомогою похідних і складних прикметників-термінів. Серед похідних прикметників найбільш продуктивними є прикметники з суфіксами -isch і -bar. За допомогою перших утворюються прикметники від іменних основ, а за допомогою других – прикметники з пасивним значенням, наприклад: metalische, geometrische, hochbelastbare.

Дуже поширені, як засіб економічності і семантичної компактності, являються прикметники з наступними суфіксами:

-arm, -frei, -fremd, -leer, -los, -rein. Прикметники з цими суфіксами вказують на відсутність у предмета тієї чи іншої властивості, наприклад: verlustlose – verlustfreie – verlustarme Leitung.

-voll, -reich, -behaftet, -fähig. Прикметники з такими суфіксами навпаки вказують на наявність у предмета тієї чи іншої властивості, наприклад: entwicklungsreich, verlustbehaftet.

-beständig, -dicht, -fest, -sicher – суфікси зі значенням стійкий: lichtbäständige, verschleißfeste.

-weise, -mäßig, -gemäß, -recht. Прикметники з такими суфіксами виражають відповідність встановленому правилу, порядку, закону: programmäßig – gemäß dem Programm.

Серед складних прикметників-термінів в текстах науково-технічного стилю цікавість представляють прикметники з другим компонентом, який виражений дієприкметником. Всі подібні прикметники несуть інформацію тісно пов'язану з виробничими процесами, наприклад: зі значенням той, який регулюється, управляється – *geregelt, gesteuert, ferngesteuert, dynamikgeregekt*; зі значенням той, який приводиться в дію, в рух – *betätigt, angetrieben* та інші.

Поряд з термінами специфіку лексичного оформлення текста науково-технічного стилю складають також аббревіатури:

назви журналів, які складаються з двох і більше слів, наприклад: ETZ-A – *Elektrotechnische Zeitschrift- Ausgabe A*;
назви країн
назви фірм, закладів [1, 141-144].

Що стосується проблем перекладу термінів, то, наприклад, В.І. Карабан виокремлює лексичні, термінологічні і жанрово-стилістичні проблеми перекладу науково-технічного перекладу.

До лексичних труднощів науково-технічного перекладу він відносить: багатозначність термінів та вибір адекватного словникового відповідника або варіанта перекладу терміна, особливості вживання загальнонародних слів, правильне застосування того чи іншого способу перекладу лексики, визначення межі припустимості перекладацьких лексичних трансформацій, переклад термінів-неологізмів, аббревіатур, такі «фальшиві друзі» перекладача, як псевдоінтернаціоналізми, лексикалізовані форми множини іменників та терміни-омоніми, етноспецифічна лексика і етнонаціональна варіативність термінів, власні імена, іншомовні слова і терміни.

Серед жанрово-стилістичних труднощів перекладу німецьких науково-технічних текстів українською мовою В.І. Карабан виокремлює переклад метафоричних термінів, образної і необразної фразеології, кліше і розмовні лексичні елементи.

Причинами існування лексичних труднощів перекладу перш за все є розбіжності в картині світу німецької і української мов (тобто, розбіжності у членуванні дійсності за допомогою номінативних елементів), особливості багатозначності слів, відсутність у мові перекладу відповідників нових термінів, особливості словотвору і термінотворення [3, 273-274].

Переклад термінів налічує низку проблем. Слід пам'ятати, що з однієї мови на іншу терміни не перекладаються як звичайні слова. Оптимальним є такий шлях перекладання термінів: «поняття – український термін», а не «іншомовний термін – український термін», з якої мови не відбувався б переклад. Тобто пошук терміна-відповідника починається з аналізу властивостей нового поняття.

Переклад термінології здійснюється різними шляхами, а саме за допомогою загальних способів перекладу лексичних одиниць та за допомогою таких міжмовних трансформацій як: лексичних, лексико-семантичних та лексико-граматичних [5, 120].

До загальних способів перекладу належать такі, як:

Словникові відповідники

Вибір варіантного відповідника – варіантний відповідник передає, як правило, якість одне значення слова вихідної мови, тобто кожний варіантний відповідник є перекладним еквівалентом якогось одного лексико-семантичного варіанта багатозначного слова.

Транскрипція – спосіб перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу.

Калькування – це прийом перекладу термінів, коли відповідником терміна вихідної мови в цільовій мові вибирається, як правило, перший за порядком відповідник у словнику.

Контекстуальна заміна – це така лексична перекладацька трансформація, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником, і що підібрано з врахуванням контекстуального значення слова.

Смисловий розвиток – це прийом контекстуальної заміни, коли в перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення слова, що перекладається.

Антонімічний переклад – форма слова або словосполучення замінюється на протилежну, а зміст одиниці, що перекладається, залишається подібним.

Описовий переклад – це такий прийом перекладу нових лексичних одиниць вихідної мови, коли термін замінюється в мові перекладу словосполученням, яке адекватно передає зміст цього терміна [3, 279-297].

Перекладацькі лексичні трансформації – це різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватної передачі їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із врахуванням норм мови перекладу. Лексичні трансформації застосовуються тоді, коли словникові відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути використані у перекладі з причин невідповідності з точки зору значення і контексту [3, 300].

До лексичних перекладацьких трансформацій належать такі трансформації, як конкретизація значення слова, генералізація значення слова, додавання слова, вилучення слова, заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови, перестановка слова [8, 93-96].

Розглянемо це на конкретному прикладі:

Herr Braun als Präsident des Deutschen Industrie- und Handelskammertages (DIHK) vertreten Sie 81 deutsche Industrie- und Handelskammern und 120 bilateral organisierte Auslandshandelskammern in 80 Ländern insgesamt 3,5 Millionen Unternehmen, also die gesamte Bandbreite der deutschen Wirtschaft [14, 54].

В даному уривку ми можемо виділити наступні економічні терміни: *der Deutschen Industrie- und Handelskammertag, die Auslandshandelskammer, bilateral, das Unternehmen, die Bandbreite, die Wirtschaft*. Поглянемо як ці терміни передані при перекладі українською мовою:

Пан Браун, як президент Промислово-торгівельної палати Німеччини (DINК) Ви уявляєте 81 німецьку палату і 120 двусторонніх зовнішніх торгових палат у 80 країнах світу, адже це 3,5 млн. підприємств, тобто весь спектр економіки Німеччини [12, 54].

Маємо наступні результати: der Deutschen Industrie- und Handelskammertag належить, за своєю структурою, до багатокомпонентних німецьких термінів і перкладається як Промислово-торгівельна палата Німеччини, тобто перекладач у своєму перекладі використав такий спосіб перекладу як калькування. В такий самий спосіб перекладено і наступний термін die Auslandshandelskammer – зовнішня торгова палата, що стосується інших термінів, таких як das Unternehmen, die Wirtschaft, то вони перекладені прямим словниковим відповідником, а двокомпонентний термін die Bandbreite, який має такі словникові відповідники як «ширина полоси, ширина стрічки» в тексті перекладу передано як «спектр», тобто використано прийом контекстуальної заміни.

З цього ми можемо зробити наступний висновок, що науково-технічні терміни, що репрезентують поняття спеціальної професійної галузі, становлять суттєву складову науково-технічних текстів і одну з головних труднощів їх перекладу, викликаних неоднозначністю термінів, відсутністю перекладних відповідників та наявністю національної варіативності термінів. Для того, щоб здійснити правильний, адекватний переклад необхідно знати словотвірну і морфологічну структуру терміна та семантичні відмінності від загальноживаних слів.

Перспективою подальшого дослідження є проблема перекладу неологізмів, які беззупинно з'являються в результаті бурхливого розвитку науки і техніки. Проблема перекладу неологізмів пов'язана з тим, що ніякий словник невзможливо встигнути за виникненням нових термінів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Брандес М.П. Стилистика современного немецкого языка. – М.: Высшая школа, 1990. – 320 с.
2. Головин Б.Н., Кобрин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах. – М.: Высшая школа, 1987. – 103 с.
3. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця: Нова Книга, 2005. – 576 с.
4. Кияк Т.Р., Огуй О.Д., Науменко А.М. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с.
5. Клименко А.В. Ремесло перевода. Практический курс. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. – 636 с.
6. Наумова Н.Г. Терминология деловой сферы общения // Вісник Запорізького державного університету. – №1. – 2000. – С. 128 – 130.
7. Попряник Л.В. Практикум по переводу с немецкого языка на русский текстов экономического содержания. – М.: НВИ, 2000. – 325 с.
8. Рецкер Я.Л. Что такое лексические трансформации // Тетради переводчика. Выпуск № 17. – М.: Международные отношения, 1980. – С. 93 – 96.
9. Салькова В.Е. Пособие по переводу экономических текстов с немецкого языка. – М.: Филоматис, 2004. – 304 с.
10. Салькова В.Е. Пособие по теории перевода. – М.: Филоматис, 2004. – 304 с.
11. Федоров А.В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) Учебное пособие. – М.: Высшая школа, 1983. – 303 с.
12. Томас Редер Німецька економіка і глобалізація // Deutschland. – 2006. - № 3. – С. 54 – 59
13. Kleine Enzyklopädie. Deutsche Sprache. – Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1983. – 724 S.
14. Tomas Reder Wie global ist die deutsche Wirtschaft? // Deutschland. – 2006. - № 3. – S. 54 – 59

Мирослава ВЕЧІРКО

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕТАФОРИ У ТВОРІ ДЖ.РОУЛІНГ “HARRY POTTER AND THE SORCERER'S STONE”

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, доцент М.І. Данілко

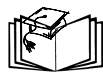
У мові, як найбільшій скарбниці народу, акумулюються всі знання тих, хто її використовує, саме тому проблема значення слова є надзвичайно важливою для декодування художнього тексту, адже цей різновид текстів є одним з найскладніших випадків вживання та функціонування літературної мови. Перш за все ця складність та багатогранність зумовлена тим, що художній текст є видом мистецтва, основним матеріалом для втілення якого в життя є слово.

Тема нашого дослідження – визначення особливостей функціонування метафори у романі Дж.Роулінг “Harry Potter and The Sorcerer's Stone”.

Актуальність нашої статті обумовлена перш за все матеріалом роботи, адже перший роман Дж.Роулінг, що став бестселлером у багатьох країнах світу, включаючи Україну, ще не був розглянутий з боку стилістики, а по-друге зумовлена недостатнім розкриттям питання вживання та функціонування тропів, зокрема метафори, у художньому тексті.

Перші спроби осмислити та дослідити метафору з'явилися, ще у часи античних філософів, але навіть через багато століть метафорична образність привертає все більшу кількість дослідників як у стилістиці так і поза її межами.

В своїй роботі «Метафори котрими ми живемо» [7] Лакофф Д. та Джонсон М. наполягають на тому, що майже все мислення людини є метафоричним. Опосередковане підтвердження цієї теорії знаходимо в роботі Поспелова Г.Н., де автор пропонує класифікацію метафор, зазначаючи, що багато з існуючих сьгодні мовних метафоричних виразів були створені на самому початку розвитку мови, коли людина намагалася дати назву новим поняттям, а оскільки у її розпорядженні була обмежена кількість мовних одиниць та її мислення ще не могло справлятися з абстрактними поняттями, то вона почала надавати явищам природи якостей людей (цей засіб створення метафор, все ще залишається дуже продуктивним та виділяється багатьма вченими в окремий підвид – персоніфікація [4, с.182].

Дослідник Девідсон Д. в роботі «Що означають метафори» [6] звужує конотативне значення метафори та наполягає на тому, що метафорична єдність з усією барвою різноманітних почуттів та емоцій, що в неї прагнув закласти автор, є лише результатом творчого підходу до буквального значення, а саме суми денотативних значень. Дональд Девідсон зазначає, що в метафорі певні слова або вирази набувають нового або так званого «розширеного значення».

Таким чином, в метафорі одночасно функціонують два значення – буквальне та образне. В метафоричному контексті слово набуває свого значення, а метафора дає можливість зрозуміти це значення.

Значення цих теорій, на наш погляд, полягає в тому, що вони акцентуються на важливості ролі суб'єктивного декодування тропу, що є однією з провідних ознак метафори.

Важливість та багатогранність поняття метафора спричинило появу великої кількості її класифікацій, заснованих на різних принципах. В межах нашого дослідження ми спираємося на класифікацію Лихошерста Н.І. [4, с.171-172]. Автор розділяє метафори за стилістичним ефектом на: номінативні, когнітивні, генералізуючі та образні.

Оскільки предметом нашого дослідження є художній текст та особливості функціонування у ньому художніх засобів образності, саме образна метафора є предметом нашого дослідження. Образна метафора – це пошук образу, засіб індивідуалізації, оцінки пошук змістових нюансів. Апелюючи до реципієнта, вона дає йому можливість до творчої інтерпретації.

Метафоричне висловлювання відбиває не стільки потенціальний стан персонажа, скільки те, як він реагує на явища дійсності та інших персонажів, його ставлення до світу та оточуючих, що проявляються у діях, мові та почуттях персонажу. Але крім того у метафорі може ховатись зображення внутрішнього світу персонажу, що впроваджується у твір непомітно за допомогою забарвлення поглядів та почуттів персонажів.

Ось, наприклад, як за допомогою тропу, одна з вчительок Гаррі, професор МакГонагал постає перед нами дуже впевненою та серйозною жінкою: “She threw a sharp, sideways glance at Dumbledore here, as though hoping he was going to tell her something, but he didn't so she went on.” [5, с.10]. “She threw a sharp, ... glance” надає читачеві оціночно-емоційний поштовх надзвичайно потужної сили. Вона перш за все акцентує увагу реципієнта на надзвичайній знервованості та тривожному стані персонажу автор описує стан героя на момент висловлювання та вплив на нього ситуації. Нагадаємо, що це один з перших розділів роману, в якому давній ворог усіх чарівників виявляється переможеним, що, зрозуміло, дуже напружує ситуацію, адже героїня не повністю впевнена у загибелі ворога. Однак, друга частина метафоричної єдності зосереджується на потенційній характерній ознаці персонажу, “sharp glance” має також подвійну імпліцитну структуру. По-перше, автор характеризує дію персонажу – погляд, що зображується як “гострий”, проникливий, трохи незадоволений та напевно здивований. З цієї точки зору автор підтверджує прогнози читача щодо поведінки персонажу не лише у таких “екстремальних” ситуаціях, але і у повсякденному житті. По-друге, “sharp” – може інтерпретуватися читачем, ще в одному переносному значенні - “розумний” [1]. Подібна гіпотеза може бути підтримана тим фактом, що персонаж цього твору належить до інтелектуальної еліти, а отже має як гострий так і кмітливий погляд.

Залежно від мовця та ситуації стилістичні засоби варіюються від негативно або суб'єктивно забарвлених до мальовничих художніх прийомів. Завдяки цьому авторів вдається окреслити питомих, самотніх та не типових персонажів. Одним з них, безумовно, є егер Хаґрід: “A braver man that Vernon Dursley would have quailed under the furious look Hagrid now gave him; when Hagrid spoke, his every syllable trembled with rage.” [5, с.50]

Як і в попередньому випадку, метафора використана для об'ємного описання характеру та контексту. Ситуація, в якій опинився персонаж змушує його підвищувати голос, але для того, щоб надати його вимові відповідної до його статури сили, автор змушує «тремтіти від люті кожний склад» (every syllable trembled with rage). Хаґрід – надзвичайно великий та кремезний товстун-чарівник – набуває відповідного об'єму за допомогою метафори. Вона також додає суб'єктивно-оцінчного забарвлення самій ситуації, де читач повністю розкриває для себе, що причина, що викликала подібне роздратування персонажу, є надзвичайно важливою для повного розуміння тексту.

Автор вживає метафори для унаочнення контрасту поведінки персонажу у певному контексті. Так, у сцені прощання з малюком Гаррі, могутній хаґрід дає волю своїм ліричним почуттям: “Wiping his streaming eyes on his jacket sleeve, Hagrid swung himself onto the motorcycle and kicked the engine into life; with a roar it rose into the air and off in to the night.” [5, с.16]. Метафора «streaming eyes» розкриває контрастність почуттів персонажу, та тим самим надає йому об'ємності та відповідного позитивного забарвлення.

Необхідно також зазначити, що вживання метафори для зображення зовнішнього виду персонажів допомагає автору створити контраст між чарівним та звичайним світом. Опис сина містера та місіс Дарслі маленького бешкетника Дадлі створює в уяві читача яскравий негативний образ з дуже прозорими асоціаціями: “Only the photographs on the mantelpiece really showed how much time passed. Ten years ago, there had been lots of pictures of what looked like a large beach ball wearing different-coloured bonnets – but Dudley was no longer a baby, and now the photographs showed a large blond boy ...” [5, с.18]

Обличчя малюка Дадлі уподібнюється до м'ячика, що вбрался у різнокольорові чепчики. Порівняння та метафора тісно переплелися, але якщо порівняння примушує читача сконцентруватись на фотографії, то метафора надає майстерного гумористичного забарвлення, яке дуже чітко відображає образ з ретроспективної точки зору.

Використання стилістичних засобів може розкривати навіть особливості місцеположення мовця. Цікавим з цієї точки зору виявляється наступний уривок: “The two boys gawked at him, and Harry felt himself turning red. Then, to his relief, a voice came floating in through the train's open door.” [5, с.95] Голос з'являється у тексті не просто з вуст мовця, а набуває певної незалежності та самостійно подорожує у повітрі. Слова пропливають у вагоні потягу, що створює яскраву характеристику обставин, у яких проходить розмова.

Схожим є і функція метафори “shriek split the silence” [5, с.206]. Цікавим є не лише художній вплив цього прийому, але і контекст у якому він використаний: “A piercing, bloodcurdling shriek split the silence – the book was screaming! Harry snapped it shut, but the shriek went on and on, one high, unbroken, earsplitting note.” [5, с.206]

Відірвана від усього тексту книги, ця сцена може сприйматися як суцільно метафорична. Проте слід пам'ятати, що ми маємо справу з фентезійним романом-казкою, у якому дуже багато речей набувають якостей, які у реальному світі є виключно метафоричними. Стилiстичний прийом створює у мовця неочікуваний ефект напруження, що був майстерно використаний автором для посилення таємничої атмосфери книги.

Велика група метафор використовується у творі для позначення почуттів персонажів. Майже всі з досліджених нами метафор, що використовувались з цією метою це метафоричні вирази, що вже втратили власну індивідуальність, стали нормами літературної мови. Їх вживання хоч і не несе в собі оцінки та не має подвійної природи, що була описана нами вище, створює надзвичайну експресивність художнього тексту.

“Mr. Dursley stopped dead. Fear flooded him. He looked back at the whisperers as if he wanted to say something to them, but thought better of it” [5, с.4]

“Stopped dead” та “Fear flooded” – метафори, вживання яких обумовлено метою автора художнього тексту надати яскравого експресивного забарвлення. Стилiстичний ефект, створений цими засобами, є суто дескриптивним та, незважаючи на загальноновживаність цих виразів, є самобутнім.

Використання метафоричних конструкцій, натомість, не є лише засобом створення художніх персоналії. Барвистість явища метафори не обмежується лише образами людей, величезну роль вона грає у зображенні оточуючого світу. Важко переоцінити ту роль, яку відіграє метафора, яка вживається саме у цій функції у творі Дж. Роулінг. Цей стилістичний засіб настільки органічно вплітається у картину навколишнього світу, що створює відчуття загадкової чарівної атмосфери: “Heads down! – yelled Hagrid as the first boats reached the cliff; they all bent their heads and and the little boats them through a curtain of ivy that hid a wide opening in the cliff face.” [5, с.112] Яскрава метафора “a curtain of ivy” створює в описі природи магiчний ефект, що поширюється не лише на одне речення, а на увесь контекст та надає картині нових свіжих фарб.

Як і у попередніх випадках характеризуючи зовнішній сюжетний контекст, метафора може надавати також і додаткову інформацію: “When it finally shouted, “GRYFFINDOR,” Neville ran off still wearing it, and had to jog back amid gales of laughter to give it to “McDougal, Morag.” [5, с.120] Реакція (gales of laughter), що була викликана незграбною поведінкою незграбного героя, є цілковито зрозумілою та вносить певний гумористичний ефект, але «вибух» сміху говорить і про кількість учнів, що приймали участь у процедурі присвячення, де і трапився кумедний інцидент.

Саме це підкреслює метафора у наступному уривку: “Smoke from the engine drifted over the heads of the chattering crowd, while cats of every color wound here and there between their legs. Owls hooted to one another in a disgruntled sort of way over the babble and scraping of heavy trunks.” [5, с.94] Метафоричний вираз “babble and scraping of heavy trunks” наповнює картину шумом та штовханиною безлічі пасажирів та службовців залізничного вокзалу.

Автор не відходить від прийому порівняння звичайного світу та чарівного. Якщо опис звичайного ранку не викликає позитивних емоцій у читача (“Mr. Dursley ... woke up on a dull, gray Tuesday” [5, с.2]), то наступні події вражають як своєю незвичайністю так і кольоровою метафоричною формою:

“Viewers as far apart as Kent, Yorkshire, and Dundee have been phoning in to tell me that instead of the rain I promised yesterday, they’ve had a downpour of shooting stars!” [5, с.6]

Проведене дослідження дозволяє нам виділити наступні особливості вживання метафор у тексті “Harry Potter and the Sorcerer’s Stone”:

Метафора створює у тексті потужний емоційний сигнал, що найчастіше використовується для відображення персонажів та їх відношення до навколишнього світу, інших персонажів, подій, т. ін. Використання популярних метафоричних едностей, вживання яких перестало бути оригінальним, частіше вживається для відображення почуттів персонажів. Зображення певних подій у тексті за допомогою метафор є надзвичайно популярним способом створення могутніх за своїм впливом сцен. Метафора, як явище складне та багатогранне, не може бути досліджене лише з однієї позиції. При її аналізі необхідно враховувати подвійний план цього тропу, адже іноді метафора може містити у собі декілька переносних значень.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Балла М.І. Англійсько-український словник у 2т. – К.: Освіта, 1996, 752с.
  2. Бархударов Л.С. Язык и перевод. – М.: Международные отношения, 1975, 237 с.
  3. Бахтин М.М. Слово в романе. – В кн.: Вопросы литературы и эстетики. М., 1975, 114с.
  4. Мороховский А.Н. Стилистика английского языка. – К.: Вища школа, 1984, 247с.
  5. Rowling J.K. Harry Potter and The Sorcerer’s Stone – N.Y. Scholastic Inc., 1999, 312p.
- Інтернет джерела:
6. Дэвидсон Д. Что означают метафоры http://www.metaphor.narod.ru/davidson_1.htm
  7. Лакофф Д., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем http://www.metaphor.narod.ru/lacoff_main.htm

Юлія ВІХТОДЕНКО

ЛІНГВІСТИЧНІ І ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЯ АВТОРИТАРНОЇ ОСОБИСТОСТІ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, обр. доцент В.Ю. Кочубей

Ключовою фігурою в мовленнєвому спілкуванні є особистість, яка розглядається не як ідеальна сутність, позбавлена індивідуальних психологічних та соціальних ознак, а як мовна особистість, якій властивий комплекс ознак, що формують її власний стиль спілкування.

Мовна особистість існує в просторі культури, відображеній в мові, у формах суспільної свідомості на різних рівнях, в стереотипах та нормах поведінки тощо [8, 119]. Мовну особистість можна, передусім, розглядати як соціальний феномен, тобто як особистість, охарактеризовану з боку впливу належної їй мовної культури на її особистісні якості та соціально-культурну ефективність її діяльності як суб'єкта суспільних відносин [3, 63]. Відтак, мовна особистість – це система, яка виникає в суспільстві і розвивається, ґрунтуючись на здатності вираження і закріплення соціальних відносин і взаємодій [там само].

Визначаючи, що мовна особистість є умовою і продуктом культури, наведемо індивідуальні фактори особистості, які, окрім національної приналежності, охоплюють мовну компетенцію, соціально-культурний статус, біолого-фізіологічні дані, психологічний тип та психологічний стан мовця, смаки та звички, зовнішній вигляд мовця тощо [2, 29].

У сучасному мовознавстві особистість розглядають як 1) мовну особистість, 2) людину, які говорить (homo loquens), 3) комунікативну особистість, 4) мовленнєву особистість [9, 137]. При цьому homo loquens вважають родовим поняттям стосовно інших трьох понять [6, 51]. Термін homo loquens вважають синонімічним терміну „комунікант (комунікативна особистість)” та розглядають його як парадигму особистостей/ролей/позицій та рівнів. До структури homo loquens входять такі складові: 1) комунікативна, 2) соціометрична, 3) психологічна, 4) мовна, 5) мовленнєва, 6) національно-культурна [9, 137].

Метою цієї статті є встановлення лінгвістичних та прагматичних особливостей мовлення англомовної авторитарної особистості. Актуальність статті зумовлена антропоцентричною спрямованістю сучасних досліджень, що розглядають елементи мовного коду в динамічному аспекті спілкування особистостей.

Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених вивченню різних аспектів мовної особистості – етносемантична особистість (С.Г. Воркачєв), елітарна мовна особистість (О.Б. Сиротинина, Т.В. Кочеткова), семіологічна особистість (А.Г. Баранов), російська мовна особистість (Ю.Н. Караулов), емоційна мовна особистість (В.И. Шаховський), тощо, параметри мовної особистості ще до кінця не розроблені.

Наведемо три підходи до реконструкції мовної особистості у лінгводидактиці. Перший підхід – „цільовий” (або „готовнісний”) спирається на сукупність умінь, чи готовностей, мовної особистості до здійснення різних видів мовно-мисленнєвої діяльності і виконання різних комунікативних ролей [4, 60-62]. Другий підхід – „лінгводидактична модель” (Богин, 1984) відображає мовну особистість у її розвитку, становленні, в її русі від одного рівня володіння мовою до іншого, вищого.

Досягненням третього підходу є виділення трирівневої моделі мовної особистості, з огляду на яку мовну особистість визначено як сукупність здібностей і характеристик людини, які зумовлюють створення і сприйняття нею текстів, що вирізняються а) ступенем структурно-мовної складності, б) глибиною і точністю відображення дійсності, в) певною цілеспрямованістю [5, 3].

Структура мовної особистості, на думку Ю.М. Караулова, складається з трьох рівнів: 1) вербально-семантичного, 2) лінгво-когнітивного, 3) прагматичного [5, 5-6].

Вербально-семантичний рівень передбачає для мовця володіння лексико-граматичним фондом мови, а для дослідника — традиційний опис формальних засобів вираження певних значень.

Одиницями когнітивного рівня мовної особистості є поняття, ідеї, концепти, що складаються у більш чи менш упорядковану "картину світу", що називається тезаурус і відображає ієрархію цінностей.

Прагматичний рівень аналізу мовної особистості включає виявлення і характеристику мотивів, цілей, інтересів, системи соціальних ролей, установок й інтенціональностей, які керують індивідуумом у процесі комунікації.

Варто також навести класифікацію типів особистостей з огляду на особистісні риси індивідів, в якій С.Сухих виділяє гармонійний, конфліктний та імпульсивний тип [1, 189].

В основі типології мовних особистостей, запропонованої О.О.Пушкіним, лежить розмежування жорсткої, м'якої та гнучкої дискурсивних стратегій. Жорстка дискурсивна стратегія передбачає здатність йти на свідоме порушення правил спілкування заради досягнення поставленої мети в найкоротший строк [10, 50-51].

Жорстка дискурсивна стратегія є однією з визначальних комунікативних рис авторитарної особистості.

Вважаємо, що риси авторитарної особистості слід досліджувати шляхом аналізу авторитарного дискурсу, під яким розуміють цілеспрямовану комунікативну дію, зумовлену особливою статусно-рольовою конфігурацією комунікативної ситуації, з ілюктивною метою здійснення адресантом психологічного тиску на партнерів по комунікації, що включає вербальний і позалінгвальні компоненти комунікації [7].

Яскравим прикладом англомовної авторитарної особистості є професор Генрі Хіггінс – герой п'єси Бернарда Шоу „Пігмаліон”. В цій статті ми виокремимо основні риси вербально-семантичного та прагматичного рівнів авторитарної мовної особистості на прикладі мовлення цього персонажу.

Проаналізувавши мовленнєву поведінку Хіггінса можемо констатувати, що йому притаманні риси авторитарної особистості. Про це свідчать маркери авторитарного дискурсу, які герой використовував для передачі інформації.

У мовленні комуніканта, у нашому випадку Хіггінса, простежується вживання засобів вираження категорії негативності, які сприяють досягненню категоричного ефекту та підкреслюють впевненість комуніканта в своїй правоті. Наприклад:

I'm not going to waste another cylinder on it.

I don't want you.

I don't think so.

I don't matter anyhow.

Вживання прикметників, що мають негативну конотацію та виражають особисту оцінку. Це свідчить про надмірну увагу Хіггінса - адресанта до власних суджень, домінування його оцінок. Наприклад:

Most men are the marrying sort (poor devil).....

.....I'm devilish sleepy.

.....with nobody but a damned fool of a fashionable woman to talk to!

But she's got some silly bee in her bonnet about Eliza.

Багаторазове вживання займенника першої особи однини I, що показує надмірну увагу мовця до себе та характеризує мовця як авторитарну особистість. Наприклад:

All I propose is that we should be kind to this poor girl.

I suppose we must give him a fiver.

I told you could.

I prefer to say nothing more tonight.

Авторитарні інтенції Хіггінса по відношенню до міс Дулітл виявляються також у використанні таких мовленнєвих актів як: директиви, певні різновиди інтеррогативів та імперативні конструкції, що руйнує позитивну роль комуніканта і збільшує його авторитарний ефект. Наприклад:

- директиви:

Say your alphabet.

Say A, B, C, D.

Put your tongue forward until it squeezes against the top of your lower teeth.

Say a cup of tea.

інтеррогативи:

What does she want?

I am mad, am I?

Is that all?

Who the dickens said it was cynical?

імперативи:

Think about it!

Take her away and clean her, Mrs. Pearce!

Hold your tongue!

Let her find out how she can get on without us!

Авторитарні особистості тяжіють до використання образливих виразів у комунікативній ситуації, наприклад:

We were interrupted: damn it!

What a damned thing!

A sure mark of a fool.

Such damned nonsense!

На авторитарність дискурсу вказують модальні дієслова зі значенням облігаторності. З-поміж модальних дієслів, які посилюють категоричність та авторитарність мовлення Хіггінса, переважає дієслово зі значенням облігаторності shall, а також дієслова must, need та ought. Час від часу герой вживає модальні дієслова, які виражають здібності may (might) та can:

I shall telephone for the police.

You must have.

And it ought to look horrible!

He can learn a language in a fortnight- knows dozens of them.

I may do this thing sometimes in absence of mind, but surely I don't do them habitually.

You needn't marry the fellow if you don't like him.

You might marry, you know.

Аналізуючи мовлення героя на прагматичному рівні, можемо вказати на те, що комунікант (Хіггінс) намагається вплинути на адресата (міс Дулітл), з метою примусити його виконати необхідні для авторитарного комуніканта дії. Для досягнення цієї стратегії адресант здійснює авторитарний тиск, підкреслює власні переваги та нехтує інтересами співрозмовника. Слід також врахувати соціальний статус та соціальну роль комуніканта, в нашому випадку це – вчитель – учень, де одна з ролей передбачає вищий статус, що дозволяє легше здійснювати авторитарну поведінку і чинити тиск на партнера по комунікації.

Відтак, мовлення авторитарної особистості характеризується впливом на адресата з ілюктивною метою досягнення підкорення і виконання своїх наказів. Для реалізації ілюктивної мети авторитарний комунікант насичує мовлення різними засобами, які можна проаналізувати на вербально-семантичному, лінгво-когнітивному та прагматичному рівнях.

Професор Генрі Хіггінс – герой п'єси Б.Шоу «Пігмаліон», мовлення якого вивчалось нами на вербально-семантичному та прагматичному рівнях, використовував різні засоби передачі інформації, а саме такі, як: засоби вираження категорії негативності, прикметники, що виражають особисту оцінку; займенник першої особи однини I, модальні дієслова зі значенням облігаторності та такі, що виражають здібності; а також найхарактерніші для авторитарного дискурсу такі типи мовленнєвих актів – директиви, імперативи, та деякі різновиди інтеррогативів.

Подальшою перспективою дослідження може бути більш детальне вивчення особливостей мовлення авторитарної мовної особистості на вербально-семантичному та прагматичному рівнях, а також визначення „картини світу” авторитарної мовної особистості.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бачевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. – Київ: Видавничий центр „Академія”, 2004. – 344 с.
2. Богданов В.В. Речевое общение: прагматические и семантические аспекты. – Л., 1990.
3. Боринштейн Є. Соціокультурні особливості мовної особистості // Соціальна психологія. - 2004. - № 5 (7). - С.63-72
4. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. – М.: Наука, 1987. – 261 с.

5. Караулов Ю.Н. Русская языковая личность и задачи ее изучения // Язык и личность, М., 1989. – С. 3 – 8
6. Красных В.В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? – М.: Гнозис, 2003. – 375 с.
7. Крючкова П.Г. Авторитарный дискурс (на матеріалі англійської мови): Автореф. Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2003.
8. Маслова В.А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.
9. Парашук В.Ю. Комунікативний паспорт homo loquens // Наукові записки Кіровоградського державного пед. ун-ту імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 2005. – Вип. 59. – С. 135-145.
10. Пушкин А.А. Способ организации дискурса и типология языковых личностей // Язык, дискурс и личность. – Тверь: Изд-во Тверск. Гос. Ун-та. – 1990. – С. 50-60.

Тетяна ГОРСТ

КОНЦЕПТ «PUNISHMENT» В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, проф. В.Ю. Парашук

Особливості концептуалізації предметів та явищ оточуючого середовища є об'єктом багатьох лінгвістичних досліджень (С.Г.Воркачов, В.Л.Івашенко, В.І.Карасик, Н.Г.Кудрявцева, Г.Г.Слишкін та інші). Дослідники, які працюють у царині лінгвокультурології та лінгвоконцептології, розглядають концепти в когнітивному та дискурсивному аспектах (І.О.Голубовська, О.Г.Прохвачова). На часі розроблена методологія концептуальних досліджень (М.В.Піменова), запропонована трьохкомпонентна структура концепту (В.І.Карасик), визначені його базові характеристики (В.І.Карасик; Г.Г.Слишкін). У лінгвокультурному аспекті, загально визначенням є визначення концепту як умовної ментальної одиниці мови, спрямованої на комплексне вивчення мови, свідомості та культури [2, 75].

Концепт “punishment” є базовою категорією свідомості людини, належить до ключових концептів англійської картини світу (А.А.Кондримович), що і зумовлює необхідність вивчення його національно-культурної специфіки. Актуальність нашого дослідження зумовлюється також формуванням нової гілки мовознавства – юридичної лінгвістики (С.П.Хижняк, І.М.Гумовська, Е.Т.Дерді). На часі концепт “punishment” висвітлений в науковій літературі лише фрагментарно.

Мета статті полягає в установленні лінгвокультурних особливостей концепту “punishment” на матеріалі англійської лінгвокультури шляхом аналізу пропозицій висловлень, що вміщують лексему *punishment*.

Матеріал дослідження охоплює пропозиції 186 висловлень (афоризмів, та паремій), які об'єктивують концепт *punishment*, відібраних у результаті обстеження лексикографічних джерел [5; 6; 7].

Об'єктом дослідження є вербалізований у сучасній англійській картині світу концепт “punishment”, а предмет дослідження охоплює особливості його вираження в англійській картині світу.

У своїх працях В.І.Карасик та Г.Г.Слишкін визначають «лінгвокультурний концепт» як єдність трьох сфер: свідомості, культури та мови [1, 12]. Найважливішими вимірами концепту В.І.Карасик вважає поняттєві, образну та ціннісну складові [3, 118]. Враховуючи таку трьохкомпонентну структуру, під концептом “punishment” ми розуміємо вербалізовану лексичними одиницями сукупність знань, уявлень та суджень носіїв англійської лінгвокультури про покарання.

Поняттєва сторона є мовною фіксацією концепту, що включає в себе його визначення, опис та дефініцію. Ім'ям, або номеном концепту “punishment”, в англійській мові виступає лексема *punishment*, яка має таку дефініцію: “*some pain or penalty warranted by law, inflicted on a person, for the commission of a crime or misdemeanor, or for the omission of the performance of an act required by law, by the judgment and command of some lawful court*”, (страждання чи каральний захід, підтверджений законом, стосовно особи, що: а) скоїла злочин, або правопорушення, або б) уникнула виконання дії, передбачених законом або рішенням суду) [5].

Оскільки в основі культури лежить ціннісний принцип, то центром концепту завжди є цінність, що визначає його важливість, як психічного утворення, як для індивіда, так і для колективу [3, 117]. Цінності визначаються як критерії та способи оцінки позитивного або негативного значення об'єктів оточуючого середовища, що визначається залученням цих об'єктів до сфери людської діяльності, інтересів та потреб, соціальних відносин [4, 267].

З метою визначення ціннісної складової концепту “punishment”, нами були піддані інтерпретативному аналізу корпус висловлень матеріалу спостереження. В англійській мові функціонує велика кількість афоризмів, що вербалізують ім'я концепту “punishment”, і незначна кількість паремій, напр.: *The greater the crime, the higher the gallows; Kill one to warn a hundred; Once bitten, twice shy; Petty crimes are punished; Might as well be hanged for a sheep as (for) a lamb; Spare the rod and spoil the child.* Ці паремії відображають «наївну» концептуалізацію “punishment” представниками англійської лінгвокультури.

Перш за все, покарання оцінюється як наслідок певного злочину і має відповідати його тяжкості, напр.: *The greater the crime, the higher the gallows.*

По-друге, покарання оцінюється з урахуванням його дидактичного значення, тобто покарання має запобігати здійсненню людиною можливих протиправних дій, напр.: *Kill one to warn a hundred; Once bitten, twice shy.* Однак, «наївна свідомість» фіксує і неякісні виконання приписів про покарання, яке часто не відповідає злочину, напр.: *Petty crimes are punished; Might as well be hanged for a sheep as (for) a lamb*, що може спричинити небажані наслідки, напр.: *Spare the rod and spoil the child*, та викликати бажання відплати, помсти, напр.: *Revenge is sweet.*

The Columbia Electronic Encyclopedia в деталях описує еволюцію покарання від повішання та четвертування в часи середньовіччя до сучасних систем ув'язнення або призначення матеріального відшкодування [7]. Відтак, зміни в наївно-мовній свідомості зумовлюють динаміку ціннісної складової концепту “punishment”.

Тлумачення концепту “punishment”, як «розплати, кари» є найбільш спірним питанням. З одного боку, в англомовній картині світу покарання як розплата сприймається на основі раціональної оцінки і без сумнівів, напр.: *Crime and punishment grow out of one stem...* (R.W.Emerson). З іншого боку, непокараний злочин сприймається людиною з незадоволенням, пустотою, болем, напр.: *But killing Sam will not bring them back. – No it won't. But it'll make us feel a helluva lot better. It'll ease a lot of pain* (J.Grisham).

Концепт “punishment” визначається та оцінюється носіями англомовної лінгвокультури і як засіб реабілітації, виховання, тобто злочинець, потрапивши в ув'язнення, повністю усвідомлює свою провину і стає на шлях виправлення, змін, напр.: *... through being punished the offender recognized his guilt and wished to change* (R.Allen). Але існує й протилежна думка: відчуття провини має бути присутнім у кожному, хто вчинив неправомірне діяння, а покарання обмежує людину в можливості відчувати це почуття повною мірою, напр.: *Guilt is often an appropriate response to wrongdoing, but punishment impedes the development of a conscience by taking away the opportunity for him to feel guilty* (N.Samalin).

Усі наведені тлумачення концепту “punishment” в англомовній картині світу переважно виправдовують та підтримують акт покарання. Але, наш матеріал спостереження вміщує також висловлення, які характеризують його з негативного боку, тобто покарання як «моральне зло» проти іншої людини, напр.: *... imprisonment itself, entailing loss of liberty, loss of citizenship, separation from family and loved ones, is punishment enough for most individuals, no matter how favorable the circumstances under which the time is passed* (Mary B.Harris). *When you punish someone, you pay for it later* (J.Hopps Barker). *What children learn from punishment is that might makes right. When they are old and strong enough, they will try to get their own back; thus many children punish their parents by acting in ways distressing to them* (Bruno Bettelheim). На часі в США знову постало питання про скасування смертної кари в усіх штатах країни, напр.: *These death sentences are cruel and unusual in the same way that being struck by lightning is cruel and unusual* (Potter Stewart).

Негативно оцінюються і різні шляхи уникнення покарання, наприклад, можливість пом'якшення покарання чи звільнення особи від покарання під впливом амністії.

Англомовна «наївна» свідомість дає також поради про час застосування покарання, напр.: *The best time to punish is not when we're at our maddest, but that's usually when we do it* (Nancy Samalin), тобто покарання є доцільним в момент скоєння протиправної дії і не повинно чинитись під впливом емоцій.

Підсумовуючи, наголосимо, що наше дослідження ціннісної складової концепту “punishment” виявило дві протилежні оцінки покарання носіями англомовних лінгвокультур: «позитивне покарання» (використання антипатійних стимулів, таких як біль та страждання) та «негативне покарання» (усунення або заперечення цих стимулів). Вивчення наївно-мовної репрезентації цього концепту дозволяє нам визначити дві сфери його прояву: 1) покарання як абстрактне поняття втілення законів, соціальних норм та моральних принципів; 2) конкретні практики втілення покарання в повсякденному житті суспільства.

У цілому, концепт “punishment” є динамічним ментальним утворенням, адже, доки існує певна культура, яка розвивається, змінюється, вдосконалює своє життя та мову, доти будуть відбуватися зміни і в її розумінні покарання. Перспективним, на нашу думку, є дослідження образної складової концепту “punishment” та його репрезентації в англійській юридичній термінології.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Карасик В.И., Слышкин Г.Г. Базовые характеристики лингвокультурных концептов // Антология концептов / Отв. ред. В.И. Карасик, И.А.Стернин. – Волгоград: Парадигма, 2005. – Том 1. – С.12-13.
2. Карасик В.И., Слышкин Г.Г. Лингвокультурный концепт как единица исследования // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: Сб. науч. тр. / Под ред И.А. Стернина. – Воронеж: ВГУ, 2001. – С. 75-80.
3. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – М.: Гнозис, 2004. – 390с.
4. Олійник О.С. Ціннісна складова концепту “crime” в американській наївно-мовній картині світу // Наукові записки КДПУ імені В.Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Випуск 75(4). – 2008. – С. 266-269.
5. A Law Dictionary, Adapted to the Constitution and Laws of the United States. By John Bouvier. Published 1856. – Online: <http://www.legal-dictionary.thefreedictionary.com/punishment>.
6. The American Heritage Dictionary of the English Language. – Fourth Edition. – Houghton Mifflin Company, 2000 – Online: <http://www.bartleby.com>.
7. The Columbia Electronic Encyclopedia. – New York: Columbia University Press, 2004 – Online: <http://www.reference.com/browse/punishment>.

Олеся ДАНОВА

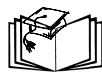
ГРАМАТИЧНІ ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, доцент О.М. Білоус

Тема роботи – граматичні труднощі перекладу німецьких науково-технічних текстів українською мовою.

Мета роботи – узагальнити факти про науково-технічний стиль, визначити та описати основні його властивості, визначити граматичні труднощі перекладу науково-технічного стилю.

Об'єктом роботи є науково-технічний текст. Предмет роботи – трансформації синтаксичних конструкцій та морфологічних елементів німецьких науково-технічних текстів та знаходження їхніх відповідників в українській мові.

Цю проблему підіймали у своїх працях такі вчені як М.П. Брандес, яка дала загальну характеристику науково-технічних текстів, Е.Різель,

Н.М. Наєр, які детально описали особливості науково-технічного тексту, А.Я. Коваленко, В.І. Карабан, які визначили основні труднощі перекладу науково-технічного стилю, М.О. Кур'янова, яка вперше здійснила достатньо повний аналіз трансформацій різних видів граматичних конструкцій та морфологічних елементів при перекладі німецьких науково-технічних текстів українською мовою, Т.Р. Кияк, А.В. Федоров, Я.І. Рецкер та інші.

Епоха науково-технічної революції охоплює всі сторони існування сучасного суспільства. Не може залишатися осторонь і така сфера суспільної практики як мова, соціальна природа якої в різних і багатоманітних аспектах її прояву давно привертає увагу філологів. Разом з тим, перед дослідниками наукової мови постає все більше і більше проблем, обумовлених прискоренням науково-технічного прогресу, інформатизацією суспільства і зростанням обміну відповідною інформацією, закладеною на різних мовах. Крім того, дослідники наукової мови змушені все більше рахуватися також і з ускладненням самого потоку інформації, циркулюючого у відповідних текстах наукової літератури. Звідси стає зрозуміло поява проблем дослідження як особливостей сучасної наукової мови, так і особливостей перекладу текстів науково-технічного стилю. Актуальність роботи пов'язана з процесом глобалізації, розширенням інформаційного взаємообміну, з обміном науковими знаннями, на основі чого і з'являються наукові тексти. Науково-технічний стиль обумовлює мовне оформлення когнітивної і комунікативної функцій у сфері науки і техніки. В поняття науково-технічного стилю входить мова наукової літератури в таких її різновидах, як науково-технічна, науково-природна і науково-гуманітарна література.

У складі науки, що є системою знань про природу, суспільство і мислення, розрізняють факти, різні теорії і методологію, які формують тип наукового змісту в рамках вказаних наочних областей науки і які є початковими, фундаментальними логіко-змістовними категоріями. Вони визначають структуру і мовне оформлення наукового тексту [2, 131].

За допомогою науково-технічного стилю реалізується мовна функція повідомлення. Твори, написані в цьому стилі, містять науково-технічну інформацію, яку треба донести до різних верств суспільства. До мови науково-технічної літератури ставляться особливо суворі вимоги в дотриманні норм, що сприяє посиленню логізації викладу [10, 4].

До науково-технічного стилю німецької мови належить вся наукова та технічна література, а також наукові лекції та доповіді [11, 37].

Науково-технічний стиль відноситься до книжного типу мови. Основу мовного оформлення текстів науково-технічного стилю складає стандартизованість, тобто вибір відповідних для даних умов комунікації мовного варіанту [2, 141].

Граматична побудова науково-технічного стилю повинна також слідувати логіці, ясності і легкому сприйнятті. В той час, як в повсякденному мовленні пасивні речення уникаються, то у науково-технічному стилі вони належать до засобів об'єктивного, логічного викладу. Взагалі, синтаксис науково-технічних текстів структурно складний [14, 65].

Для синтаксису науково-технічного тексту характерні розгорнуті періоди з цілим рядом додаткових пропозицій і однорідними членами при переліку, що оформляють ясні логічні зв'язки [2, 142].

В текстах науково-технічного стилю переважають розповідні речення і спокійна інтонація повідомлення. Але не рідко зустрічається емпатично наголошений порядок. Неповні рамочні конструкції слугують для підкреслення змістовно важливого у стилістичному кінцевому положенні.

Науково-технічний стиль відображується, як правило, у виборі лексики, яку часто називають сухою. Лексичну основу утворює нейтральна лексика без експресивного забарвлення разом з функціонально-стилістичною лексикою, тобто з німецькою або іноземною термінологією, реаліями та нетермінологічними кліше. Наукова праця не може бути без функціонально-стилістичної лексики [15, 444].

Оволодіння навичками перекладу науково-технічної літератури значною мірою залежить, по-перше, від її особливостей і, по-друге, від рівня мовної і загальної технічної підготовки особи, що здійснює переклад.

Між науково-технічними текстами, написаними різними мовами, існують значні граматичні відмінності, зумовлені особливостями граматичної будови мови, нормами і традиціями письмового наукового мовлення. Так, в німецьких фахових текстах значно частіше, ніж в українських, вживаються форми пасивного стану та неособові форми дієслів, дієприкметникові звороти й специфічні синтаксичні конструкції [4; 13].

При перекладі науково-технічної літератури виникає дуже багато труднощів, пов'язаних із розпізнаванням та перекладом різних граматичних форм і конструкцій.

Граматичні труднощі перекладу науково-технічних текстів можна поділити на морфологічні та синтаксичні.

До морфологічних проблем перекладу науково-технічних текстів можна віднести переклад прикметників на -lich, -isch, -ig, переклад конструкцій з модальними дієсловами, переклад німецьких іменників множини [7, 10].

1. Переклад прикметників на -lich, -isch, -ig. Останнім часом у класі німецьких відносних прикметників з'явилася велика кількість нових номінацій, утворених від основ іменників за допомогою суфіксів -lich, -isch, -ig, відомих своєю продуктивністю та загальнозживаністю. Новоутворення об'єднані словотвірним значенням „той, який має відношення до денотату, позначеному мотивуючою основою, який відноситься до нього тощо“. Такі утворення часто становлять труднощі під час перекладу. Адже німецькі прикметники, утворені з метою мовної економії, найчастіше не можна перекласти за допомогою тієї самої частини мови, або й навіть іншої, але виключно однією мовною одиницею. Наприклад, „gesundheitlich“ – „той, що стосується здоров'я“ [6, 13].

2. Переклад конструкцій з модальними дієсловами. Частотність вживання модальних дієслів у науково-технічному стилі дуже висока. Це можна пояснити відсутністю в науково-технічному стилі таких засобів вираження модальності, як емоційне та інтонаційне забарвлення речення та наказового способу □9, 84□.

Якщо порівняти німецькомовні модальні дієслова з українськими, то стане ясно, що українські модальні дієслова „хотіти“ та „могти“ не спроможні повністю розкрити значення та відтінки значення німецькомовних модальних дієслів „können“, „müssen“, „dürfen“, „sollen“, „wollen“ und „mögen“.

При перекладі речень з модальними дієсловами необхідно мати на увазі, що їх відповідниками можуть бути не тільки модальні дієслова української мови, а й конструкції з модальними словами, такими, наприклад, як „можна“, „необхідно“, „треба“, „слід“, „не можна“, а також речення з немодальними дієсловами, які, однак, можуть вживатися синонімічно з модальними:

„Radioaktive Abfälle müssen in speziellen Deponien gelagert werden“.

„Радіоактивні відходи підлягають захороненню на спеціальних полігонах“ [1, 164].

Дієслово „lassen“ – багатозначне дієслово. Воно означає „наказувати“, „примушувати“, „дозволяти“, „давати можливість“, „поручати“, „залишати“, „припинити що-небудь робити“, „відмовлятися від чого-небудь“ [5, 183].

3. Переклад німецьких іменників множини. У науково-технічному стилі іменники мають також особливі властивості. При перекладі іменників іноді необхідно вживати множину замість однини і навпаки □12, 112□.

Заміна у перекладі множини одноиною необхідна, коли відповідне слово в українській мові існує лише у формі однини або не має форми множини у даному значенні:

„Das polnische Werk wird dem Teltower Betrieb technische Dokumentationen über bestimmte Maschinen und Automaten übergeben“.

„Польський завод передасть телтовському підприємству технічну документацію на відповідні машини і автомати“ [5, 125].

Іменники множини вживаються у технічних текстах дуже часто і позначають фізичні та хімічні величини, одиниці виміру, речовини у великому об'ємі чи матеріали, якщо йдеться про декілька їх видів, що відрізняються за своїми властивостями, наприклад:

„Die Kochtemperaturen waren zu hoch oder durch ungenügende Kühlung ist eine Nachkochung eingetreten“.

„Температура варки була занадто високою або внаслідок недостатнього охолодження необхідно виявилася повторна варка“ [6, 28].

До синтаксичних проблем перекладу науково-технічних текстів можна віднести переклад німецьких речень з неповною рамкою та без рамки, переклад пасивного стану, переклад поширеного означення, переклад інфінітивних конструкцій та зворотів [7; 6].

1. Переклад німецьких речень з неповною рамкою та без рамки. Неповна рамка є на сьогоднішній день досить поширеною у реченнях німецької науково-технічної літератури. У деяких випадках незнання такого порядку слів може стати причиною нерозуміння тексту, тому що підстановка незмінюваної частини присудка може викликати хибні синтаксичні асоціації. Слід мати на увазі, що неповна рамка іноді суттєво впливає на характер перекладу.

За неповної рамки один чи кілька членів речення виносяться за її межі. Нормативним є винесення за рамку обставин, виражених прийменниковими словосполученнями, прийменникових додатків та означень, наприклад:

„Es gibt wenige Völker, die nicht in Form von Sagen oder Schöpfungsgeschichten versucht hätten sich eine Vorstellung zu ersinnen von der Entstehung der Erde und damit auch von der Bildung der Kontinente und Ozeane“.

„Існує небагато народів, які б не намагалися у формі переказів та легенд про створення світу створити собі уявлення про виникнення Землі і тим самим також про створення континентів і океанів“ [6, 11].

2. Переклад пасивного стану. В німецькій мові пасивний стан вживається частіше, ніж в українській мові. Особливо він розповсюджений в текстах науково-технічного стилю □12, 106□.

Оскільки в українській мові пасивний стан не має такого широкого розповсюдження, то для перекладу пасивного стану німецької мови часто використовується форма дійсного стану [8, 219].

При перекладі найбільш типовим відповідником пасивному стану діє дієслово в пасивній формі з часткою –ся. Але при цьому важливо враховувати, що форми на –ся у функції пасивного стану часто мають лише значення недоконаного виду. Якщо формі пасивного стану притаманний відтінок доконаного виду, то в перекладі використовується пасивний дієприкметник з допоміжним дієсловом „бути“ або без нього [1; 8]:

„Das erste langfristige Handelsabkommen zwischen diesen Ländern wurde 1991 unterzeichnet“.

„Перший довгостроковий торговий договір між цими державами був підписаний у 1991 році“ [1, 147].

3. Переклад поширеного означення. Поширене означення становить одну з найбільших складнощів для перекладу. Воно складається з означувального слова та залежних слів, кількість яких у німецькій мові може бути досить великою. Ще ускладнювати переклад можуть такі випадки, коли відсутній артикль або його заміник, означувальний іменник, або, якщо поширене означення знаходиться всередині іншого поширеного означення.

Поширене означення у найпростішому випадку може складатися усього з двох слів: означуваного слова (дієприкметника, прикметника, порядкового числівника) і одного залежного від нього поширюючого слова. Це поширююче слово може бути виражене якісним дієприкметником, що завжди вживається у короткій невідмінюваній формі, тобто не має закінчення.

Для перекладу німецької науково-технічної літератури необхідно вміти знайти поширене означення, вичленити його з тексту, визначити його межі і встановити, до якого іменника воно відноситься, наприклад:

„Die zum Austritt sämtlicher Elektronen aus dem glühenden Draht notwendige Geschwindigkeit wurde dabei noch nicht erreicht“.

„Швидкість, необхідна для виходу всіх електронів із розжареного дроту, при цьому не була досягнута“ [6, 37].

4. Переклад інфінітивних конструкцій та зворотів. До інфінітивних конструкцій ми відносимо сполучення інфінітива основного дієслова з часткою „zu“ і з дієсловами „haben“ та „sein“.

Сполучення „sein“ з „zu“ та з інфінітивом основного дієслова виражає необхідність або можливість і завжди має пасивне значення, замінюючи модальні дієслова „müssen“, „sollen“, „können“ з пасивним інфінітивом іншого дієслова, наприклад:

„Diese Aufgabe ist unbedingt zu lösen“

„Ця задача обов'язково повинна бути розв'язана“ □3, 230□.

Сполучення „haben“ з „zu“ та інфінітивом основного дієслова виражає необхідність, рідко – можливість, і має активне значення, замінюючи модальні дієслова „müssen“, „sollen“ з активним інфінітивом іншого дієслова, наприклад:

„Man hat diese Aufgabe sofort zu lösen“

„Цю задачу необхідно розв'язати негайно“ □3, 230□.

Отже, в поняття науково-технічного стилю входить мова наукової та технічної літератури в таких її різновидах, як науково-технічна, науково-природна і науково-гуманітарна література. До науково-технічного стилю німецької мови належить вся наукова та технічна література, а також наукові лекції та доповіді. Науково-технічний текст слугує для отримання знань.

Найбільш розповсюдженими граматичними труднощами перекладу німецьких науково-технічних текстів є переклад модальних дієслів, оскільки частотність вживання їх в німецькій та в українських мовах не співпадають, та переклад пасивного стану.

Ще одну з найбільших граматичних проблем перекладу становить поширене означення. Для перекладу німецької науково-технічної літератури необхідно вміти знайти поширене означення, вичленити його з тексту, визначити його межі і встановити, до якого іменника воно відноситься.

Сьогодні, у період стрімкого розвитку науки і техніки, спостерігається гостра потреба у передачі великої кількості фахової інформації з інших мов, а, отже, й у дослідженнях прийомів перекладу граматичних явищ науково-технічної літератури українською мовою. З огляду на майже цілковиту відсутність таких праць і досліджень в Україні буде дуже корисним детально проаналізувати та дослідити їх на практиці.

БІБЛІОГРАФІЯ:

1. Архипов А.Ф. Самоучитель перевода с немецкого языка на русский. – М.: Высшая школа, 1991. – 255 с.
2. Брандес М.П. Стилистика немецкого языка. – М.: Высшая школа, 1990. – 320 с.
3. Вульферт И.И. Пособие по переводу немецкого научно-технического текста. – М.: Изд-во литературы на иностранных языках, 1961. – 262 с.
4. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 576 с.
5. Крушельницкая К.Г., Попов М.Н. Советы переводчикам: Справочное пособие по немецкому языку. – М.: Высшая школа, 1992. – 255 с.
6. Кур'янова М.О. Навчальний посібник з граматичних проблем перекладу німецької науково-технічної літератури українською мовою. – К., 2005. – 64 с.
7. Кур'янова М.О. Граматичні Особливості науково-технічних текстів: Автореф. дис. канд. філол. наук. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 19 с.
8. Роганова З.Е. Пособие по переводу с немецкого на русский язык. – М.: Изд-во литературы на иностранных языках, 1961. – 304 с.
9. Рудник Э.Я. Выбор эквивалента при переводе многозначного слова // Всесоюзная конференция „Совершенствование перевода зарубежной научно-технической литературы“. – М., 1978. – С. 83 – 85.
10. Судовцев В.А. Научно-техническая информация и перевод. – М.: Высшая школа, 1989. – 232 с.
11. Bogatyrewa N.A. Stilistik der deutschen Gegenwartssprache. – М.: Akademie, 2005. – 336 s.
12. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung. – Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1985. – 307 S.
13. Horn-Helf B. Technisches Übersetzen in Theorie und Praxis. – Tübingen, Basel: Francke Verlag, 1999. – 376 S.
14. Naer N.M. Stilistik der deutschen Sprache. – М.: Hochschule, 2006. – 271 S.
15. Riesel E. Stilistik der deutschen Sprache. – М.: Hochschule, 1963. – 488 S.

Наталія ДАРЗИНСЬКА

МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «КРАСА» В ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат педагог. наук, доцент Л.О. Ярова

Останнім часом помітно зросла увага лінгвістів до дослідження концептосфери різних культур, зокрема й англійської.

Одним із центральних концептів англійської лінгвокультури є концепт «краса», який разом з добром та істиною визначає найвищі цінності людства. Даний концепт може виступати як загальнолюдська категорія, оскільки є універсальним для більшості мов світу, і як поняття культури, оскільки, складаючись в рамках англійської культури, наділений і національною специфікою. Концепту «краса» присвячені роботи Мещерякової Ю.В. (на матеріалі російської та англійської мов), Дем'янова В.З. (російська, англійська, німецька, французька), Дементьєвої І.Є. (англійська, російська мови), Летуновської Н.В. (німецька, російська), Даниленко Л.І. (чеська), Цапок О.М. (українська), Андрушко Ю.П. (російська), Дудченко О.В. (англійська мова) та ін. Але незважаючи на відносну дослідженість концепту «краса» у різних лінгвокультурах, в англійській мові вивчення велося лише у порівняльному аспекті. Недостатність наукової розробки даної проблеми у межах виключно англійської лінгвокультури і визначає актуальність нашої роботи. Дослідження лексикографічної репрезентації концепту «краса» є одним із важливих етапів комплексного аналізу даного концепта для формування цілісного уявлення про естетичні погляди представників англомовної культури.

Об'єктом дослідження є сукупність лексичних одиниць, що репрезентують концепт «краса» в англійській лінгвокультурі, предметом дослідження – особливості репрезентації даного концепту в лексикографічних джерелах англійської мови.

Перш ніж перейти до аналізу концепту «краса» необхідно з'ясувати, що таке «концепт» в найбільш загальному вигляді. На разі не існує єдиного, універсального визначення терміну «концепт», проте можна говорити про два основні підходи до його вивчення, які склалися в сучасній лінгвістиці: лінгвокогнітивний, представники якого розуміють концепт як «структуру презентації знань» [2, С.29], «глобальну мисленнєву одиницю, яка представляє собою квант структурованого знання» [5, С.4], та лінгвокультурологічний, де концепт розглядається в рамках проблеми «мова-свідомість-культура», з погляду його місця в системі цінностей, функцій в житті людини, етимології, історії, асоціацій, що викликаються ним.

Як відзначає В.І. Карасик, лінгвокультурний і лінгвокогнітивний підходи до розуміння концепту не є взаємовиключними: «концепт як ментальне утворення в свідомості індивіда є виходом на концептосферу соціуму, і врешті-решт на культуру, а концепт як одиниця культури є фіксацією колективного досвіду, який стає надбанням індивіда» [4, С. 117]

Розглядаючи концепт «краса», слід зауважити, що цей концепт розкривається в опозиції beautiful-ugly, яка представляє два полюси естетичного сприйняття і оцінки дійсності. Спочатку визначимо значення лексеми beautiful за допомогою тлумачного словника Н. Вебстера: beautiful – 1) having qualities of beauty : exciting aesthetic pleasure; 2) generally pleasing. У цьому ж словнику подається етимологія даної лексеми. Слово beautiful є запозиченням з латинської мови (через французьку) лексеми bellus («гарний»), що в свою чергу походить від слова bonus («хороший, добрий»). Отже, ідея краси була первісно тісно пов'язана з ідеєю добра. Загальнооцінна позитивна ознака, яка містилася в латинському слові bonus з плином часу трансформувалася в ознаку позитивної естетичної оцінки (красивий – некрасивий, гарний – потворний), яку виражає лексема beautiful в сучасній англійській мові.

Концепт «краса» позначається цілим рядом лексичних одиниць (beautiful, lovely, handsome, pretty, bonny, comely, fair, good-looking etc.), які об'єднуються за ознакою «приносити чуттєве чи естетичне задоволення при спогляданні» та містять компонент позитивної оцінки. Відмінні риси лексем на позначення «краси» виявляються в таких ознаках:

Інтенсивність вияву: мила, приємна зовнішність (pretty, nice-looking), краса, привабливість (beautiful, fair, lovely, fine, attractive), надзвичайна краса (gorgeous, stunning, glorious).

Гендерна маркованість. Лексеми на зразок cute, beautiful, pretty, lovely, beauty, beaut, angel, chick традиційно вживаються для опису жіночої краси; handsome, good-looking – для опису чоловічої. При використанні дескриптиву pretty для характеристики осіб чоловічої статі, у ньому з'являються додаткові конотації «жіночний, ніжний»; аналогічно, лексема handsome з назвами осіб жіночої статі набуває конотації «мужній».

Акцент на зовнішній, тілесній красі: beauteousness, pulchritude.

Витонченість, делікатність, граціозність: delicacy, daintiness, grace, elegance, fineness.

Пропорційність, гармонійність: well-proportioned, symmetry, balance.

Природність (delicacy, grace) / штучність (glamour).

Бездоганність, незрівняність, вищість: superior, fine, first-rate, prime, exquisite, superb, matchless.

Акцент на силі привабливості, ефекті від споглядання об'єкту: charming, engaging, captivating, enthralling, alluring, enchanting, attractive.

Акцент на привабливості форми (shapely), пухлів (graceful).

Ніжність, чистота краси (bloom, winsomeness) / агресивність краси (hot, seductive, tempting, bewitching).

Блиск, світло: resplendent, radiant, shining, lustrous, dazzling.

Стилістичні характеристики: ravishness, pulchritudeness, comely – книжн., looker, knockout, dish, doll – розм., beauteous – поет., ірон.

Крім того, ряд лексем на позначення концепту «краса» має загальнооцінне значення: nice, pleasant, sweet, wonderful, awesome.

Другий елемент опозиції «красивий»-«некрасивий», який виражає негативну оцінку об'єкта споглядання, представлений в англійській мові базовою лексемою ugly. Вона має наступні значення: 1) [frightful, dire](#); 2) offensive to the sight; offensive or unpleasant to any sense; 3) morally offensive or objectionable; 4) likely to cause inconvenience or discomfort; [surlly, quarrelsome](#) [10].

За даними словників, слово ugly походить від давньоскандинавського uggligr зі значенням «страшний, той що викликає страх». Це значення згодом було пом'якшене до «той, на якого неприємно дивитися», проте обидва значення пов'язують ідею потворності з неприємними відчуттями, негативними емоціями глядача. Проаналізувавши англійські словникові статті, в яких зустрічаються лексеми на позначення некрасивого, ми виявили, що ці лексичні одиниці передають різну ступінь «некрасивості»: некрасиве – це і відсутність особливої краси, проста, звичайна зовнішність (plain, unsightly, ordinary, homely), і немиловидність, непривабливість (uncomely, unlovely, unwholesome, short on looks), і потворність (ugly, hideous, monstrous).

Лексеми на позначення некрасивого виділяються на основі певних ознак, а саме:

Наявність вад, дефектів (deformed, ill-shapen, distorted, twisted).

Відсутність певної ознаки (uncomely, unlovely, unpretty, disgraceful).

Наявність грубих, різких рис у зовнішності (hard-featured, hard-favored).

Непривітність, ворожість, погана вдача (ill-tempered, quarrelsome, surly, churlish).

Аморальність, підлість (bad, vile, base, mean, low).

Порушення стандартів, норм поведінки, хорошого смаку, манер (perverted, depraved, opprobrious, corrupt, debased).

Наявність загрози, небезпеки (threatening, ominous, dangerous)

Те, що викликає різку відразу, засудження, відкрити антипатію, ненависть (contemptible, reprehensive, obnoxious, repellent).

Те, що викликає жах (atrocious, frightful, horrible, scary, horrid).

Стилістична диференціація (ugly, monstrous – neutr., yucky, gross, short on looks – inf.).

В англійських метафорах, фразеологізмах, прислів'ях та приказках наголошується на чуттєвому задоволенні від краси (sight for sore eyes), оманливості зовнішності (fair without, false within), суб'єктивності сприйняття краси (beauty is in the eye of the beholder), її магичній силі (beauty draws with a single hair). З одного боку стверджується, що краса не є життєвим пріоритетом (fine cage doent fill a bird's belly), що найголовніше – це внутрішня краса (there is no beauty like the beauty of the soul), з іншої – акцентується важливість зовнішності для жінки (her face is her fortune), можливість експлуатації краси в своїх цілях (to travel on/run one's face), надається увага одягу (clothes make the man). Краса оцінюється у порівнянні з квітами (as red as a rose), благородними птахами (as graceful as a swan), божеством (as an angel), витвором мистецтва (pretty as a picture), мякістю шовку (as fine as silk), блискучою монетою (as fine as fivepence), відзначається зв'язок краси з концептами ГРОШІ (look like a million dollars), РОЗУМ (long hair and short wit), ЧАС (beauty is a fading flower), КОХАННЯ (beauty lies in lover's eye). У сталих виразах beauty mark (spot, parlour, salon, shop, sleep; queen, contest; myth) актуалізуються ознаки «створення або підсилення краси», «визначення найкрасивіших», «невірні уявлення про красу».

Некрасиве ж порівнюється із бридкими тваринами (as fine as frog's hair), смертним гріхом, смертю (ugly as a sin/death), непривабливим вважається те, що неприємне для споглядання (eyesore, not a pretty sight), викликає різко негативну реакцію глядача (a face that would stop a clock), не відповідає загальноприйнятим стандартам (ugly Betty). Крім того, це перевищення міри, недостатня чи надмірна вага (as lean as a rake, a pudding face), грубість, невихованість, небезпечність (ugly customer, ugly American). Підкреслюється взаємоперехід категорій красиве і некрасиве, пов'язаний з віком, причому краса асоціюється не тільки з молодістю, але і зі зрілістю, яка згладжує юнацьку незграбність (ugly duckling). Вважається, що краса притягує неприємності, а в подружньому житті провокує на зраду, тому некрасивість виступає чесною як для чоловіка, так і для жінки (The uglier man, the better the husband; Ugliness is the guardian of women).

Важливою складовою концептуального аналізу є дослідження сполучуваності базових лексем, що репрезентують концепт. Проведений нами аналіз синтагматичних зв'язків, у які вступають лексеми на позначення «прекрасного» та «потворного» beautiful, beauty, ugly, ugliness показав, що лексичні одиниці beautiful та ugly вживаються в контексті із іменниками (beautiful scenery, garden, woman etc; ugly sister, dwarf, face, sound etc), уточнюються прислівниками (stunningly, very, strikingly beautiful; so, very, quite, too ugly), з прислівниками more, most утворюють форми вищого і найвищого ступенів порівняння. Крім того вони можуть виступати іменною частиною складеного іменного присудка, характеризуючи різноманітні об'єкти навколишнього світу (small/scenery/evening/body is beautiful; look, turn, get ugly), а також вживатися у словосполученнях, елементи яких пов'язані узгодженням (типу beautiful/ugly + and + Adj): beautiful and bright/wild/strange; ugly and fat/little/old/dark etc.

Лексема beauty виступає об'єктом дії для дієслів на позначення оцінки та емоційного стану (appreciate, praise, enjoy, gave, admire), процесів створення та перетворення (create, enhance, add), вияву та демонстрації (describe, convey, display, reveal, reflect), споглядання та фіксування явищ дійсності (see, capture), потреби (need), виступає як суб'єкт дії, утворюючи суб'єктно-предикативний зв'язок із дієсловами surround, overwhelm, lie, seem, become, go, make тощо. Дана лексична одиниця уточнюється прикметниками (natural, outstanding, visual, feminine, delicate), що диференціюються за ознаками «ступінь вияву», «об'єкт характеристики», «зовнішній прояв» тощо; виступає означенням до іменників (beauty salon/spot/contest/product/myth). Крім того вона входить до складу словосполучень типу «beauty + and + Noun» (beauty and grace/ richness/clarity/wisdom/interest); прийменникових означень у постпозиції до іменників area, scene, thing, queen, love, image тощо; прийменникових словосполучень типу «the beauty of sth» (the beauty of countryside/ tone/music/face/world); сполучень зі структурою Participle II + by + beauty (overwhelmed/struck/surrounded by beauty), Adj + for +beauty (famous for ... beauty), V + from + the beauty of (detract from the beauty of); сполук зі значенням посесивності (youth's beauty).

Порівняно з вищезазначеною лексемою beauty лексична одиниця ugliness наділена значно меншими сполучувальними можливостями і, за даними нашого дослідження, зустрічається лише у словосполученнях із підрядним типом зв'язку (ugliness and squalor).

Отже, у даній статті ми розкрили основні особливості лексикографічної репрезентації концепту «краса» в англійській мові, виявивши, що для представників англійської лінгвокультури важливим є чуттєвий компонент у сприйнятті краси, зовнішня оболонка, якій надається значно більше уваги, ніж внутрішньому змісту, а також характерна суб'єктивність естетичної оцінки. Результати проведеного нами дослідження можуть в подальшому використовуватися для комплексного аналізу концепту «краса» в рамках англійської лінгвокультури.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Англо-український фразеологічний словник/ Уклад. К.Т. Баранцев. – 2-ге вид., випр. – К.: Т-во «Знання», 2005. – 1056 с.
2. Бабушкин А.П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка. – Воронеж, 1996. – 103 с.
3. Дубенко О.Ю. Англо-американські прислів'я та приказки. Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 416 с.
4. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Москва: Гносис, 2004. – 390 с.
5. Попова З.Д., Стернин И.А. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях. – Воронеж, 1999. – 35 с.
6. Прислів'я та приказки шістьма мовами: близько 2200 од./ Уклад Г. Бігун. 2-е вид., випр. і доп. – К.: Тандем, 2003. – 320 с.
7. Basic Dictionary of Synonyms and Antonyms. Laurence Urdang. – New Delhi - Bombay: Vision Books, 1983. – 399 p.
8. Dictionary of English Synonyms and Synonymous Expressions. Richard Soule. – New York: Bantam Books, 1981. – 528 p.
9. Longman Dictionary of English Language and Culture. – 2-nd ed. – Harlow: Longman, 1998. – 1558 p.
10. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary. – 11-th ed. – Merriam-Webster, Inc., 2003. – 1664 p.

Альона ДЕРГАЛЕНКО

ФУНКЦІЇ ТА ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРАФОНУ (НА МАТЕРІАЛІ ПРИТЧІ УІЛЬЯМА ГОЛДІНГА «LORD OF THE FLIES»)

*(магістранта факультету іноземних мов)**Науковий керівник – кандидат філол. наук, доцент М.І. Данілко*

У нашій статті ми розглядаємо поняття графону, його стилістичну роль в художньому тексті та форми реалізації в залежності від функції, яку він виконує в тексті.

Останнім часом в газетних і художніх текстах, в телепрограмах, в рекламних оголошеннях і назвах комерційних фірм ми все частіше спостерігаємо використання такої фігури, як графон. Актуальність нашої роботи зумовлена тим, що сьогодні графон отримав широке поширення і викликає великий інтерес з точки зору його функціонування в сучасних літературних текстах, а з обраної нами тематики існує достатньо невелике коло робіт. Новизна роботи полягає у створенні структурної типології форм реалізації графону у функції передачі автентичності мовлення. Лексикографічна фіксація терміна була здійснена в енциклопедичному словнику-довіднику «Культура русской речи» А.П. Сковородниковим «Графон - фигура речи, представляющая собой стилистически значимое отклонение от графического стандарта и/или орфографической нормы.» [2, 145]. В.А. Кухаренко вважає графон графічною фіксацією індивідуальних вимовних особливостей мовця, які бувають різними за формою відображення мовлення, що звучить, і по функціональному навантаженню [3, 17]. Тобто ця фігура є економним та ефективним засобом природної самохарактеризації героя, що сприяє створенню ефекту достовірності та автентичності викладу, найбільш широко представленим способом актуалізації фонетичної характеристики персонажу.

Причини, що породили відхилення від вимовної норми, зафіксовані графічно, несхожі одна на одну і можуть бути розподілені на дві групи. Перша пов'язана із настроєм, емоційним станом в момент мовлення, віком, тобто має оказіональний, перехідний характер. Друга відображає походження, освітній, соціальний статус героя і носить рекурентний, постійний характер [3, 18].

За допомогою графонів першої групи можна виразити усю гаму людських настроїв і станів мовця, а також і ставлення до нього автора, зазвичай це іронія.

Неспівпадіння графічних і фонетичних форм слова, які широко використовуються в сучасних діалогах, передають окрім перехідних станів (вік, сп'яніння, спів), ще одну з головних характеристик усного розмовного мовлення: його невідшліфованість, певну недбалість. В такому мовленні проявляється асиміляція. Samneric, dunno, lemme. [1, 114] Такі графони описують умови спілкування (неофіційна обстановка), його характер (недбала, побутова розмова) і самих учасників діалогу як людей малоосвічених. Оказіональні графони не тільки замінюють розгорнуті авторські описи, але й змінюють стиль викладу, перетворюючи його із розповіді про подію у показ цієї події з середини, через персонаж, який власним мовленням характеризує не тільки себе, але й співрозмовника, і ситуацію. Тому можна оцінити графон як засіб висунення, що діє на фонетичному рівні, і сприяє створенню додаткової інформаційної ємності, зображальної глибини твору і сили естетичного впливу на читача [3, 21].

Що стосується рекурентного графону, то його функції не поширюються на характеристику співрозмовника мовця та ситуації їх спілкування, а зосереджені тільки на індивідуалізації персонажу через постійні особливості його мовлення. Це вимова, пов'язана із діалектною нормою або дефектом мовлення – шепелявістю, заїкуватістю, гаркавістю.

Графон є полі функціональною фігурою, але практично всі автори статей виділяють такі функції графону, як емоційно-експресивну, функцію передачі мовленнєвих особливостей мовця, функцію посилення (виділяючу), створення змістової багатоплановості слова, привернення уваги читача, спонукальну та інші [5, 22].

Аналізуючи філософську притчу Уільяма Голдінга “Lord of the flies”, ми звернули увагу на графон, а саме на його функцію передачі мовленнєвих особливостей мовця, адже в тексті ми зустріли багаточисленні просторічні та розмовні форми, які є прикладами реалізації саме цієї функції. Також ці приклади графону відображають недбалий характер розмов, а головних героїв характеризують як малоосвічених осіб. Виходячи із зібраного нами матеріалу, ми склали наступну структурну типологію графонів.

Найбільш характерними порушеннями у вимові стали:

1) Різного роду стягнення та скорочення. Ми знайшли 28 випадків стягнень та 4 випадки скорочення.

Наприклад, коли Ральф та Роха побачили в гушавині водоростей щось кремово-біле, вони не одразу визначилися чи це був камінь чи мушля. Та добре роздивившись, Роха підтвердив свої здогадки фразою - S'right. It's a shell [1, 51]. Та найпоширенішим прикладом стягнення (16 випадків) стало загальне ім'я для близнюків Сема та Еріка, утворене характерною для біглого мовлення редукцією сполучення слів Sam та Eric, Samneric. Між близнюками був дуже тісний зв'язок, вони усюди ходили та все робили тільки разом, тому кликали одразу обох. Наприклад, Samneric. Get me a сосонut [1, 114].

Що ж стосується скорочень, то можна навести приклади скорочення географічних назв, Гіблартару, території на півдні Піренейського півострова, та міста Аддис-Абеба, столиці Ефіопії, коли Мерідью розповідав усім де і коли один з хористів зомлівав: He did in Gib.; and Addis.; and at matins over the precentor [1, 58].

2) Дієрези, які всього становили 59 випадків. Найпоширенішим був приклад дієрезу 'em (17 випадків). Можна привести приклад ситуації, коли усі хлопці зійшлися на звук рогу та дізнавалися імена один одного. ‘We got most names,’ said Piggy. ‘Got 'em just now’ [1, 59].

В граматиці найбільш характерними порушеннями були:

1) Подвійне заперечення. В тексті ми знайшли 13 випадків. Наприклад, ситуація, коли четверо хлопців обговорювали, що вони постійно були осторонь і не приймали участі у полюванні разом із групою мисливців. We never done nothing, we never seen nothing [1, 238].

2) Співпадіння форм в парадигмах дієслова – однини та множини (12 випадків). Вперше зустрівшись, Ральф та Роха обговорювали можливі причини аварії та зникнення пілота. Одним з варіантів було те, що їх збили. We was attacked! [1, 41].

вживання дієприкметника II у якості особової форми (12 випадків). Знайшовши мушлю, Роха розповідав Ральфу, що це ріг, адже він вже колись бачив подібне в одного хлопця. I seen one like that before [1, 51].

3) Вживання особового займенника замість вказівного або означеного артикля (17 прикладів). Найчастіше вживався особовий займенник they в знахідному відмінку (14 випадків). Наприклад, коли хлопці обговорювали ситуацію, в якій опинилися, Роха виказав свої хвилювання про долю інших дітей. All them other kids. Some of them must have got out [1, 40].

4) Вживання форм особового займенника в непрямому відмінку замість присвійних (таких випадків було 2). Розповідаючи про себе Ральфу, Роха не міг не розказати про свою дихавицю і в чому вона проявлялася. Can't catch me breath [1, 42].

5) Багаточисельні випадки еліпсису. В тексті нам зустрілися 30 прикладів еліптичних речень. З них 11 випадків з опущеним підметом. Наприклад, коли хлопці обговорювали як їм врятуватися, Ральф запропонував обрати ватажка, який би організував усіх та вирішував всі важливі питання. Seems to me we ought to have chief to decide things [1, 60].

Наступною за частотою вживання стала група речень з опущеним допоміжним дієсловом – 8 випадків. Прикладом може слугувати речення з діалогу хлопців про існування страшного звіра на острові. You believe in this? [1, 148].

Іншою групою були речення з опущеним дієсловом-зв'язкою – 7 випадків. Наприклад, коли Роха цікавився думкою Ральфа щодо того, чи справді вони знаходилися на острові і що їм тепер робити. This an island, isn't it? What we going to do? [1, 49].

Речення з опущеним сполучником стали наступною групою – 4 випадки. Наприклад, запитання Рохи до Ральфа, коли останній стверджував, що його батько врятує всіх. How does he know we're here? [6, 48].

І найменш чисельною за частотою вживання стала група з опущеним прийменником – 4 випадки. Ми можемо навести приклад з діалогу хлопців, коли вони розповідають про своїх батьків. Роха цікавиться коли все ж таки батько Ральфа забере їх з цього острова, а Ральф відповідає - Soon as he can [1, 48].

6) Вживання what та as замість who та that. В тексті ми знайшли 6 випадків такого роду порушень. Прикладом може слугувати речення з діалогу Рохи та Ральфа, коли Роха, розповідаючи про себе, з гордістю казав, що був єдиним школі, хто страждав на астму. I was the only boy in our school what had asthma [1, 42].

У нашій статті ми розглянули поняття графону, прослідкували його роль у відображенні походження, освітнього, соціального статусу героїв, у передачі настроїв і станів мовця, а також у передачі однієї з головних характеристик усного розмовного мовлення, його невідшліфованості та недбалості. Результатом нашого дослідження стала розробка структурної типології форм реалізації графону у функції передачі автентичності мовлення.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. William Golding. Lord of the flies. Moskow Progress Publishers, 1982
2. Иванов Л.Ю. Культура русской речи. М.: Просвещение, 2003. С.145
3. Кухаренко В.А. Интерпретация текста. М.: Просвещение, 1988. С.15-23
4. Нефляшева И.А. Перлокутивный эффект графических альтернатив слова // Речевое воздействие в разных формах речи. Вып.4. Материалы Всероссийской науч. конф. "Проблемы речевого воздействия" (Лиманчик - 96). Ростов н/Д., 1996. С. 36-37;
5. Попова Т.И. Параграфемные средства выражения коммуникативной ситуации авторчитатель в газетном тексте (на материале русских и советских газет 1901-1987 г. г.): Автореф. дис... канд. филол. наук. Л., 1988. 16с.;
6. Тетеревятникова Н.Ф. К вопросу о графических средствах выражения невербализованного коммуникативного смысла // Вып.4. Материалы Всероссийской науч. конф. "Проблемы речевого воздействия" (Лиманчик - 96). Ростов н/Д., 1996. С.21-22;
7. Тихонова М.П. Людическая функция в современной французской поэзии для детей: игра на фонологическом уровне (На материале сборников М. Карема, Ж. Шарпентро, Ж.-Л. Моро, Л. Беримона, К. Руа, П. Корана) // Экспрессивность в языке и речи: Сб. науч. трудов. Смоленск: СГПИ, 1993. С. 78-86;
8. Фомин, Е.В. Однозначность/неоднозначность понимания в корреляции с параметрами художественного текста (тезисы) / Е.В. Фомин // Иностранные языки в объединяющемся мире: описание, преподавание, овладение : тезисы второй региональной конференции. – Ч. 1. – Курск : Изд-во Курского гос. пед. ун-та, 2001. – С. 24 – 26.

Віра ДІХТЯР

ТВОРЧІСТЬ ТА ОСОБИСТОСТІ ЕРНЕСТА ХЕМІНГУЕЯ В УКРАЇНІ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат педагог. наук, доцент В. М. Бабенко

Ернест Хемінгвей належить до тих письменників, творчість яких мала суттєвий вплив не лише на розвиток власної національної літератури, а й літератури в цілому. Хемінгвея люблять і високо цінують у цілому світі, про нього дуже багато пишуть. Його творчість суттєво вплинула на численних митців Європи та Америки.

Сприйняття Е. Хемінгвея в Україні було досить незвичайним, складним, іноді суперечливим.

Перше знайомство українського читача з творчістю Е. Хемінгвея відбулося в Україні через літературу-посередника. Таким посередником була російська література, внаслідок відомих суспільно-політичних обставин – перебування України у складі СРСР. Хронологічно цей період можна означити 1928–1939 роками.

У 1920–1930-х роках були практично відсутні розвідки українських дослідників, відсутні українські переклади творів Хемінгвея. У поле зору ж російського літературознавства творчість Е. Хемінгвея потрапила з часу появи анотації на збірку письменника "Чоловіки без жінок" у 1928 році. Наступного року з'явилася перша критична стаття, присвячена творчості Е. Хемінгвея. Однак її автор, американський дослідник М. Голд, дав негативну оцінку доробку

письменника, що стало однією з причин ігнорування радянським літературознавством творчості прозаїка протягом наступних кількох років. Активна рецепція творчості Хемінгуея в СРСР почалася лише з 1934 року. Своєрідним “проривом” у цьому процесі стала публікація збірки оповідань “Смерть після полудня”, яка містила 25 оповідань Е. Хемінгуея, а також вибрані глави з книги “Смерть після полудня”. Завдяки діяльності літературознавця та перекладача І. Кашкіна відбулася активізація рецепції творчості Е. Хемінгуея. Він, зокрема, переклав низку його творів, залучивши до цього процесу багатьох своїх учнів, вніс вагомий вклад у критичне вивчення творчості Е. Хемінгуея, проаналізувавши основні положення творчості американського прозаїка [8; 9].

Починаючи з 1934 року, процес перекладу мав дуже інтенсивний характер. Було перекладено переважну більшість доробку майстра, створеного ним у період від 1923 до 1936 року, зокрема твори, присвячені першій світовій війні і темі “втраченого покоління”, “Фієста” і “Прощавай, зброче!”.

Характерним для перекладів творів Е. Хемінгуея російською мовою у 1930-х роках було існування кількох інтерпретацій одного твору. Переклади могли з’явитися навіть в один і той самий рік, приміром у 1939 році було опубліковано одразу два переклади оповідання “A Day’s Wait” – інтерпретація Р. Райт “Ожидание” і переклад Л. Нікітіної та І. Волевич “Цельный день”.

Другий період (1939–1955) був часом негласної заборони і замовчування в СРСР творів Е. Хемінгуея. Однією з причин цього явища стало написання майстром у 1940 році роману “По кому подзвін”, який висвітлював громадянську війну в Іспанії всупереч ідеологічним доктринам тоталітарної держави, а також містив звинувачення на адресу республіканського командування та інші крамольні думки. Протягом шістнадцяти років не було перекладено жодного з нових творів Е. Хемінгуея, майже повністю припиняється публікація літературознавчих статей, присвячених вивченню творчого доробку письменника.

Переломним роком у процесі сприйняття творчості Е. Хемінгуея можна вважати 1955 рік. Це було зумовлено двома вирішальними факторами: політичною відлигою, що розпочалася у середині 1950-х років, та появою у доробку письменника повісті “Старий і море”, що оспівувала людську витривалість, мужність та силу духу і відповідала вимогам соцреалізму, який панував у літературі радянської доби.

На 1955–1956 роки припадає початок власне української рецепції творчості Е. Хемінгуея. Починаючи з 1955 року, його популярність в Україні і в усьому Радянському Союзі поступово стає настільки великою, що викликає появу культу американського автора або, за словами Т. Денисової, “справжнього “хемінгуєвського буму” [4, с. 44].

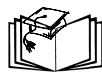
Але повноцінне і безперервне сприйняття спадщини митця у нашій країні почалося лише в 1960-х роках. Феноменальний успіх Е. Хемінгуея в Україні дослідники пов’язують із “шістдесятництвом”. За визначенням В. Яременка, це був “рух української інтелігенції”, який мав “світове підґрунтя, коріння його в міжнародному спротиві комунізму взагалі” [15, с. 39].

Творчість Е. Хемінгуея увійшла до кола найбільших уподобань шістдесятників завдяки двом чинникам. По-перше, твори американського майстра були зразком інтелектуально насиченої психологічної прози, розвиток якої в українській літературі обірвався у середині 30-х років ХХ століття через репресії, спрямовані проти українських письменників. По-друге, чимало світоглядних та естетичних засад шістдесятників перегукувалися із Хемінгуєвими. Суголосним поглядам шістдесятників, які різко заперечували сталінську тезу про те, що незамінних людей немає, утверджуючи натомість думку, що “кожна людина неповторна, а через те і незаступна, бо вона велика навіть у своїй малості” [15, с. 40], був гуманізм Е. Хемінгуея, його віра в духовну силу людини. Є. Сверстюк, В. Стус вважали його одним з своїх улюблених письменників, В. Шевчук популяризував творчість майстра, одним із перших представивши її українському читачеві без “білих плям” та ідеологічних викривлень (стаття “Ернест Хемінгуей” (1969) [14].

У 60-ті роки з’явилося найбільше число публікацій про Хемінгуея. Більшість матеріалів того періоду становили невеликі за обсягом популярно-оглядові та науково-публіцистичні статті, що знайомили читача з життєвим і творчим шляхом письменника. Велика роль у справі популяризації творчості майстра в Україні належала журналу “Всесвіт”, який у різні роки публікував як переклади його творів (роман “За ким сумує дзвін”, оповідання про Ніка Адамса), так і відомості про автора, а також газеті “Літературна Україна”, яка друкувала головним чином спогади, літературні портрети, рецензії на твори, довідки тощо. Серед наукових робіт, присвячених творчості Хемінгуея, можна назвати розвідки Н. Лозюка [11], Н. Рибачака [13], В. Шевчука [14] та інших. Слід виділити літературознавчі роботи Д. Затонського, який аналізує творчість Хемінгуея як представника літератури “втраченого покоління”, детально розглядає формування його світогляду та художній метод, доводить, що твори письменника є психологічними [6; 7].

На 60-і роки припадає також поява статей, у яких аналізуються українські переклади творів Хемінгуея. А в 1971 році з нагоди видання в Україні роману “По кому подзвін” у журналі “Вітчизна” з’являється стаття Р. Доценка “Хемінгуей – якого маємо і не маємо” [5], у якій автор аналізує український переклад роману і одночасно розглядає його проблематику та стиль. Р. Доценко високо оцінює переклад М. Пінчевського, закидаючи йому лише окремі мовні хиби та поодинокі випадки “надміру нормативності” у мовленні селян та Пілар, що не зовсім відповідає культурному та освітньому рівню персонажів.

Значним досягненням української літературно-критичної думки 1970-х років у галузі вивчення доробку Е. Хемінгуея стали монографії Т. Денисової “Ернест Хемінгуей. Життя і творчість” (1970), Ю. Лідського “Творчество Э. Хемингуея” (1972), Д. Затонського “Искусство романтика и XX век” (1973), “Зеркала искусства. Статьи о современной зарубежной литературе” (1975). Праця Т. Денисової стала першим в Україні комплексним вивченням біографії Е. Хемінгуея. Дослідниця характеризує різні періоди життя письменника, акцентуючи увагу на тих вчинках і подіях, які стали доленосними або дозволяли зрозуміти його характер та позначилися на світогляді [4, с. 4]. Ю. Лідський детально розглядає великі твори Е. Хемінгуея, характеризуючи тематику, ідейну концепцію, основні та другорядні сюжетні лінії, образи героїв, композицію, роль пейзажів, художні засоби (контраст, лейтмотиви, чергування загального і великого планів, монтаж, ритм) [10]. Д. Затонський простежує еволюцію світогляду Е. Хемінгуея через призму змін образів головних героїв.

Зазначені наукові праці фактично завершують в українському літературознавстві часи посиленого інтересу до художніх досягнень американського прозаїка, викликаного “бумом” його творчості в Україні. У всеукраїнських літературознавчих журналах починає зменшуватися кількість публікацій, присвячених творчості письменника. Значною мірою це було реакцією на ту несприятливу ситуацію, яка створилася у суспільному і мистецькому житті країни після “хрущовської відлиги” і одержала назву “брежнєвсько-сусловських заморозків”. У другій половині 1960-х – протягом 1970-х років посилюється ідеологічний тиск, проходять хвилі репресій, під забороною опиняються численні художні твори.

У кінці 1970-х – на початку 1980-х років подією великого значення стало опублікування чотиритомного зібрання творів майстра (1979–1981), оскільки вона дала змогу усунути літературу-посередника і відкривала можливість прямого контакту американської та української літератур.

У другій половині 1980-х – упродовж 1990-х років регулярно з’являються перевидання окремих перекладів творів Е. Хемінгуей українською мовою. Його твори поступово входять до шкільних та вузівських програм, що сприяло активній розробці методичних рекомендацій і матеріалів до вивчення творчості письменника у середніх та вищих навчальних закладах (В. Братко, В. Мустафіна та ін.) [2; 12], а поряд із значними літературознавчими здобутками з вивчення творчості письменника та численними перекладами його спадщини це є свідченням стійкого засвоєння доробку майстра в Україні.

З кінця 1980-х років увагу науковців знову привертає проблема рецепції творчості Е. Хемінгуей українською літературою та літературознавством. Вивчення процесу сприйняття доробку американського письменника, яке розпочалося ще в 1960-х роках, продовжують статті Т. Денисової “І знов про Хемінгуей...” (1989), О. Бойченка “І сходить сонце” (1999), Н. Яремчука “Хемінгуей і Гончар: взаємодія художніх систем”(2003).

Однак, у цих роботах простежується якісно новий підхід до вивчення творчості Е. Хемінгуей, який знайшов вияв у пошуку типологічних збігів. Так, Т. Денисова [3] констатує схожість світосприйняття письменників “втраченого покоління” і “розстріляного відродження”, зокрема Хемінгуей і Миколи Хвильового; О. Бойченко [1] розглядає реалізацію архетипу карнавалу в романі “І сонце сходить” (“Фіеста”) Е. Хемінгуей та “Рекреації” Ю. Андруховича; Н. Яремчук [16] порівнює художні системи антивоєнних романів Е. Хемінгуей (“Фіеста”, “Прощавай, зброе!”) та О. Гончара (“Людина і зброя”, “Циклон”).

Отже, рецепція творчості Е. Хемінгуей в Україні значною мірою залежала від суспільно-політичних чинників. Аналіз її динаміки дозволяє виділити такі етапи: вимушене довготривале сприйняття творів прозаїка через літературу-реципієнта(1928–1939); період ігнорування, табування (1939–1955); виникнення “хемінгуєйського” буму в 1960-х роках; стійка літературознавча увага до творчості Е. Хемінгуей та переклади його творів українською мовою (з кінця 70-х років); розвиток компаративних студій і розробка навчально-методичних матеріалів(1990 роки – до нашого часу).

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бойченко О. “І сонце сходить” (“Фіеста”) та “Рекреації” Ю. Андруховича: дві реалізації одного архетипу // Вікно в світ. – 1999. – № 6. – С. 27–37.
2. Братко В. О. Розвиток творчої активності учнів під час вивчення новел Е. Хемінгуей // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1999. – № 12. – С. 37–41.
3. Денисова Т. І знов про Хемінгуей... // Радянське літературознавство. – 1989. – № 7. – С. 44–47.
4. Денисова Т. Н. Ернест Хемінгуей. Життя і творчість. – К.: Дніпро, 1972. – 164 с.
5. Доценко Р. Хемінгуей, якого маємо і не маємо. З нагоди видання роману По кому подзвін // Вітчизна. – 1971. – №6. – С. 157–164.
6. Затонский Д. От Ника Адамса к Роберту Джордану // Затонский Д. Искусство романа и XX век. – М.: Художественная литература, 1973. – С. 350–362.
7. Затонський Д. В. “Пропаші покоління” й нова дійсність // Радянське літературознавство. – 1960. – № 4. – С. 93–96.
8. Кашкин И. А. Для читателя-современника: Статьи и исследования. – М.: Советский читатель, 1977. – 588 с.
9. Кашкин И. А. Эрнест Хемингуэй: Критическо-библиографический очерк. – М.: Художественная литература, – 1966. – 297 с.
10. Лидский Ю. Я. Творчество Эрнеста Хемингуэя. – К.: Наукова думка, 1978. – 407 с.
11. Лозюк Н. Человек не может бороться в одиночку // Советская Украина. – 1956. – Кн. 7. – С. 171–173.
12. Мустафіна В. Якщо ти людина...: Урок-роздум про роман Е. Хемінгуей “Прощавай, зброе!” // Зарубіжна література. – 1998. – №6 (70). – С. 7.
13. Рибак Н. Перечитуючи Хемінгуей // Літературна газета. – 1959. – 24 листопада.
14. Шевчук В. Ернест Хемінгуей // Українська мова і література в школі. – 1969. – №7. – С. 92–93.
15. Яременко В. Українське слово. Панорама української літератури ХХ століття // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: У 4-х кн. – Київ: “Аконіт”, 2001. – Кн. 1. – С. 15–44.
16. Яремчук Н. В. Хемінгуей і Гончар: взаємодія художніх систем: Автореф. дис. канд. філолог. наук: 10.01.05 / Дніпропетровський нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2003. – 20 с.

Альміра ДРАНКО

ТИПИ ТА ФУНКЦІЇ НЕВЛАСНЕ-ПРЯМОГО МОВЛЕННЯ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ ДЕНА БРАУНА THE DA VINCI CODE”

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, доцент М.І. Данілко

Наша стаття присвячена дослідженню невластне-прямого мовлення, його типам та стилістичній ролі у художньому тексті на матеріалі твору американського письменника Дена Брауна “The Da Vinci Code”. Актуальність роботи

зумовлена спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на функціональний аспект мовних явищ, коли кожна одиниця мови розглядається крізь призму мовленнєвої діяльності людей.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше досліджуються функціональні, лексичні та стилістичні параметри засобів текстового вираження невластне-прямого мовлення; описуються типи НПМ.

Метою нашої роботи є дослідження типів невластне-прямого мовлення, їх лексичних та стилістичних особливостей.

Предметом нашого дослідження було обрано невластне-пряме мовлення на матеріалі твору Дена Брауна “The Da Vinci Code”.

Вивченням поняття невластне-прямого мовлення займалися такі вчені як: Ш.Балі [8], В.В. Виноградов [5], А.І. Гальперін [2], В.А. Кухаренко [6; 7] та інші, але на сьогодні ще не існує комплексного дослідження функціональних, стилістичних та лексичних особливостей типів невластне-прямого мовлення, що і обумовило наш вибір теми даного дослідження.

Традиційно в художньому тесті розрізняють чотири типи викладу – авторське мовлення (АВ), діалогічне мовлення (ДМ), внутрішнє мовлення (ВМ) і невластне-пряме мовлення (НПМ) [6; 122]. Ми в своєму дослідженні зосередили нашу увагу на невластне-прямому мовленні і його типах, завданням яких є зображення внутрішнього світу героїв і відображення авторського ставлення, авторської позиції одночасно. С.П. Бевзенко визначив невластне-пряму мову (вільну непрямую мову) як особливий стилістичний прийом, за допомогою якого автор глибоко розкриває внутрішні почуття героїв, їх думки, переживання, прагнення, що становить поєднання непрямой мови з елементами прямої.

Для аналізу типів невластне-прямого мовлення та для визначення їх особливостей ми обрали класифікацію В.А. Кухаренко, яка на нашу думку є найповнішою і найбільш розробленою. Вона виокремлює три типи невластне-прямого мовлення:

1. невластне-авторська оповідь;
2. вимовлене НПМ (або непряміо-пряме мовлення);
3. зображальне мовлення (внутрішнє НПМ) [7; 182:183].

Зображальне мовлення – внутрішнє мовлення, при якому автор не надає слова суб'єкту мовлення. В даному випадку ми маємо справу з авторською інтерпретацією думок героя. Після ретельного аналізу випадків невластне-прямого мовлення з твору Дена Брауна “The Da Vinci Code” ми можемо стверджувати, що найпоширенішим типом НПМ є зображальне мовлення, на частку якого припадає 67% всіх знайдених нами прикладів. Найяскравішим прикладом даного типу невластне-прямого мовлення в творі слугує опис думок одного з головних героїв – Джека Соньєра – перед тим, як разом з його життям буде втрачено таємницю багатьох поколінь:

The truth. In an instant, the curator grasped the true horror of the situation. If he died, the truth would be lost forever. Instinctively, he tried to scramble for cover.

В даному випадку речення “If he died, the truth would be lost forever” висловлює думки самого героя і могло б розглядатись як внутрішнє мовлення, але авторський план, який відображається за допомогою розповіді від третьої особи, конвертує дане речення у зображальне мовлення. Таким чином тут реалізується два плани оповіді: план героя і авторський план, що дозволяє авторові економно відтворити власне відношення до внутрішнього світу героя і сам внутрішній світ персонажа.

Наступною за поширенням є невластне-авторська оповідь, яка становить 25% всіх проаналізованих випадків НПМ. Невластне-авторська оповідь – продовження авторської оповіді, але з включенням суб'єкта дії – героя. Так, коли Ден Браун описує почуття пана Ленгдона, який перебуває на місці злочину, він вдається до даного типу НПМ:

Langdon stared at the narrow crawl space at his feet and then up at the massive iron gate. *He's kidding, right?* The barricade looked like a guillotine waiting to crush intruders.

Отже, ми бачимо, що в даному випадку Ден Браун зображує почуття героя не з своєї авторської позиції, а з точки зору самого героя. Тут зберігається граматичний час, третя особа однини особового займенника – все залишається таким же, як було в авторській оповіді, але вживається інверсія, яка є характерною рисою розмовного мовлення, а також вводиться лексика, характерна для мовленнєвої партії героя. Таким чином невластне-авторська оповідь Дена Брауна стає джерелом непрямой характеристики героя – його світосприйняття, психічного, емоційного та психологічного стану, його власного ставлення до ситуації, яка описується.

Найменш вживаним типом НПМ є вимовлене (або непряміо-пряме) мовлення. Лише 8% проаналізованих нами випадків відносяться до даного типу невластне-прямого мовлення. Вимовлене невластне-пряме мовлення – повторне відтворення раніше вимовленого мовлення. Саме тому даний вид оповіді завжди має більш логічне оформлення. Ситуація, коли автор описує почуття пана Ленгдона, який дізнався про смерть свого видатного колеги, реалізує очевидний приклад вимовленого НПМ:

The frightening image of the curator's body remained locked in his mind. Jacques Sauniere was dead. Langdon could not help but feel a deep sense of loss at the curator's death.

Так фраза “*Jacques Sauniere was dead*” є майже ідентичним відтворенням репліки офіцера поліції, коли він повідомляє пана Ленгдона, що Джека Соньєра було вбито в той час, на який була назначена їх зустріч. Тут автор обрав з діалогу, що відбувся, фразу, яка надалі відіграє роль камертона, що забезпечує сприйняття подальшого викладу з точки зору персонажа. Даний приклад зберігає всі ознаки прямого мовлення, крім однієї: репліка підпорядковується узгодженню часів – дієслово “is”, яке в діалозі стояло в теперішньому часі переходить у дієслово “was” минулого часу. Так, автор, залишаючись в оповіді, створює враження реальної присутності героя.

Отже, після детального аналізу окремих випадків невластне-прямого мовлення з вищезгаданого твору, можна стверджувати, що досить складно провести межу між авторським голосом і мовленням героя, так як невластне-пряма мова поєднує в собі особливості прямої та непрямой мови. Як і пряма мова, вона висвітлює від імені того, хто говорить, і зберігає його мовні особливості. Проте в ній, як і в непрямій мові, замість форм першої та другої особи, як правило, зберігається форма третьої особи, що й створює враження, ніби автор отожднюється зі своїм героєм.

На письмі невласне пряма мова ніяк не виокремлюється. Вона виступає переважно у групі емоційно забарвлених речень, які раптом вклинюються у текст.

В даній роботі було досліджено такий спосіб передачі чужого мовлення як невласне-пряма мова, визначено її типи, проаналізовано їх стилістичні, лексичні та функціональні характеристики. Отримані нами дані дозволяють нам стверджувати, що найбільш вживаним типом невласне-прямого мовлення в творі "The Da Vinci Code" є зображальне мовлення, другим по вживанню є невласне-авторська оповідь і найменш розповсюдженим типом НПМ є вимовлене невласне-пряме мовлення. Цей матеріал та отримані висновки поглиблюють уявлення про явище НПМ як лінгвістичну категорію.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Brown D. The Da Vinci Code. – Bantam Press, 2004. – 467 p.
2. Galperin I.R. Stylistics. – Moscow: Higher School Publishing House, 1971. – p. 239-247.
3. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. – 3-е изд. – М.: Просвещение, 1990. – с. 200-203.
4. Бевзенко С.П. Конструкції з чужим мовленням // Сучасна українська літературна мова: Підручник / За ред. М.Я. Плющ.- 5-е вид., стер. – К.: Вища Школа, 2005. – с. 408-413.
5. Виноградов В.В. О языке художественной литературы. – М., 1959. – с.154; 253.
6. Кухаренко В.А. Интерпретация текста. – 2-е изд., перераб. – М.: Просвещение, 1988. – 192 с.
7. Кухаренко В.А. Интерпретация текста. – К.: Нова Книга, 2006. – с. 180-185.
8. Бали Ш. Французская стилистика. – Едиториал УРСС, 1961. – 392с.

Євгенія ЗАВ'ЯЛОВА

КОНЦЕПТ «ВЛАДА» В НАЦІОНАЛЬНО-МОВНИХ КАРТИНАХ СВІТУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, доцент Г.В. Складніченко

Когнітивні дослідження мовної картини світу – один із актуальних напрямків сучасної лінгвістики. Контрастивний аналіз фрагментів картин світу різних мов знаходиться в центрі уваги лінгвістів – когнітологів протягом другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Концептуалізація є ключовим поняттям когнітивної лінгвістики, адже фіксація певного концепту за мовним знаком є базою формування семантичного простору мови.

В останні десятиліття питання антропологічної лінгвістики знову стали розглядатися в колі актуальних, що виявляється, зокрема, в посиленні уваги до поняття картини світу. Розмежування понять мовна картина світу та концептуальна картина світу, опис їх структур, визначення поняття концепт, особливості порівняння мов через призму мовної картини світу є актуальними проблемами сучасної когнітології.

Метою цієї статті є окреслення особливостей вираження концепту влада в національно-мовних картинах світу української та англійської мов.

Концептуальна та мовна картини світу (далі ККС та МКС) – це модель реально існуючого Універсуму, який формується на мисленнєвому (поняттєвому, концептуальному) рівні і є відображенням у мовному (вербальному) просторі людського досвіду. Б.О. Серебренніков, К.С. Кубрякова, Ж.П. Соколовська та інші вітчизняні та зарубіжні вчені трактують термін "картина світу", "модель світу" як опис побудови світу, вираження реальної структури природних явищ. Сукупність предметів, явищ і процесів, зафіксованих у свідомості людини, у сприйнятті реципієнта, становить "концептуальну картину світу", яка вербалізується через мовні засоби [8, с.82].

Ще Вільгельм фон Гумбольдт наголошував, що "різні мови – це не різне позначення одного і того ж предмета; це різне бачення і відображення його". Мова – це дух народу. Всяка мова, позначаючи окремі предмети, насправді творить: вона формує картину світу для народу, який є її носієм [3].

Існує думка, що структура мови має певний вплив на спосіб мислення її носіїв. З огляду на це вони дещо по-різному сприймають дійсність. Властивий мові спосіб концептуалізації дійсності, з одного боку, – універсальний, з іншого, – має національно специфічний характер [1, с.39]. Деякі загальнолюдські концепти групуються й вербалізуються по-різному у різних мовах відповідно до ментальних, лінгвістичних, прагматичних, культурологічних та інших засад.

Під мовною картиною світу розуміють виражене засобами певної мови світовідчуття і світорозуміння. Це вербалізована інтерпретація мовним соціумом навколишнього світу і себе самого в цьому світі [5, с.10].

Одиницею, що виступає субстратом для спільної системної моделі світу, що поєднує МКС та ККС, є концепт. Це глобальна одиниця мисленнєвої діяльності. Але оскільки мова є одним із засобів доступу до свідомості, то концепт може бути виражений лексично шляхом кодування у мові і відображає результат категоризації світу [7, с.5].

У зв'язку з тим, що сучасна наукова думка не виробила єдиної дефініції феномена «концепт», наведемо різні підходи до його тлумачення. У сучасній лінгвістиці існує два основних підходи до розуміння концепту: лінгво-когнітивний та лінгво-культурний, котрі не виключають один одного.

Перший напрямок сконцентрований на вивченні концептів як одиниць та засобів ментального кодування і перетворення інформації, другий – на вивченні концептів як елементів культури. Концепт як лінгво-культурне явище – це оперативна змістовна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи, усїєї картини світу, що відображена у людській психіці [4, с.90].

Крім існування двох зазначених підходів, варто відмітити наявність широкого і вузького розуміння концепту сучасними мовознавцями.

Одним з перших у світовій лінгвістиці звернувся до дослідження

концептів С.А. Аскольдов. Він вважав концепт загальним поняттям, розумовим утворенням, що заміщає нам у процесі мислення невизначену кількість однопланових предметів.

На думку С.Х. Ляпіна, концепт - це «варіант відображення значення» [6, с.16].

Поступово за терміном концепт закріпився зовсім особливий зміст.

А. Вежбицька визначає концепт як об'єкт зі світу "Ідеальне", який має ім'я і відображає певні культурно-зумовлені уявлення людини про світ "Дійсність". Сама ж дійсність, на думку Вежбицької, дана нам у мисленні саме через мову, а не безпосередньо. Дослідниця розглядає концепти як семантичні примітиви, з яких, на її думку, має складатися словник універсальної семантики.

Інші дослідники вважають, що концепт - це одиниця колективної свідомості, що має мовне вираження і відзначена етнокультурною специфікою. Саме вербалізованість і етнокультурна маркованість відрізняють його від поняття, уявлення і значення. У цьому сенсі концепт - базова одиниця лінгвокультурології [2, с.24].

При подальшому аналізі нами прийнято широке розуміння концепту.

Науковці відзначають необхідність простежити співвідношення концепту з такими об'єктами лінгвістичного аналізу, як поняття та значення.

Концепт є найзагальнішим і найширшим серед зазначених одиниць. Він складається із понять. А поняття становить проміжну ланку між концептом та значенням, оскільки воно є вужчим за концепт, але ширшим за значення. Тож загальна картина виглядає наступним чином: найвужчим є значення, воно часткове відносно поняття, яке, в свою чергу, є частковим відносно концепту.

В обох мовах концепт «влада» відображено у фрагменті "міра якості" мовних картин світу англійської та української мов. Він реалізується у рамках відповідного лексико-семантичного поля. Останнє визначаємо як складну систему, члени якої пов'язані спільною семантикою і мають одну частининомовну приналежність.

Із словників англійської та української мов (Словник синонімів української мови за ред. Полюга Л.М.; Словник синонімів української мови за ред. Бурячок А.А., Гнатюк Г.М.; The Synonym Finder / Urdand L., Roche N.; The Cambridge Thesaurus of American English / Lutz W.) нами було відібрано 33 англійських та 22 українських іменники, які передають концепт «влада». До ядерних у кожній мові належать «power» та «влада». Не менш значимими є «control», «might», «force» та «вплив», «сила».

Аналіз словникових статей слів «power» та «влада» дав цікаві результати щодо парадигматики їх значень. Так, англійське слово «power» передає значення :

1) здатність робити щось; 2) можливості тіла, розуму; 3) сила; 4) енергія сили, яка може використовуватися для роботи; 5) право, контроль, авторитет; 6) право, яким володіє людина чи група людей; 7) організація чи людина, яка володіє великим авторитетом чи впливом; 8) держава, яка володіє великим авторитетом у міжнародних справах; 9) результат, отриманий шляхом множення числа самого на себе певну кількість разів; 10) здатність звеличувати; 11) велика кількість; 12) сила, дух.

Український відповідник «влада» має значення: 1) право керувати державою, політичне панування; 2) керівні державні органи, уряд; 3) право та можливість розпоряджатися, керувати чимось; 4) сила чого-небудь, могутність.

Як бачимо, англійський денотат має найзагальніше значення порівняно із наступними, які у процесі розвитку полісемії конкретизують його.

Протилежну картину спостерігаємо в українському відповіднику, де «влада» в денотаті розуміється у вузькому значенні (керівництво державою). Третє і четверте значення цього слова мають найбільшій ступінь узагальнення.

Така різниця в денотативних значеннях пояснюється, на нашу думку, тяжінням англійської мови до гіперонімії, вираженню родового значення, а української до гіпонімії, вираженню видового значення.

Більша кількість значень англійського слова порівняно з його українським відповідником відображає загальну тенденцію розвитку англійської мови – її більше тяжіння до полісемії.

Лексико-семантичне поле іменників, через які реалізується концепт «влада», представлено в обох мовах такими синонімічними рядами:

Англ.: control, command, rule, mastery, domination, dominion, sovereignty, omnipotence, almightiness; authoritativeness, authority, dictatorship, influence, clout, weight, sway, pull; ascendancy, supremacy, primacy, predominance; superiority, stature, seniority, rank, importance, significance, consequence; eminence, preeminence, prominence.

Укр.: кермо, кормило, власть, держава, всевладдя, всевладність, диктатура, корона, рука, верховенство, владарювання, вплив, контроль, керівництво, сила, могутність, авторитет, авторитаризм, значущість, правління, керування, домінування.

Більша кількість синонімів в англійській мові пояснюється, з одного боку, більшою семантичною навантаженістю лексеми «power» ніж лексеми «влада», з іншого боку, великою кількістю запозичених слів, через які в англійській мові передається досліджуваний концепт. Деякі з них, prominence, preeminence, predominance тяжіють до повної синонімії.

Компонентний склад концепту «влада», який експлікується через фразеологізми виявляє в обох мовах наступні тенденції. Нейтральну конотацію концепту «влада» виявляють 58 % англійських (напр.: to exert authority) та 31 % українських (напр.: Скісла царева каша) сталих виразів. Відсоткове співвідношення позитивного забарвлення становить відповідно 13 % (напр.: to have cold) та 9 % (напр.: Революція – сила: царя і панів роздавила), а негативного - 29 % (напр.: to sweep the board) та 60 % (напр.: Цар у державі, як кіт у коморі: кого піймав, того й з'їв).

Отже, концепт «влада» має як спільні, так і відмінні риси у лінгвокультурах та мовних картинах світу англійської та української мов. Ізоморфізм пояснюється універсальними уявленнями про владу – здатність розпоряджатися чимось, керувати чимось. Аломорфізм обумовлений відмінностями в історичному досвіді носіїв порівнюваних мов, їх світоглядних засадах.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Апресян Ю.Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания // Вопросы языкознания. – 1995. - № 1. – С. 39.

2. Бурвикова Н.Д., Костомаров В.Г. Лингвокультурологические единицы в обучении русскому языку. – Бухарест: Бухарест, 2001. – 453 с.
3. Гумбольдт В. Избр. труды по языкознанию. – М.: Наука, 1984. – 397 с.
4. Демьянков В.З., Кубрякова Е.С. Краткий словарь когнитивных терминов. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1996. – С. 367.
5. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – М.: Гнозис, 2004. – 390с.
6. Ляпин С.Х. Концептология к становлению подхода // Концепты. Научные труды Центрконцепта. Архангельск, 1997. Вып. 1. – 16 с.
7. Огаркова Г.А. Вербалізація концепту кохання в сучасній англійській мові: когнітивний та дискурсивний аспекти: Автореф. дис...канд. філ. наук / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2005. – 20с.
8. Пасинок В.Г. Нові горизонти мовознавства: концептуальні основи моделювання // Вісник СумДУ. Серія “Філологія”. – 2008. - № 1. – с.82.

Катерина ЗАЛИВА

МЕТАФОРИЧНЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ КОНЦЕПТУ «MONEY» В АМЕРИКАНСЬКІЙ НАЇВНО-МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, проф. В.Ю. Паращук

Проблематика концептів знаходиться на часі у фокусі багатьох наукових досліджень [2, 64]. Увагу лінгвістів привертають, перш за все, основні, “базові” концепти, що найтісніше пов’язані з культурою народу і найяскравіше відображають специфіку його колективної свідомості [5, 2]. До таких концептів можна віднести концепт «MONEY», який уже був об’єктом вивчення (Н.Агаркова, Н.Мальцев, К.Шишигін, В.Руднев і т.д.), однак його метафоричне представлення не знайшло дотепер свого детального висвітлення, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета статті – визначити особливості вторинного переосмислення лексичних засобів об’єктивізації концепту «MONEY» в американській наївно-мовній картині світу шляхом їхнього дефініційно-компонентного аналізу.

Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань: 1) узагальнити підходи до визначення образної складової концепту; 2) встановити найбільш поширені способи її вербалізації; 3) описати основні способи вторинної номінації концепту «MONEY».

Матеріал дослідження становить 90 лексичних одиниць (ЛЮ), відібрані нами з лексикографічних джерел, а саме англійських синонімічних, тлумачних словників, тезаурусів, словників сленгу [8; 9; 10;11].

Об’єктом дослідження є метафоричне представлення концепту «MONEY» в американській наївно-мовній картині світу, у якості предмета виступають особливості вербалізації його образної складової.

Образна складова концепту, як правило, об’єктивується низкою ключових концептуальних метафор. Метафорична профілізація є одним із найбільш дієвих прийомів суб’єктивного представлення концептів [3, 111]. Згідно з теорією концептуальної метафори [9, 202-251], метафоризація відбувається на основі взаємодії двох структур знання – сфери-джерела (source domain) та сфери-цілі (target domain). Відтак, метафора – це не образний засіб, що поєднує два значення слова, а ментальна операція, яка об’єднує дві поняттєві сфери. Встановлено, що концепти мають особливу схильність «обростати» у мовній свідомості образно-метафоричними і сполучувальними асоціаціями [7, 37].

Метафоричне осмислення грошей в американській наївно-мовній картині світу досить своєрідне. У процесі «проекування» реальної дійсності в мову людина порівнює й отожднює не тільки конкретні, але й абстрактні об’єкти. Ми говоримо «гроші прийшли», використовуючи дієслово, яке описує дію, притаманну людині, по відношенню до неживого предмету. Те, що насправді відбувається з грошима, на думку Р.Лангакера, є абстрактним рухом, і ми порівнюємо сутність цього руху, його загальну характеристику, з такими ж загальними характеристиками конкретної дії [7, 156].

Для створення метафор, які, як правило, виходять з досвіду, використовуються найяскравіші уявлення, асоціації. Вирішальну роль відіграє зовнішня подібність або подібність за виконуваною функцією: метафора є способом існування в мові того, що у фізичному світі неможливе [8, 81].

Однак метафоризація не є єдиним способом формування нового знання про гроші. Позначення грошей як металу, паперу є метонімією; також широко використовуються прийоми порівняння, гіперболи.

Цікавими для аналізу виявляються альтернативні імена грошей, особливо тематична група слів, яку можна окреслити як сленгові назви. У відібрану нами групу слів, що становить матеріал спостереження, входить розмовна лексика, вторинна за способом номінації, тобто така, яка першочергово не має значення, пов’язаного із грошима, але в силу певних факторів – історичних, психологічних, соціальних – містить додатково і таке значення. Лексичні одиниці цієї групи виникли в результаті метафоричного переосмислення попередніх значень слова, при якому відбулося розширення змістового об’єму слова за рахунок утворення нових лексико-семантичних варіантів [1, 12]. Це пояснюється тим, що метафора уособлює другорядну номінацію, яка заснована на подібності (реальній чи уявній) певного об’єкту з тим об’єктом, назва якого переноситься на об’єкт номінації [3, 143]. Процес номінації, вважається, не випадковим, а вмотивованим. Людина виявляє схожість, або співвіднесеність між предметами, що і слугує мотивом.

Назви грошей асоціюються з найрізноманітнішими предметами та явищами, що дає нам підстави структурувати їх на групи, до кожної з яких входять ЛЮ, близькі за корелятом:

Метафоричні назви паперових грошей:

а) назви, пов’язані з властивостями паперу: bill(billie), bundle, folding stuff, pile, roll(bankroll), scrip, (the)soft, wad. Лексеми цієї групи означають паперові гроші, які можуть бути згорнуті, зігнуті, вкладені у пачки, вони м’які на дотик. Здатність грошей згортатися дала підставу до виникнення метонімічної альтернативної назви roll, а також деривату bankroll. Такий же метафоричний спосіб номінації пов’язаний і з лексемою pile – щось у множині, що представляє

собою купу, також: bundle, wad, bill. Основою для мотивації грошей лексемою (the) soft слугує ознака «м'який, легкий на дотик».

Ці ЛО свідчать про те, що в мовній свідомості представників американської лінгвокультури гроші асоціюються з папером, а саме з його властивостями.

б) назви, пов'язані з кольором: the green, greenbacks, green folding, greenies, green paper, green power, green shit, green stuff, lean green, long green, mean green, pink money, pinks. Метафоричне значення цих лексем спирається на уявлення, яким чином виглядають гроші. Основою для номінації є зорове сприйняття грошей індивідом, результат феноменологічної перцепції – ознака кольору (зеленого або рожевого). Лексема greenback (a dollar bill) утворена також асоціативно за кольором, дослівно «зелена спинка», так як на зворотній стороні долара надрукована зелена віньєтка. Лексема green power містить знання про те, що гроші окрім того, що вони зелені, володіють силою і могутністю. Лексема long green (дослівно «довга зелень») метафорично передає схожість за кольором та довжиною.

Відтак, значення лексем цієї групи пов'язано з певним аспектом досвіду, а саме зі знанням про те, що американські долари зелені на колір.

в) назви, пов'язані з прізвищами видатних діячів американської лінгвокультури: Abe's cab, Benjamins, Cleveland, Dead Presidents, Franklins, George Washingtons, Grants, Jefferson, Lincolns, Presidents. Відомо, що кожному номіналу американської банкноти відповідає портрет певного діяча на її лицьовому боці: один долар – Джорджа Вашингтона, два долари – Томаса Джефферсона тощо. Американцям добре відомо, портрет якого президента відповідає купюрі певного номіналу, тому їм достатньо імені президента, щоб зрозуміти про яку банкноту йдеться. Масова свідомість американців звично співвідносить гроші з конкретними політичними лідерами, тим самим персоніфікуючи їх. Відтак, основою мотивації у цьому випадку є досвід носіїв мови. Таким чином проявляється конкретний, не абстрагований характер мислення людини, типовий для сфери неофіційного спілкування.

2. Метафоричні назви грошей, пов'язані з їжею. Ця група є досить чисельною і свідчить, що гроші мають велике значення через те, що ототожнюються, або уподібнюються джерелу життєвої енергії, життєвих сил людини. Пояснити це можна тим, що у багатьох народів, на початку розвитку, грошима слугувала їжа. Цю групу лексем ми розділили на три підгрупи, в залежності від того, якого роду їжа використовується:

а) рослинні назви: beans, berries, birdseed, cabbage, chicken feed, cucumbers, hay, kale, lettuce, mint leaves, peanuts, potatoes, seed, spinach, spuds. В основу номінації cabbage покладена метафора, яка базується на схожості паперових банкнот з капустою. Це рослина зеленого кольору, яка має велику кількість листків, приємних на дотик. Такі ознаки і стали основою утворення нового метафоричного значення грошей. Аналогічною причиною утворення нового значення за схожістю є поява лексем lettuce, kale, spinach, mint leaves із семою «гроші». Можна припустити, що в основу найменування грошей лексемами beans, berries, potatoes, seed були покладені ознаки чисельності дрібних одиничних предметів, а також круглої форми.

Birdseed, chicken feed (корм для птахів) постає в уявленні людини як велика кількість дрібних частин, які розрізнено не мають особливої цінності. В цьому випадку прослідковується аналогія з дрібними грошима. Появу асоціації money – peanuts можна пояснити тим, що арахіс є продуктом цінним для людини, володіє поживними властивостями, невеликий за розміром, що виявляється вирішальним у використанні цієї лексеми як альтернативної назви грошей.

Враховуючи етимологію та мотивацію лексичних одиниць цієї групи можна стверджувати, що носії англomовної лінгвокультури озвучують дійсність спираючись на досвід, відчуття, уявлення. Відтак, рослинний світ представляє універсальне джерело аналогій при метафоричній концептуалізації і вербалізації явищ і предметів, які характеризують різноманітні сфери життєдіяльності людини і її оточення [1, 13].

б) хлібні назви: bread, cake, dough, gingerbread, long bread, pie. Всі лексеми цієї групи є метафоричними номінаціями. Гроші задовольняють життєво важливі потреби людини, «годують» її, іншими словами – це «хліб». Серед усіх продуктів харчування хліб є найелементарнішим та найголовнішим, так само, як і гроші в житті людини. Лексеми cake, pie утворені в результаті тієї ж мотивації. Лексема gingerbread (солодкий хліб) утворена в силу того, що володіння грошима, або отримання грошей є приємною, «солодкою» подією для людини.

Названі лексеми підтверджують, що гроші є життєво важливими для людського існування, тому й асоціюються з хлібом.

в) назви, які надають смаку: gravy, lolly, sugar, salt. Безперечно, гроші здатні великою мірою змінювати життя людини, покращуючи чи погіршуючи його. Ця група ЛО яскраво свідчить про високий ступінь образності мислення носіїв американської лінгвокультури, так як вони порівнюють гроші з цукром, виробами з цукру, сіллю, підливкою, тобто інгредієнтами, які змінюють їжу.

Цукор підсолоджує їжу, як і гроші «підсолоджують життя». Вони здатні «надавати особливого смаку» життю, приносити особливе задоволення, як і солодощі. З тієї ж позиції доцільно розглядати використання лексеми salt, яка також означає щось, що надає смаку, але використовується в негативному оцінному значенні. Відомо, що надмірна кількість солі може зіпсувати їжу, як і гроші «псуєють» людину. Lolly – дитячі солодощі, також означає задоволення, невеликий хабар, або чайові.

Ми припускаємо, що метафорична одиниця gravy ґрунтується на універсальному знанні про те, що «підливка» неодмінно надає особливого приємного смаку будь-якій страві. Лексема gravy як синонім слова money допомагає уявити гроші як приємний елемент, як «смачне доповнення» до основного. Ця ознака і стала основою номінації.

Відтак, вище зазначені номени грошей як вторинні переосмислення слів відображають традиційну концептуалізацію грошей в англomовній свідомості як певного явища, яке робить життя приємним.

3. Метафоричні назви грошей, пов'язані з металом: brass, copper, gold, iron, nickel, silver, tin. В якості диференційної семантичної ознаки у значенні слів цієї групи виступає компонент, що вказує на те, з якого матеріалу були зроблені гроші, точніше з якого металу. Лексеми цієї групи утворені на основі метонімії, а саме переносу назви

матеріалу на виріб, з якого він зроблений. Лексеми *gold* та *silver* є найбільш уживаними в цій групі, характеризуються високим ступенем абстрактності.

Використання назв металів для номінації грошей є результатом їхнього феноменологічного сприйняття. Носії англійської мови без зусиль розпізнають з чого зроблені гроші, що і відбивається у мові.

4. Метафоричні назви грошей, пов'язані з фішками в азартних іграх: *ace, bones, dibs, chips, jack, kitty*. Ці метафоричні назви зумовлені культурно значимими знаннями. Азартні ігри для деяких людей є важливою частиною їхнього життя. Це саме та сфера, яка має безпосередній стосунок до грошей. У зв'язку з цим багато лексем для позначення фішок або сурогатних замінників грошей у грі поступово входять до широкого вжитку й використовуються для позначення грошей у сферах, не пов'язаних із грою.

У значеннях одиниць проаналізованої групи закріплене знання про те, що гроші можна одержати без особливих зусиль, наприклад, виграти в карти.

5. Метафоричні назви грошей, пов'язані з тваринами: *buck, buckskin, frog skins, megabucks, rhino, sawbuck, skin, toad skins*. Значення цих метафоричних імен грошей вказує на знання про те, що споконвічно роль грошей виконували тварини і їхні шкіри, які були засобом обміну. У метафорах із царини тваринного світу знаходять втілення як енциклопедичні знання мовної особистості, так і національно-культурна мовна специфіка інтерпретації цього фрагменту світу членами соціуму.

Значення таких лексем відсилає нас до знання про факти життєвого досвіду англосмовної культури, а саме, про те, що спочатку роль грошей виконували тварини і їхні шкіри.

6. Метафоричні назви грошей, які мають емоційне забарвлення: *dust, filthy lucre, mammon, pelf, slack, stuff*. Знання про те, що концепт, закодований у слові гроші, розцінюється традиційною християнською етикою як щось не варте, що не заслуговує на увагу, стало джерелом для іншого своєрідного метафоричного осмислення цієї сутності. Вмотивованість подібних метафор, як правило, очевидна.

Гроші, які сприймаються людиною негативно, стали іменуватися *mammon*, оскільки на протигагу чистим, божественним прагненням, вони символізують бездуховне споживання й накопичення. У Біблії *mammon* є негативно маркованим образом. Слово, що позначає «багатство, матеріальне благополуччя», з'явилося в грецькому тексті від Матвія і від Луки [12]. Завдяки прийому персоніфікації в цих текстах, слово було запозичено середньовічними письменниками як власне ім'я диявола жадібності: *Ye cannot serve God and Mammon* [12]. Інша лексична одиниця *filthy lucre*, вживання якої також вперше зафіксовано в Біблії, одержала тлумачення: *dishonourable gain*. *Pelf* фіксується у значенні: *toneu, wealth, riches* [13]. Цьому значенню передувало застаріле вживання лексеми як позначення властивості товарів, зрарядь.

Dust є ще одним зневажливим найменуванням грошей, яке зафіксовано OED на шостому щаблі значення з позначкою *slang*. *Stuff*, як сленг для позначення грошей і готівки, фіксується OED на десятому щаблі значення [13]. *Slack*, як один з можливих варіантів для позначення грошей, має денотативне значення, подане у LED: *to make less effort than usual, or to be lazy in your work*, містить також сему негативності [11].

Імена грошей, що входять до цієї групи, свідчать про негативне сприйняття грошей мовною свідомістю носіїв американської лінгвокультури.

7. Метафоричні назви грошей, пов'язані з мастилом: *grease, fat, oil, palm oil, soap, slush*. Лексеми цієї групи допомагають нам осмислити гроші в іншому аспекті, а саме як якусь сутність, здатну полегшувати хід події, сприяти просуванню справ. Всі імена цього ряду являють собою свого роду субстанцію, «змащення», тобто речовину в основі якої, неодмінно є присутнім жир, який використовується для змазування механізмів або предметів з метою полегшення їхньої роботи. Підтверджується метафоричне використання цих лексичних одиниць у фразеологізмах *to grease a person, hand or palm, to oil someone's palm*

Отже, на основі проаналізованого фактичного матеріалу, ми можемо зробити висновок, що образна складова концепту «MONEY» представлена низкою концептуальних метафор, на основі яких утворені численні альтернативні імена грошей. У свідомості представників американської лінгвокультури назви грошей уподібнюються з назвами їжі, рослин, тварин, металів, із засобами «змащення», з прецедентними іменами. Метафоричні номінації грошей, створені на основі асоціацій та виокремленні особливих ознак грошей, як правило, не представляють складності для розуміння, оскільки їхня мотивація прозора й експліцитно представлена у значенні. Особливість вибору ознаки як основи найменування пов'язана з наявністю цілого комплексу властивостей і зв'язків концепту «MONEY» з реальним світом, що створює складне уявлення про предмет найменування.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Агаркова Н.Э. Концепт «деньги» как фрагмент английской языковой картины мира (на материале американского варианта английского языка): Автореф. дис... канд. филолог. наук. – Иркутск, 2001. – 20с.
2. Воркачев С.Г. Концепт счастья: понятийный и образный компоненты // Известия РАН. Серия литературы и языка. – 2001. – Т.60, №6. – С. 47-58.
3. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008 – 332с.
4. Радченко О.Ю. Види концептуальної метафори: підстави класифікації // Вісник ХНУ. – 2003. – №586. – С. 141-144.
5. Старко В.Ф. Концепт ГРА в контексті слов'янських і германських культур (на матеріалі української, російської, англійської та німецької мов): Автореф. дис... канд. філол. наук/ Ін-т мовознав. ім. О.О.Потебні — К., 2004. — 16 с.
6. Чадук О.М. Метафора у сфері сучасної української політичної комунікації: Автореф. дис... канд. філол. наук / Ін-т укр. мови. — К., 2005. — 20 с.
7. Чудинов А.П. Россия в метафорическом зеркале: Когнитивное исследование политической метафоры (1991—2000): Монография – Екатеринбург: УГТУ, 2001. – 238 с.
8. Grady J.A. A Typology of Motivation for Conceptual Metaphor: Correlation vs. Resemblance // Metaphor in Cognitive Linguistics. – Philadelphia: J. Benjamins Publishing Company. – 1999. – P. 79-100.

9. Lakoff G. Contemporary Theory of Metaphor / Metaphor and Thought. – Cambridge: Cambridge University Press. – 1993. – P. 202-251.
10. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. – Chicago: Chicago University Press, 1980. – 242 p.
11. Mayor M. The Longman Exams Dictionary – Essex: Pearson Education Limited, 2006. – 1834 p.
12. The English Slang Money Glossary – Online: <http://www.businessballs.com/moneyslanghistory>
13. The Oxford English Dictionary – Online: <http://www.oxforddictionary.com>
14. The Webster Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language – Online: <http://www.merriam-webster.com>

Євгенія ЗАХАРОВА

СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ ХІЛЛАРІ КЛІНТОН)

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, доцент І.Є. Снісаренко

Дослідження природи, статусу та функціонування речення здійснювалось як радянськими, так і вітчизняними германістами (Л.С. Бархударовим, І.П. Івановою, В.В. Бурлаковою, Г.Г. Почепцовим, Б.А. Ільїшем, І.Р. Вихованцем, І.Р. Буніятовою, А.М. Приходько). Серед питань, що досі потребують подальшої наукової розробки, важливе місце посідає питання про використання різних структурних типів речення в залежності від функціонального стилю мови, жанру та комунікативної інтенції мовця зокрема. Тому питання про характер взаємовідношень між будовою, семантикою і прагматикою синтаксичної одиниці видається досить актуальним. Хоча у лінгвістичній науці вже здійснювалися дослідження синтаксичних особливостей різних функціональних стилів (А. П. Коваль, 1987; І.Р. Гальперін, 1958), комплексне дослідження запропонованої нами теми ще не знайшло повного відображення у наукових студіях. Відтак, мета цієї статті полягає у дослідженні синтаксичних особливостей одного з таких функціональних стилів, а саме англомовного політичного дискурсу, з огляду на комунікативно-прагматичний аспект.

Поняття дискурсу є одним із основних понять сучасної прагматичної лінгвістики та лінгвістики тексту. У лінгвістичній літературі термін “дискурс” уживається в різноманітних контекстах і постає як “розмита категорія”, “дрейфуючи” між текстом, контекстом, функціональним стилем, підмовою тощо [6, с.72]. Лінгвістичний енциклопедичний словник визначає дискурс як зв’язний текст у сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними та іншими факторами; текст, взятий у подієвому аспекті; мовлення, яке розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як складова, що бере участь у взаємодії людей та в механізмах їх свідомості (когнітивних процесах) [5, с.284]. З позицій соціолінгвістики можна виділити два основних типи дискурсу: персональний (індивідуально-орієнтований) і інституційний. Політичний дискурс – яскравий приклад інституційного типу дискурсу, що може бути визначений як сукупність усіх мовленнєвих актів у політичних дискусіях, а також правил публічної політики, які оформилися згідно з існуючими традиціями та отримали перевірку досвідом [7, с.5].

Сутність і мета політики як «свідомої зміни або стабілізації позиції влади», як «завоювання й утримання влади елітою в боротьбі з політичними супротивниками» інкорпоровані у свідомість учасників комунікації, а відтак, й відбита у політичному дискурсі. Отже, основним системоутворюючим критерієм для виділення цього виду дискурсу може служити тематичний визначник мети - «боротьба за владу» (при жанровій і стильовій розмаїтності, всі інші критерії лише уточнюють основний і варіюють залежно від контексту) [3, с. 59]. У цілому, суспільне призначення політичного дискурсу полягає в тому, щоб вселяти адресатам – громадянам співтовариства – необхідність «політично правильних» дій або оцінок. Інакше кажучи, мета політичного дискурсу – не описати (тобто, не референція), а переконати, пробудити в адресаті намір, дати ґрунт для переконання й спонукати до дії.

Синтаксис є одним з найважливіших стилетвірних засобів, який тісно пов’язаний зі змістом висловлювання, жанром мовлення, його спрямуванням і адресованістю. Формуванню семантико-прагматичного змісту політичного дискурсу слугують синтаксичні одиниці. Основними параметрами речення, що актуалізуються у тексті, є довжина, структура та пунктуаційне оформлення речення [4, С.55-62]. Зроблений нами аналіз синтаксичної структури текстів 10 політичних промов Хіллари Клінтон (загальною кількістю 310 речень) виявив, що парламентські, партійні, передвиборні і привітальні виступи за обсягом приблизно рівні, проте середня довжина речень у парламентському виступі значніша, а синтаксис, відповідно, складніший. Значно меншим обсягом відрізняються святкові виступи. Більш складним синтаксисом відрізняються парламентські і святкові виступи.

Дослідивши синтаксичні особливості функціонування в політичних промовах Хіллари Клінтон різних типів речень та зробивши кількісний підрахунок, можна зробити висновок, що політик використовує переважно прості неускладнені речення – 36,13 %, тобто 112 речень від загальної кількості та складнопідрядні речення – 28,06 %, тобто 87 речень, дещо рідше вживаються напівскладні речення – 17,74%, власне 55 речень від загальної кількості, складносурядні – 11,3%, тобто 35 речень та безсполучникові речення – 6,45%, це – 20 від загальної кількості. У цілому ж можна стверджувати, що сучасні політики віддають перевагу простим реченням, і значна кількість складних речень або мають характер формально простого, або головне речення не несе значного інформаційного навантаження, а лише вводять підрядне. Такі речення легше сприймаються, створюють видимість міркування з наступним висновком, мають апелювативний, стверджувальний характер (наприклад: «I ran for president to renew the promise of America», «He has served our country with honor and courage», «This won't be easy. Progress never is»).

Подібне спрощення синтаксичної структури сучасної політичної промови пов’язане з загальними тенденціями розвитку мови і з впливом на політичну промову ЗМІ і мови реклами. Останнє виявляється також у широкому використанні неповних речень. Вони здебільшого наповнюються асоціативно діючими наочними елементами, що

посилиють їхній емоційний потенціал перших. Такі речення можуть розглядатися як стилістична фігура, що надає тексту динамічності і більшої експресивності [2].

Найпоширенішими синтаксичними одиницями проаналізованих політичних промов, що слугують досягненню прагматичних цілей мовця, є використання однорідних членів речення (35,56% від загальної кількості ускладнюючих елементів) для нарощення необхідних асоціацій навколо певного концепту, дієприкметникових та дієприслівникових зворотів (31,2%), інвертованого порядку слів (12,3% речень) для надання тим чи іншим словам більшої експресивності, та використання синтаксично паралельних конструкцій (8,11%), що слугують фоном для емоційного виділення необхідного слова або висловлювання та посилення емоційності тексту. Також у промовах Хілларі Клінтон спостерігається використання вставних конструкцій (4,63% речень) – для логічного акцентування, характеристики, оцінки повідомлення з позиції мовця, підкреслення достовірності, послідовності думок; використання антитези (3,92%) та еліптичних речень (4,28%) – які переважно використовуються з формальною метою (привітання, подяка, встановлення контакту з аудиторією). Крім того, пропущені члени речення в неповних реченнях посилюють значущість лексично виражених, до того ж логічно наголошених слів, що виступають у позиції реми. Функціонування неповних речень у мові політики свідчить, що вони є одним із засобів акцентування уваги, тобто синтаксичним засобом виділення центру висловлювання [1, с.102].

На окрему увагу заслуговує використання в політичних промовах питальних і умовних речень. Частіше всього вони вживаються в парламентській промові, що пояснюється дебатним характером цих виступів, а також представниками опозиції як засобу негативної оцінки партії влади. Всі питальні речення вживаються або у вигляді риторичного питання, що залишається без відповіді, або на поставлене питання відразу дається відповідь самим оратором, тобто використовується "питально-відповідний хід", що виконує функцію актуалізації теми, полегшує адресату перехід до неї, а також виступає в якості засобу "інтимізації", оскільки "співрозмовником" є адресат, який представляється вже в якості послідовника, однодумця, виразника спільної думки (наприклад: «I want you to ask yourselves: Were you in this campaign just for me? Or were you in it for that young Marine and others like him? Were you in it for that mom struggling with cancer while raising her kids? Were you in it for that boy and his mom surviving on the minimum wage? Were you in it for all the people in this country who feel invisible?»)

Отже, результати аналізу політичних промов засвідчують уживання різних типів речення та інших синтаксичних одиниць для досягнення основних комунікативно-прагматичних цілей політичного дискурсу: інформування, впливу та переконання аудиторії. Перспектива нашого подальшого дослідження полягає в розробці порівняльної характеристики синтаксичних особливостей англомовного та україномовного політичного дискурсу на прикладі політичних промов Хілларі Клінтон та Юлії Тимошенко.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – 219 с.
2. Диденко М.А. Проблемы классификации политических текстов (на примере политического выступления). Тези // Матеріали звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету РГФ, присвяченої 135-річчю ОДУ. – Одеса: Латстар, 2000. – С.57-58
3. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита. – М., 1996. – 304 с. – Доступ в режимі Online: http://tp11999.narod.ru/WebStud1/SbornikSt1-1.htm#_Toc483136365
4. Кухаренко В.А. Интерпритация текста: Учебное пособие для студентов пед. институтов. — М.: Просвещение, 1988. – 192 с.
5. Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Советская Энциклопедия, 1990. – 685 с.
6. Семенюк О. А., Парашук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних освіти. – Кіровоград, 2007. – 154 с.
7. Фоменко О.С. Лінгвістичний аналіз сучасного політичного дискурсу США (90-ті роки ХХ століття). Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 /; Київ. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 1998. — 18 с.

Юлія ИЗБАШ

ВИДЫ НЕОЛОГИЗМОВ В СОВРЕМЕННОМ РЕКЛАМНОМ ТЕКСТЕ

(магістрантка факультета іноземних мов)

Научный руководитель – доктор филол. наук, профессор О.А. Семенюк

Жизнь современного общества полихромна, и язык, обслуживающий ее, находится в состоянии стремительного изменения и напряжения. Для людей старшего поколения все еще актуален политизированный язык советского времени, для молодежи – заимствования и жаргонизмы. Весь этот поток включается в речевую практику общества, в которой структурно и семантически переобразуется, функционально переориентируется и т.д. Взаимодействие и взаимопроникновение культуры и языка – аксиоматичный факт, поскольку язык, будучи средством коммуникации, вбирает в себя все, что связано с культурно-традиционной компетенцией его носителей, транслируемой благодаря языку из поколения в поколение. Язык обладает способностью «накапливать и хранить в содержании единицы лексикона сведения о предшествующих, то есть уже накопленных знаниях об обозначаемом». Кроме того, еще одна важная функция языка состоит в способности отображать окружающую действительность посредством создания языковой картины мира, эксплицировать и объективировать концептуальную картину мира человека. При этом языковая картина мира не может оставаться стабильной, перманентной, она подвержена изменениям и, что обязательно находит свое отражение в языке [1, 368].

В этом многообразии проявлений и инновационных изменений повышается ответственность лингвистов в осмыслении и оценке речевых фактов. Особая отрасль языкознания – неология – призвана анализировать факторы появления новых слов и значений, изучать модели их создания, а так же заниматься лексикографической обработкой.

Новообразования последнего времени широко представлены в языке политической и экономической рекламы. Любая разновидность рекламы – теле или радиоролики, клипы, печатные тексты, билборды – неотъемлемая часть современной культуры. Таким образом, можно с уверенностью говорить о заметном влиянии рекламы на массовое общественное сознание на формирование особого слоя речевой субкультуры. Характеристика корпуса заимствованной лексики (более 500 единиц), извлеченной методом сплошной выборки из рекламных текстов позволяет проанализировать неологические инновации (с точки зрения их образования):

1. Активизация суффиксального способа образования неологизмов. Имя существительное в словообразовательном отношении – самая богатая часть речи. Большая часть исследуемых нами слов, а именно 20%, – существительные, образованные морфологическим способом. Среди них особенно широко представлены суффиксальные новообразования, из которых наиболее активны суффиксы абстрактных понятий: -изм, -ациј(а), -щин(а). Это объясняется, прежде всего, тем, что основы, с которыми они вступают в словообразовательные связи, характеризуются специфичностью, содержательностью и эмоциональностью, связаны с широким кругом явлений современной жизни. См., ревальвация: «Вторая причина ревальвации гривны традиционна...» [АиФ в Украине. – №22. – 2007]; секьюритизация: «Секьюритизация – операция по выпуску облигаций, обеспеченных ранее выданными кредитами» [АиФ в Украине. – №9. – 2007], это отвлеченные существительные, но своеобразие их в том, что они образованы чресступенчатым способом, минуя глагольное образование (более того, многие из них с глаголами вообще не соотносятся). Ср.: мобильный – мобилизация; политика – политизация. Среди абстрактных существительных более многочисленны слова с суффиксом -изм. Они обозначают различные общественно-политические понятия и научные направления, например, вождизм: «Вождизм и лидерство – разные вещи» [АиФ в Украине. – №36. – 2006]; популизм: «Выходы Ющенко в народ оцениваются как популизм» [«Коммунист» – №26. – 2005]. Суффикс -щин(а), в отличие от -изм, всегда имеет оттенок неодобрительности, осуждения и связан с характеристикой идейных, политических течений негативного характера. Производящими основами в словах с этим суффиксом являются имена собственные, называющие политических деятелей, скомпрометировавших себя в глазах общества. См., Бен-Ладовщина: «Дорога к Бен-Ладовщине» [«Коммунист» – №78. – 2005]. Эта черта в русском языке обладает и неожиданной новизной. Социальная действительность требует прежде всего новых номинаций для происходящего, вот почему именные основы, совмещающие значение процессуальности с номинативностью, одерживают верх над глаголами. При чем данный процесс происходит очень интенсивно.

Встречаются слова с суффиксами -иј, -ниј имеющие, как правило, отрицательную характеристику, например, игромания: «Игроманией страдает 2% населения нашей страны» [АиФ в Украине. – №42. – 2007]; клонирование: «Это шаг в развитии технологии клонирования млекопитающих» [АиФ в Украине. – №46. – 2007]. Продуктивен суффикс -к(а) для обозначения лиц женского пола от наименования лиц мужского пола: теннисистка: «Теннисистка Ольга Савчук вернула финалу интригу, обыграв Стрыкову» [«МК» в Украине. – №47. – 2005]; шахматистка: «Шахматистка избрала достаточно спокойный вариант славянской защиты» [«МК» в Украине. – №50. – 2005]. К словам данного типа можно отнести и следующие: русофобка, культуристка, регбистка, шейпингистка, ушуистка, бизнесменка.

Существительные, образованные при помощи суффикса -чик/-щик именот, как правило, отрицательную или ироническую окраску, например, пиарщик: «Экзамен многие пиарщики не прошли» [АиФ в Украине. – №3. – 2007]; комедийщик: «Комедийщики нашутили за год на несколько миллионов долларов» [АиФ в Украине. – №43. – 2006]. Суффиксы -ец/-овец и -ист активно участвуют в процессе образования имен собственных. См., симоненковец: «Он был прирожденным симоненковцем. И что вышло?» [Правда Украины. – 30 декабря – 2004]; путинист: «Этот прихвост, путинист» [АиФ в Украине. – №31. – 2004]. Нами обнаружены случаи соединения этих суффиксов с аббревиатурами, например: «БЮТовцы берут на вооружение социальные лозунги коммунистов» [Киевский телеграф. – №49. – 2005]. Таким образом, анализ собранного материала позволяет сделать вывод о том, что новые социально значимые процессы действительности довольно активно именуются существительными с суффиксами -изациј(а), -щик/-чик, -ист, -ец/-овец, -ик.

2. Рост префиксального образования новых слов. Префиксация как способ образования новых слов в количественном отношении несколько уступает суффиксации. Активное включение таких иноязычных элементов в современное русское словопроизводство способствует оживлению семантически близких им русских приставок и общей активизации префиксального способа образования новых слов. Наибольшую активность проявляют иноязычные приставки: супер-, анти-, контр-, де-, ультра- (исконно русская сверх-), гипер-, экстра-. Префиксы супер-, ультра-, сверх-, интер- обладают значением интенсивности, высокой степени того, что названо производящей основой. См., гиперинфляция: «Гиперинфляция не обошла и нашу страну» [Комсомольская правда. – №20. – 2003]; сверхвлиятельный: «У него есть масса неформальных полномочий, делающих его сверхвлиятельной персоной» [АиФ в Украине. – №47. – 2007]; суперпредложение: «Новое суперпредложение – низкие тарифы на смс...» [АиФ в Украине. – №38. – 2004]; ультратонкий: «Большинство гламурных девушек сверкали своими ультратонкими «мотороллами»» [АиФ в Украине. – №26. – 2007]; экстрасостоятельный: «...даже экстрасостоятельных заставил забыть о дешевых понтах звезды-усыновителя» [АиФ в Украине. – №19. – 2007]. Нами обнаружены новые существительные с общим значением противоположности, отрицания. Они образуются с помощью приставок: анти-, контр-. Особенно продуктивна приставка анти- со значением противоположности – антикризисный: «А антикризисная коалиция поддержала свой вариант изменений в первом чтении» [АиФ в Украине. – №13. – 2008]. Препозитивные элементы лже-, псевдо-, соединяясь с именами существительными, сообщают им семантику неистинности, мнимости, фиктивности с оттенком отрицательной экспрессии. См., лжепредприниматели: «Правительство дало украинским лжепредпринимателям время на «перековку»» [АиФ в Украине. – №28. – 2005]; псевдоусыновление: «Одной из схем поставок людей-доноров есть псевдоусыновление» [АиФ в Украине. – №31. – 2007]. Характерной особенностью этих префиксов является большая свобода в соединении с любым отвлеченным именем и именем лица для выражения семантики ложности, мнимости, неистинности. Активно в процессе образования новых слов участвует формант де- (алломорф дез-). Важнейшим признаком этих приставок является их эмоциональная окрашенность и то, что слова с

приставкой де- называют общественно-политические и научные понятия, а также термины, например, дезориентация: «...происходит полная дезориентация избирателей» [Киевский телеграф. – №50. – 2005]; департизация: «Народ радо бы принял идею департизации» [АиФ в Украине. – №17. – 2007]. В нашей работе указаны примеры слов, образованных при помощи префикса со- со значением совместности. См., соплатники: «Они были соплатники в университете» [Держава 7 дней. – №42. – 2005]; собратья: «И то, что создан он, как и все его собратья, искусственно, сомнений не вызывает» [«Коммунист» – №74. – 2005].

Таким образом, характерной особенностью современного словопроизводства является рост префиксации. Активизировались приставки, малопродуктивные в прошлом. Так, актуальными для нашего времени являются слова с приставками супер-, анти-, де-, экс-, псевдо- и другие. Это нашло отражение в пополнении номинативного фонда новообразованиями с данными формантами.

3. Активизация аббревиации как способ формирования неологизмов.

Появление новых реалий послужило поводом к активизации продуктивного способа словообразования. В процессе становления нормативных и грамматических признаков сложносокращенных слов проявилась тенденция к производству благозвучных лексических единиц. Необходимо отметить, что общепринятой классификации аббревиатур в лингвистике не существует. Исследователи стремятся дополнить классификационную схему аббревиатур, включить в неё отаббревиатурные образования и графические сокращения [3,243]. Сложносокращенные слова образованы по модели: «начальная часть первого слова + целое второе слово»: политпартия – политическая партия; Еврокомиссия – европейская комиссия : «Еврокомиссия диктует свою политику жизни в рамках ЕЭП» [«Коммунист» – №74. – 2005]. В результате проведенной работы мы обнаружили такие слова: опер, дистроф, фан, мерс; а также отпад, приклад, наезд, прикол, распад и другие. Например, «прикид»: «Этот прикид не по зубам даже «Королю ремейков»» [Бульвар. – №12. – 2004].

Некоторые лингвисты считают, что данные слова образованы усечением с сокращением не на морфемном шве, а по аббревиатурному типу, как разновидность способа аббревиации [1,260]. Мы считаем, что данные слова образованы безморфемным способом усечения и способом нулевой суффиксации.

4. Семантическая дезаббревиация – способ образования лексических инноваций. Семантическое явление дезаббревиации, которое возникло в русском языке почти одновременно с аббревиацией, выступает своеобразной реакцией разговорно-речевой стихии на необычность нового типа слов в языке. Дезаббревиация является проявлением языковой игры, потому что при ней происходит процесс сознательного отталкивания от первоначального значения аббревиатуры и наделение внешней ее формы новым содержанием с явным шутивным намерением. Намерение осмеять или спародировать понятие является при дезаббревиации ключевым, ведущим. Говорящий играет с формой аббревиатуры и превращает ее в незатейливую шутку, либо в более или менее удачную остроту, либо в каламбур. При такой игре слово – аббревиатура приобретает другую языковую маску, н-р:

студент→'сонное теоретически умное дитя, естественно, не желающее трудиться' или 'срочно требуется уйма денег, есть нечего, точка'.

Наибольшее влияние процесса дезаббревиации в современном русском языке испытывают следующие группы аббревиатур: названия политических партий, движений, организаций: ЛДПР 'Либерально-Демократическая партия России'→'люблю дурачить простых ребят', СПС 'Союз правых сил'→'Союз против Сахалина'; аббревиатуры, обозначающие социальные, политические, экономические явления жизни: КГБ 'Комитет государственной безопасности'→'кодла грубых бандитов', СНГ 'Содружество Независимых Государств'→'сбылись надежды Гитлера' изучаемые дисциплины: ОБЖ 'основы безопасности жизнедеятельности'→'общество беременных женщин', ТММ 'теория машин и механизмов'→'теория мычания и молчания'; профессии: ГЭС 'гидроэлектростанция'→'ГидроЭлектроСварщик'. Эти дезаббревиатуры явно нечастотны. Источником пародии является высмеивание идеи гигантизма.

Цель данного процесса – «упростить» привычные или даже престижные, но громоздкие аббревиатуры применительно к своей аксиологической шкале.

5. Образование новых слов на основе имен собственных.

Характерной чертой нашего времени считается усиление личностного начала. Имена лиц порождают целые серии производных разнообразной семантики и структуры. Шире всего используются фамилии политических и общественных деятелей. См., ющенковец: «...ющенковец претендует на присутствие в списках...» [АиФ в Украине. – № 46. – 2005]; антиющенковский: «...его видят предводителем антиющенковской оппозиции» [Правда Украины. – 24 марта – 2005]. Довольно активным в последнее время является производство нарицательных имен собственных, например: симоненковцы – сторонники В.Симоненко: «...поражение коммунистов-симоненковцев» [Правда Украины. – 30 декабря 2004]; морозовцы – сторонники А.Мороза: «Морозовцы все еще рассчитывают провести политическую реформу» [АиФ в Украине. – №46. – 2005]. Характерна высокая активность отвлеченных существительных на -щина и -изм, дающих резкую отрицательную оценку, например, березовщина: «А всему виной березовщина, которая вас шантажирует» [«Коммунист» – №74. – 2005], лукашизм: «Народ уже устал бороться с лукашизмом» [АиФ в Украине. – №32. – 2007]. Анализ собранного материала позволяет сделать вывод о том, что довольно широко на страницах периодической печати встречаются фамилии современных известных политиков, общественных деятелей, которые порождают целые серии производных слов. В этом, на наш взгляд, обнаруживается тесная связь языка с действительностью. Названные в работе новации, обязаны коренным изменениям в общественно-политической, экономической и культурной жизни нашей страны, которые привели к обновлению состава лексики русского языка.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Вежицкая А. Русский язык // Язык, культура, познание. – М., 1996.-386с.
2. Попко Л.П. Неологизация в языке как трансляция культурно-лингвистической национальной ментальности – Монография. – Киев: ГАРККиИ, 2007.-360с.

3. Семенов О.А. Язык эпохи и его отражение в сатирико-юмористическом тексте: Монография. – Кировоград: РИЦ КГПУ им. В.В. Винниченко, 2001. – 368с.
4. Попов Р.Н. Новые слова на газетной полосе // РЯШ. – 2003. – №4. – С. 7-11.

Дар'я КАДРОВА

ОБРАЗНА СКЛАДОВА КОНЦЕПТУ SIN (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО РЕЛІГІЙНОГО ДИСКУРСУ)

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, професор В.Ю. Паращук

Проблема дослідження концептів привертає увагу багатьох лінгвістів: виокремлені інваріантні ознаки концепту [6, 255], його характеристики [4, 12-13], розроблена структура концепту [3, 76] та його типологія [3, 77; 2, 54-61]. Сучасні дослідження проводяться в царині когнітивної лінгвістики, де дослідницькі зусилля спрямовані на з'ясування й опис систем репрезентації, збереження, обробки та використання концептів у мовленнєвій діяльності людини.

Вчені намагаються віднайти такий концепт гріха, який відтворив би його ідеальну модель на всіх історичних етапах розвитку суспільства. Гріх є абстрактним поняттям, а мова, дуже часто, не залишає нам іншого вибору, ніж звернутися до метафори, щоб охарактеризувати це поняття [1, 208]. Але не зважаючи на отримані результати, проблема особливостей вербалізації концепту sin дотепер не вивчалася: не досліджена його поняттєва структура, недостатнє висвітлення знайшли засоби вербалізації цього концепту.

Мета статті полягає в описі образної складової концепту sin на основі дослідження концептуальних метафор на позначення гріха шляхом аналізу висловлень носіїв англomовної лінгвокультури, виокремлених у результаті суцільного обстеження словників цитат.

Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань: 1) узагальнити розуміння та структуру концепту sin у сучасній лінгвістиці; 2) систематизувати засоби вербалізації досліджуваного концепту в англomовному релігійному дискурсі.

Об'єктом дослідження є концепт sin у англomовному релігійному дискурсі, а предметом дослідження виступають особливості об'єктивації його образної складової.

В англійській мові концепт sin репрезентовано різноманітними шляхами: словами, синонімами, фразеологічними одиницями, словниковими дефініціями, висловленнями [5, 45].

Реконструюючи досліджуваний концепт, доцільно звернутися до словникового визначення його номену – слова sin. Енциклопедичний словник визначає гріх як порушення відносин між людиною і Богом, вчинок, що суперечить божественному порядку. The American Heritage Dictionary подає шість значень sin: 1) a murder or blasphemy, that deprives the soul of sanctifying grace and causes damnation if unpardoned at the time of death; 2) the Babylonian god of the moon; 3) a transgression of a religious or moral law; 4) deliberate disobedience to the known will of God; 5) a condition of estrangement from God; 6) something regarded as being shameful, deplorable, or utterly wrong [8]. The American Heritage Dictionary тлумачить sin як повстання проти Творця, що призводить до пекла, як хибну дію або поведінку, як щось, що принижує честь, справедливість, правду та виступає суперечливим [8].

Поняттєва складова концепту sin, виведена нами на основі дефініційно-компонентного аналізу, описує гріх як вчинок проти волі Бога, провинна перед ним, помилка, похибка.

Ключ до розуміння цього поняття також дає його етимологічний аналіз. Слово sin запозичене з Old English synn. Такий самий корінь існував ще в декількох германських мовах, напр.: Old Norse synd або German Sünde. Слово може походити від es-, одного з індо-європейських коренів, що означає "to be," та частки теперішнього часу "being." Латинська мова також має давню частку esse у слові sons, sont-, що означає "guilty" (винний). Грецьке слово hamartia (ἁμαρτία), яке часто перекладається як sin у Новому Завіті; означає "to miss the mark" or "to miss the target" (схибити) [8].

Образний компонент концепту об'єктивується низкою ключових концептуальних метафор, що охоплюють онтологічні, структурні та соматичні метафори. Слід зазначити, що при аналізі концептуальної метафори беруться до уваги не лише власне метафори, але і порівняльні звороти, різні перифрази, метонімія та інші образні засоби, враховуються не лише власне слова, а й фразеологізми [7, 41].

Аналіз матеріалу спостереження, проведений нами, дозволив виокремити шість видів метафор, що концептуалізують образну складову концепту sin, а саме:

SIN is DIRT/ (гріх як болото)

SIN is HEAVINESS/ (гріх як фізичний стан, тягар);

SIN is an ACT OF A MAN/ (гріх як діяльність (дія) людини);

SIN is a RESULT OF A MAN'S DEED/ (гріх як результат діяльності (дії) людини);

SIN is an INVADER, MASTER/ (гріх як господар, загартник);

SIN is a LIVING FOREIGN BODY/ (гріх як живий сторонній організм, хвороба);

Усі метафори, виокремлені вище, структуруються на три групи: онтологічні, структурні та соматичні.

Група онтологічних метафор нараховує декілька підгруп, виокремлених залежно від характеру корелята (живий/неживий предмет/об'єкт). По-перше, гріх переосмислюється як важкість, тягар, тобто виводимо таку антропоморфну метафору: ГРІХ Є ФІЗИЧНИЙ СТАН, ТЯГАР, напр.: I am the sin; and the temptation. And the desire. And the pain and the loss. (The Ood). The wages of sin are death, but the hours are great. (Psy Crow). By recognizing one's own sin, you can't help but go around in circles if you're alone. (Rakka). Perhaps this is what it means to be bound by sin. To spin in the same circle, looking for where the sin lies, and at some point losing sight of the way out. (Communicator). Doing good to

others is a virtue, harming others is sin. (Indic Upanishadic seers). The conscience's reprimands are harder to hear the more we pursue sin. (cf. Hebrews 3:12-13).

По-друге, ГРІХ є ГОСПОДАР/ЗАГАРБНИК, ЗВАБНИК тобто він знаходить вторинне переосмислення як щось, що зв'язує душу, котра скоїла гріх, тримає її, не відпускає до раю: I should have been in the Paradise already, but two sins don't let me be there... (Аз. 236). I cannot address to God, the sin keeps me... (СВ. Іоанн Кр-ий). Regarding the nature of sin itself. Sin is a master to whom we become enslaved (John 8:34).

Наступна підгрупа онтологічних метафор основана на кореляції ГРІХ є БРУД і протиставлення чистий – гріховний (про совість, серце, душу), що реалізується через мотиви «змивання» гріха: Dear God, leave me, loosen me, purge me a sinner and obscene, your bondsman my sins... (СВ. Іоанн Златоуст).

Групу структурних метафор складають одиниці, пов'язані з представленням гріха як конкретного діяння людини, як результат цього діяння. Гріх називає ситуацію, яка включає людину як виробника дії, яка негативно оцінюється, та «оцінюючу сторону» (Божий погляд), яка виносить вирок: and a righteous man can sin for seven times per day... (Даль). I commit a sin- I killed my relatives... (Аз. 235). Do not rut bad, do not bring into a sin. (Даль). I know that God loved you more than anything. And how did you repay His divine love? With sin. Evil. So God created the Cylons. (Leoben Conoy). Hate the sin and love the sinner. (Garry Gamble).

Тим самим гріх не припиняється разом з завершенням діяння, яке порушує норму, він залишається з людиною та проявляє себе через стан, у якому зараз знаходиться людина: осередком гріхів та благочинностей людини слугує совість як внутрішній психічний орган, «автономний компонент внутрішнього людини»: чиста, хвора совість, на совісті лежать гріхи. Так само можна використати слова душа та серце. Таким чином, місце існування гріха в людині – його совість, серце, душа: The conscience's reprimands are harder to hear the more we pursue sin (cf. Hebrews 3:12-13). Hate the sin and love the sinner (Garry Gamble). Compassion will cure more sins than condemnation (Henry Ward Beecher). Think on this doctrine,--that reasoning beings were created for one another's sake; that to be patient is a branch of justice, and that men sin without intending it. (Marcus Aelius Aurelius).

Соматичні метафори базуються на уподібненні гріха живому сторонньому організму (хворобі), адже мучити може не тільки совість, обважніла гріхом, але і сам гріх: Compassion will cure more sins than condemnation. (Henry Ward Beecher). Few sinners are saved after the first twenty minutes of a sermon. (Mark Twain). Boredom is a vital problem for the moralist, since at least half the sins of mankind are caused by the fear of it. (Bertrand Russell). Watch and pray so that you will not fall into temptation. The spirit is willing, but the body is weak (Matthew 26:41). The different religions have never overlooked the part played by the sense of guilt in civilization. What is more, they come forward with a claim...to save mankind from this sense of guilt, which they call sin. (Sigmund Freud).

Отже, ми дослідили образну складову концепту sin, виокремивши з пареміологічного та афористичного матеріалу найбільш значущі та яскраві образи – метафори, які існують у свідомості носіїв англійської мови. Подальше дослідження можливе в ракурсі більш детального розгляду ціннісного аспекту цього концепту з урахуванням вище окресленої структури.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бобырева Е.В. Функциональная специфика религиозного дискурса // Единичи языка и их функционирование. Межвуз. сб. науч. тр. - Вып. 10. - Саратов: Научная книга, 2004. - С. 208-213.
2. Іващенко В.Л. Типологічна диференціація концептуальних структур як одиниць ментального простору // Мовознавство. - 2004. - №1. - С.54-61.
3. Карасик В.И., Слышкин Г.Г. Лингвокультурный концепт как единица исследования // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: Сб. науч. тр. / Под ред. И.А. Стернина. - Воронеж: ВГУ, 2001. - С.75-80.
4. Карасик В.И., Слышкин Г.Г. Базовые характеристики лингвокультурных концептов // Антология концептов/ Отв. ред. В.И. Карасик, И.А. Стернин. - Волгоград: Парадигма, 2007. - С.12-13.
5. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. - М.: Академический Проект, 1997. - с.43-49
6. Урусова О.А. Америка // Антология концептов/ Отв. ред. В.И. Карасик, И.А. Стернин. - Волгоград: Парадигма, 2007. - С.254-268.
7. Ушкова Н.В. Аналитическая репрезентация концепта в языке: Автореф. дис...докт. фил. наук / Тамбовский гос. ун-т им. Г.Р. Державина. - Тамбов, 2006. - 41с.
8. The American Heritage New Dictionary of Cultural Literacy, Third Edition. Retrieved January 06, 2008, from Dictionary.com. - Online: <http://dictionary.reference.com/browse/sin>

Юлія КОВАЛЕНКО

СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ ЗООСЕМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, доцент І.Є. Снісаренко

Фразеологічні одиниці (далі по тексті ФО) – це найбільш виразна частина словникового складу мови, що відображає звичаї, традиції народу, згадки про його історію, фольклор. Як відомо, фразеологія - найбільш демократична складова словника, узятя із глибин мови народу [2, с.78].

Значна кількість фразеологізмів утворилося на основі спостережень за поведінкою, зовнішнім виглядом, життям тварин [5, с.124]. Саме це пояснює наявність у мові великої кількості ФО з зоосемічним компонентом, які є недостатньо висвітленими в сучасних лексикологічних розвідках, що і зумовило актуальність обраної теми.

Проблема, що досліджується в роботі, пов'язана із виділенням характерних рис англійських ФО з зоосемічним компонентом, їхніх семантичних особливостей.

Актуальність обраної теми полягає, по-перше, в орієнтованості сучасних лінгвістичних досліджень на вивчення особливостей мовної концептуалізації знань та уявлень людини про довкілля, по-друге, у необхідності виявлення національної специфіки та міжмовних подібностей у семантиці лексичних одиниць в англійській мові, по-третє, у встановленні закономірностей функціональних змін, які супроводжують перенесення значень назв тварин в англійській мові.

Метою дослідження є встановлення семантичних ознак ФО з зоосемічним компонентом в англійській мові.

Порівняння людини з твариною в сучасних англійській і українській мовах ґрунтується як на об'єктивному досвіді спостереження і контактів з тваринами, так і на інтерпретованих культурою уявленнях, найдавніші з яких є відлунням тотемного вірування в перехід якостей тварини до людини внаслідок взаємодії. Низці тварин приписували надзвичайні властивості – надприродну силу, витривалість, мудрість, – що були бажаними для людини. Для набуття цих якостей людина імітувала поведінку тварини, виконувала ритуальні дії, йменувалася на честь тварини. Сучасні англійські та українські зоосемізми, в яких людині приписуються зовнішня подібність, характер або поведінка тварини, вказують на особливості прадавнього міфічного мислення і тотемних уявлень [5, с.78]

У мовленні зоосемізми, перш за все, виконують номінативну функцію, називаючи та позначаючи предмети, стани, процеси тощо, зафіксовані у мовній картині світу, та актуалізуються в англійській й українській мовах у таких номінативних одиницях як слова, слова-композиції, сталі словосполучення та фразеологізми, які виражають єдине поняття, що підтверджується їхніми семантичними та функціональними характеристиками. Такі номінативні одиниці безперечно входять до номінативного складу мови, під яким ми, слідом за В.М.Телією, розуміємо усю сукупність її одиниць, що мають номінативну функцію, тобто здатність до називання, та слугують для називання виокремлених мовною свідомістю з позамовного континууму окремих її фрагментів, які відповідають баченню світу цією культурною спільнотою [4, с.22].

По-друге, зоосемізми виконують гносеологічну функцію, відображаючи процес пізнання реальної дійсності та її інтерпретацію людиною. Гіпотетично вони відображають типові форми стосунків між людиною і твариною, зафіксовані в англійській та українській мовних картинах світу. Зоосемізми не тільки відображають дійсність, сприйняту носіями мови, але й відтворюють уявні "реалії", які мають яскраве культурологічне забарвлення, та є в чомусь неповторними для кожного народу-носія конкретної етнічної мови.

По-третє, гносеологічна та номінативна функції зоосемізмів реалізуються в мовленні, тобто в процесі комунікації. На цьому етапі зоосемізми набувають індивідуалізованого характеру, тому що, навіть за стереотипної ситуації, адресант та адресат є неповторними комунікативними особистостями. Внаслідок цього комунікативна значимість зоосемізма, реалізованого у конкретному висловлюванні, унікальна.

Загалом гносеологічну, номінативну та комунікативну функції зоосемізмів можна представити як операції кодування (входу), збереження (трансформації) та передачі (виходу) інформації – універсального ланцюжка для *lingua mentalis*.

Основу дослідження складають різноманітні фразеологічні одиниці з анімальним компонентом, формально представлені окремими лексемами (*chameleon*; *хамелеон*), усталеними порівняннями (*as red as a lobster*; *червоний як рак*), усталеними словосполученнями (*goose pimples*; *гусяча шкіра*), і в окремих випадках реченнями, наприклад, пареміями (*when the cat's away, the mice can play*; *і вовки сумі, і вівці цілі*).

У процесі аналізу зоосемізмів постає питання співвідношення об'єктивного й суб'єктивного в досліджуваних мовах. Підґрунтям для переносу значення назв тварин слугують як об'єктивні факти реального світу, так і культурні стереотипні уявлення, спільні для переважної більшості носіїв мови. Стереотипи можуть суперечити енциклопедичному знанню, хоча й бути широко використовуваними як підґрунтя для порівняння людини й тварини [6, с.183].

Одним із підходів до вивчення ФО є поділ їх на різні тематичні групи. Нами було виділено 10 тематичних груп ФО з зоосемічним компонентом і розглянуто їх особливості. В цій статті пропонується розглянути 1 групу ФО з зоосемічним компонентом, яка виражає інтелект, мислення і здібності людини.

Характерною рисою зоосемізмів англійської мови є високий ступінь ідіоматичності й образності. Ця ж ознака притаманна й зоонімам української мови. Якщо ж порівнювати значення таких одиниць, то стає зрозумілим, що подібні за денотативним значенням зооніми в різних мовах відрізняються образністю, тому що асоціативні уявлення про тварин у різних мовах не збігаються. Так, англійський фразеологізм (*as deaf as an adder*) (букв. глухий як гадюка/вуж) не має українського аналогу, а такий англійський фразеологізм як *to be blind as a bat/ beetle* перекладається як „*дуже погано бачити*“, „*бути зовсім сліпим*“, або ж „*сліпий як крив*“.

На позначення фізичних властивостей, здібностей людини також уживаються такі ФО: *to swim like a fish/duck* (плавати як риба); *a bull in china shop* (незграбна людина); *sing like a nightingale* (співати як соловейко); *to dance like an elephant* (танцювати з ведмежою грацією); *keep an eagle eye on smb*; *to watch smb like a hawk* (уважно стежити). Образ сили в англійській мові знайшов вираження в таких виразах: *to be as strong as a lion/ox/ horse*. Протилежною за значенням фразеологічною одиницею є (*as weak as a cat/ kitten*).

В англійській мові для зображення процесу навчання вживаються такі фразеологізми: *to offer to teach fish to swim* (вчити вченого), *to learn smth parrot fashion* (зазубрювати щось без розуміння); *to teach an old dog new tricks* (перевчати людину, яка впродовж тривалого часу робила щось звичним чином).

Для позначення розумових властивостей людини існують такі ФО: *to be as clever as a cartload/ bagful of monkeys*; *a clever dog*; (*as*) *solemn/ wise as an owl* (дуже розумний, мудрий). Дані ФО є синонімами. Як зазначає М.Ф.Алефіренко: «Синонімічні ФО можуть мати різні структурні моделі, і не відзначаються обов'язковою спільністю лексичних компонентів» [1, с.26]. Антонімічною вищезазначеним ФО є фразеологізм *silly as a goose* (тупий як пробка). *Have one's head full of bees, have a bee in one's bonnet, have rats in the attic* - різні на перший погляд образи єдині

в тому, що вони позначають хаотичність руху думки людини. Ще одна ФО з компонентом шур «to smell a rat» має значення „відчувати, що щось не так”, „мати підозри”.

Отже, вищезазначені лексичні одиниці є широкоживаними в сучасній англійській мові і несуть певне семантичне навантаження.

Перспективою подальших розвідок ми вважаємо порівняльний аналіз фразеологічних одиниць з зоосемічним компонентом в сучасній англійській і українських мовах.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. – Харків: "Вища школа", 1987. – 134 с.
2. Кунин А.В. Курс фразеології совр. англ. языка. – М.: Высшая школа, 1996. – 381с.
3. Никитин М.В. Основы лингвистической теории значения. – М.: Высшая школа, 1988. – 168 с.
4. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. – 288 с.
5. Ужченко В.Д. Народження і життя фразеологізму. – К.: "Радянська школа", 1988. – 278 с.
6. Шенк Р. Обработка концептуальной информации: Пер. с англ. – М.: Энергия, 1980. – 361 с.
7. Animal Idioms. – available on: <http://www.idiomconnection.com/animal.html#A>

Дмитро КОЗАРЬ

«БЕОВУЛЬФ» – СКЛАДНІСТЬ НАБЛИЖЕННЯ ДО АВТЕНТИЧНОГО ТЕКСТУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

(студент III курсу факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, старший викладач М.М. Тарнавська

Жодний англосаксонський твір, котрий дійшов до наших днів, не здобув такого широкого визнання, як «Беовульф». Ця поема – єдиний великий твір героїчного епосу, що повністю зберігся.

«Беовульф» – один із зразків середньовічного героїчного епосу. Поема виникла на основі стародавніх германських переказів, що належать до язичницьких часів. Ці перекази з'явилися в середині германських племен задовго до переселення англосаксів на територію Британії. Дія поеми відбувається на берегах Балтійського моря, її сюжет запозичений з германської міфології. Фантастичні подвиги Беовульфа перенесені, однак, з ірреального світу казки на історичний ґрунт і відбуваються серед народів Північної Європи: у «Беовульфi» фігурують датчани, шведи, гаути (геати), згадуються інші племена, названі королі, які колись дійсно ними правили. У вигляді Беовульфа позначилися народні уявлення про героя, що приборкує сили природи. Беовульф – утілення морального ідеалу героїчної особи раннього середньовіччя [1].

Збереглося чотири рукописи з пам'ятками давньоанглійської поезії. Усі вони укладені близько 1000р., можливо, на основі більш ранніх рукописів.

«Беовульф» привернув до себе широку увагу як вчених, так і поетів. Сучасними англійськими віршами він перекладався багато разів: найцікавішими вважаються переклади Вільяма Моріса (1895), Арчибальда Стронга (1925), але одним із більш вдалих є переклад Шеймаса Хіні (2000). Л. Боткін уперше переклав «Беовульфа» французькою мовою (1877) [2]. Нині існує російський переклад поеми, зроблений В. Тихомировим. Проблемами перекладу цієї поеми займалося багато дослідників, таких, як Дж. Р. Р. Толкін, Б. Ремі, Ш. Хіні та інші.

Актуальність цієї теми полягає у недостатньому вивченні різноманітних етимологічних труднощів у перекладі «Беовульфа». Дуже мало українських учених досліджувало проблеми перекладу, а в Росії останнє дослідження датується 1969 роком. Таким чином, мета нашої статті – виділити основні труднощі перекладу давньоанглійської лексики в поемі «Беовульф». Об'єктом нашого аналізу є специфічна лексика давньоанглійської мови поеми, а предметом – особливості її перекладу.

Однією з головних труднощів, з якими зіткнулися перекладачі та дослідники «Беовульфа», є багатозначність більшості давньоанглійських слів. Так, наприклад, слова "стікий" [stalwart] у рядку 198, "широкий" [broad] у р. 1621, "величезний" [huge] у р. 1663, "могутній" [mighty] у р. 2140 перекладають те саме слово eacen; а eacencraeftig стосовно скарбу дракона в рядках 2280 й 3051 передається як «могутній» [mighty] [3, 58]. Ці варіанти вписуються в контекст сучасних англійських речень і звичайно вважаються правильними. Але людина, що цікавиться древніми віруваннями, втративши слово eacen, втратить й особливий відтінок його значення в поезії. Споконвічно це слово означало не "великий", а "збільшений", і у всіх цих випадках може мати на увазі не просто розмір і міць, але й надприродне надбання міці, наче в застосуванні до надлюдської тридцятикратної сили, якою володіє Беовульф (у цій християнській поемі такий його особливий Божий дарунок), або до таємничих чарівних властивостей велетневого меча й скарбу дракона, наділеними рунами та прокляттями. Навіть eacne eardas (1621) – це місцевість, що володіла особливою надприродною безпекою, поки там жили чудовиська. З цього яскравого прикладу видно всю складність і привабливість мови давньоанглійської поезії (й особливо "Беовульфа"), якому жоден літературний переклад не в змозі віддати належне повною мірою. Для багатьох давньоанглійських поетичних слів у сучасній мові немає точних еквівалентів з тією же гамою значень й асоціацій: вони дійшли до нас як відлуння стародавніх днів за мрячними межами північної історії. Місткість виражень оригіналу, що не допускає довгих пояснювальних конструкцій, неминуче послаблюється в прозаїчному перекладі на менш чітку й точну сучасну мову.

Староанглійська (англосаксонська) мова не занадто складна, хоча її і зневажає багато з тих, хто займається довгим періодом історії [4]. Але поетична мова й стиль давньоанглійської поезії зовсім не прості. Її склад і правила, як і розмір, відрізняються від сучасної англійської поезії. Збереглася вона фрагментарно й тільки в сучасну епоху була розшифрована й розтлумачена, незважаючи на відсутність традиції або глосаріїв: в Англії, на відміну від Ісландії, давня

північна поетична традиція повністю перервалася й забулася. У результаті цього багато слів і виразів трапляється рідко. Існує безліч слів, зафіксованих тільки в "Беовульф". Наприклад, *eoten* "велетень" (рядок 112 й ін.) [4]. Це слово, судячи з інших джерел, було загальновідомим, хоча його англосаксонська форма трапляється тільки в "Беовульф", оскільки із всієї усної й письмової традиції подібних сказань збереглася тільки ця поема. Слово "свита" [*retine*] у рядку 924 перекладає слово *hose*, і хоча філологи можуть із упевненістю стверджувати, що це давальний відмінок від іменника жіночого роду *hōs* (англосаксонський відповідник давньовисоконімецькому й готському *hansa*), це слово трапляється лише в цьому рядку "Беовульфа", і нам невідомо, чи було воно не тільки "поетичним", але й архаїчним і рідкісним у часи поета. Але щоб створити переклад, що точно передає значення слів, знати це необхідно.

Інші труднощі являють собою поетичні прийоми, особливо описові складні слова, які складні англійським сучасним літературним і мовним звичкам, але насправді не такі вже й "неприродні". Нелегко окреслити їхній точний смисловий зміст й весь діапазон значень, а їхня передача ставить перед перекладачем проблему, способи розв'язання якої найчастіше неочевидні. Як простий приклад, можна взяти слово *sundwudu*, що буквально означає "дерево потоку" або "плавуча деревина". У рядку 208 воно перекладається як "корабель" [*ship*]: це найпростіша відповідь на загадку й найчастіше лише можливий, хоча й не цілком точний, переклад. У рядку 1906 переклад звучить як "дошки, що несуться хвилями" [*wave-born timbers*]: це спроба детально уявити виникле на мить бачення – з ризиком зруйнувати його. Те ж стосується й слова *swan-rad*, що перекладене як "дорога лебедя" [*swan's road*] у рядку 200: простий переклад – "море" не передає всіх відтінків значення. Крім того, повне роз'яснення займе занадто багато місця. Буквально це слово означає "подорож лебедя" [*swan's riding*], тобто область, що для лебедя, який пливе – те ж, що рівнина для коня, який біжить, або візка, що когитється. Давньоанглійське *rad*, як завжди, використовується для позначення самих процесів їзди або плавання, а не для позначення второваної дороги, як його сучасний нащадок – слово *road* [3, 60]. Ще складніші такі приклади, як *opband beadugne* (рядок 502) у застосуванні до злого радника Унферта, у перекладі "дав волю таємним ворожим помислам". Буквально цей вислів значить "розв'язав руну (або руни) битви". Що конкретно мається на увазі, неясно. Ці вирази здаються древніми, начебто вони дійшли до поетів із ще більш стародавніх часів: вони й досі зберігають асоціацію із чарами, за допомогою яких люди, що володіли чаклунством, могли викликати бурі серед ясного неба.

На ранній стадії вивчення ці складні слова роблять давньоанглійську поезію схожою на головоломку, особливо коли вони з'являються замість простих слів, наприклад, *scip* "корабель" або *sæ* "море" (які вже дванадцять сторіч назад використовувалися в повсякденному житті). Так вважали ранні дослідники XVII й XVIII століть: хоча мова Альфреда або Ельфріка була для них цілком зрозумілою, "саксонська поезія" уявлялася їм хитросплетінням загадкових і малозрозумілих слів та зворотів, свідомо створених аматорами [3, 59]. Подібна думка, звичайно, несправедлива: це всього-на-всього неосвіченість новачка. Елемент загадки присутній у давньоанглійській поезії, але вона, як завжди, не дуже темна або складна. Багато з теперішніх збережених давньоанглійських загадок у віршах являють собою ймовірно вихоплений з контексту шматок знайомого опису, ніж головоломку. Головним завданням поета при використанні складних слів була насиченість, лаконічність, стягування яскравого й емоційного опису межами повільного звучного розміру, складеного з коротких урівноважених словосполучень.

Із цим явищем «загадки» пов'язаний й інший аспект етимологічного характеру. Велика кількість слів, що використалася в "Беовульф", збереглася до наших днів. Але із усіх критеріїв відбору слів найбільш ненадійний етимологічний: давньоанглійське слово *wann* "темний" означає зовсім не те, що сучасне англійське *wan* "блідий"; давньоанглійське *mod* означає зовсім не "настрій" (сучасне *mood*), а "дух" або "гордість", *burg* означає не "поселення", як сучасне *borough*, а "зміцнення"; *ealdor* – зовсім не оддермен, а князь [3, 62]. Словник давньоанглійської поезії, безумовно, являє собою філологічний інтерес.

Труднощі перекладу поеми не вичерпуються вибором загального стилю. Перекладачеві потрібно ще знайти еквіваленти для кожного слова, впоратися з так званими давньоанглійськими поетичними "синонімами" й складними словами. Переклад кожного слова повинен не просто окреслити його загальне значення, наприклад, перекладаючи давньоанглійські слова *bord*, *lind*, *rand* й *scyld* тим самим словом "щит". Сама варіація звучання окремих слів є примітною рисою стилю поеми й повинна бути якось подана, навіть якщо відтінки їхніх значень не виділяються поетом і взагалі давно забуті, що характерно для ранньої давньоанглійської поезії набагато менше, ніж інколи вважають. Але в тих випадках, коли давньоанглійська мова розробила довгі списки синонімів або часткових еквівалентів для позначення понять, що мали в північній героїчній поезії особливий статус – таких, як море, кораблі, мечі, і особливо люди (воїни й мореплавці), навіть найбільш безладний набір слів не зможе розкрити багатство його варіацій. У "Беовульф" використовується принаймні десять практично взаємозамінних синонімів чоловіка: *beorn*, *ceorl*, *freca*, *guma*, *hæled*, *hæle*, *leod*, *mann*, *manna*, *ginc*, *secg* й *weg*. Цей список можна розширити, як мінімум, до двадцяти п'яти найменувань, увівши до нього слова з менш загальним значенням, які могли в героїчній поезії замінити просте слово *mann*: це слова, що означають людину шляхетного походження (*aðeling*, *eorl*), юнаків або молодих людей (*cnicht*, *hyse*, *мага*, *meceg*), різного роду супутників, свиту й слуг владик і королів (*gædeling*, *geneat*, *gesið*, *scealc*, *ðegn*) або конкретно воїнів (*sempa*, *oretta*, *wiga*, *wigend*). З таким списком не потягтися навіть набраному з миру по нитці переліку начебто людина, воїн, солдат, смертний, хоробрий, дворянин, хлопчик, молодик, васал, лицар, зброєносець, боєць, простолодин, герой, співтовариш, тип, істота, витязь, хлопець, особистість, малий – навіть за довжиною, не говорячи вже про стилістичну придатність. У цьому разі доводиться скоротити варіацію – на загальний ефект це навряд чи вплине. Наше вухо не звикло до подібних прийомів, і для того, щоб одержати потрібне враження, йому досить і меншої кількості.

Переклад складних слів являє собою окрему проблему. Наприклад, переклад описового складного слова *gleo-beam* "арфа" (2263) як *glee-beam* "стовбур веселощів" або, уникаючи хибного прагнення до етимологізації, як *mirth-wood* "дерево радості". Слово *brimclifu* (222) можна правильно й цілком прийнятно перекласти як "морські стрімчаки", але це рідкісна вдача. Буквальний переклад рядка 81 і далі *sele hlifade heah ond horngeap, headowylma bad laðan liges; ne wæs hit lenge ða gen ðæt se ecghefe adumsweoran æfter wælniðe wæsnan scolde* звучав би так: "зал піднімався високий і рогообширний, війнонатиск очікував ворожого вогню; не прийшов ще той час, коли мечененависть зятя-тестя після

гиблослови пробудилася" [3, 63]. Розібратися в цьому можливо, але це вже точно не сучасна українська. Очевидно, що перекладачеві доводиться вибирати між простим найменуванням предмета (наприклад, переклад сполучення *gomenwudu* "дерево гри" як "арфа" у рядку 1065) або перекладом цілою фразою. У першому випадку зберігається місткість оригіналу, але втрачається його колорит; у другому зберігається колорит, але навіть якщо вдасться уникнути перекручування або перебільшення, оповідання стане більш туманним і розпливчастим. Вибір із двох перекладів повинен залежати від конкретної ситуації. Інші переклади можуть відрізнятися від сьогодення в деталях, але якщо ми піклуємося як про сучасну мову, так і про давньоанглійську, то основний принцип повинен залишатися тим же: складні слова частіше передаються фразами.

Таким чином, окресливши основні труднощі передачі давньоанглійської лексики в поемі «Беовульф», ми спостерігаємо різні тенденції її перекладу. Однією з головних проблем, з якими стикалися перекладачі «Беовульфа», є не тільки лексика, але й структура самої поеми, тому нашим подальшим дослідженням може стати аналіз віршового розміру поеми.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алексеев М.П. Литература средневековой Англии и Шотландии. – М., 1984. – 351 с.
2. Беовульф. Старшая Эдда. Песнь о Нибелунгах: [Сборник: переводы]. – М.: Художняя литература, 1975. – 750 с.
3. Толкин Дж.Р.Р. Профессор и чудовища: Эссе / Пер. с англ., лат., др.-исл. – СПб.: Азбука-классика, 2004.
4. Ш. Хини. «Бродский напоминал дикое животное...» [http://www.noblit.ru/content/view/404/33/]: Интервью. «Книжное обозрение», 2003.
5. Bill Ramey. About Beowulf [http://www.ourworld.com/homepages/bill_ramey/beowulf]: Article. – 1999.
6. Качуровський І. Література європейського середньовіччя. – К.: Видавничий Дім «КМ Академія», 2005. – 379 с.

Світлана КОМАН

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ В НЕМОВНОМУ ВУЗІ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат педагог. наук, доцент Т.І. Труханова

Інтенсивний розвиток міжнародних контактів і пов'язане з цим розширення сфер професійного і особистого спілкування, зростаючі проблеми співпраці між країнами і людьми з різними культурними традиціями, нова освітня система України вимагають значних змін в оновленні змісту та методів навчання іноземних мов.

Відповідно до сучасних міжнародних освітніх вимог щодо рівня володіння іноземною мовою випускник вищого навчального закладу «має володіти вміннями вільно висловлюватися без суттєвої витрати часу на пошук адекватних мовних засобів у процесі досягнення ним соціальних, академічних і професійних цілей. Випускник вищого навчального закладу повинен демонструвати правильне вживання мовленнєвих зразків та засобів когезії» [8, с. 24]. Відтак, особливої актуальності набуває проблема пошуку ефективних шляхів формування у них англomовної лексичної компетенції.

Одним з варіантів вирішення зазначеної проблеми є впровадження інтерактивних методів навчання, що роблять акцент на елементи проблемності в навчальній діяльності, наукового пошуку й творчості, використання ігрових прийомів під час парної, групової й колективної мовленнєвої взаємодії викладача і студентів.

У працях Бім І.Л., Гез Н.І., Гладченко О.Р., Гринюк Г.А., Китайгородської Г.О., Кривчикова Г.Ф., Ніколасової С.Ю., Пасова Ю.І., Пометун О.І., Склярєнко Н.К. та інших дослідників знайшло свій розвиток теоретичне обґрунтування проблеми інтерактивного навчання, його функціональних можливостей та переваг при застосуванні у практиці навчання студентів різних спеціальностей [7, с. 12].

Наприклад, Пометун О.І. визначає інтерактивне навчання як співнавчання, взаємонавчання, у якому педагог та студент є рівноправними, рівнозначними суб'єктами освітнього процесу, що передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення конкретних проблем на основі аналізу обставин та відповідної ситуації мовлення [6, с. 41]. Крім того, Пахомова Н.Ю. вважає інтерактивне навчання адекватним дидактичним засобом для розвитку у студентів вмінь проектування, виготовлення та презентації підготовленого освітнього продукту [5, с. 46]. Також, можна стверджувати, що інтерактивне навчання – це навчання, заглиблене в процес спілкування, при цьому його сутність полягає у груповій формі організації навчального процесу із реалізацією активних групових методів навчання для вирішення дидактичних завдань. Педагог при цьому виконує функції помічника в роботі, консультанта, стає одним із джерел інформації.

Кривчикова Г.Ф. вбачає роль інтерактивного навчання у тому, що „студент набуває знань і вмінь як у ході скерованої викладачем взаємодії з іншими студентами під час сумісної мовленнєвої розумової діяльності, так і в процесі самостійної творчої та пошукової діяльності, націлених на розв'язання проблемних ситуацій” [3, с. 5].

Отже, при інтерактивному навчанні викладач має можливість керувати навчальними діями студентів і належно оцінювати досягнутий рівень підготовки кожного з них. Як зазначає Гладченко О.Р., студенти починають користуватися мовою, коли їхня увага зосереджується на передачі та отриманні інформації, що є цікавою як для того, хто розмовляє, так і для слухача, в ситуації, яка є важливою для обох. Це і є інтерактивність. Таке навчання передбачає розподіл відповідальності за навчання між усіма учасниками навчального процесу, а не покладання всієї відповідальності на викладача. Навчання будується переважно на завданнях, які:

– моделюють інтерактивний характер спілкування – обов'язково участь двох типів комунікантів – тих, хто продукує висловлювання, і тих, для кого це висловлювання призначене, а також наявність ознак взаєморозуміння;

– комунікативні ситуації мають важливу рису – інформаційну прогалину. Це означає, що комуніканти володіють різним обсягом інформації або різними частинами однієї і тієї самої інформації, а це спонукає студентів добувати інформацію один в одного;

– складають логічно пов'язані та взаємозалежні комплекси завдань. Якість виконання кожного наступного завдання залежить від успішності виконання попереднього [2, с. 92].

Обґрунтуємо дидактичну основу для інтерактивного формування лексичної компетенції. Такою основою є комплекс загальнодидактичних принципів, що відображають основні закономірності навчального процесу, визначають загальні підходи до організації навчання. Серед актуальних й дієвих принципів для забезпечення інтерактивного навчання лексики можна виділити принципи наочності, свідомості, активності.

Принцип наочності при навчанні іноземної мови трактується як спеціально організований показ мовного та екстралінгвістичного матеріалу з метою його кращого розуміння, засвоєння і використання в мовленнєвій діяльності. Наочність служить засобом створення мотивації при організації іншомовного спілкування, забезпечує змістовність і логічну послідовність висловлювань.

Принцип свідомості скерований на забезпечення оволодіння практичними іншомовними мовленнєвими навичками, щоб студенти розуміли форму і зміст матеріалу, який підлягає засвоєнню при виконанні вправ, і знали, як його застосувати на практиці.

Принцип активності передбачає напруженість психічних процесів, таких як увага, мислення, пам'ять при формуванні й формулюванні думок лексичними засобами іноземної мови. При цьому важливим є постановка і вирішення проблемних комунікативно зорієнтованих завдань. Виконуючи проблемні завдання, студенти при формуванні лексичної компетенції направляють інтелектуальну активність на встановлення різноманітних суттєвих зв'язків між лексичними одиницями, на пошук способів семантизації значень термінів, на конструювання виразів та фраз зі словами, які виражають наукові поняття [7, с. 19, 25].

Інтерактивне навчання іншомовного лексичного матеріалу завдяки своїй практичності і доступності стимулює студентів до запам'ятовування лексичного матеріалу, його осмисленого репродукування та свідомого використання під час іншомовного спілкування. Отже, беручи до уваги характеристики інтерактивного навчання, його широкі можливості можуть бути реалізовані при формуванні англомовної лексичної компетенції у студентів.

Розглядаючи проблему визначення етапів формування англомовної лексичної компетенції, Семенчук Ю.О. акцентує увагу на концептуальному положенні про те, що процес навчання іноземної лексики проходить шлях від отримання знань з лексики і вироблення первинних (лексичних) умінь до розвитку вторинних (мовленнєвих) умінь через формування лексичної навички - навички вживання лексики сумісно з іншим матеріалом [7: 89]. Крім того, необхідно взяти до уваги твердження Пасова Ю.І. щодо поетапності формування лексичних навичок: спочатку формуються навички роботи з лексичним матеріалом, потім має місце етап удосконалення навичок, і лише після цього настає етап розвитку умінь оперування лексичними одиницями у мовленнєвій діяльності [4, с. 115].

Відтак, процес формування англомовної лексичної компетенції доцільно звести до трьох етапів: I етап – семантизації і первинного закріплення лексики; II етап – формування лексичної навички; III етап – етап удосконалення навички. Виходячи з поетапності формування та розвитку мовленнєвих навичок і умінь, метою вправ I етапу навчання лексики є ознайомлення студентів зі звуковим і графічним образом лексичної одиниці, з їх семантичними особливостями та сполучуваністю лексичної одиниці. На цьому етапі виконуються рецептивно-репродуктивні вправи на імітацію, вправи на номінацію та ідентифікацію.

Вправи II етапу навчання лексики спрямовані на відпрацювання різних операцій, що складають основу функціонування комплексних операцій лексичної навички. Це вправи у виборі лексичної одиниці з ментального простору із задумом висловлювання, у семантично обумовленому комбінуванні лексичної одиниці, у розгортанні й редукції ситуативних висловлювань, у ситуативно адекватних замінах. За своїм характером ці вправи є умовно-комунікативними, які передбачають наявність мовленнєвого завдання і мовленнєвої ситуації.

На етапі вдосконалення лексичних навичок виконуються вправи на включення лексичної одиниці у просте і складне висловлювання та «ініціативні» вправи, які забезпечують плавний перехід від удосконалення лексичних навичок до розвитку мовленнєвих умінь. Усі вправи, що виконуються на цьому етапі, є комунікативними і передбачають наявність ситуації та мовленнєвого завдання [1, с. 24-25].

В процесі формування англомовної лексичної компетенції доцільно задіяти різні види, методи і форми інтерактивного навчання. Наприклад, Пометун О.І. і Пироженов Л.В. акцентують увагу на інтерактивних методах кооперативного і колективно-групового навчання, підкреслюють важливість технологій ситуативного моделювання й опрацювання дискусійних питань [6, с. 33]. Семенчук Ю.О. пропонує проводити бесіди і дискусії, дебати, інтерв'ю та переговори, спільне планування й цілеспрямовану кооперацію для стимулювання мовленнєвої взаємодії студентів [7, с. 15]. Крім того, адекватними та оптимальними формами навчання для забезпечення процесу інтерактивного формування лексичної компетенції можуть бути такі:

рольові ігри, за допомогою яких організовується навчальне спілкування відповідно до розробленого сюжету, розподілених між студентами ролей і обумовлених стосунків;

проблемні ситуації, які передбачають виконання дій за допомогою критичного міркування, припущення, здогадки та ін.;

вільне спілкування, де матеріалом для завдань такого типу зазвичай є ситуації реального спілкування [7, с. 15].

На нашу думку логічно поєднувати та варіювати різні форми проведення інтерактивного навчання для ефективного засвоєння студентами лексичного матеріалу. Розмаїття форм інтерактивного навчання сприяє засвоєнню лексики, стимулює студентів до її вживання в усному і писемному мовленні при вирішенні різного роду проблемних завдань. Вважаємо, що використання парних, групових та колективних форм роботи з вивчення іншомовного лексичного матеріалу лежить в основі інтерактивного формування лексичної компетенції.

Отже, використання різних видів та форм інтерактивного навчання спрямоване на інтенсифікацію навчального процесу, забезпечення високої якості підготовки студентів та створює сприятливі умови для активного творчого розвитку студентів, формування в них прагнення до самостійного здобуття знань. В умовах інтерактивного навчання центральною фігурою і суб'єктом навчального процесу виступає студент, який має можливість активно взаємодіяти з викладачем та іншими студентами як мовленнєвими партнерами, щоб оволодіти лексичним матеріалом та сформуванню вміння використовувати його під час спілкування в різних комунікативних ситуаціях. Така концепція формування лексичної компетенції відповідає новітнім підходам до організації професійно орієнтованого навчання і повинна забезпечити студентам підвищення їхньої іншомовної комунікативної компетенції.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Борщовецька В.Д. Вправи для навчання англійської фахової лексики студентів-економістів// Іноземної мови. – 2003. – №2. – С. 24-28.
2. Гладченко О.Р. Інтерактивне навчання іншомовного спілкування студентів немовних вузів / Вісник СумДУ. – 2006. – №3 (87) – С. 91-97.
3. Кривчикова Г.Ф. Методика інтерактивного навчання писемного мовлення майбутніх учителів англійської мови: Автореф. ... дис. канд. філ. наук: Херсонський державний університет. – Херсон, 2005. – 32 с.
4. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. 2-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
5. Пахомова Н.Ю. Проектное обучение в учебно-воспитательном процессе школы // Методист. – 2004. – № 3. – С. 44-49.
6. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. пос. – К.: Вид-во А.С.К., 2003. – 192 с.
7. Семенчук Ю.О. Формування англійської лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей засобами інтерактивного навчання: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02/Київський національний лінгвістичний університет. – Київ, 2007. – 280 с.
8. Common European Framework for Languages: Learning, Teaching, assessment. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2001. – P.24.

Ірина КОНЕВЕЦ

ДИСКУРСИВНИЙ АНАЛІЗ ГАЗЕТНИХ ТЕКСТІВ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, доцент І.А. Чернишенко

Сучасна мовознавча наука приділяє значну увагу дослідженню та вивченню дискурсу – складній єдності мовної форми, значення і дії [1; 21], що охоплює всі сфери комунікації. Кожен дискурс визначає межі функціонування лінгвістичних категорій. Тому одна й та ж категорія у різних типах дискурсу виявляється по-різному чи набуває своєрідних рис.

Мета даної статті полягає у дослідженні характерних особливостей структури медіа повідомлень, а також з'ясувати чому у новинному дискурсі переважає певний тип структурної організації текстів, і наскільки даний вибір ефективно впливає на реалізацію основних функцій газетного дискурсу – інформувати та впливати.

Газетний дискурс, у нашому розумінні, – письмовий суспільний документ, сфокусований на реальному світі, фактуальності, референції, актуальності, відповідальності та надійності. Це особливий тип соціального дискурсу, що орієнтується на передавання реальної інформації від адресанта до адресата (читача). Він відрізняється від інших типів дискурсу інтерпретацією категорій правдивості, фактуальності, об'єктивності [7]. Газетний дискурс виходить за рамки тексту, його мета – бути надійним та об'єктивним лінгвальним віддзеркаленням екстралінгвальних подій.

Одна з провідних комунікативних стратегій засобів масової інформації полягає в фактуалізації того, що відбувається і заохочення індивіда та суспільства в цей процес – але не шляхом активної дії, посередництвом металізації та аксіологізації того, що відбувається зацікавленою свідомістю.

Як відомо, зміни у суспільстві, пов'язані з епохою двадцять першого сторіччя викликали зміни, які отримали назву – демократизація, а пізніше – лібералізація мови. В найбільшій мірі, як відмічають дослідники, названі процеси торкнулись мови засобів масової інформації, в якій переважає експресія над стандартом (І.А.Земська, В.Г.Костомаров, Г.Г.Почепцов, Р.Террі-Елмор, Є.А.Ахмадулін, І.А.Нефляшева, А.С.Подчасов, А.Д.Юдіна та ін.).

Соціокультурно-політичні факти, ґрунтуючись на політично мотивованих чи дискусійних поглядах, часто мають суб'єктивний та умовний характер. Сучасний читач (адресат газетної інформації) потребує додаткового підтвердження надійності отриманої інформації. Тому проблема валідності інформації, її об'єктивності стає першочерговою для адресанта. З цією метою подаються події, повідомлення з різних ракурсів, порівнюються факти в такий спосіб, щоб вони доповнювали один одного, вдаються до цитування різноманітних джерел для підтвердження правдивості цитованих тверджень, щоб за допомогою доказів та аргументів, втілених у мовних засобах, переконати аудиторію в правильності певної позиції [4]. Тобто однією з особливостей газетного дискурсу є те, що певна частина тексту намагається переконати адресата у правдивості поданої інформації, у правильності точки зору адресанта чи, принаймні, цитувати джерела, які б дали змогу читачеві судити про фактуальність тверджень у тексті [1; 23].

Переважна кількість інформації, що використовується для написання новин, доходить до нас у дискурсній формі, тому газетний матеріал розглядаємо як результат опрацювання і перероблення текстів інших типів дискурсу.

Цитатний дискурс – спосіб, в якій тексти функціонують у межах газетного дискурсу [8]. У газетних текстах цитатний дискурс репродукується по-різному.

За способом презентації інформації цитування виокремлюють пряме цитування, яке передбачає дослівне передавання цитатного висловлювання, та непряме цитування, яке інтерпретується як перифраза оригіналу.

У газетному дискурсі спостерігається ще одна особливість – поєднання прямого та непрямого цитування в межах речення.

Своєрідність функціонування цитатного дискурсу в межах газетного дискурсу пояснюється тим, що газетне повідомлення зорієнтоване насамперед на передавання інформації і торкається питань референції, правди, надійності та фактуальності.

Використовуючи методику дискурсивного аналізу медіа текстів, ми намагались дослідити структуру новинних повідомлень.

Будь який газетний текст являє собою чітко структуровану єдність з явно окресленими внутрішньо текстовими рамками (спочатку для позначення подібної єдності використовували термін «суперструктура» (запропонував цей термін Т. ван Дейк), але як наслідок більш широкого значення в літературі набув термін «макроструктура»). Очевидно, що відносно жорстка структурна схема побудови газетного тексту поєднується з досить гнучким динамічним змістом.

Газетний текст представляє собою структуру із чотирьох частин, включаючи такі обов'язкові структурно-композиційні категорії як заголовок, вступна частина, основна частина та висновок. В основній частині можна виокремити такі підкатегорії як основна подія, контекст, історія події, попередня подія, коментар та деякі інші. Послідовність застосування зазначених компонентів може змінюватись в залежності від специфіки статті, а також інтересів журналіста. Найголовніша інформація зазвичай подається в першу чергу, далі використовується стратегія, яка формує релевантну структуру подачі тексту.

3-поміж вищезазначених структурних категорій, заголовок і вступ несуть найважливіше комунікативне навантаження. На основі тісного логіко-сміслового зв'язку Н.Д. Артюнова пропонує розглядати їх як одиничний інтродуктивний блок та виділяє три типи таких блоків:

Номінативно-хронотопічний;

Проблемопостановчий

Контактовстановлюючий [3; 121].

Основною вимогою до інтродуктивних блоків текстів, що належать до новинно-аналітичного типу, є здатність до презентації у концентрованому вигляді в рамках обмеженого текстового відрізка інформації, яка буде детальніше представлена у основній частині. До того ж така презентація має «змусити» прочитати статтю якомога більшу кількість потенційних реципієнтів, навіть якщо вони прямо не зацікавлені у темі статті.

Номінативно-хронотопічний тип кількісно переважає у повідомленнях новинного характеру, які повинні подаватися «гарячими». Іншими словами, для результативної подачі новинної інформації, яка в даний момент/завжди викликає живий інтерес більшої частини реципієнтів (війни, епідемії, вбивства відомих людей і т.ін., здебільшого жорстокість, катаклізми, аномальна поведінка людей) сповна достатньо визначити час, місце та назвати саму подію. Наприклад:

“U.S. Troops Attack Baghdad Airport, Close on City

NEAR BAGHDAD (Reuters) – U.S. forces launched an assault on Baghdad airport on Thursday after armored units thrust almost unopposed within commuting distance of the Iraqi capital, where they aim to destroy the rule of President Saddam Hussein” [9].

В наведеному прикладі достатньо чітко представлена канва події, тобто подані конкретні відповіді на питання: хто? (“U.S. forces”), де? (“Baghdad airport”), коли? (“on Thursday”), навіщо? (“to destroy the rule of President Saddam Hussein”).

Якщо категорія заголовку і вступної частини макроструктури медіа тексту відповідають за результативну презентацію інформаційного повідомлення, а основна частина відіграє важливу роль як «композиційна одиниця руху змісту» [5; 74], інтерпретуючи зазначену інформацію у відповідності з дискурсивними установками конкретного ЗМІ, то функцію логічного завершення обраної теми несе в собі заключна частина газетного тексту.

Для дослідження в рамках дискурс-аналізу доцільно використовувати наступну класифікацію функціонально-змістовних типів висновків, які зустрічаються у газетних текстах:

Перспективно-акціональний;

Генералізуючий, який реалізується в підтипах:

А. фактуально-генералізуючий;

Б. кваліфікативно-генералізуючий;

Резюмуюче-персуазивний [3; 123].

Наступний приклад резюмуюче-персуазивного типу висновку ілюструє не тільки узагальнення певної інформації, але і містить чітку позитивну настанову:

“There’s no finer sight than to see 12, 000 U.S. Marines and Corpsmen unless you happen to be a member of the Iraqi Republican Guard”, he said, drawing laughter and applause” [9].

Фактуально-генералізуючий тип висновку, містить «квінтесенцію» інформації, наведену в основній частині статті, зазвичай у вигляді кількісних даних, наприклад:

“The United States lists 54 dead and 12 missing since war began. Britain says it has suffered 27 dead. Iraq has not given figures for military deaths, but Foreign Minister Naji Sabri said more than 1,250 civilians have been killed, a figure that could not be independently checked” [9].

Кваліфікативно-генералізуючий тип висновку припускає наявність оцінки представленої раніше інформації, і використовується досить рідко. Наприклад:

“American officials say they have still reached no firm conclusions about whether Mr. Hussein survived an attack two weeks ago. But they are trying to turn that uncertainty to battlefield advantage, attempting to raise questions in the minds of Iraqi military commanders about whether they should fight for a leader who may be dead or incapacitated” [9].

Ще один дуже важливий аспект дослідження макроструктури тексту – локальний взаємозв'язок тексту: як окремі частини повідомлення пов'язані між собою, та яким чином вони формують структурно-семантичну єдність. Так, на семантичному рівні однією з основних умов когерентності новин є експліцитне та імпліцитне (в т.ч. пресупозитивна) посилання тверджень на пов'язані з ними концепти, наприклад, за допомогою узгодження часу, умов, причин,

обставин. Ствердження також можуть бути функціонально пов'язаними за посередництвом функції специфікації, парафраз, контрасту, прикладу та ін.. В новинних публікаціях ствердження, за спостереженням Т. ван Дейка, часто пов'язані відношенням специфікації: уточнюючі ствердження слідує за більш загальними з метою подальшої деталізації.

Проаналізувавши газетні тексти новинного типу, ми дійшли висновку, що більшість подібних макроструктур будується по схемі top-down:

Основна інформація – головна релевантна тема (General Claim);

Попереднє «розкриття» інформації (Specific Application);

Уточнення інформації (Listing Arguments; Giving examples);

Таким чином, новинні повідомлення можна віднести до текстів з top-down структурою, особливий наголос роблять на інтродуктивний блок як макро-ствердження, з одного боку, і механізм привертання уваги до конкретної статті, з іншої сторони.

В ході дослідження ми дійшли до наступних висновків:

Будь-який газетний текст являє собою чітку структуровану єдність;

Структура будь-якого медіа тексту, а особливо такі її категорії як заголовок та вступ, володіє великим дискурсивним потенціалом, практична реалізація якого дозволяє оптимізувати виконання новинним текстом своїх основоположних функцій – інформування та вплив;

Номінативно-хронотопічний та проблемопостановчий тип інтродуктивний блоків максимально реалізують свій дискурсивний потенціал, а тому найбільш часто використовуються у медіа текстах досліджуваного жанру;

Більшість макроструктур досліджуваного типу будується по схемі top-down.

Дискурс-аналіз дозволяє описати текст в термінах теорій, розроблених для декількох рівнів дискурсу, від фонетичного до гіперструктурного та інтеракційного. Аналіз текстів на рівні структури дозволяє не тільки встановити сталі, канонічні структури, але і визначити дискурсивні стратегії, котрі дозволяють впливати на вибір тієї чи іншої структури та конкретних структурних одиниць.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ван Дейк Т.А. Язык. Познание. Коммуникация: Пер.с англ./ Сост.В.В. Петрова; Под ред.В.И. Герасимова; Вступ.ст.Ю.Н.Караулова и В.В.Петрова. – М.: Прогресс, 1989. – 312 с.
2. Грицина В.І. Інфраструктура речень публіцистичного стилю: Автореф.дис...канд.філол.наук. – Запоріжжя, 2002.
3. Березенко В.М. Тактики увірогіднення інформації в дискурсі// Форма, значення и функции единиц языка и речи. – Ч.2. – Минск, 2002. – С.121-123.
4. Земская Е.А. Клише новояза и цитация в языке постсоветского общества// Вопр.языкознания. – 1996. - №3. – С.23-31.
5. Миронова Н.Н. Дискурс-анализ оценочной семантики. – Учебное пособие. – М.: НВИ – ТЕЗАУРУС, 1997. – 158 с.
6. Алещанова И.В. Цитация в газетном тексте. – <http://www.vspu.ru/~axiology/libr/akd/autoref2.htm>
7. Bell Allan. The Language of the News Media. – Oxford, 2000.
8. Dijk, Teun A. van. Critical Discourse Analysis. – <http://www.discourse-in-society.org/teun.html>
9. The Washington Post. – 2003. – March 28. – www.washingtonpost.com

Марія КОРЗАВАТИХ

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ СИНОНІМИ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, професор Б.В. Кучинський

У науковій літературі з досліджень фразеології різних мов робиться спроба показати, що фразеологія є системою одиниць, відмінною від системи лексичної, і що вона утворює особливий фразеологічний рівень мови, відмінний від лексичного та синтаксичного рівнів. Тема роботи є актуальною, оскільки питання фразеології останнім часом привертаять до себе увагу все ширшого кола дослідників, хоча фразеологія як самостійна лінгвістична дисципліна дуже молода. Починаючи з 30-х років було видано багато праць, де з різних позицій висвітлювались основні питання фразеології. Зокрема вагомий внесок у розвиток фразеологічної теорії зробили В.І.Гаврись, О.П.Пророченко, О.С.Ахманова, М.М.Шанський, В.Л.Архангельський, О.М.Бабкін, В.П.Жуков, М.М.Копиленко, М.Т.Тагієв, О.В.Кунін, І.І.Чернишова, Л.І.Ройзензон, М.І.Сидоренко, Л.А.Булаховський, І.К.Білодід, В.М.Мокієнко, І.Г.Чередниченко, Л.Г.Скрипник, Г.П.Їжакевич та багато інших.

Мета роботи полягає у виявленні природи й характеру фразеологічної синонімії. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання конкретних завдань, а саме: розкрити сутність фразеології як лінгвістичної науки, розглянути класифікації фразеологічних одиниць, надати визначення фразеологічної синонімії та дослідити особливості фразеологічних синонімів на прикладі тематичної групи “nicht ganz normal sein”.

Матеріалом дослідження слугували 137 фразеологічних одиниць німецької мови, з них 24, які входять до фразеологічних синонімів тематичної групи “nicht ganz normal sein”.

При дослідженні було використано зіставний та описовий методи, шляхом зіставлення було виявлено спільні й відмінні риси фразеологічних синонімів німецької та української мови, а за допомогою описового методу було систематизовано фразеологічні одиниці німецької мови.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання теоретичних положень і матеріалу в лексикографічній практиці, зокрема при укладанні словників фразеологічних синонімів. Матеріал, викладений у роботі, може бути використаний у курсах загального мовознавства (розділи “Мова і культура”, “Мова та історія”), лексикології

німецької мови (розділи “Лексико-семантична система мови”, “Фразеологія”), у практиці викладання німецької мови, перекладу.

Категорія фразеологічної синонімії досліджувалась дуже інтенсивно починаючи з середини п'ятдесятих років. Інтерес дослідників пояснюється великою продуктивністю даної категорії, а також особливою структурно-семантичною специфікою фразеологічних синонімів, на які вперше звернули увагу дослідники англійської фразеології, зокрема О.В.Кунін [4].

Дослідження семантики фразеологічних одиниць привело до виявлення системних зв'язків у сфері фразеології (синонімії, антонімії, полісемії, омонімії), а також до встановлення відмінностей між лексичним та фразеологічним значенням. Виявлення структурних типів фразеологізмів показало їх якісну відмінність від структурно-семантичних моделей вільних словосполучень і від складних слів. Усе це зумовило пошуки нової точки зору на фразеологію в цілому, яка подібно до інших значенсвих одиниць мови може утворювати систему на основі власних закономірностей. Однак як система і як рівень фразеологія не може існувати ізольовано – вона повинна співвідноситися з іншими системами та рівнями. Інакше кажучи, вона повинна займати певне місце в ієрархії мовних рівнів.

У роботі приділяється увага саме явищу фразеологічної синонімії, як семантичної категорії фразеологічної системи.

Фразеологічними синонімами називаються одноструктурні і різноструктурні одиниці, що мають однаковий семантичний склад, а при частковому його збігу – різні образи або різну функціонально-стилістичну характеристику [1, 96].

Фразеологічні синоніми найчастіше класифікуються за схемою, запозиченою з класифікації лексичних синонімів [1, 98]:

- рівнозначні синоніми;
- ідеографічні синоніми;
- стилістичні синоніми.

До рівнозначних синонімів належать фразеологічні одиниці, однакові за значенням та функціонально-стилістичною належністю. Наприклад: sein wahres Gesicht zeigen – die Maske fallen lassen – показати справжнє обличчя; von Kindesbeinen an – von klein auf – змалку; leeres Stroh dreschen – Holz nach dem Walde tragen – den Sand pflügen – правити теревені, переливати з пустого в порожнє; j-m einen Bären aufbinden – j-n übers Ohr hauen – обдурити кого-н.

До ідеографічних синонімів належать фразеологічні одиниці, що різняться між собою лише за семантичними відтінками. Так, наприклад, dran glauben müssen, um die Ecke gehen означають померти, а їх синонім hingehen wie die Fliegen з тим самим значенням відрізняється від них тим, що означає процес, який протікає швидко і легко.

До стилістичних синонімів належать фразеологічні одиниці, що відрізняються один від одного лише за функціонально-стильовою належністю. Так, синонімічний ряд на означення поняття “померти” містить фразеологічні одиниці трьох стилістичних пластів. Наприклад, фразеологізми in die ewige Ruhe eintreten, die Augen schließen належать до одиниць високого стилю, фразеологізм ums Leben kommen належить до літературної лексики, а фразеологічні одиниці ins Gras beißen, dran glauben müssen – до розмовно-побутової лексики.

Значну групу фразеологічної синонімії складають т.з. структурні синоніми, які є фразеологічними одиницями одного структурного типу, де синонімічній заміні може піддаватися компонент, що становить семантичну основу виразу, наприклад: bei j-m in der Kreide stehen, stecken або sein; auf dem Sprunge stehen або sein бути напоготові, збиратися зробити щось. Заміна компонентів фразеологічних одиниць не є довільною. Кількість взаємозамінних компонентів у кожному окремому випадку є суворо визначеною, і в них, як і у будь-якій фразеологічній одиниці, взаємозамінні компоненти не створюються кожного разу наново, а відтворюються в мові.

Структурні синоніми німецької мови різноманітні. Вони виникають у зв'язку із заміною субстантивних, ад'єктивних і вербальних компонентів фразеологічних одиниць. Наприклад: j-m den Nacken або den Rücken steifen – спонукати кого-н. до опору; Grenzen або Schranken setzen – ставити межу, обмежувати кого-н.; j-m auf die Füße або Zehen treten – зачепити за живе, боляче образити.

Структурні синоніми спостерігаються також і серед невмотивованих фразеологічних одиниць німецької мови, тобто ідіом або фразеологізмів-зрощень: j-m eine Kappe schneiden або kaufen – підготувати сумну долю.

Дуже цікавий аналіз взаємозамінних компонентів структурних синонімів. Особливість функціонування словникових одиниць в стійких або фразеологічних словосполученнях проявляється тут у тому, що виступаючи як компонент такого словосполучення, окремі словникові одиниці, розчиняючись і переосмислюючись у фразеологізмі в цілому, набувають іншого значення, в порівнянні з тим, яке властиве йому в словниковому складі мови. Ця обставина пояснює причину того, що одні взаємозамінні компоненти є синонімами і поза даною фразеологічною одиницею, інші ж (і таких дуже багато) складають зовні фразеологічної одиниці тематичну низку або ж слова, які абсолютно різні за значенням. У різнозначних структурних синонімах, приведених вище, компоненти: Grenzen – Schranken є синонімічними також і поза даним фразеологізмом. Компоненти Nacken – Rücken, Füße – Zehen утворюють тематичні групи по суміжності, а такі вербальні компоненти, як schneiden – kaufen є словами, які поза фразеологічною одиницею, не є синонімічними за значенням.

Структурні синоніми, так само як і власне синоніми, можуть бути повністю рівнозначними, ідеографічними і стилістичними. Звернемося насамперед до рівнозначних структурних синонімів і візьмемо, наприклад, вираз der Axt einen Stiel suchen – шукати спосіб привести щось у дію (букв.: шукати для сокири топориче). Ця фразеологічна одиниця має в німецькій мові синонім der Haue einen Stiel suchen – (букв.: шукати для мотики ручку). Мабуть тут збіглися два синонімічні вільні словосполучення, переосмислення яких дає тотожні фразеологічні одиниці.

Абсолютно рівнозначні вирази як, наприклад, etw. auf die leichte Schulter або Achsel nehmen – легковажно віднести до чогось, утворюються внаслідок того, що взаємозамінні компоненти Schulter – Achsel є рівнозначними синонімами.

Семантична і стилістична рівнозначність в структурних синонімах, де взаємозамінним компонентом є іменник, виникає в омонімічних фразеологічних вільних словосполученнях. Це може бути:

1) варіація числа взаємозамінних іменників: ein Haar або Haare in der Suppe finden – чіплятися до дрібниць; відчути відразу до чогось через якусь дрібницю; die Hand або die Hände im Spiel haben – бути замішаним у чомусь;

2) варіація іменника і його зменшувальної форми: etw. (wie) an der Schnur oder am Schnurchen haben – знати щось напам'ять; ins Faust або Faustchen lachen – сміятися в кулак, злорадити; j-m kein Haar або kein Härchen krummen – і пальцем не чіпати кого-н.;

3) варіація прийменникової і безприйменникової конструкції: die Achseln zucken або mit den Achseln zucken – знизувати плечима; ihm brennen die Nagel або ihm brennt etw. auf den Nageln – він не може втратити жодної хвилини;

4) варіація прийменникових конструкцій: j-n an der Gurgel або bei der Gurgel fassen – загрозувати чимось існуванню, es brennt einem auf die Nagel або auf den Nageln – справа не терпить зволікання; mit dem Kopf durch або gegen die Wand rennen wollen – лізти на рожен.

Для більш детального вивчення явища фразеологічної синонімії, у роботі було досліджено фразеологічні синоніми тематичної групи “nicht ganz normal sein”.

Взагалі, фразеологізми, в більшості випадків, утворюються за допомогою метафор, які беруть свої позначення із сфер суспільного громадського життя, тому розвиток сфер людської діяльності відбивається також і в тематичних групах фразеологізмів.

Вивченням тематичних груп фразеологізмів займалося багато вчених.

Так, наприклад, Г. Краммер досліджував тематичну групу “Рицарські турніри і зброя феодалізму” зі словами якої і сьогодні утворюються фразеологізми, що часто вживаються: den Spieß umdrehen – переходити в контратаку, використовуючи засоби супротивника; jemanden in Harnisch bringen – кого-небудь сердити; jemanden im Stich lassen – залишати без підтримки, кидати напризволяще.

Розвиток техніки в 19 ст. привів до виникнення нової тематичної групи фразеологізмів, наприклад, у зв'язку з винаходом парової машини і залізниці: Bahnhof verstehen – нічого не розуміти; auf dem richtigen/falschen Dampfer sein – бути правим/помилитись; etwas geht im alten Gleis weiter – нічого не змінилося.

Багатство тематичної групи “nicht ganz normal sein” пов'язане з тим, що емоції, такі як сум, радість, гнів є невід'ємною частиною самої людини, що не могло не відобразитися у фразеологічному фонді німецької мови.

Невелику частину даної групи складають зоометафори, vom (wilden) Affen gebissen sein, j-d ist von der Kuh gebissen – український еквівалент – кого-н. муха вкусила.

Розглядаючи фразеологізми, не можна залишити поза увагою їх основну рису – образність, адже в більшості випадків ця характерна особливість і відрізняє сталі звороти від слів.

Серед фразеологізмів, які характеризують стани людини, найпоширенішим засобом вираження експресивності, є образність, побудована на метафоричному перенесенні. Отже, можна виділити образність як одну з ознак даної тематичної групи фразеологізмів. Деякі образні асоціації, на основі метафоричного переосмислення, приводять до створення цілої низки фразеологізмів. Порівняння та метафору В.М.Мокієнко[5] вважає лінгвістичним фактором створення образності. Спільність порівняння і метафори полягає в створенні фразеологічних асоціацій на основі схожості предметів чи явищ. Однак їх різницю слід вбачати перш за все у вираженні змісту. Порівняння, як найпростіший засіб опису образу, є більш експліцитним, ніж метафора. Метафора ж виражає схожість змісту імпліцитно, з необхідним опущенням підгрунтя для порівняння. Метафоричний тип переосмислення є найбільш розповсюдженим.

Для німецьких фразеологізмів даного семантичного поля характерне також використання порівняння, так, наприклад, голова людини порівнюється із дахом: bei j-m ist es unterm Dach nicht ganz richtig, einen Dachschaden haben.

Варто відмітити відносно варіативність компонентів деяких фразеологічних одиниць тематичної групи “nicht ganz normal sein”, що свідчить про їх високу лексичну сполучуваність та дає можливість більш широко використовувати їх у процесі комунікації. (Einen Knall haben, einen Klaps haben; bei ihm ist eine Schraube (od. ein Rädchen, ein Dachziegel) locker (od. los); j-d hat eine Meise (bei j-m zwitschert eine Meise)).

Отже, на основі вищезазначеного можна зробити висновок, що фразеологізми тематичної групи “nicht ganz normal sein” слугують збагаченню фразеологічного складу німецької мови та можуть бути широко використані у процесі комунікації.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Баран Я.А. Основні питання загальної та німецької фразеології. – Львів: Вища школа, 1980 – 180с.
2. Гавриш В.І., Пророченко О.П. Німецько-український фразеологічний словник. Deutsch-Ukrainisches phraseologisches Wörterbuch. Т.1. – К.: Рад. шк., 1998. – 416 с.; Т.2. – К.: Рад. шк., 1981. – 382с.
3. Касландзия В.А. Синонимия в немецкой фразеологии: Справочник. – М.: Высшая школа, 1990. – 190с.
4. Кунин А.В. Имена компонентов фразеологизмов как стилистический прием (На материале английского языка) // Иностранные языки в школе. – М. 1977, №2, С. 3-12.
5. Мокієнко В.М. Славянская фразеология: учебное пособие для студентов высших учебных. – М.: Высшая школа, 1989. – 287с.

Наталія КОЧУБЕЙ

**СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ
19 СТОЛІТТЯ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЖЕЙН ОСТЕН «ГОРДІСТЬ ТА
УПЕРЕДЖЕННЯ»)***(магістрантка факультету іноземних мов)**Науковий керівник – кандидат філол. наук, доцент І.Є. Снісаренко*

Серед питань, що привертати увагу дослідників минулого століття і потребують подальшого дослідження, є використання різних структурних типів речення в залежності від функціонального стилю мови.

Нагальним є вивчення особливостей та закономірностей функціонування мовних одиниць в художніх текстах 19 століття. Відомо, що літературна англійська мова, яка вживалась 200 років тому, є багатшою за сучасну та має значно складніші синтаксичні конструкції, сучасна англійська мова тяжіє до спрощення [5, с. 134]. Тому для сучасного дослідника вагомим є дослідження природи синтаксичних одиниць, оскільки синтаксис є найважливішою сферою мови, що сприяє об'єднанню елементів усіх мовних рівнів в єдину систему.

Проблема функціонування речення розглядалась значною кількістю мовознавців, як радянських та вітчизняних (М.Я. Блох [1], Б. А. Ільїш [4], Г. Г. Почепцов [3], О. І. Смирницький [7], І. Р. Буніятова [2]), так і зарубіжних (О. Fischer [9], N. Chomsky [8]). Проте питання використання різних структурних типів речення та їх функціонування в художньому тексті є недостатньо висвітленим, а тому створює тло для подальших розвідок.

Мета статті полягає у визначенні синтаксичних особливостей художнього твору 19 століття шляхом аналізу структурно-семантичних та функціональних характеристик різних типів речення. Об'єктом дослідження є синтаксичні структури як стилістичні засоби виразності художнього твору. Предметом дослідження є структурні особливості синтаксичних одиниць у художньому творі. Фактичний матеріал дібрано із роману Джейн Остен «Гордість та упередження», написаного у 1813 році.

Синтаксис є одним із найважливіших стилетвірних засобів, який тісно пов'язаний зі змістом висловлювання, жанром мовлення, його спрямуванням і адресованістю [5, с. 55]. Особливість художньої мови полягає в тому, що письменник, не маючи таких засобів впливу, як інтонація, міміка, жести, повинен якось по-особливому побудувати речення, щоб здійснити вплив на читача, активізувати його увагу, передати головну думку твору.

Беручи до уваги думку У. Новотної, яка вважає, що синтаксис є важливим стилістичним засобом тому, що створює безпосередній вплив на читача непомітно [див. 5, с. 56], та Р. Омана, який вважає, що синтаксис визначає стиль, а вся література – це конгломерат речень [там само], можемо стверджувати, що значення синтаксису для художньої літератури є досить вагомим.

Проведений нами аналіз роману Джейн Остен «Гордість та упередження» (1813 р.) засвідчує, що художньому твору 19 століття притаманна значна розгорнутість синтаксичних конструкцій. Перевагу автор надає складним реченням (65%), порівняно із простими (35%). Таке співвідношення простих і складних речень можна вважати однією із специфічних ознак художнього твору 19 століття.

Структура простих речень є досить складною, з використанням великої кількості однорідних та другорядних членів речення. Переважна більшість речень – двоскладні або ускладнені (25%).

Використання коротких простих неускладнених речень з другорядними членами речення, доповнюючими та описовими конструкціями є спорадичним (10%). Зазвичай такі речення використовуються з метою вираження найважливішої інформації, констатації певного факту. Це підтверджується нижчезазначеними прикладами:

- 1) Mr. Bennet made no answer ["Pride and Prejudice", p. 10].
- 2) This was invitation enough ["Pride and Prejudice, p. 23].
- 3) "I see no occasion for that ["Pride and Prejudice", p. 41].

Проте завданням автора художнього твору є не просто передача певної інформації, а здійснення впливу на читача, актуалізація його уваги за допомогою синтаксичних засобів. Саме цим пояснюється використання простих речень з ускладненою структурою.

Вживання довгих складних речень, коли одна думка "тягне" за собою іншу, є характерною рисою саме жіночого роману 19 століття [6, с. 125]. Але, як відомо, нагромадження складних одиниць породжує труднощі у сприйнятті читачем художнього тексту. Тому просте речення вживається для полегшення сприймання основного змісту тексту. Також, на думку Кухаренко В. [6, с. 126], текст, переповнений складними та ускладненими реченнями, однорідними членами речення, різноманітними описами, зворотами та підрядними різних видів розсіює увагу читача. Використання простого речення після низки складних переносить акцент повідомлення саме на просте речення та на його інформацію, що підтверджується прикладом :

4) "But before they heard again from Mr. Gardiner, a letter arrived for their father, from a different quarter, from Mr. Collins; which, as Jane had received directions to open all that came for him in his absence, she accordingly read; and Elizabeth, who knew what curiosities his letters always were, looked over her, and read it likewise. It was as follows. ["Pride and Prejudice", p. 29].

Як бачимо, автор подає цілу низку складних речень, наповнює текст деталями, і лише останнє речення є простим і неускладненим. У лінгвістиці такий прийом називається "пуантом", який є ритміко-інтонаційним збосом, що виникає в результаті різкого перепаду довжини речень. Використовується перший з метою встановлення причинно-наслідкових зв'язків, полегшення сприймання тексту або просто для топікалізації найважливішої інформації [5, с. 59].

За результатами аналізу роману Джейн Остен «Гордість та упередження» нами виявлено, що художній твір 19 століття містить усі типи складних речень, як от: складнопідрядні (37,2%), складносурядні (22%), безсполучникові

(5,8%) речення, які в сумі складають 65% з вилученого фактичного матеріалу (порівняно із вживанням простих одиниць).

Слід зазначити, що всі складні речення роману характеризуються великою довжиною, поширеністю та складністю конструкції. Ми підтримуємо думку Рябової Т. Д., яка вважає, що таку ускладненість синтаксису можна пояснити гендерними особливостями роману, адже автор намагалась відтворити саме такий стиль жіночого роману, коли одна думка “тягне” за собою іншу, створюючи ефект плавного, суцільного мовлення [6, с. 125].

Спробувавши дослідити закономірності використання різних типів складних речень, ми прийшли до висновку, що найбільш вживаним типом складного речення є складнопідрядне речення з додатковим підрядним (18%). Додаткові підрядні використовуються автором для опису подій, особливостей героїв, для вираження свого ставлення до персонажів, за допомогою таких речень автор викликає зацікавленість у читача. Це підтверджується нижчезазначеним прикладом:

5) “Why, my dear, you must know, that Netherfield is taken by a young man of large fortune from the north of England [“Pride and Prejudice, p. 2].

Наступним за частотою вживання є складнопідрядне речення з обставинним підрядним умови (7, 5%). Розглянемо приклад:

6) “If a woman has five grown-up daughters, she ought to give over thinking of her own beauty” [“Pride and Prejudice”, p. 102].

Аналізуючи поданий приклад, можемо стверджувати, що речення такого типу використовуються для досить чіткої ілюстрації життєвої позиції героя, пояснення його ставлення до тієї чи іншої суцільної ситуації.

Складнопідрядне речення з підрядним причини є не менш вживаним (7, 5%). Ми вважаємо, що автор використовує такий тип речення для того, щоб пояснити та аргументувати певну ситуацію або особисту думку героя з метою надання йому індивідуальних особливостей, що узагальнюється прикладом (7):

7) “You had better return to your partner and enjoy her smiles, for you are wasting your time with me” [“Pride and Prejudice”, p. 235].

Значно менше (4,2%) автор використовує речень з підрядним часу, основною функцією яких є зазначення часових меж подій, орієнтування на певний проміжок часу, тривалість дії, наголошення на одночасності чи попередності дії. Порівняємо приклад (8):

8) “She felt that as long as she could read she could feel and learn everything without anybody’s help” [“Pride and Prejudice”, p. 119].

Ми припускаємо, що в даному творі авторка намагалась сконцентрувати увагу читача на індивідуальних особливостях та внутрішньому світі героїв, тому складні речення з підрядним часу є менш стилістично вагомими.

Щодо складносурядних речень, домінуючим типом є речення з єднальним та протиставним зв’язком.

Речення з єднальним сполучником and найчастіше виражають часові відношення, одночасність, сумісність дій або навпаки, їх послідовність, що маніфестується прикладом (9):

9) “An invitation to dinner was soon afterwards dispatched; and already had Mrs. Bennet planned the courses that were to do credit to her housekeeping, when an answer arrived which deferred it all” [“Pride and Prejudice, p. 45].

У речення з протиставним зв’язком вживається сполучник but, який поєднує дві клаузи, що відрізняються за значенням:

10) “I certainly have had my share of beauty, but I do not pretend to be anything extraordinary now” [“Pride and Prejudice”, p. 127]. Вищезазначений приклад 10 слугує підтвердженням думки про те, що такий тип речення вживається для протиставлення двох послідовних думок автора.

Для досягнення лінгвістично-прагматичних цілей у романі використовуються такі засоби експресивізації мовлення: речення з інвертованим порядком слів (5%), вставні слова (12 %), риторичні запитання (10%), паралельні конструкції (8%). Іноді зустрічаються випадки порушення граматичних норм у побудові речення. Домінуючими видами інверсії роману є: а) додаток в ініціальной позиції:

11) “Talent had Eliza from her childhood” [“Pride and Prejudice”, p. 78]

б) обставина і присудок у позиції перед підметом:

12) “No more have I,” said Mr. Bennet” [“Pride and Prejudice”, p. 89].

На нашу думку, подані приклади ілюструють, що таке розташування додатку та обставини надає висловлюванню емоційного забарвлення, а отже використовується для емпатичного вираження ідеї автора.

Паралельні конструкції використовуються в романі як засіб посилення психологічності та емоційності тексту, що є очевидним із наступних прикладів:

13) “She felt like she was falling in love irretrievably. She did not want to hurt his feelings. She felt like she was hurt” [“Pride and Prejudice”, p. 278].

14) “How so? “How can you be so tiresome! How can you talk so!” [Pride and Prejudice”, p. 104].

Ми припускаємо, що в прикладі 13 автор використовує паралелізм для топікалізації почуттів героїні, її внутрішнього стану, в той час, як в прикладі 14 паралелізм використовується для увиразнення характеру головної героїні, її надзвичайної емоційності. Таким чином, паралелізми є багатофункціональними, здійснюючи значний вплив на читача.

Риторичні запитання використовуються для надання тексту більшої експресивності та емоційності. Вони розкривають головну інтенцію автора, що підтверджується у вищезазначеному прикладі 14. Такі питальні речення тяжіють до окличних. На нашу думку, перші є засобом передачі емоційного стану героїні. Крім того, в процесі аналізу роману Джейн Остен «Годість та упередження» нами виявлені випадки порушення граматичних норм у побудові речень на зразок прикладів (15) та (16):

15) “What say you, Mary?” [“Pride and Prejudice”, p. 432].

16) “Mary wished to say something very sensible, but knew not how” [“Pride and Prejudice”, p. 285].

Ми припускаємо, що подібні порушення граматичних норм, з одного боку, є особливостями індивідуального стилю письменниці, а з іншого, використовуються для надання більш значущого навантаження текстовим одиницям.

У цій статті на прикладі одного роману ми визначили синтаксичні особливості художнього твору 19 століття шляхом аналізу структурно-семантичних та функціональних характеристик різних типів речення, встановили значущість синтаксичних структур як стилістичних засобів виразності художнього твору. Проте питання використання різних структурних типів речення та їх функціонування в художньому тексті є значно ширшим, а тому передбачає подальші наукові розвідки.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Блох М.Я. Теоритическая грамматика английского языка: Учеб. (на англ. яз.) — М.: Высш. шк., 1979. — 423 с.
2. Буніятова І.Р. Синтаксичні константи в германських мовах (історичний аспект) // Проблеми семантики слова, речення та тексту: Зб. наук. статей. — Вип. 5. — К.: Видавничий центр КДЛУ. — 2001. — С. 17-23.
3. Иванова И. П., Бурлакова В.В., Поцепцов Г.Г. Теоритическая грамматика английского современного языка. — М.: Высш. шк., 1981. — 287 с.
4. Ильиш Б.А. Строй современного английского языка. — Уч. По курсу теор. Граммтики для студентов пед. вузов. — Ленинград: Просвещение, 1971. — 282 с.
5. Кухаренко В.А. Интерпритация текста: Учебное пособие для студентов пед. институтов. — М.: Просвещение, 1988. — 192 с.
6. Рябкова Т.Б. Стереотипы и стереотипизация как проблема гендерных исследований // Личность. Культура. Общество. — Вып. 1-2 (15-16). — 2003. — С. 120-139.
7. Смирницкий А.И. Синтаксис английского языка. — М.: Изд-во лит-ры на ин. яз., 1959. — 284 с.
8. Chomsky N. A Minimalist program for linguistic theory // Current Studies in Linguistics. - L.; Cambridge (Mass.): The MIT Press. — 1993. — Series 20. The View from Building. — P. 1-52.
9. Fischer O., Rosenbach A. Pathway of change. Grammaticalization in English: Introduction // Studies in language companion series. — Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publ. — 2000. — Vol. 53. — P. 1-37.

Валерія КУШНІЄНКО

ЕВФЕМІЗМИ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, професор Б.В. Кучинський

Останні роки характеризуються значними успіхами у вивченні явищ мови у широкому соціальному контексті. Однак у соціолінгвістиці, яка представляє собою вельми широку галузь мовознавства, окремі проблеми висвітлені лише у незначній мірі. Так, кореляція моралі й мови значно менше досліджені, ніж такі кореляції як: наука й мова, техніка й мова і т.д. Між тим, значний шар лексики й фразеології сучасної англійської мови своїм походженням й функціонуванням завдячує впливу моральних факторів. У цьому зв'язку виникає проблема евфемії й таких напрямків лінгвістичного розвитку як евфемізація сучасної літературної й розмовної мови. Проблемою евфемізації англійської мови займалися багато вітчизняних й зарубіжних лінгвістів, зокрема можна виділити таких, як Арнольд І.В., Гінзбург Р.З., Хідекель С.С., Антрушина Г.Б., Холдер Р.В., Аллан К., Манютіна О.І. та деякі інші.

Особлива увага до фактів сучасної англійської мови переконає у помилковості загальноприйнятої думки, згідно якої евфемізми, що широко розповсюдилися у дев'ятнадцятому сторіччі, особливо за часів вікторіанської епохи, відійшли у минуле й тенденція прямої номінації, яка характерна для нашого часу, знімає актуальність цієї теми. Евфемія не зникла, змінився лише її характер відповідно до змін, що відбулися у соціальній структурі сучасних англійських країн. Евфемізми продовжують служити одним з джерел оновлення й збагачення словникового складу англійської мови. У сучасній англійській мові триває процес збільшення синонімічних рядів евфемізмів.

Предметом дослідження є опис класифікацій евфемізмів в сучасній англійській мові, об'єктом – евфемізми в сучасній англійській мові. З зазначеного предмету впливає така мета: вивчення основних груп та класифікація евфемізмів в сучасній англійській мові.

Для дослідження цієї проблеми ми ставимо такі завдання:

визначення сфер вживання евфемізмів в англійській мові;

окреслення способів творення евфемізмів в англійській мові;

ілюстрація прикладів найбільш розповсюджених розрядів евфемізмів в англійській мові.

Для дослідження було відібрано з англійської періодичної літератури 200 евфемізмів.

Для реалізації мети та завдань роботи ми використовуємо метод дослідження та метод обробки наукових джерел інформації.

По-перше, ми розглянемо сфери вживання евфемізмів в англійській мові.

Професор Арнольд І.В. дала сучасне визначення терміну «евфемізм». Евфемізм - це заміна приємним або менш образливим виразом такого слова або словосполучення, яке може образити або запропонувати щось неприємне для слухачів, або у випадку демагогії (double speak), щоб зробити його більш прийнятним для оратора: fall asleep – to die, industrial action - strike [1, с.163].

Сфера вживання евфемізмів дуже широка і підлягає будь-якому напрямку людського буття. Так, евфемізми широко використовуються:

військовими для запобігання конфліктам та для позначень військових найменувань: device for bomb;

евфемізми широко використовуються для позначення економічних термінів: period of economic adjustment for economic crisis;

для позначення злочинних дій: clients of correctional system for prisoners;

у публічній сфері для пом'якшення расової, вікової та етнічної дискримінації: mature or seasoned for old;
у побутовій сфері для позначення релігійних понять, для заміни лайливих слів та для заміни слів, які позначають поняття любовних відносин: doing it, getting it on for having sex with.

вживання евфемізмів у медицині необхідне для виключення дискримінації людей з фізичними та розумовими недоліками: differently abled for lame [7, с. 74].

Надалі мова піде про класифікацію евфемізмів в сучасній англійській мові.

Маючи спільні ознаки в структурі лексичного значення: негативну оцінювальну конотацію й асоціативний компонент, який забезпечує побічність номінації, евфемізми характеризуються значним різноманіттям у морфологічній й семантичній структурі. Різноманітність останньої зумовлює семантичну класифікацію евфемізмів враховуючи наступні диференційні ознаки: а) зв'язаність, б) емоційність, в) образність, г) стильова належність [3, с.63].

Для дослідження ми обрали класифікацію, яка враховує структуру та стильову належність евфемізмів. Враховуючи вище згадане, багато евфемізмів англійської мови підпадають під одну або більше з вказаних категорій:

- назви іншомовного та (або) технічного походження (copulate, perspire, urinate, security breach, prophylactic, feces occur);

- скорочення (abbreviations): SOB for son of a bitch, BS for tough shit, SOL for shit out of luck or shit-on-liver, BFD for big fucking deal, SSDD for same shit, different day.

а) абрєвіації, які утворені за допомогою «фонетичного» алфавіту: Charlie Foxtrot for 'cluster fuck', Whiskey Tango Foxtrot Oscar for 'What the fuck over?'; б) евфемізми утворені за допомогою «гри» абрєвіації: H-e-double hockey sticks for 'hell', barbecue sauce for 'bull shit', sugar honey iced tea for 'shit'.

- узагальнення (абстракції): to go for to die, do it for making love;

- непряме називання: live together for cohabitation, sleep together for copulate;

- використання літоти: not exactly thin for 'fat', not unlike cheating for 'cheating';

- зміна іменників на модифікатори: makes her look slutty for 'is a slut', of Jewish persuasion for 'Jew' [7, с.90].

Враховуючи таку класифікацію, ми можемо розподілити всі евфемізми за окремими групами. У сучасній англійській мові виділяються декілька груп евфемізмів, які тісно пов'язані зі сферою вживання. Запропоновані нижче групи та самі приклади евфемізмів – це є добре відомі та загальноновживані евфемізми у США та Великобританії. Проте дуже часто евфемізми можуть бути ситуативними: ті евфемізми, які можна вжити під час розмови двох друзів, можуть бути незрозумілими (або зовсім не мати жодного сенсу) для третьої особи. У цьому випадку евфемізми вживаються, як різновид інсинуації (innuendo) [3, с.65]:

1. Евфемізми, які пом'якшують вікову та станову дискримінацію

В англійській мові для пригнічення людей певного віку виник навіть такий термін, як 'ageism'. На противагу такій дискримінації, для того, щоб не образити людину віком від 40 до 65 років, виникла словосполучення «middlescence» from adolescence. Період життя від 65 років і більше стали називати 'third age'. Також люди стали уникати слова 'old' і дуже широко використовуються такі евфемізми, як 'senior', 'mature', 'seasoned'.

Причинами появи евфемізмів, які пом'якшують станову дискримінацію є високопосадовці різного рівня, які бажають згладження станової нерівності людей. Так, наприклад, слово the poor пройшло цілу низку перетворень: the needy, the ill-provided, the deprived, the socially deprived, the underprivileged, the disadvantaged, та, на сам кінець, це слово перетворилось на евфемістичне low-income people [4, с.60].

2. Евфемізми, які пом'якшують расову, етнічну дискримінацію та які виключають дискримінацію людей з фізичними та розумовими вадами

Евфемізми, які слугують для пом'якшення расової та етнічної дискримінації, є в більшості своїй назвами різноманітних расових та національних груп, які підкреслюють перш за все їхню самобутність та рівноправний статус. Так, слово black замінюється евфемізмом a member of the African diaspora. Indian замінюється словом indigenous person [7, с.65].

Евфемізми, які виключають дискримінацію людей з фізичними та розумовими вадами є також дуже поширеними в англійській мові. Майже кожен недолік може бути замінений відповідним евфемізмом: замість fat ми вживаємо big-boned, differently sized, замість bald – hair-disadvantaged, замість deaf – aurally inconvenienced, замість blind - unseeing. Людей з розумовими відхиленнями називають learning disable, special, mentally challenged people. Евфемізм на позначення людей з вадами руху пройшов довгий час перетворень:

Lame – crippled – handicapped – disabled – differently abled

3. Релігійні евфемізми та евфемізми, які замінюють поняття «смерть»

Християни використовують евфемізми для слів God та Jesus для того, щоб уникнути марного використання його імені в клятвах, що призведе до порушення однієї з десяти заповідей Господніх. Коли моляться люди іудейської віри, вони, як правило, використовують слово «Adonai» - «Мій Повелитель». Однак, коли воно вживається в розмовному контексті, це буде прийнято недоцільним, і тому, як правило, замінюють слово «Adonai» словом 'Hashim', яке буквально означає «Ім'я». Евфемізми для hell, damnation, і devil, з іншого боку, часто використовуються, щоб уникнути застосування сили з боку супротивника.

Загальна теорія притримується думки про те, що смерть є забороненою темою в більшості англо-мовних культурах саме з цієї причини. Можна сказати, що людина не вмирає, але швидко зникає, тому що кінець близький: «a person is not dying but fading quickly because the end is near». Людей, які померли, називають passed away or passed or departed. Deceased - це евфемізм для «померлий», як кажуть, gone to a better place, але це використовується в першу чергу серед релігійних людей і пов'язують цей вислів з концепцією неба (Heaven) [2, с.238].

Сучасні евфемізми і дисфемізми, які позначають смерть, як правило, дуже барвисті, і тих, хто помер, називають різними способами:

passed away, passed on, checked out, bit the big one, kicked the bucket, bitten the dust, popped their clogs, pegged it, turned their toes up, bought the farm, cached in their chips, croaked, given up the ghost (більш шанобливий термін, який

означає смерть Ісуса в перекладі Біблії короля Джеймса від Марка 15:37), gone south, shuffled off this mortal coil (з трагедії «Гамлет» Вільяма Шекспіра), assumed room temperature, pushing up daisies, sleeping the big sleep, taking a dirt nap, six feet under.

4. Евфемізми в назвах професій

На сучасному етапі евфемізми стають все більш популярними і вживаними у назвах професій, і багато звичайних професій мають складні заголовки (назви), які надають назві більш важливого або майстерного звучання, ніж звичайні назви. Багато з цих евфемізмів можуть включати в себе вживання таких слів, як (інженер), хоча люди, які працюють на цій роботі можуть не мати нічого спільного зі справою інженерів (а в багатьох правових закладах – це є технічно нелегальне використання назви без дійсного державного сертифікату).

Наведемо деякі приклади вживання евфемізмів у назвах професій:

Binman (UK)/ garbageman (USA) – Waste Removal Officer or Sanitation Engineer – людина для вивезення сміття;

Cashier - Sales Assistant or Retail Representative – касир, помічник реалізатора;

Cleaner (UK)/Maid (US) - Domestic Assistant – прибиральник, домашній співробітник;

Dog catcher - Canine Relocation Specialist – спеціаліст по собакам;

Driver – Chauffeur – водій, шофер;

Farrier - Equine Chiroprapist – людина, яка зашпорює коней;

Lorry driver (UK) or delivery (wo)man (US) - Logistics Manager – логіст;

Non-management positions in a variety of fields - Associate or Team Member or Representative – представник товариства, компанії;

Guard - Loss Prevention Officer – охоронець, людина, яка стереже майно;

Substitute Teacher - Teacher on Call – вчитель на заміні;

Window washer - Vision Clearance Engineer – людина, яка миє вітрини;

Host(ess) - Guest Relations Officer – хазяйка (готелю, ресторану);

Steward(ess) - Flight attendant – стюардеса;

Дослідивши вказану тему, можна зробити такі висновки: 1) евфемія - це явище мови, яке має як соціо-психологічний, так і суто лінгвістичний аспекти. В сучасній англійській мові евфемізми детермінуються моральними й релігійними факторами, а безпосереднє використання евфемізмів у мові й мовленні в ряді випадків зумовлено чітко вираженими емоційними імпульсами (жах, стидоба) [1, с.164]; 2) сфера вживання евфемізмів в англійській мові дуже широка і підлягає майже будь-якому напряму людського життя: медицина, побут, релігія, публічна сфера, тощо; 3) усі евфемізми в англійській мові можна прокласифікувати за їхньою структурою та стильовою належністю: назви іншомовного та технічного походження, скорочення, аббревіації; 4) у сучасній англійській мові можна виокремити групи евфемізмів, які тісно пов'язані зі сферою вживання: евфемізми, які використовуються в назвах професій, для пом'якшення расової, етнічної, вікової та станової дискримінації, релігійні евфемізми.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка: Пособие для студентов английских отделений педагогических институтов. – М., Просвещение, 1966. – С. 163 – 164.
2. Гинзбург Р.З., Хидекель С.С. Лексикология английского языка. – М., Высшая школа, 1966. – С. 238 – 239.
3. Манютина О.І. До проблеми евфемії в сучасній англо-мовній літературі // Науковий вісник ЧНУ. Чернівці: Рута, 2003. - С. 63 – 72.
4. Москвин В.П. Эвфемизмы: Системные связи, функции и способы образования / /Вопросы языкознания.- 2001. - №3. - С. 58–70.
5. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови: Підруч. Для ін-тів і фак. Іноземних мов. – Х.: Основа, 1993. – С. 66 – 124.
6. Антрушина Г.Б., Афанасьева О.В. Лексикология английского языка: Учеб. пособие для студентов. – 3-е изд. – М., Дрофа, 2001. – С. 129 – 159.
7. Hugh Rawson. A Dictionary of Euphemism & Other Doublespeak, second edition, ISBN. - 1995.
8. R.W. Holder. How Not to Say What You Mean: A Dictionary of Euphemisms, [Oxford University Press](http://www.oxforduniversitypress.com) - 2003.
9. Allan K., Burrudge K. Euphemism and Dysphemism. — N.Y., University Press, 1991. - 264 p.

Марина ЛИХОДЕЄВА

АНГЛІЙСЬКІ ЛЕКСИЧНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, професор Б.В. Кучинський

Сучасний етап розвитку людства характеризується безпрецедентним зростанням і розширенням суспільно-політичних, економічних, наукових і культурних зв'язків між народами, що сприяє збільшенню об'єму інформації і зростанню темпів міжнародного обміну нею.

Уже протягом кількох десятиріч Сполучені Штати Америки займають домінуюче положення у світі, в якому англійська мова є міжнародною мовою. Багато країн світу, в тому числі і Німеччина, відчують на соціальному та культурному рівнях сильний вплив Америки, яке супроводжується мовними запозиченнями.

Зміни, які відбулися й відбуваються в економічному та політичному житті Німеччини, впровадження нових науково-технічних технологій, тенденції до глобалізації та інтеграції світових культур вплинули на формування та подальший розвиток лексичного складу німецької мови.

Процес поповнення мови новими словами, які відбивають соціально-економічні і політичні зміни в суспільстві, відбувається постійно. Найінтенсивніше зміни відбуваються на лексичному рівні, оскільки саме лексика є найбільш

рухомою підсистемою, що безпосередньо реагує на зміни мовного оточення. Оскільки нові слова виникають безперервно, не можна говорити про вичерпне дослідження будь-якого аспекту в їх вивченні.

Актуальність даного дослідження зумовлюється загальною тенденцією досліджень динамічних мовних процесів у сучасній мовознавчій науці, вивченням лексико-семантичних ознак у механізмі формування німецької лексики завдяки впливу запозичень з англійської мови.

Метою дослідження є встановлення взаємовпливу лексичних одиниць німецької мови та англіцизмів при їх взаємодії.

Об'єктом дослідження є англіцизми в лексичному складі сучасної німецької мови. Предмет охоплює взаємодію запозичень з англійською мовою з галузевою лексикою сучасної німецької мови, функціонування інноваційної лексики в системі мови, в засобах масової інформації.

Матеріалом дослідження слугували близько 400 лексичних одиниць – прості та складні запозичення-терміни з англійської мови, а також похідні, складні слова та словосполучення.

Словниковий склад мови є відкритою системою. Збагачення мови — це поява нових слів, нових значень слів, нових виразів і стійких словосполучень. Це явище розглядається як прогрес мови: "... кожне нове слово - це новий монументальний камінь, що входить до складу тієї піраміди мови, яку творять протягом століть в ім'я свого буття народи і останній верхній камінь якої тільки тоді покладений буде, коли будівництво зупиниться, тобто коли припиниться саме існування народу " [5, с.125].

На сьогодні німецька мова, так само як і багато мов, переживає "неологічний бум". Це пов'язано з радикальними змінами в німецькій дійсності — змінилися політичні умови життя, спостерігаються значні успіхи економіки, науки і техніки. Все це не могло не позначитися на кількісному зростанні сучасного вокабуляра.

Починаючи з середини ХХ ст. німецька мова зазнає великого впливу від англійської мови. Сьогодні, на початку 21 ст., яке називають "американським століттям", кількість запозичень невпинно зростає. Це пов'язано із виникненням таких нових галузей, як теорія комунікації, інформаційні технології, Інтернет-економіка [1, с.15].

За даними німецьких лінгвістів загальна кількість англоамериканізмів, які існують сьогодні в німецькій мові, складає близько 6000 слів [1, с.103]. С.І.Мангушев вважає, з погляду історії мови, цей процес є черговою хвилею масового запозичення іншомовної лексики в німецьку мову після запозичень з британського варіанта англійської мови на початку ХХст. Запозичення лексики англійського походження в німецьку та інші європейські мови детермінується такими чинниками, як значний політичний та економічний авторитет США як супердержави на міжнародній арені та особливим статусом англійської мови як мови міжнародного спілкування [3, с.13].

Особливо активно використовуються слова англійського походження в галузі техніки, засобів масової інформації, реклами, моди, торгівлі, у мові суміжних наукових дисциплін (напр., соціології, психології, економіки), політики, спорту тощо. Введенню англіцизмів сприяє крім того широкомасштабний експорт продуктів сучасної американської масової культури, під час якого, завдяки надзвичайній атрактивності, так званого, американського способу життя, нові речі, поняття та явища запозичуються разом зі своїми назвами (Sachentlehnungen und Wortentlehnungen).

Всі ці економічні та політичні процеси і події зумовили появу великої кількості запозичень англо-американського походження в німецькій мові в різних сферах суспільного життя людини, особливо в термінологічній: економічна лексика: Manager, Budget, Clearing, Leasing, Trademark, Voucher, Joint-venture; суспільно-політична: Kongress, Parlament, Meeting, Briefing, Bias, Black-Power, Career Girl, Downswing; наукова та технічна: Computer, User, Disk, Internet, Chip, Fax; спортивна термінологія: Boxer, Skateboard, Champion; терміни культури й мистецтва: Rock-Musik, Disk-Jockey, Entertainment, Show, Blues, Hitparade, Cool Jazz, Boogie-Woogie, Boston, Brassband тощо.

Можна виокремити два типи запозичень, які належать до різних спеціальних сфер: до першого типу відносяться запозичень-термінів з економіки, які з'явилися в економічній лексиці німецької мови як результат процесу запозичення як внутрішньої, так і зовнішньої форми. Ці запозичення несуть нові знання, розширюючи концептуальну модель світу: Floating, overdraft, Swap, switch тощо.

Другий тип складають лексичні одиниці, що запозичуються при наявності в німецькій мові понять, формальним зовнішнім вираженням яких вони є. Такі запозичення ще називають запозиченнями-проникненнями, або частковими запозиченнями: Claim, debenture, share, Outsider тощо.

Розвиток комп'ютерної галузі надзвичайно високими темпами призвів до всевітнього розповсюдження лексики, яка обслуговує цю галузь, та її семантику. Все почалося у 1969 році з розвитком комп'ютерної мережі у США. На сьогодні є можливим підключення до цієї мережі всіх бажаючих [6, с.22].

Сучасний етап розвитку людського суспільства характеризується безпрецедентним зростанням і розширенням суспільно-політичних, економічних, наукових і культурних зв'язків між народами, тому визначальною рисою епохи високих технологій та глобальної інформатизації є особливий інтерес до комунікації загалом і масової комунікації зокрема. Цей новий засіб масової інформації стає світовою інформаційною мережею, мережею мереж. На сторінках Інтернет налічується понад мільярди сторінок інформації. На сторінках Інтернет – das Web- знаходиться величезна кількість інформації.

Платформою для формування нових імен у комп'ютерній галузі та у сфері електронної обробки даних на думку багатьох сучасних дослідників насамперед була англійська мова. З'являється численна кількість неологізмів, число яких збільшується з кожним днем. Як зазначає С.І.Мангушев, певні запозичені номінації мають німецькі відповідники, але більша частина запозичених лексичних одиниць комп'ютерної галузі та Інтернет вживається за зразком мови-реципієнта:

- die Hardware → die harte Ware;
- das Software-Engineering → Entwicklung und Produktion der Software;
- die E-mail – електронна пошта;
- der Laptop – портативний персональний комп'ютер;
- der Monitor → Bildschirm;

das Network → das Netzwerk; Das Service → das Dienst;

der Toner → die Druckfarbe;

die Homepage – головна сторінка;

das Pixel – піксель;

das Spam → die Werbepost;

der Utility → das Nutzen;

die Workstation → der Arbeitsplatzrechner.

Банки відіграють на сучасному етапі значну роль у капіталовкладеннях громадян, тому лексика цієї галузі зазнає значного впливу, поповнюючись дуже швидко англіцизмами:

Electronic Banking, E-Banking → elektronische Bankdienste;

Das Cybergeld → Netzüberweisung, Zahlung im Internet,

Das Micropayment, das WAP-Trading → Protokoll für Funkanwendungen;

Venture Kapital → Risikokapital,

Devisenhandel → торгівля іноземною валютою.

Мова економіки, реклами та засобів масової інформації, яка спрямована на споживача, істотно відрізняється від звичайної мови, незалежно від її усної чи писемної форми. Мова реклами навіть у писемній формі відверта і щира, оскільки основною метою є переконати чи спокусити споживача до купівлі певного продукту, тому у рекламних текстах велика кількість перебільшень, кліше та конотативної лексики, які є важливими для поширення певних продуктів чи послуг.

Мова цієї галузі зазнала теж великого впливу від англіцизмів. Постійне посилення конкуренції та прискорення темпів розвитку зумовлюють “галопающую інфляцію мови”. Посилаючись на вислів редактора журналу “Spiegel” можна констатувати виникнення німецької «новомови» – newspeak → “Neusprache”, яка часто підсилюється елементами лексики з молодіжного жаргону.

Сьогодні німецьке слово „Geschäft“ все частіше замінюється англійською лексемою „Business“.

Такі випадки можна зустріти і серед інших галузей економіки:

Global Player → das Globalunternehmer;

Joint Venture → das Gemeinschaftsunternehmen;

Partnership → die (Geschäfts-) Partnerschaft; Buch Shop → die Buchhandlung;

Management → der Führungskreis, die Geschäftsführung;

Enterprise Asset Management → die Anlagenverwaltung des Geschäfts;

Plant Performance Management → die Produktionsverwaltung;

Recycling → die Wiederaufbereitung; Meeting → die Besprechung, Konferenz; Know-how-Pool → die Fachwissen.

Особливу роль у сучасній німецькій економічній мові відіграє давно запозичена лексема Management → der Führungskreis → die Geschäftsführung. Висока частотність її використання у мові преси, здається не викликає ніякої критики. В інших мовах функціонує значна кількість відповідних їй варіантів, наприклад, управління, планування, керівництво, проектування, значення яких у німецькій мові увібрала в себе лексема менеджмент. Лексема менеджмент виступає конститuentом англійських композитів та гібридних композитів, серед яких можна назвати такі лексичні одиниці:

Kostenmanagement – планування та регулювання витрат;

Das Knowledge management - управління знаннями;

Management-Buyout → die Betriebsübernahme durch die eigenen Führungskräfte;

Plant Performance Management → die Produktionsverwaltung;

Asset Manager → der Anlagenverwalter, тощо [3, с.9-12].

Велика кількість фірм в Німеччині в оголошеннях про вакансії використовує англійські заголовки, або навіть цілі тексти друкує англійською мовою.

Рекламна галузь вважається доменом англіцизмів, наведемо деякі приклади:

Poster → das Plakat; High-Tech-Appeal → Anreiz von Spitzentechnologien; TV-Sport → kurze TV-Werbung;

Тому значна кількість німецьких підприємств рекламують свою продукцію у пресі за допомогою модних англійських слоганів:

Advertising for winners! → реклама для переможців;

Upgrade to eSuccess! → скористайся електронним досягненням;

One group. Multi Utility! → супервигідна пропозиція.

У німецькій мові вже давно відомі такі лексеми як Jeans → die Nietenhose, T-Shirt → das Trikothemd, Shorts → die kurze Hose.

У сьогоднішньому світі, який надто швидко розвивається, популярними стають закуски та швидка кухня – Snack → der Imbiss → die Zwischenmahlzeit und Fast-Food → das Schnellgericht → der Schnellimdis, які передусім пропонуються мережею ресторанів швидкої кухні Мак Дональд – Mc Donald.

Значне розповсюдження інформаційних та високих технологій зумовило споживання продуктів цих технологій серед представників усіх верств населення. Тому будь-якому споживачу електроніки відомі такі лексичні одиниці як:

Blue Tooth → Blauzahn; Handy → das Mobiltelefon;

Scanner → das Lesegerät; Monitor, Display → der Bildschirm;

Desktop → der Tischrechner.

У туристичній галузі, як в одній із міжнародно-орієнтованих, використовується значна кількість англійських запозичень. Туристичних операторів часто називають Event-Agentur (агентство, яке організує пригоди), Port Event

(місце подій) або First-Class-Ambiente (першокласне середовище). Лексика туризму також значно поповнилась запозиченими неологізмами:

- Cruiser – круїз;
- Mountainbiking → Bergfahrradtour;
- Fitness-Wochenende – вихідні активного відпочинку;
- Entertainment Centers → Unterhaltungsstätte;
- Family Entertainment Centers – місце сімейного відпочинку.

Поновилися також німецька лексика медицини новими номінаціями: die Laserchirurgie, die CT (Computertomographie), Life-Science → Biowissenschaft, Health Care → Gesundheitsschutz, Hemo Care → Homöopathie тощо [4, с.12-16].

Проведений короткий аналіз дозволяє зробити висновок, що англіцизми, запозичені в систему сучасної німецької мови в своїй сукупності представляють рівень культури німецькомовного суспільства кінця XX – почала XXI ст. і відображають силу культурно-інтеграційних процесів, характерних для цієї епохи.

У статті було розглянута тенденцію інтенсифікації вживання запозичених англіцизмів у німецькій мові. На сьогоднішній день англіцизми все частіше переходять з писемної форми в усну, а це означає, що все більше слів впроваджуються в німецьку розмовну мову, де умови вживання англіцизмів є цілком сприятливими. Було розглянуто деякі приклади адаптації англіцизмів в мові-реципієнтів на різних рівнях. Це показує нам, що запозичення за всіма фонетичними та лексичними параметрами намагаються пристосуватися до мови.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Андрусак І. В. Англійські неологізми кінця XX століття як складова мовної картини світу: Автореферат. – Київ, 2003. - 30с.
2. Білоус О.М., Міщенко А.Л. Неологізми німецької мови: сучасний стан та шляхи проникнення. Навчальний посібник для студентів перекладацьких відділень. - Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2006. - 112с.
3. Мангушев С.И. Закономерности ассимиляции англо-американизмов в немецком языке (на материале прессы и толковых словарей): Автореферат- Самара: СГПУ, 2002.-15с.
4. Романова м.С. Специфіка функціонування англіцизмів в німецькій молодіжній мові: Автореф: дис.канд. філол. наук: 10.02.04 / М.С. Романова.– М.: МПГУ, 2002. – 16с.
5. Степанова М.Д., Фляйшер В. Теоретические основы словообразования в немецком языке/ М.Д.Степанова, В.Фляйшер.– М.: Высшая школа, 1984. – 264 с.
6. Bär A. Jochen. Deutsch im Jahr 2000: eine sprachhistorische Standortbestimmung. Die deutsche Sprache zur Jahrtausendwende. Band1. Herausgegeben von M. Eichhoff-Cyrus und Rudolf Hoberg.- Ulm: Franz Spiegel Buch GmbH, 2000.- 95s.
7. Duden. Das große Fremdwörterbuch: Herkunft und Bedeutung der Fremdwörter/ hrsg. und bearb. vom Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 2000.- 1552s.

Кирило МОІСЕЄВ

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНОЇ КОНЦЕПТОСФЕРИ АНГЛОМОВНИХ КОРПОРАТИВНИХ КОДЕКСІВ

(магістрант факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, професор В.Ю. Паращук

Роль комунікації з притаманною їй диверсифікацією зростає в сучасному суспільстві, а також підвищення значення комунікації в діяльності бізнес-структур, що зумовлює важливість її дослідження з метою оптимізації та ефективної організації (Т.Р.Ананко; А.А.Колобова; Г.Г.Почепцов). В умовах глобалізації підвищується роль корпорацій та бізнес-структур у економічній, політичній та соціальній сферах сучасного суспільства, а відтак поняття корпоративна комунікація, корпоративний дискурс, корпоративна культура стали об'єктами наукових студій.

Дослідження науковців зосереджуються проблемах так званої організаційної комунікації (organizational communication), а саме: ефективності горизонтальної та вертикальної комунікації (М.Х. Маскон, М. Альберт), впливові корпоративної культури на комунікацію в компанії (R. Goffe, G. Jones), особливостях письмової форми спілкування, яка представлена текстами ділової документації (Г.С. Каспарова, А.В. Лазарева), на тематичному й інтеракційному аспектах ділової комунікації (О.І. Зарєцька, Т.В. Чрділелі, О.В. Яшенкова). Соціолінгвістичний аспект англомовної корпоративної культури на часі ще не отримав свого вичерпного висвітлення, поза увагою дослідників залишаються основні стереотипні моделі бачення світу корпорацій, що в найбільш сконцентрованому вигляді виражені в комунікативних кодексах (КК), тексти яких створені засобами відбору певних мовних засобів: прецедентних висловлень, «лексичних одиниць, вживання котрих забезпечує групову ідентичність» [1, 8]. У них закладені не тільки основи корпоративного дискурсу, але й зосереджені його основні цінності» [1, 8]. Самі ці міркування визначають актуальність вивчення обраних нами мовних артефактів англомовної корпоративної культури.

Мета статті полягає у визначенні особливостей ціннісної концептосфери текстів англомовних комунікативних кодексів як продуктів корпоративної вербальної комунікації шляхом аналізу мовних засобів їхньої об'єктивації. Досягнення мети передбачає розв'язання низки завдань: систематизувати основні риси корпоративного кодексу як жанру корпоративного дискурсу, узагальнити поняття цінності та з'ясувати мовні засоби її вираження, виокремити провідні цінності, відображені в текстах англомовних корпоративних кодексів (АКК).

Матеріал дослідження складає корпус з 10 текстів АКК, що виокремлені методом суцільного обстеження англомовних корпоративних Інтернет-сайтів таких компаній: ADOBE, AUDI, BBC, BMW Group Investment in UK, CHEVRON CORPORATION, BOSCH GROUP, CANON, CHINA MOBILE LIMITED, CNET, COCA-COLA, EXXONMOBIL, Daimler Group, FORD BRANDS, General Electric тощо.

Об'єктом дослідження є тексти корпоративних кодексів, що відображають основні ціннісні орієнтації англомовної корпоративної культури. У якості предмета виступають особливості вербалізації ціннісної концептосфери АКК.

Комунікативний кодекс як жанр корпоративної комунікації є декларацією компанії та містить правила внутрішньої поведінки для суб'єктів корпорації і правила відносин із зовнішніми партнерами. Тексти АКК спрямовані на формування ситуації успіху корпорації в суспільстві, сприятливого «зовнішнього клімату», створення та підтримку корпоративного іміджу. Вони об'єктивують концептуальну картину відповідної корпорації, яка складається з багатьох елементів, таких як традиції, знання, моделі поведінки, стереотипи, цінності та інше.

Як зазначає О.В. Городецька, цінності відносяться до ключових понять, що формують центри концептуальних картин світу [3]. Їхнє дослідження дозволяє виявити та описати певні специфічні риси національного менталітету. Цінність як поняття, що широко використовується в філософській і соціологічній літературі, вказує на людське, соціальне та культурне значення певних явищ дійсності. Цінності є об'єктом вивчення аксіології (від грецького *axios* – той, що має цінність, *logos* – теорія, наука), тобто теорії цінностей або оцінки, що займається вивченням природи цінностей, їхніх критеріїв, видів та ієрархії, а також їхньої природи та шляхів пізнання. «Цінності – абстрактні ідеї, позитивні або негативні, що не є пов'язаними з певним об'єктом або ситуацією і відображають людські переконання про типи поведінки і цілі, яким надається перевага» [7, с. 60]. Цінності є одним з засобів категоризації на основі оцінки, і світ можна описати як ієрархію цінностей. Система цінностей виступає як ланка, що поєднує суспільство з особистістю, включає її в систему суспільних відносин, визначає для чого відбувається та чи інша діяльність і якими засобами вона реалізується.

В науковій літературі існує велика кількість підходів до систематизації цінностей. Вони категоризуються за об'єктом вживання – матеріальні, морально-духовні; за метою вживання – егоїстичні, альтруїстичні; за рівнем узагальнення – конкретні й абстрактні; родом діяльності людини – термінальні та інструментальні; за змістом діяльності – пізнавальні [4, 119]. Диференціюються цінності й за співвідношенням з основними сферами діяльності суспільства: економічною, політичною, соціальною, духовною. Такий підхід орієнтує на належність фундаментальних цінностей до духовної сфери "за походженням" і визначає зв'язок цінностей з такими елементами духовної сфери, як суспільна свідомість, ідеологія, культура, релігія. За належністю до спільнот різного рівня виокремлюють загальнолюдські, цивілізаційні, суспільні, класові та групові цінності [7].

Слід зазначити існування типології цінностей за місцем у статусно-ієрархічній структурі цілісної свідомості членів суспільства/групи. Наприклад, М.І.Лапін виділяє чотири групи цінностей: «ядро ціннісної структури, структурний резерв, периферія та хвіст» [5, 7]. Ядро складають цінності вищого статусу, які явно домінують в суспільному/груповому сприйнятті й інтегрують спільноту їхніх носіїв у єдине ціле. У центрі нашої уваги знаходяться цінності, що складають ядро ціннісної концептосфери англомовної корпоративної комунікації.

Хоча цінності формуються поза мовою, вони знаходять своє відображення в ній тому, що мова є колективною пам'яттю мовців, вона відображає когнітивний досвід нації, її духовні й етичні ідеали, особливості історичного розвитку на шляху прогресу та її характер» [6, 4]. Природна мова є не лише знаряддям оцінювання і носієм цінностей, субстратом їх реалізації, але й здатна інформувати про цінності, які існують в суспільстві, що їх використовує [2, 5; 3, 4].

Підаючи дефініційно-компонентному аналізу лексику текстів корпоративних кодексів можливо виокремити корпус лексем із семами «ідеал бажаного» та позитивної оцінки, які, на нашу думку, є вербалізаторами цінностей. У зв'язку з тим, що людина сприймається як вища цінність та самоцінність, і є «мірою всіх речей», до лексичних вербалізаторів цінностей ми також відносимо моно- та полілексемні одиниці, які вміщують семи «розумна істота», «сукупність розумних істот». У результаті суцільного обстеження 50 текстів англомовних корпоративних кодексів, нами виокремлено інвентар із 2078 лексичних одиниць (ЛЮ), що вміщують вищезначені семи. Увесь матеріал спостереження структуруємо на мікрополя та лексико-семантичні групи (ЛСГ).

Як засвідчив проведений аналіз, корпус лексем-вербалізаторів цінностей в англомовних корпоративних кодексах поділяється на два мікрополя: 1) корпоративні цінності; 2) загальнолюдські цінності. До мікрополя «Корпоративні цінності» відносимо 10 ЛСГ, які охоплюють ядро мовних засобів об'єктивації ціннісної концептосфери англомовних корпоративних кодексів, тобто 77,25% від загальної кількості ЛЮ матеріалу спостереження. Подаємо їх за спаданням частоти в нашому матеріалі спостереження (Див. табл.1).

Таблиця 1

ЛСГ, що вербалізують цінності в текстах АКК

№	Назва ЛСГ	Частота лексем в м-лі спостереження		Приклади лексем-вербалізаторів цінностей
		Абс.	Відн.(%)	
А. ЛСГ, що вербалізують корпоративні цінності				
1	Company	413	19,88	corporation, group, firm
2	Business	251	12,07	career, pursuit, trade
3	Management	169	8,13	direction, government, supervision
4	Code	162	7,79	custom, ethics, law
5	Employee	128	6,15	employee, worker
6	World	121	5,82	world, creation, nature
7	Quality	120	5,78	quality, importance, value
8	Consumer	112	5,38	customer, buyer, client
9	People	100	4,81	community, society, ethnicity
10	Partner	30	1,44	partner, colleague

Б. ЛСГ, що вербалізують загальнолюдські цінності				
11	Common values	472	22,75	progress, responsibility, trust
	Усього	2078	100%	

1) ЛСГ “company” як цілісне об’єднання людей, що має спільні цілі, ідеї, інтереси і становить єдине ціле, до якої відносимо лексеми company, corporation, group, firm, concern, enterprise, establishment, association, team;

2) ЛСГ “business” як розуміння справи життя, що спрямована не тільки на збільшення матеріального статку, а й на сприяння формуванню всебічно розвиненої особистості і повноцінної «ланки» суспільства, яка вміщує ЛЮ: business, career, employment, job, profession, pursuit, trade;

3) ЛСГ “management” як управління компанією, що є запорукою її динамічного й перспективного розвитку, до змісту якої входять лексеми: management, direction, government, supervision, preservation, lead, leadership, administration, care;

4) ЛСГ “code” як система довгострокових правил корпоративної поведінки, до якої відносимо лексеми code, custom, ethics, law, regulation;

5) ЛСГ “quality” як результат, на отримання якого спрямована діяльність компанії, що інкорпорує лексеми quality, value, importance;

6) ЛСГ “employee”, яка відображає корпоративний антропоцентризм по відношенню до людських ресурсів компанії; до складу цієї ЛСГ входять лексеми employee, worker;

7) ЛСГ “world” як розуміння місця компанії як соціального інституту у світі, до якої відносимо лексеми world, creation, nature;

8) ЛСГ “consumer”, що об’єктивує покупця як експерта, що має завжди рацію, і тому задоволення його інтересів та потреб є головним завданням компанії. Ця група охоплює номінативні одиниці client, customer, buyer;

9) ЛСГ “people” як об’єктивний чинник, що виступає індикатором спільної думки, позиції, ставлення «покупців» щодо продукції компанії. До складу цієї ЛСГ входять ЛЮ people, community, society, ethnicity;

10) ЛСГ “partner”, до якої відносимо лексеми partner, colleague.

Решту 22,25% ЛЮ від загальної кількості лексем-вербалізаторів цінностей нашого матеріалу спостереження відносимо до мікрополя «Загальнолюдські цінності». Інвентарний перелік загальнолюдських цінностей, об’єктивованих у текстах англійських корпоративних кодексів охоплює такі: 1) «розвиток» (development, growth, progress, improvement), «відповідальність» (responsibility, commitment, obligation, accountability, authority, care), 2) «повага» (respect, honor, admiration, consideration), 3) довіра» (trust, belief, faith), 4) «успіх» (success, successful, achievement).

Отже, проведений нами аналіз текстів англійських корпоративних кодексів з метою встановлення особливостей вербалізації ціннісної концептосфери корпоративної комунікації засвідчив, що переважна більшість лексем на позначення цінностей – 77,25%, об’єктивують корпоративні цінності: компанія, бізнес, менеджмент, кодекс, якість, працівник, світ, споживач, люди, партнер. Біля чверті лексем-вербалізаторів вживаються для передачі загальнолюдських цінностей, серед яких найрелевантнішими для корпоративної комунікації є розвиток, повага, довіра та успіх. Таким чином концептуальна картина корпоративної комунікації фіксує загальнолюдські вищі орієнтири поведінки її учасників: Розвиток, повага та довіра є складовою успіху, тобто бажаного результату корпоративної діяльності.

Подальшу перспективу дослідження концептосфери англійського корпоративного дискурсу може скласти питання об’єктивності його цінностей засобами прецедентних висловлень, слоганів, афоризмів тощо.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ананко Т.Р. Англійський корпоративний дискурс: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Харк. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. — Х., 2007. — 20 с.
2. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу: Монографія. — К.: Логос, 2004. — 284 с.
3. Городецька О.В. Національно-марковані концепти в британській мовній картині світу ХХ століття: Автореф. дис... канд. філ. наук: 10.02.04 / Київський нац. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. — К., 2003. — 18 с.
4. Ігнатенко П.Р. Аксиологія виховання: від термінології до постановки проблеми// Педагогіка і психологія. — Київ, 1997. — №1 — С. 118-123.
5. Лапин Н.И. Модернізація базових цінностей росіянина// Социальные исследования. — 1986. — №5. — С. 3-15.
6. Тарланов З.К. Язык и культура. — Петрозаводск: Изд-во ПГУ, 1984. — 104 с.
7. Тюрина В.А., Научитель Е.Д. Ценностные ориентации. — К.: Международное финансовое агенство, 1998. — 29 с.

Юлія НОВІКОВА

МОДАЛЬНІ СЛОВА ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ ПРИПУЩЕННЯ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, професор Б. В. Кучинський

Дане наукове дослідження присвячене розгляду лексико-граматичних засобів вираження модальності припущення, що функціонують у мові сучасної художньої прози і публіцистики.

Вивчаючи модальність припущення, багато дослідників, таких як В.А. Гуревич, В.В. Виноградов, В.З. Панфілов, Є.І. Беляєва, звернули увагу на те, що модальність припущення постає як особливий вид модальності, яка виходить за рамки реальності (ірреальності) [5,12]. До основних засобів вираження припущення вони відносять перформативні дієслова, модальні дієслова, модальні слова, модальні частки, фразеологізми і фразеологічні структури.

Модальні слова - найбільш поширений і часто вживаний спосіб вираження припущення у сучасній німецькій мові. Завдяки своєму яскраво вираженому лексичному значенню модальні слова тонше, ніж модальні дієслова, передають усю гаму відтінків припущення. Специфіка модальних слів полягає в тому, що вони виступають «перемикачами» в мові і направляють висловлювання з Поля Дійсності в Поле Недійсності [4,18]. Крім того, вони можуть відносити припущення в план майбутнього, у той час як модальні дієслова цією здатністю не володіють. У макроконтексті часто присутні речення, які містять модальні слова, що показують наростання чи послаблення ступеня ймовірності, наприклад:

Liebe er Barbara? Sicher liebte er sie. Wahrscheinlich hatte er sie heiraten wollen; vielleicht hatte es schon vor Jahren eine kindliche Verlobung gegeben zwischen ihm und ihr. [Kl. Mann, " Mephisto"]

Модальні слова типу: "wahrscheinlich, vielleicht" та ін., модальні синтаксичні групи типу: "aller Wahrscheinlichkeit nach; im Grunde" та ін., вступні модальні речення типу: "Ich vermute, dass; soviel ich annehmen kann" доповнюють модальну характеристику речення, що виражає припущення, вони вводяться у речення, як правило, предикативним дієсловом, але відносяться не тільки до дієслова, а й до всього речення у цілому, безпосередньо пов'язані ж вони з дієсловом остільки, оскільки дієслово в німецькій мові є основним структурним стрижнем речення [3,24]. Приведемо кілька прикладів:

Georg war vielleicht nicht mehr dort... ich machte ihn wohl einen Abstand fühlen, einen Abstand zwischen ihm und mir, wo es in Wahrheit keinen gab. [1, 32].

Vielleicht sollte Forsyth doch weiter Liebesgeschichten schreiben. [1, 34]

Womöglich hatte Sie, - ja, wahrscheinlich hatten Sie sich sogar ganz wohl gefühlt in ihrer Strohwitwenschaft. [2, 76].

Oder das war ebenso möglich, er war tot. [3, 45].

Vermutlich haben auch die Familien in Somalia von den ergaunerten Sozialbetrüger profitiert. [2, 96].

Модальні слова, а також обороти з модальним значенням можна поділити на кілька груп за семантичною ознакою, відповідно до класифікації В. А. Гуревича [3, 152]:

1) Модальні слова, що виражають впевненість шляхом підтвердження.

а) модальні слова, що виражають власне підтвердження - bestimmt, durchaus.

б) модальні слова, що виражають підтвердження з одночасним вираженням поступливості - allerdings, freilich.

в) модальні слова, що виражають підтвердження зі значним відтінком речення, заснованого на зовнішніх видимих даних - offenbar, offenkundig.

2) Модальні слова, що виражають припущення, невпевненість, сумнів - scheinbar, angeblich, vorgeblich, hoffentlich, vermutlich, wahrscheinlich, mutmaßlich, etwa, möglich, womöglich, möglicherweise, möglichenfalls, vielleicht, wohl, kaum, schwerlich.

3) Модальні слова, що виражають впевненість шляхом заперечення - keinesfalls, keineswegs.

За допомогою модальних слів визначається шкала вираження ймовірності припущення. Для кожної зі ступіней ймовірності існує відповідне модальне слово: vermutlich, voraussichtlich, wahrscheinlich і mutmaßlich - вказують на обґрунтоване припущення, при цьому wahrscheinlich вказує на вищий ступінь впевненості, наприклад:

Wahrscheinlich hat er sich verhört. Vielleicht hat er «Liebe» mit «Hiebe» verwechselt. [1, 47].

Der arme Kollege Pfeiffer wohnt noch immer im Gasthaus, da, wo sie wahrscheinlich auch untergebracht sind? [1, 31].

Ich habe sie wahrscheinlich mehr geliebt als je einen Menschen. [1, 29].

Wahrscheinlich mehr; antwortete Bernstorff ruhig. [2, 25].

Der will wahrscheinlich, dass ich Jude werde. [2, 11].

Ohne seine verfluchte Bemerkung über die Graffiti wäre es wahrscheinlich gar nicht dazu gekommen. [1, 64].

Vielleicht вказує на припущення, висловлене зі значною часткою сумніву:

Vielleicht hat er darum immerzu gelacht. [2, 104].

Vielleicht war er wirklich ihr Freund. [2, 81].

Vielleicht wäre es Hanna auch lieber gewesen. [2, 31].

Ich stand mit nacktem Oberkörper; vielleicht drum. [2, 50].

Vielleicht haben Sie es sogar veranlasst. [1, 41].

Vielleicht war es ja nicht eine Frage von Goi oder nicht Goi; Vielleicht war es ja nur schlichter Sexualneid. [1, 43].

Vielleicht konnten auch Sie mir ja weiterhelfen. [1, 44].

Vielleicht mit seinem alten Führungsoffizier? [1, 52].

Vielleicht habt ihr ihn deshalb in eurer Staatswappen übernommen. [1, 77].

Vielleicht können Sie von uns lernen, obwohl ich nicht wusste, was -, aber wir können sicher von Ihnen lernen. [1, 68].

Vielleicht saß dort drüben sein Schicksal und Hannah hatte ihn zu ihr geführt. [1,86].

Aber vielleicht haben Sie recht. Vielleicht ist es besser, wir finden das Geld in Ihrem eigenen Sparpotential. [1, 87].

Vielleicht gehe ich mal zu dem Steinert. [2, 62].

Wohl вказує на загальне припущення і не зазначає, які саме причини лежать в його основі (суб'єктивні чи об'єктивні), наприклад:

Sie ist wohl nicht zu Hause [2, 32].

Wir sind dem wohl größten und dreistesten Abrechnungsbetrug im Bereich der deutschen Krankenkassen auf der Spur. [2, 57].

Voraussichtlich означає припущення на основі визначених знаків, явищ, що дозволяють судити про подію, наприклад:

Die Erstaufführung wird voraussichtlich erst nächste Woche stattfinden.

Scheinbar наближається за своїми значеннями до "невірний, оманний", наприклад:

Er hört scheinbar nicht zu, doch entgeht ihm kein einziges Wort.

Модальні слова виражають також емоційне відношення висловлювання мовця до змісту: leider, hoffentlich, glücklicherweise, erfreulicherweise, bedauerlicherweise, seltsamerweise u.a. [3, 34]. Наприклад:

Leider kann er nicht mitkommen.

Glücklicherweise ist er der Gefahr entkommen.

Семантична взаємозамінність між модальними дієсловами і модальними словами виявляється в їхній змістовій відповідності. Однаковий ступінь обґрунтованого впевненого припущення виражають, наприклад: müssen і wahrscheinlich (höchstwahrscheinlich), offenbar. На тому самому модальному ступені знаходяться können, möglich і möglicherweise, wohl, vielleicht; wollen і scheinbar [8,63]. Можна стверджувати, що деякі модальні дієслова і модальні слова не можуть поєднуватися, наприклад: müssen і vielleicht, mögen і bekanntlich.

Нелогічним буде зв'язок:

Er muß vielleicht ein gebildeter Mensch sein.

Синонімія між mögen і vielleicht виявляється в наступному прикладі:

Mag sein, dass er mich als unzurechnungsfähig erklärt hat, oder vielleicht war ich inzwischen der Gestapo unrichtig geworden [1, 46].

Отже, на основі відомих німецьких творів (Dietrich Schwanitz "Der Zirkel", Max Frisch "Homo faber", Klaus Mann, " Mephisto") нами були відібрані та проаналізовані речення, що демонструють модальні слова для вираження припущення в німецькій мові. Було встановлено, що модальні слова виступають «перемикачами» у мові і направляють висловлювання з Поля Дійсності в Поле Недійсності. Крім того, вони можуть відносити припущення в план майбутнього, у той час як модальні дієслова цією здатністю не володіють. Було наведено багато прикладів модальних слів. Всі ці приклади різноманітні і можуть вживатися в різних типах мови: в авторській мові, невласно-прямій мові, прямій мові, внутрішньому монолозі. На основі методів статистичної обробки, суцільної вибірки ми дійшли до висновку, що найбільш поширеним і частотним серед різних способів вираження припущення є саме модальні слова, які носять динамічний предикативний характер.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бєляєва Е.І. Функціонально-семантичне поле модальності в англійській і російській мовах. Воронеж,1985.
  2. Виноградов В.В. Про категорію модальності і модальні слова у російській мові. М.-П.,1950.
  3. Гуревич В.А. Вживання модальних слів у сучасній німецькій мові. Автореф. канд. дис. д-ра філ. наук /ЛДУ, Л., 1959.
  4. Єрмоласва Л.С. До питання про розмежування модальних слів і часток// На матеріалі німецької й англійської мов/. Іноземні мови в школі. М.,1963, № 3
  5. Єрмоласва Л.С. Система засобів вираження модальності в сучасних німецьких мовах // Автореф. канд. дис., М.,1964.
  6. Зверева Е. А. Наукова мова і модальність. - Л.: Наука, 1983.
  7. Панфілов В.З. Категорія модальності і її роль у конструюванні структури речення і судження // Питання мовознавства.1977,№4.
  8. Юровицька Л.Н. Про способи вираження сумніву в сучасній англійській мові. // Вісник факультету іноземних мов. Науково-методичний журнал. Вид-во самарського державного педагогічного університету. Самара, 2000.
  9. Drushinina V., Köhler C. Modalität in der Rede. М.: Вища школа, 1986.
- Тексти, використані для аналізу:
1. Dietrich Schwanitz "Der Zirkel", Berlin, 2001.
  2. Max Frisch "Homo faber", Berlin, 1999.
  3. Klaus Mann, " Mephisto", Berlin, 2002.

Ольга ОЛЕФІРОВА

ТРАДИЦІЙНА Й АВТОРСЬКА СИМВОЛІКА КОЛЬОРІВ ЧОРНИЙ, БІЛИЙ І ЧЕРВОНИЙ У ЧОЛОВІЧІЙ І ЖІНОЧІЙ ПОЕЗІЇ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОЇ ПОЕЗІЇ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.СТ.)

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, обр. доцент Т.В. Кібальнікова

Колір і його зображення є невід'ємною частиною оточуючого світу, а отже і специфічною рисою поетичних текстів. Проблема дослідження кольорних ознак не раз потрапляла до кола уваги лінгвістів, філософів і психологів [6]. Семантику кольороназв досліджували Я.Бистров, Я.Жук [2], О.Крижанська [4]. Мовні засоби, що слугують для позначення кольору, або хроматизми, формуються під впливом художньої мети, індивідуального осмислення й естетичних уподобань автора.

Окремі аспекти дослідження хроматизмів залишаються поза увагою дослідників, а саме специфіка трактування традиційної й авторської символіки кольору в гендерному аспекті, що й зумовлює актуальність нашої наукової розвідки.

Мета нашого дослідження полягає у визначенні традиційного й авторського тлумачення символічного значення кольорів *чорний, білий, червоний* в аспекті чоловічого і жіночого сприйняття. Завданнями є: проведення аналізу кольоронаймаювань, а саме їх традиційного й авторського символічного значення; дослідження гендерної диференціації стосовно символіки білого, чорного й червоного кольорів у межах поетичного тексту.

Т.В.Пастушенко зазначає, що колір є важливою, інформаційно й емоційно значущою характеристикою життєвого простору людини. Таким його зображено й у мовній картині світу, про що свідчить значний семантичний і прагматичний потенціал кольорної номенклатури. Саме інформативність та емоційність природних кольорних стимулів визначає місце відповідних кольоронаймаювань у мовній картині кольору [5, с.10].

Будь-яка інформація про колір, що зберігається в знакових формах або є наслідком емоційно-чуттєвого чи побутового досвіду взаємодії людини з кольором, може кодуватися мовними засобами, якщо вона стає комунікативно релевантною в певній ситуації [ibid]. Отже, це засвідчує наявність двох просторів сприйняття кольору – традиційного й авторського або суб'єктивного.

Наприклад, у творі Л.Боган “*Night*” автор звертається до традиційного тлумачення символічного значення чорного кольору: “*In your narrowing dark hours<...>*” (Тут і далі виділення наші – О.О.) [9, с.1893]. Характерною особливістю чорного кольору є те, що для всіх народів він символізує “погане”. У західній традиції це смерть, траур, скорбота, меланхолія, приниження, руйнування [1, с.23]. У даному випадку сполука слів *dark hours* яскраво символізує похилий вік людини, а отже прикінцевий етап життя, і зрештою смерть.

На думку Т.В.Пастушенко, культурний компонент семантики кольоронайменувань містить у собі інформацію, яка закріплюється мовним знаком як елемент сукупного культурного знання про позначувану реальію та її мовний корелят. Інформація культурного характеру накопичується окремою культурно-мовною спільнотою і відображає національно-специфічне розуміння або сприйняття позначуваної реальії (або реальії, що існує лише в даній культурній спільноті) [5, с.8]. Таким чином, культурний компонент є складовою традиційної символіки.

Для підтвердження зазначеного розглянемо вірш Е.Дженнінгс “*In Memory of Anyone Unknown to Me*”, де червоний колір імпліцитно представлений у назвах квітів: “*No epitaph, no poppy and no rose<...>*” [10, с.2425]. Для англійської культури традиційними квітами на похованні є мак і троянда [8], а отже розуміння дійсного символічного значення цих червоних квітів можливо лише за умови усвідомлення специфічних культурних англійських реалій.

У творі Ф.Ларкіна “*Faith Healing*” також натрапляємо на приклад традиційного тлумачення символічного значення кольороназв на основі культурного компоненту: “*Silver hair, dark suit, white collar<...>*” [10, с.2423]. Як відомо, священники в Англії носять чорну рясу/костюм з білим комірцем. Отже, в цьому випадку епітети *dark i white* викликають асоціації пов’язані з традиційним одягом священників.

Не менш важливою в процесі розуміння поетичних текстів є саме авторська символіка, адже всі сприймають навколишній світ суб’єктивно. Розглянемо декілька випадків авторського тлумачення символічного значення кольоронайменувань з урахуванням гендерної специфіки.

Проблема взаємозв’язку мовлення зі статтю мовця привертає увагу дослідників уже досить давно. Якщо стать – суто природний феномен, то гендерні характеристики моделюються суспільством і за допомогою різноманітних структур гендерної соціалізації [3, с.16], якими виступають сім’я, школа, групи однолітків, засоби масової інформації.

Концепція гендерних відносин, що зародилася у надрах соціології, значною мірою вплинула й на лінгвістику, оскільки мова та мовлення за своєю природою – соціальні явища, а гендерна приналежність комунікантів є інтегральною константою будь-якого мовленнєвого акту [7, с.1].

Таким чином, гендерна приналежність відбивається в усіх галузях діяльності, а отже і в літературознавстві. Тут дослідження гендерної диференціації спрямоване на розкриття особливостей чоловічої та жіночої творчості.

У даній статті пропонуємо більш детально розглянути семантичне поле білого кольору та його традиційне й авторське тлумачення з урахуванням гендерного аспекту.

Наприклад, у творі Д.Дейві “*Across the Bay*” лексема *light*, що імплікує білий колір, указує на індивідуальне бачення автора: “*the hardness of the light<...>*” [10, с.2421]. На заході цей колір означає святість, чистоту, відвертість, спокій, триумф духа над плоттю [1, с.23], а у вірші Д.Дейві світло заважає, завдає болю. На подібне авторське розуміння білого кольору натрапляємо й у творі Ф.Ларкіна “*Ambulances*”: “*A wild white face that overtops<...>*” [10, с.2424]. У даному випадку біле обличчя символізує смерть, яка наглядає за кожним і є невідворотною. Як бачимо, поряд із традиційним зображенням смерті та болю чорним кольором, можливо використовувати і білий.

На відміну від такого негативного трактування білого кольору Е.Дженнінгс у своєму вірші “*An English Summer*” звертається до традиційного розуміння його символічного значення: “*It is the concentration of the light That shows the other side of pain and fear<...>*” [10, с.2425]. Тут світло символізує радісну атмосферу літа, яке неначе відганяє все погане – біль і страх.

Е. Бішоп у вірші “*Sestina*” також звертається до традиційної символіки білого кольору: “*In the failing light<...>*” [9, с.1922]. Але в даному випадку епітет *failing* створює атмосферу смутку, оскільки світло зникає, затихає. У творі “*North Haven Have Haven*” Е.Бішоп також схиляється до традиційного тлумачення білого кольору, наприклад: “*It is so still the pale bay wears a milky skin<...>*” [9, с.1927]. Епітет *milky*, що входить до семантичного поля білого кольору, створює атмосферу спокою, чистоти. Цей настрій відчувається в усьому вірші, адже авторка пригадує безтурботно проведене літо і молоді роки.

Отже, можна зазначити, що в гендерному аспекті жінки більше тяжіють до традиційного використання білого кольору. Представники чоловічої статі в білому кольорі вбачають символіку болі, хвороби і смерті.

Таким чином, кольори *чорний*, *білий* і *червоний* широко застосовуються в поетичних текстах, оскільки ці кольори є основними, а отже несуть найбільше символічне навантаження. Але, слід зазначити, що бачення кольору є традиційним і авторським, адже людина, з одного боку, є частиною певного суспільства та культури, а з іншого – суб’єктом, який індивідуально сприймає навколишній світ. Окрім цього, авторське та традиційне тлумачення символічного значення кольорів детерміноване й особливостями гендерного сприйняття, що було доведено на основі нашого дослідження.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ашеулова К. Ты и твой цвет // Детское творчество. – 1998. – №3. – С.22-23.
2. Бистров Я.В., Жук Я.П. Кольороназви сучасної англійської мови у складі тематичних груп // Семантика мови і тексту: Зб. ст. VI Міжнародної наукової конференції. – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – С. 61-63.
3. Воронина О.А., Клименкова Т.А. Гендер и культура // Женщины и социальная политика. Гендерный аспект. – М.: Ин-т социально-экономических проблем народонаселения (демография и социология). – 1992. – С.10-22.
4. Крижанська О. Яким буває червоне? (Синонімічні кольороназви в українській мові) // Урок української. – 2001. – № 2(24). – С. 22–24.

5. Пастушенко Т.В. Колірна номінація як елемент вторинної мовної картини світу. Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київський держ. лінгвіст. ун-т. – К., 1998. – 11 с.
6. Соловьев С. Цвет, число и русская словесность // Знание – сила. – 1971. – №1. – С. 54–56.
7. Толстокурова А.В. Вариативность просодии просьбы в женской и мужской речи (экспериментально-фонетическое исследование на материале английского языка): Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. – К., 1991. – 191 с.
8. Тресиддер Дж. Словарь символов. – Online: http://www.gumer.info/bibliotek_Books/Culture/JekTresidder/493.php
9. The Harper American Literature / D.McQuade. – vol.2. – 2nd ed., – New York: Harper Collins College Publishers, 1993. – 2580p.
10. The Norton Anthology of English Literature / M.H.Abrams. – vol.2. – 3rd ed. – New York: W.W.Norton & Company Inc, 1974. – 2516p.

Олена ОХАПКІНА

СТИЛІСТИКО-СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ КАЗКИ Л. КЕРРОЛА «АЛІСА В ЗАДЗЕРКАЛЛІ»

магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, доцент І.Є. Снісаренко

В останні десятиліття увага дослідників сконцентрована на питаннях, пов'язаних з використанням різних структурних типів речення в залежності від функціонального стилю мови, жанру та комунікативної інтенції мовця. Особливість синтаксису як об'єкта лінгвістичного дослідження полягає в тому, що перший „безпосередньо співвідноситься з процесом мислення та процесом комунікації: одиниці інших рівнів мовної системи беруть участь у формуванні думки та її комунікативному вираженні тільки через синтаксис” [1, с.23].

У рамках зазначеної проблематики важливе місце посідає вивчення особливостей та закономірностей використання мовних одиниць у текстах, у зв'язку з чим релевантним для сучасного лінгвістичного процесу виявляється вивчення такої мовної одиниці, як речення з точки зору його розвитку та стилістичного функціонування в сучасній англійській мові, зокрема в англомовній казці.

Дослідження природи, статусу та функціонування речень, які здійснювалися як зарубіжними, так і радянськими, вітчизняними лінгвістами (Р.Квірк, С.Грінбаум, І.Р.Буніятова, М.Я.Блох, В.В.Виноградов, В.Ожоган, Г.Г.Почепцов, А.М.Пешковський, А.М.Приходько, Г.М.Семененко, О.І.Смірницький, І.Є.Снісаренко), є актуальним у наш час і вимагає подальшої наукової розробки.

Багаточисленні дослідження природи, суті та місця казки у художньому дискурсі, які були окреслені вченими та лінгвістами (О.Галич, В.Назарець, Є.Васильєв, М.Дюжакова, М.С.Грицай, В.Г.Бойко, Л.Ф.Дунаєвська, В.Я.Пропп), не дали вичерпної відповіді, що в свою чергу дає змогу нам дослідити природу, місце та суть казки через її синтаксис, на прикладі казки Л.Керрола «Аліса в Задзеркаллі». Тож актуальність вивчення даної проблеми зумовлена недостатнім вивченням англомовної казки у сучасній лінгвістиці та необхідністю більш глибокого пізнання стилістико-синтаксичних особливостей, зокрема використання різних структурних типів речення у художньому дискурсі.

За мету було поставлене визначення стилістико-синтаксичних особливостей англомовної казки Л.Керрола «Аліса в Задзеркаллі» шляхом аналізу функціонально-стилістичних характеристик різних типів речення залежно від комунікативної інтенції автора. Об'єктом дослідження є синтаксичні структури як стилістичні засоби виразності, що використовуються у художньому дискурсі. Предметом дослідження є стилістичні особливості функціонування синтаксичних структур у текстах англомовної казки. Матеріалом дослідження слугувала одна англомовна казка «Alice's Adventures in Wonderland».

У германському мовознавстві визначають близько 300 дефініцій речення, проте все ще немає загальноприйнятого визначення останнього, а будь-які спроби інтерпретації мовної одиниці залишаються поверхневими. Речення у традиційному германському мовознавстві є мовною одиницею, якій притаманна структура, що надає даній одиниці можливість застосовуватись як мінімальне висловлювання, а саме підмето-присудкова структура, і є найвищою мовною формою, предикативною одиницею визначеного типу, що виражає мовну репрезентацію предикативно-синтаксичної, основної думки.

Традиційний порядок слів речення в сучасній англійській мові це — підмет, присудок, доповнення, інші члени речення. Цей традиційний порядок слів може бути змінений відповідно меті, інтенціям автора. Виходячи з шляхів трансформації вихідної моделі речення усі виразні засоби синтаксису можна розбити на три групи: 1. виразні засоби, в основі яких лежить редукція вихідної моделі (еліпсис, замовчування, номінативні речення, безсполучниковий зв'язок); 2. виразні засоби, в основі яких лежить експансія вихідної моделі (повтор, перелічування, синтаксична тавтологія, полісиндетон); 3. виразні засоби, в основі яких є зміна порядку наступності компонентів вихідної моделі (інверсія, відособлення) [6, с.138].

Традиційний порядок слів речення в сучасній англійській мові це — підмет, присудок, доповнення, інші члени речення, який може бути змінений відповідно до мети автора твору. Аналіз фактичного матеріалу підтвердив найчастіше вживання таких стилістичних засобів як вставні речення (вставні конструкції), інверсія, повтор, еліпсис, риторичні запитання, безсполучниковий зв'язок у реченні, номінативні речення, специфічною також є графічна модель деяких частин тексту.

Розглянемо більш детально приклад вставного речення:

1) *However, this bottle was not marked 'poison', so Alice ventured to taste it, and finding it very nice, (it had, in fact, a sort of mixed flavour of cherry-tart, custard, pine-apple, roast turkey, toffee, and hot buttered toast,) she very soon finished it off*

Цей приклад, де вживається **вставна конструкція**, є складним реченням з підрядним причини. Знаючи те, що вставні конструкції (*англ. parenthetical sentences*), оформлені як граматично незалежні від речень, в структуру яких вони вписуються, можуть створювати різні стилістичні ефекти. Вони характеризуються обов'язковим фонетичним виділенням і свободою позиції по відношенню до речення, в якому вони існують. Синтаксична ізольованість вставної конструкції виражається в писемній мові графічними засобами — дужки, тире (рідко, кома) [6, с.148]. Цей випадок вставної конструкції уточнює, характеризує деталі повідомлення, додає оповіданню жвавість і безпосередність. Вставна пропозиція належить іншому смислово-плану, передаючи внутрішню мову дійової особи — Аліси. У створенні двох паралельних мовних планів оповідання — плану автора-письменника і експресивно-стилістичного плану автора-розповідача і полягає одна з найважливіших стилістичних функцій вставних конструкцій.

Порівнюємо приклад **інверсії**:

2) *In another moment down went Alice after it, never once considering how in the world she was to get out again.*

Аналізуючи різноманітні стилістичні функції інверсії, необхідно мати на увазі, що будь-яка перестановка, що порушує, більшою чи меншою мірою, фіксований порядок слів, спричиняє за собою або зміну логічного змісту речення, або додає емоційного забарвлення всьому висловлюванню [6, с.149]. Цей приклад, що вживається у складнопідрядному реченні, засвідчує, що у сучасній літературній казці закріпилася як стилістична функція виділення одного з членів висловлювання в логічному плані, так і виділення всього висловлювання в цілому в емоційному плані.

Аналіз казки підтвердив вживання такого стилістичного засобу як **повтор**. Порівнюємо приклад речення:

3) *Oh, how I wish I could shut up like a telescope, I think I could, if I only know how to begin.*

Стилістична функція повтору прикметника 'I' у межах двох суміжних реплік розкривається в тісному взаємозв'язку з контекстом. Загальним для них є вираз безпосередньої і завжди експресивно-забарвленої реакції того, хто говорить на почуте (здивування, сумнів) або ж нервування, як у прикладі (3).

Перелічування (*англ. enumeration*) створюється повторенням однорідних синтаксичних одиниць — як окремих членів речення, так і словосполучень. Цей прийом ґрунтується на синтаксичному процесі розширення, під яким розуміється додавання до деякої синтаксичної одиниці інших одиниць того ж синтаксичного статусу. Процес розгортання мовного ряду, провідною ознакою якого є контактне розташування компонентів в лінійному ряді, додає даній конструкції стилістичної значущості [6, с.145]. Вищезазначені думки підтверджуються прикладом:

4) *It had, in fact, a sort of mixed flavour of cherry-tart, custard, pine-apple, roast turkey, toffee, and hot buttered toast.*

Перелічування у цьому реченні має стилістичну забарвленість, перелік речей спрямований на створення відповідної атмосфери для читача.

Еліпсис (*англ. ellipsis*) — опущення одного або обох головних членів речення, значення яких легко відновлюється в контексті [5, с.103]. Розглянемо приклад еліптичного речення:

5) *And here Alice began to get rather sleepy, and went on saying to herself, in a dreamy sort of way.*

Еліптичні конструкції використовуються автором як засіб реалістичного відтворення живої, невимушеної бесіди тих, хто говорить, яка характеризує емоційний стан героїв, або ж при описі, надаючи ситуації реалістичного відтінку.

Розглянемо приклад **риторичного речення**:

6) *I wonder what I should be like then?*

Риторичне питання (*англ. rhetoric question*) — емоційне твердження або заперечення у формі питання. Риторичне питання не припускає відповіді, а лише підсилює виразність висловлювання [6, с.161]. У контексті монологічного мовлення реакція на питання здійснюється тим, хто говорить. У цих умовах питання не передбачає ніякої словесної реакції з боку адресата. Питальна форма набуває нового комунікативного сенсу, що підтверджується поданим вище реченням (6).

У казці Л.Керрола «Аліса в Задзеркаллі» зустрічається відсутність значного фрагмента тексту. У художній прозі зустрічається стилістичний прийом, який можна визначити як відсутність фрагмента тексту, і який можна розглядати як еквівалент тексту. Це поняття позначає авторські пропуски тексту і заміну їх позамовними графічними елементами зазвичай рядками крапок. Функція еквівалента тексту полягає в тому, що зовнішня фрагментарність надає читачу можливість здогадки. Це своєрідне ліричне замовчування підсилює виразність тексту [6, с.66].

Номінативні речення (*англ. nominal / nominative sentence*) називають одноядерні речення, основою яких є єдиний ядерний компонент, виражений іменником [6, с.141]. Прикладом може слугувати речення:

7) *'You ought to be ashamed of yourself,' said Alice, 'a great girl like you,' (she might well say this), 'to go on crying in this way!'*

Номінативне речення у цьому випадку 'a great girl like you' несе емоційне, оцінне значення.

Безсполучниковий зв'язок або **асиндетон** (*англ. asyndeton*) — з'єднання елементів речення без службових слів. Безсполучниковий зв'язок між частинами речення або складносурядними реченнями ґрунтується на семантичному змісті частин висловлювання, об'єднаних у складі речення і утворюючих смислову і інтонаційну єдність. Цю єдність можна спостерігати на прикладі речення (8):

8) *First, however, she waited for a few minutes to see if she was going to shrink any further: she felt a little nervous about this; 'for it might end, you know,' said Alice to herself, 'in my going out altogether, like a candle.'*

Отже, очевидним є широке застосування стилістико-синтаксичних засобів для створення ефекту емоційності, казковості, жвавості, фантастичності. Перспективним у подальших дослідженнях ми вважаємо за доцільне проектування подальшого поглибленого вивчення стилістичних особливостей англійських казок.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. — К.: Либідь, 2001. — 487 с.
2. Грицай М.С., Бойко В.Г., Дунаєвська Л.Ф. Українська народна поетична творчість. — К.: Либідь, 1983. — 207 с.
3. Демурова Н. Льюїс Керролл і його казки про Алісу. — Минск: Юнацтва, 1993. — 200-204 с.
4. Кочерган М.П. Зіставне мовознавство. Підручник. — К.: ВЦ «Академія», 2000. — 335с.

5. Кухаренко В. А. Интерпретация текста: Учеб. пособие для студентов пединститутов. — М.: Просвещение, 1988. — 192 с.
6. Мореховский А. Н. Стилистика английского языка. — М.: Высш. шк., 1984. — 247 с.

Анна ПЕТРОВА

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, доцент О. М. Білоус

Все помітнішою стає інтеграція України до світового співтовариства, налагодження економічних та культурних зв'язків. Зрозуміло, що більшість таких контактів неможливі без належного юридичного обслуговування. Звідси зростає обсяг роботи з юридичними документами, складеними іноземними мовами, та все частіше постає потреба грамотно скласти документи іноземною мовою або перекласти їх з української.

На жаль, на сьогодні лише невеликий відсоток перекладів юридичних документів можна вважати задовільним. Між тим, саме від якості перекладу почасти залежить доля конкретної операції, а також і репутація правників, які її обслуговували.

Проблемами юридичного перекладу займалися Лайкауф Г. А., Меркель С. Є., Кравченко А. П., Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М., Черноватий Л. М., Карабан В. І., Ліпко І. П. та інші.

Метою статті є надання практичних порад, які б частково заповнили прогалини у знаннях з юридичного перекладу. При цьому основний наголос робитиметься на усуненні найпоширеніших “механічних” помилок, що дозволить відчутно поліпшити будь-який переклад без занурення в лінгвістичні тонкощі.

Об'єктом нашого дослідження є юридичні документи німецькою та українською мовами.

Різноманітні проблеми та нюанси, які постають перед перекладачем офіційних документів виступають предметом нашої роботи.

Актуальність нашої розвідки полягає у тому, що на сьогоднішній час зростає необхідність перекладів різних юридичних документів.

При розгляді юридичної лексики постають наступні завдання: розглянути на прикладах відмінності при перекладі юридичних документів з німецької українською та ознайомитися із основними особливостями їхнього перекладу, також визначити золоте правило перекладу, оформлення перекладу, переклад реквізитів юридичного документу.

Спрощено, будь-який переклад – це відтворення певного повідомлення, вираженого однією мовою, засобами іншої мови або ж “перекодування” повідомлення. Переклад часто поділяють за формою здійснення на усний та письмовий та за галузями знань, яких стосується повідомлення (юридичний, медичний, біологічний тощо). Тут мова піде виключно про письмовий переклад юридичних документів, або скорочено – юридичний переклад. Усі поради подаватимуться на прикладі перекладу з німецької українською.

Юридичний переклад має кілька особливостей, на яких слід наголосити. По-перше, юридичні документи зазвичай мають чітко визначену форму, яка має бути збережена під час перекладу. Почасти саме сталість форми та стандартність багатьох частин тотожних документів дозволяє фахівцеві оперативно знаходити необхідну інформацію. По-друге, велика кількість сталих виразів (формулювань) у юридичних документах подекуди перетворює їх переклад на пошук і комбінацію їхніх відповідників іншою мовою (мовою перекладу) [7, с.238].

Існують так звані Richtlinien zur Urkundenübersetzung (правила перекладу юридичних документів):

Beglaubigungsvermerke (Завірені відмітки)

Beglaubigungsvermerke sind zu übersetzen [8, с.474]. (Завірені відмітки обов'язково підлягають перекладу).

Dienstsiegel und Stempel (Печатки і штампи)

Auf dem Original angebrachte Gebührenmarken, Dienstsiegel-, und Stempelabdrücke sind kurz zu beschreiben; in Dienstsiegel-, und Stempelabdrücken enthaltene Texte sind zu übersetzen [8, с.474]. (Відповідні оригіналу податкові марки, печатки та штампи коротко описуються. Текст, який міститься в печатках і штампах, перекладається).

Zahlen und Daten (Числа і дати)

Zahlen sind unverändert (z. B. in römischen oder arabischen Zahlreichen) wiederzugeben [8, с.475]. (Числа не змінюються, (наприклад римські чи арабські цифри) передаються).

Die Reihenfolge der Zahlreichen des Datums ist nach den üblichen Datumsvorschriften der Zielsprache anzuordnen [8, с.475]. (Послідовність цифр у даті мовою перекладу передається без змін).

Zahlenangaben in Worten sind auch in der Übersetzung in Worten zu bringen [8, с.475]. (Позначені прописом цифри також передаються прописом).

Наприклад:

Im Jahr eintausendsiebenhundertdreizehn (у тисяча сімсот тринадцятому році) [2, с.324].

Anschriftenangaben (Адресні дані)

Anschriftenangaben sind nicht zu übersetzen. Sie sind gegebenenfalls zu transliterieren oder transkribieren [8, с. 473].

(Адресні дані не перекладаються. Вони транскрибуються, або транслітеруються).

Наприклад:

8020, Graz, Keplerstraße 1 – 8020, м. Грац, вул. Кеплерштрассе 1 [4, с. 28].

Abkürzungen (Скорочення)

Abkürzungen sind – sofern möglich – aufzulösen und zu übersetzen [8, с.475]. (Скорочення розшифровуються (якщо можливо) та перекладаються).

Наприклад:

KRK (Kriesenreaktionskräften) – сили реагування у кризових ситуаціях, EARP (Euro-Atlantische Partnerschaftsrat) – Європейсько-Атлантичне Співтовариство, EU (Europäische Union) – Європейський Союз, Dipl. Dolm. (диплом перекладача) [2, с. 334].

Також перекладач юридичних документів обов'язково повинен керуватися «золотим» правилом перекладу.

«Золоте» правило перекладу можна сформулювати приблизно так: «Думай про свого читача!» Іншими словами, вдалими є лише той переклад, який є зрозумілим для його адресата. Саме це має стати одним з пріоритетів під час перевірки та редагування перекладу. Часом не буде зайвим навіть збільшити текст і обтяжити його додатковими поясненнями аби забезпечити адекватне його сприйняття і розуміння читачем [3, с.323].

Оформлення перекладу

В Україні не існує офіційних вимог щодо перекладу написаних документів (за винятком практики оформлення нотаріального посвідчення підпису перекладача, про що йтиметься далі). Правильне оформлення перекладу полегшує читачеві (в більшості випадків не знайомому з мовою оригіналу) роботу з текстом перекладу. Саме тому слід було б перейняти деякі правила юридичного перекладу, розповсюджені за кордоном.

Перекладач має забезпечити орієнтацію читача в документі. Відомо, що український переклад, в силу відмінностей між мовами, зазвичай є більшим за обсягом ніж німецький оригінал. Така різниця в обсягах призводить до того, що розташування відповідних частин текстів на сторінці є неоднаковим, а звідси і можлива плутанина. Ось чому ознакою турботи про читача буде вказівка на те, якій сторінці оригіналу відповідає сторінка перекладу, що зазвичай робиться згори кожної сторінки (наприклад, [Переклад першої сторінки доручення]) та позначення кінця перекладу відповідної сторінки (наприклад, [Закінчення перекладу першої сторінки доручення]). Зазвичай переклад нової сторінки починають з нового аркуша.

У випадку, якщо якась частина оригіналу є незрозумілою, перекладач має зробити відповідну позначку у перекладі (наприклад, (Підпис нерозбірливий)).

Примітка: Звичайно, не слід абсолютизувати ці правила. Переклад – це завжди творчий процес, який залежить від конкретних обставин справи. Так, якщо документ виконується двома мовами і обидві версії будуть підписані та завірені печаткою, доцільно розмістити ці версії на одній сторінці (в два стовпці). При цьому текст слід розмістити таким чином, щоб початки тотожних абзаців обох версій були на одній лінії. Тексти печаток, штампів та підписи у цьому випадку не перекладають. (Між іншим, підписання таких двомовних документів дозволяє зекономити на легалізації та перекладі цих документів у майбутньому) [3, с.354].

Отже, розглянуті нами особливості юридичного перекладу та ознайомлення із основними і найважливішими Richtlinien zur Urkundenübersetzung (правила перекладу юридичних документів), а саме: Beglaubigungsvermerke (Завірені відмітки), Dienstsiegel und Stempel (Печатки і штампи), Zahlen und Daten (Числа і дати), Anschriftenangaben (Позначення адреси), Abkürzungen (Скорочення) дають перекладачеві можливості удосконалити свої знання та навички.

Також ми ознайомилися з правилами оформлення юридичних документів та їх реквізитів і розглянули «золоте» правило перекладу. На прикладах розглянули різницю в оформленні німецьких та українських документах.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Брандес М. П. Стилистика современного языка. – М.: Высшая школа, 1990. – 320 с.
2. Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Вінниця: Нова Книга, 2005. – 576 с.
3. Кравченко А. П. Німецький для юристів. Учебное пособие для студентов. 2-е изд., перераб. и доп. Изд-во «Феникс»; Ростов н/Д, 1999. – 416 с.
4. Лайкауф Г. А., Меркель С. Э. Перевод судебных документов. Гражданский процесс: Учебно-методическое пособие. – Волгоград: Издательство Волгоградского государственного университета, 2001. – 92 с.
5. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы). Учебное пособие. – М.: Высшая школа, 1983. – 303 с.
6. Черноватий Л. М., Карабан В. І., Іванко Ю. П. Переклад англомовної юридичної літератури: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. – Вінниця: Поділля – 2000, 2002. – 448 с.
7. Черноватий Л. М., Карабан В. І., Ліпко І. П. Переклад англомовної юридичної літератури: Навчальний посібник. – 3-є видання, виправлене і доповнене. – Вінниця: Нова Книга, 2006. – 656 с.
8. Dolmetschen bei Gericht: Erwartungen, Anforderungen, Kompetenzen/ Mira Kadrik. – Wien:W4V – Univ. – Verl., 2001. – 524 S.
9. Gemeinsame Strategie des Europäischen Rates für die Ukraine. – Luxemburg: Amt für amtliche Veröffentlichungen der Europäischen Gemeinschaften, 2000. – 58 S.
10. Köbler Gerhard. Rechtsrussisch: deutsch-russisches Rechtswörterbuch für jedermann. München: Vahlen, 2001. – 566 S.

Марія СИДОРЕНКО

НАЙПРОДУКТИВНІШІ СУФІКСИ ІМЕННИКІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, професор Б.В. Кучинський

На сьогоднішньому етапі розвитку німецької мови вже дуже багато зроблено в галузі деривації. Нашим завданням є дослідження найпродуктивніших суфіксів іменників в сучасній німецькій мові на матеріалі сучасних друкованих видань. На сьогоднішній день дослідження найпродуктивніших суфіксів іменників є досить важливим питанням, адже велика кількість нових слів утворюється кожного дня. І нам важливо знати, яким же чином відбуваються ці процеси. Це і становить актуальність нашого дослідження.

Дане питання досліджувала ціла низка зарубіжних і вітчизняних лінгвістів (В. Фляйшер, В. Юнг, Е. Доналіс, О. Москальская, І. Молчанова). Започаткував визначення найважливіших суфіксів німецької мови професор Й. Ріме у публікації «Коротка граматика німецької мови»[4]. У цій публікації наведено найважливіші суфікси іменників німецької мови, але саме «найважливіші», а не «найпродуктивніші» і не подане джерело даної інформації. Ми ж маємо на меті провести власне дослідження із встановленням найпродуктивніших суфіксів іменників у німецькій мові.

Матеріалом нашого дослідження послуговували 4700 слів, взятих із сучасних друкованих видань у галузі політики журнал «Der Spiegel» та «Deutschland», у галузі популярних видань журнал «Geo», із молодіжних видань ми вибрали журнал «Vitamin D». Нами було відібрано 100 статей, які були досліджені за статистичним принципом і за одержаними даними ми й виокремили наступні найпродуктивніші суфікси іменників німецької мови.

Отже, у результаті дослідження, нам вдалося встановити наступне: у сотні обраних статей нам зустрілося 4700 слів, обчислені нами дані подаються у наступній таблиці, усі дані округлені до сотень.

Суфікс	Кількість	Приклади
-e	1300	die Sprache, die Ende, die Reise, die Schule
-ei	1000	die Bäckerei, die Druckerei
-er	700	der Lehrer, der Fahrer, der Wanderer, Amerikaner
-heit	500	die Menschheit, die Sicherheit
-keit	400	die Öffentlichkeit
-nis	200	das Ergebnis, das Erlaubnis
-schaft	200	die Gesellschaft, die Landwirtschaft
-ung	150	die Entdeckung, die Versicherung
-chen	150	das Grüppchen, das Mädchen
-lein	50	Männlein
-in	50	die Arbeiterin, die Lehrerin

За допомогою суфікса -e утворюються іменники з інфінітивної основи дієслова, із основи претеритної форми сильних дієслів та із прикметників, наприклад, liegen – die Liege, leuchten - die Leuchte, lehren - die Lehre; fuhr - die Fuhre, kg - die Lage, sprach - die Sprache; breit - die Breite, lang - die Länge, dicht - die Dichte.

За допомогою суфікса -ei часто позначається певне місце, в якому виконується якась професійна діяльність, наприклад, Bäckerei, Färberei, Tischlerei, Druckerei, Gärtnerei, Ziegelei.

- Також деякі слова, за допомогою яких виражається негативне ставлення, утворюються за допомогою суфікса -ei, наприклад: Rupelei, Drängelei, Remperei, Prügelei, Schmiererei, Lauferei.

- Слова із суфіксом -ei завжди наголошуються на останньому складі.

За допомогою суфікса -er дуже часто позначаються особи за їх родом занять (наприклад: Flieger, Lehrer, Fahrer, Maler, Schlosser; Angler, Leser) або за їх географічним походженням (наприклад: Amerikaner, Österreicher, Leipziger, Rostocker). Суфікс -er позначає також деякі предмети за їх функціонуванням, наприклад: Blinker, Empfänger, Sender, Schalter, Leuchter.

За допомогою суфікса -heit позначається манера поведінки (наприклад: Feigheit, Faulheit, Frechheit, Kühnheit, Trägheit) або стан (наприклад: Sicherheit, Krankheit, Dunkelheit, Trockenheit, Einheit).

Суфікс -keit застосовується подібно до суфікса -heit. Він використовується замість суфікса -heit, коли корінь даного слова вже має суфікс, наприклад: Öffentlichkeit, Wachsamkeit, Kostbarkeit, Kleinigkeit, Vergeßlichkeit.

- Особливо багато слів існує із подвійним суфіксом -igkeit, наприклад: Schnelligkeit, Feuchtigkeit, Gerechtigkeit, Helligkeit, Müdigkeit, Farbigekeit, Wichtigkeit, Flüssigkeit.

- Іноді основи багаторазово «розширюються», спочатку до прикметника, а потім до іменника, наприклад glaub + haß = glaubhaft, glaubhaft + ig + keit = Glaubhaftigkeit.

Багато іменників і з суфіксом -nis походять від інфінітивів дієслів: Erlebnis (erleben), Ergebnis, Bedürfnis, Erlaubnis, Erzeugnis; інші від партіципу 2: Gefängnis (gefangen), Verständnis, Gedächtnis, Vermächtnis.

Суфікс -nis у множині пишеться із двома s: das Verzeichnis- die Verzeichnisse [1, с. 225].

Суфікс -schaft зустрічається у багаточисленних словах, наприклад: Mannschaft, Lehrerschaft, Nachbarschaft, Errungenschaft, Urheberschaft, Eigenschaft.

Також суфікс -ung зустрічається у досить великій кількості слів, наприклад: Mitteilung, Einladung, Meldung, Prüfung, Beschreibung, Versammlung, Erhöhung, Zerstörung, Entladung.

Величезна кількість іменників із суфіксом -ung спричинена тим, що дуже багато дієслівних коренів можуть поєднуватися із цим суфіксом.

Із використанням суфіксів -chen та -lein часто береться до уваги те, що предмет є невеликим, наприклад: Ringlein, Täschchen, Bäumchen.

У розмовній мові суфікс -chen застосовується частіше ніж суфікс -lein, який передусім зустрічається у казках та у народних піснях (Tischlein deck dich! Ein Männlein steht im Walde ...).

Іноколи суфікси -chen та -lein також виражають применшення, наприклад: Schätzchen, Dickerchen, Kerlchen, Männchen.

Також зневагу або жартівливу погрозу можна виразити за допомогою суфікса -chen, наприклад: Freundchen, Bürschchen.

Нарешті існують такі слова із суфіксом -chen, при вживанні яких вже не йде мова про применшення, так як ці слова стали сталими, наприклад: Kaninchen, Mädchen, Ohrläppchen, Grübchen, Rippchen.

Із суфіксом -in утворюється жіноча форма осіб та позначень тварин, наприклад:

Позначення професій: Verkäuferin, Ärztin, Maskenbildnerin, Lehrerin, Schauspielerin, Agronomin.

Позначення жінок, які виконують певні дії у загальному значення: Sportlerin, Käuferin, Kundin, Schöffin, Zeugin, Passantin.

Позначення жінок, які належать до певної країни чи місця проживання: Inderin, Französin, Rumänin, Magdeburgerin, Berlinerin.

Позначення тварин жіночого роду: Tigerin, Häsin, Löwin.

Множина іменників на -in пишеться із подвійним -n: Tänzerinnen, Studentinnen, Schülerinnen, Ansagerinnen.

У результаті проведеного нами дослідження можна стверджувати, що найпродуктивнішими в сучасній німецькій мові є наступні суфікси: -e, -ei, -er, -heit, -keit, -nis, -schaft, -ung, -chen, -lein, -in.

У перспективі подібні дослідження можна проводити із встановленням найпродуктивніших суфіксів прикметників, дієслів чи прислівників.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Elke Donalies. Basiswissen. Deutsche Wortbildung. – Ulm: Ebner und Spiegel, 2007. – 140 S.
2. Jung Walter. Grammatik der deutschen Sprache. – Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1988. – 436 S.
3. Iskos A., Lenkova A. Lesestoffe zur deutschen Lexikologie. – Leningrad: Prosveschenie, 1975. – 279 S.
4. Kurze deutsche Grammatik. – Berlin: Volk und Wissen, 1988. – 160 S.

Людмила ЩИЧЕНКО

АДАПТАЦІЯ АНГЛО-АМЕРИКАНІЗМІВ У ЛЕКСИЧНІЙ СИСТЕМІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, професор Б.В. Кучинський

Мова збагачується не лише завдяки розвитку багатозначності слів і постійному творенню нових лексем, а й за рахунок запозичень. Сучасна мовознавча наука визнає, що одним із найважливіших зовнішніх чинників мовних змін і розвитку мови є контактування мов, яке є одним із наймогутніших стимулів мовних змін (Р.О.Будагов, А.І.Домашнев, С.В.Розен, Б.О.Серебренников, В. Carstensen, M. Lehnert).

Незважаючи на те, що процеси впливу різної запозиченої лексики на лексичний склад німецької мови та її входження до нього хоч і були вже предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних мовознавців, зокрема, впливу латинської (А.Я.Матвеев), англійської (Ю.Г.Коротких, Н. Bus, R. Glahn, M. Lehnert, H.J. Meyer, S. Müller), французької (В.І.Комлев, Л.М.Рибакова), російської (А.К.Карпусь, С.В.Опельбаум) мов на лексику німецької мови, а також питання асиміляції й упорядкування запозичених термінів фінансово-економічної системи (Н.Л.Константинова), суспільно-політичної лексики (Т.Б.Крючкова), лексики з машинобудування (Л.В.Слепухіна), економіки торгівлі (Т.І.Перепелиця), проте питання комплексного аналізу входження англоамериканізмів у німецьку лексико-семантичну систему, їх статус у ній та адаптація в німецькій мові залишаються недостатньо висвітленими, що зумовило актуальність теми дослідження.

Актуальність обраної теми визначається тим, що загальною тенденцією в сучасному мовознавстві є дослідження та осмислення динамічних процесів у мові.

Метою дослідження є встановлення наслідків впливу англо-американізмів на сучасну німецьку мову.

Окреслена мета дослідження передбачає вирішення низки конкретних завдань, а саме:

визначити чинники, які стимулюють входження англо-американізмів у лексико-семантичну систему німецької мови;

виокремити й охарактеризувати типи англо-американізмів, що функціонують у сленгу лексики німецької мови, визначивши тематичні сфери, які вони обслуговують.

Для дослідження даного питання було відібрано 500 лексичних одиниць, джерелом для цього послужили твори сучасних німецьких письменників (Уельбек М. „Елементарні частинки”; Грас Г. „Траєкторія краба”; Ремарка Е. М. „Три товариші” та ін) та періодична преса.

Сучасний етап розвитку людства характеризується безпрецедентним зростанням і розширенням суспільно-політичних, економічних, наукових і культурних зв'язків між народами, що сприяє значному збільшенню об'єму інформації і зростанню темпів міжнародного обміну нею. Останнім часом все частіше з'являються нові технології та виноходи у таких важливих галузях як медицина, комп'ютерна техніка, політика, інформаційні технології, економіка, банківська справа тощо. Ці новачки потребують термінів та дефініцій, що зумовлює виникнення великої кількості неологізмів.

Запозичення – невід'ємна складова процесу функціонування і історичної зміни мови, в результаті якого в мові з'являється і закріплюється деякий іншомовний елемент (перш за все, слово або повнозначна морфема) та є одним з основних джерел поповнення словникового складу.

Більшість понять запозичуються з англійської мови, оскільки Англія та США є високорозвиненими індустріальними країнами, які посідають місце світових лідерів у галузі високих технологій. Ще одним чинником є той факт, що такі великі виробники, як Китай, Японія і Корея, вибрали англійську мову для спілкування зі своїми замовниками у Європі, оскільки англійська мова гнучка, стисла та виразна. Тому у цьому дослідженні розглядатимемо лише англо-американізми та їх входження до лексико-семантичної системи німецької мови.

Велика кількість запозичень та іноземних слів має суперечливий вплив на німецьку мову. З одного боку, вони сприяють збагаченню німецької мови, а з іншого – призводять до засмічення та руйнації мови та потребують структурно-морфологічної та семантичної адаптації до системи німецької мови. Можна виділити наступні види

адаптацій, які проходять іншомовні лексичні одиниці в процесі пристосування до системи німецької мови, а саме: структурно-морфологічну адаптацію, семантичну адаптацію, орфографічну і фонетичну адаптацію.

Процес асиміляції іншомовних лексичних одиниць до будь-якої лексико-семантичної системи приймаючої мови завжди складається з трьох етапів. На першому етапі – входження – лексичні одиниці знаходяться на периферії лексичної системи і можуть зберігати іншомовне написання та вимову. На другому етапі – запозичення – вони сприймаються як невідповідні звуковим і граматичним законам мови елементи, але на цьому етапі стабілізується їхня форма і незважаючи на те, що слова зберігають іншомовні ознаки, вони сприймаються мовцями як відповідні до власної лексико-семантичної системи. Для останнього етапу – інтеграції – характерне „вростання” у лексико-семантичну систему мови, тобто слово більше не сприймається як іноземне [1, с.26].

Морфологічна адаптація англо-американських іменників до граматичної системи німецької мови супроводжується набуттям запозиченими англо-американськими іменниками категорії роду. Наприклад: CD – die CD (компакт диск); T-shirt – das T-Shirt.

Внаслідок морфологічної адаптації англійські дієслова (певна їх кількість) отримують у німецькій мові закінчення інфінітива „-en” [2, с.17].

Наприклад: to mail – mailen (надсилати електронною поштою); to boom – boomen (рости).

Проходячи адаптацію по трьох стадіях до системи німецької орфографії, окремо взяті орфографічні варіанти іноземних мов у синхронному плані володіють частотністю вживання. Так, розмежовують „основний орфографічний варіант” і „вторинний орфографічний варіант”. Основний орфографічний варіант – це найбільш вживаний варіант написання слова, який зазвичай у словниках стоїть на першому місці [4].

У німецькій мові моносемантичні англіцизми та американізми характеризуються орфографічною варіантністю, яка проявляється як у чергуванні їх звуко-буквенного складу, так і написанні окремо та разом. Наприклад: GI [ˈdʒiiˈai], der; -[s], -[s] (<англ. GI [ˈdsirai, djhˈai], general issue (“загальні витрати”) або government issue („державні витрати”), штамп, який тимчасово використовують для військового спорядження) [5].

У німецькій мові відбувається неперервне пристосування іноземного слова до фонетичної системи мови у яку запозичується слово. Окремі звуки в англіцизмах та американізмах замінюються фонетично подібними в фонетичній системі німецької мови [4].

Наприклад: [o:] [o] [ou] – Dope [do:p, doup], das; - [s] [англ. dope [doup], букв. = змазка, присадка < Нідерланди. (діал.) door = соус, підливка] (розм.): наркотик, особливо – гашиш: sich D. beschaffen – діставати наркотики; D. Rauchen – курити гашиш.

Семантичну структуру багатозначного слова складає сукупність лексичних значень (лексико-семантичних варіантів), які мають нерівноцінний характер. Ієрархію лексико-семантичних варіантів віддзеркалює виділення основних і похідних, прямих і переносних, оказіональних і узуальних значень. Під семантичною деривацією розуміють формування нових значень у семантичному полі однозначного і багатозначного слова. Тому після запозичення виникають відмінності у семантичній структурі слова, які полягають у кількісній невідповідності елементів семантичної структури та їх ієрархічної організації у мові-реципієнті та у мові-джерелі.

Розвиток семантичної структури запозичених слів у мові-реципієнті має дещо типову схему: спочатку відбувається звуження значення, потім поступова поява нових денотативних та конотативних компонентів, які сприяють розвитку полісемії чи навіть омонімії. Подальший розвиток запозичень може відбуватись і у результаті семантичних переосмислень. Техніка метафори при цьому є основним прийомом побічної номінації [3, с.44].

Значна кількість комп'ютерних термінів активно вживається мовцями і на основі метафоричного переносу у них можуть виникати нові переносні значення. Наприклад, термін „programmieren” – „створювати програму для комп'ютера” часто став використовуватись у значенні „зробити щось неминучим”, наприклад:

Der nächste Konflikt ist vorprogrammiert (Наступний конфлікт завчасно запрограмований).

Die damit vorprogrammierte Spaltung unserer Gesellschaften (Запрограмований цим розкол нашого суспільства). („Die Zeit”, Nr. 43. 1995)

Досить вагомим є також питання, що стосується впливу англо-американізмів на німецьку мову.

Кажучи про англо-американізми у сучасній німецькій мові слід зазначити, що у кінці XX – початку XXI сторіччя німецьких громадян буквально заповнив шквал запозичень з англійської мови, причому різного вигляду, у різних проявах і у різні сфери життєдіяльності німецького суспільства. Можна згрупувати англо-американізми у наступні підгрупи, з метою підтвердити сказане вище.

- 1) Помешкання (Bauen und Wohnen: apartment – Apartment (мебльована кімната), lift – Lift (ліфт));
- 2) фото і оптика (Foto und Optik: disc-camera – Disc-Kamera (камера, що робить запис безпосередньо на диск), shutter – Shutter (здвижка екрану));
- 3) здоров'я, медицина, косметика (Gesundheit, Medizin, Kosmetik: AIDS – Aids (СНІД), stress – Streß (стрес), make-up – Make-up (макіяж));
- 4) інформативна техніка (Informationstechnik: bit – Bit (біт), byte – Byte (байт), CD-room – CD-Rom (CD-програвач), computer – Computer (комп'ютер), to edit – editieren (готувати до друку), hacker – Hacker (хакер));
- 5) культура, освіта та література (Kultur und Bildung, Literatur und Kunst: best-seller – Bestseller (бестселер), love story – Love-Story (історія про кохання), promoter – Promoter (промоутер));
- 6) їжа (Nahrungs – und Genußmittel, Gastronomie: bar – Bar (бар), brandy – Brandy (бренді), chips – Chips (чіпси), to grill – grillen (смажити на грилі), fast food – Fast food (їжа швидкого приготування));
- 7) спорт, ігри, дозвілля (Sport, Freizeit: baseball – Baseball (бейсбол), beach-volleyball – Beach-Volleyball (пляжний волейбол), to dribble – dribbeln (вести м'яч), jogging – Jogging (біг підтюпцем), team – Team (команда));
- 8) молодіжний сленг (Zugendjargon: crazy – crazy (чудовий, божевільний), cool – cool (крутий), ok – O.K. (згода), tattoo – Tattoo (татування), trouble – Trouble (проблеми));

9) телекомунікація, пошта (Telekommunikation, Post: cell-phone – Handy (мобільний телефон), hotline – Hotline (телефон гарячої лінії), internet – Internet (Інтернет), E-mail – E-Mail (електронна пошта));

10) види транспорту, подорожі (Verkehrswesen, Seefahrt: cab – Cab (машина), to charter – chartern (наймати), crash – Crash (аварія), jeep – Jeep (джип), SOS – SOS (сигнал про допомогу));

11) економіка, фінанси (Wirtschaft, Handel, Finanzen: boom – Boom (зріст економіки), chipcarte – Chipkarte (чип-карта), eugocard – Eugocard (єврокартка), holding – Holding (холдінг));

12) люди – професія (Berufsleben, Tätigkeit: babysitter – Babysitter (няня), to job – jobben (працювати), to manage – managen (керувати)).

Таким чином стає очевидним, що німецька мова у всіх областях сучасного суспільного життя (від простого візиту в магазин до складних наук) замінена нечуваною кількістю англійських слів і навіть повністю ними витиснена. У такій тенденції лінгвісти бачать небезпеку, оскільки німецька мова може позбутися своєї виразності і експресивності, а можливо і взагалі майбутнього.

Проблема надмірного вживання англо-американізмів хвилює не тільки фахівців, але і простих громадян. Тенденція збільшення словарного складу німецької мови за допомогою англо-американських запозичень прийняла гротескові форми. Дана проблема вийшла на державний рівень[4].

Питання про збереження німецької мови як національної мови Німеччини встало останніми роками особливо гостро. Так, у 1997 році професором доктором В. Кремером було засновано об'єднання „Німецька мова” у Дортмунді. На даний момент це найбільше об'єднання в Німеччині (налічує 14000 членів), яке займається проблемами мови. Члени ради ставлять собі за мету зберегти німецьку мову як незалежний і самобутній, тісно пов'язаний з культурою німецького народу. Особливо вони прагнуть захистити його від переповнювання англо-американізмами [6, с.28].

Підводячи підсумки до вище сказаного слід зазначити, що адаптація запозиченої лексики відбувається у всіх структурних одиницях мови, зокрема можна виокремити граматику, фонетику, морфологію. Також вагомим є те, що англійська та німецька мова знаходяться у тісній взаємодії, що обумовлюється здебільшого впливом англійської на німецьку мову. Звичайно в цій взаємодії є певні позитивні моменти (поширення словникового складу мови, поява дефініцій для винаходів та новинок у різних сферах життя), але не слід нехтувати тим, що надмірне використання англо-американізмів, при наявності німецьких відповідників, призводить до засмічення німецької мови.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Білецький А.С. Про мову і мовознавство. К.: Артек, 1996. – 232с.
2. Білоус О.М., Міщенко А.Л. Неологізми німецької мови: сучасний стан та шляхи проникнення. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2006. – 112с.
3. Розен Е.В. Новые слова и устойчивые словосочетания в немецком языке. М.: Просвещение, 1991. – 189с.
4. Die VDS-Anglizismenliste 2004: Gebrauchsanweisung. – <http://vds-ev.de/denglisch/anglizismen/anglizismenliste.php>
5. Doehlemann Martin. Denglisch, Engleutsch, German oder what? Die deutsche Sprache in Not. – www.martin-doeleman.de.
6. Scheliha von W. Sprachwandel.Eingewanderte Wörter// Vitamin de – 2008 – №3 – 28S.

Вікторія ЯКОВЛЄВА

ОСОБЛИВОСТІ ГІБРИДНОГО СЛОВОТВОРУ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, доцент Г.В. Складніченко

Наявність і функціонування інтернаціональних словотвірних елементів у системі цілого ряду європейських мов останнім часом все більше привертає увагу мовознавців. В полі зору вчених знаходяться окремі питання, пов'язані з їх функціонуванням, освоєнням та словотвірними можливостями в кожній окремій мові. В глобальному суспільстві йде інтенсивний обмін не тільки лексичними, а й словотвірними елементами. Це сприяє появі у мовах слів гібридної структури. Під такими маються на увазі слова, утворені або за допомогою іншомовних афіксів та рідних для даної мови коренів, або, навпаки, лексичні одиниці, у структурі яких знаходимо рідномовні афікси та іншомовні корені. Наявність слів гібридної структури обумовлюється в англійській мові ще й тим, що її лексичний склад містить до 65 % слів іншомовного походження, які потрапили туди в різні періоди її розвитку. Багато з них входить до ядерної лексики англійської мови. Корені таких слів, будучи добре «акліматизовані» в мові – реципієнті, мають здатність сполучатися з питомими англійськими афіксами.

Метою нашої статті є аналіз словотвірної та лексико-семантичної структури гібридних слів англійської мови, утворених від іншомовних основ за допомогою рідномовних префіксів.

Актуальність даної теми пояснюється всебічним інтересом до словотвірних процесів в англійській мові, як мові міжнародного спілкування, а також її малодослідженістю. Проблемою слів гібридної структури на матеріалі різних мов займаються вчені О.Безпояско, Х.Марчанд, М.Докулід, Г.Складніченко.

Необхідно відзначити, що в працях про словотвір не існує єдності в розумінні того, які одиниці належать системі словотвору. На думку одних лінгвістів, основною одиницею словотвірної системи є словотвірний тип [8, с.56], інших – словотвірна модель і способи словотвору [9, с.161], за трактуванням третіх до словотвірної системи належать такі одиниці: вихідні основи, афікси дериваційного типу, похідні слова та їхні моделі [7, с.13].

На думку І.І.Коваліка, опис системи словотвору має здійснюватися за такою логічною схемою: слово – словотвірна модель – словотвірний тип – словотвірний розряд – словотвірна категорія – словотвірні класи [5, с.11].

Словотвірний тип – це певна словотвірна структура з відповідним словотвірним значенням, яку становлять належність твірного слова (основи) до певної частини мови, дериванта, дериватор та деривативне (словотвірне) значення. Слова в мові існують групами – словотвірними парами. Найменша така група називається словотвірним типом. Отже, словотвірний тип – це група слів однієї частини мови, які побудовані за єдиною схемою і об'єднуються такими рисами: 1) спільністю частиномовної приналежності твірних слів, 2) спільністю (за значенням і структурою) форманта або навіть і способу словотворення (тобто спільністю формального зв'язку між твірним і похідним), 3) спільністю словотвірного значення (тобто спільністю семантичного зв'язку між твірним і похідним). Словотвірний тип – це схема побудови слів певної частини мови. Похідні слова, в яких не збігається хоч одна з трьох ознак, належать до різних словотвірних типів [1, с.24-25].

Словотвірна модель визначається як загальна формула однотипних утворень, як аналог їхньої словотвірної структури, структурно-семантична схема слів [4, с.7]. Складниками моделі є: 1) основа твірного слова як компонент семантичної бази похідного (тема похідного), 2) дериватор як носій нового значення похідного (рема похідного), 3) морфологічні явища як засоби сполучуваності твірного слова з дериватором. Моделі поділяються на групи за частинами мови похідних: іменникові, прикметникові, дієслівні, прислівникові моделі.

В нашій роботі слова гібридної структури розглядаються крізь призму словотвірних типів і моделей.

Словотвірні типи, моделі, способи словотворення або ж самі афікси можуть бути продуктивними та непродуктивними. Словотвірна продуктивність – це потенціальна здатність і активність певних словотворчих засобів і способів утворення нових слів. У дериватології визначають ступені продуктивності афіксальних словотворчих засобів – суфіксів, префіксів, постфіксів, коренів тощо. Проте можна і потрібно також визначати ступінь продуктивності й способів словотвору у процесі творення нових слів. Відомо, що афіксація – продуктивний спосіб творення слів в англійській мові, причому суфіксація найактивніше використовується при творенні іменників та прикметників, а префіксація – дієслів.

Дослідження, в яких певним чином висвітлюються проблеми словотвірних можливостей запозичених слів, можна поділити на дві групи. Першу групу складають праці, в яких дослідники, описуючи асиміляцію запозичених слів, розглядають їх словотвірну адаптацію та активність. Так, у роботі І.М.Каминіна словотвірна активність є показником етапу «інтеграції» - останнього етапу асиміляції [3]. Ю.А.Зацний порушує проблему іншомовного впливу на словотвірний склад англійської мови і констатує появу нових дериваційних елементів [2].

Другу групу складають дослідження, спрямовані на вивчення словотвірних можливостей іншомовної лексики та визначення факторів, що впливають на словотвірні можливості слів. Л.П.Крисін і Ю.Хак Су підкреслюють, що словотвірна активність іншомовного лексичного елемента – це його можливість бути базою для творення слів за допомогою афіксальних засобів мови – реципієнта. Аналізуючи іншомовні неологізми останнього десятиріччя, вчені поряд з граматичними й морфологічними факторами виділяють також фактор комунікативної актуальності слова, оскільки вважають, що вживаність може виявитися сильнішою за вищезазначені фактори [6, с.15-22].

Як засвідчує матеріал дослідження, який становить 2049 слів (вибраних із лексикографічного джерела «Webster's Third New International Dictionary of the English Language»), в англійській мові з іншомовними основами мають тенденцію сполучатися 10 рідномовних префіксів: be-, for(e)-, mis-, in-, on-, out-, over-, un-, up-, under-.

Важливим фактором при описі і класифікації зазначених похідних є ономаціологічний підхід, тобто групування їх за принципом спільного загального значення.

Таким чином, досліджувані нами деривати представлені наступними групами:

словотвірні типи з префіксами be-, for(e)-, in-, on-, out-, over-, up-, under- із загальним значенням локальності;

словотвірні типи з префіксами un-, mis- із загальним значенням заперечення, негативності.

Слід зазначити, що деякі похідні з префіксом be- також несуть негативне значення, а саме: «позбавлення чогось», наприклад: to behead (обезголовити), а префікси over- та under- мають ще одне спільне значення «інтенсивності, міри». В цьому значенні ці префікси утворюють антонімічні похідні, наприклад: underestimate – overestimate. Цікаво, що гібридні похідні з антонімічними префіксами (in- out-, over- under із загальним значенням локальності) не представлені антонімічними парами.

Рідномовні префікси англійської мови сполучаються з різними типами іншомовних за походженням коренів. Найбільшу активність сполучатися з дієслівними основами виявляють префіксальні компоненти be-, mis-, in-, out-, over-, up- та under-. Префікси for(e)- і on- мають більшу здатність приєднуватися до іменникових основ. Хоча наявні приклади їх сполучення з основами інших частин мов. Прикметниковий un- поєднується лише з поодинокими основами.

Найбільшу продуктивність виявляють гібридні похідні словотвірних

типів з префіксами un- та over-, які в нашому матеріалі представлені найчисленніше (908 та 197 слів відповідно).

Нижче наведені дані, які ілюструють тенденції сполучуваності досліджуваних англійських префіксів із запозиченими основами.

Префікс	Загальна кількість слів у словнику	Кількість гібридних похідних
be-	246	67
for(e)-	201	49
in-	229	107
mis-	182	113
on-	27	9
out-	264	95
over-	447	197

un-	1467	908
under-	266	98
up-	131	32

Дослідження англійських слів гібридної структури виявило наявність регулярно повторюваних запозичених основ, тобто таких, які можна зустріти в комбінації з декількома префіксами, розглянутими в нашій роботі. Такі основи, досить численні, є в своїй більшості дво-, трискладовими, рідше односкладовими словами. Наприклад:

overact – unactable – uneract – outact
 forecheck – overcheck – uncheck – upcheck
 overcompound – uncompounded – undercompounded
 befortune – misfortunate – unfortunately
 misinform – overinform – uninformed
 overmeasure – unmeasurable – outmeasure
 inpayment – overpayment – underpayment – outpayment
 overproduce – outproduce – unproduced
 mispronounce – overpronounce – unpronounced

Полісемантичні за своїм значенням питомі англійські префікси при сполученні з іншомовними основами реалізують далеко не всі свої значення. Наприклад: over- є складовою частиною багатьох слів, вказуючи на:

положення над чимось (overdoor, overground, overhead);
 вищий стан у суспільстві (overseer);
 втрату рівноваги (overthrow);
 перебільшення міри, граничності (overbuy, overcrowd, overdone).

У гібридних похідних реалізується лише перше і четверте його значення (overcoat, overgarment; overanxious, overcapacity).

Поява слів гібридної структури та словотвірних моделей, за якими вони утворені, зумовлена дією екстралінгвістичних та внутрішньомовних факторів. Залучення до оригінального словотвору іншомовних словотвірних елементів та виникнення в англійській мові значної кількості гібридних слів у загальнолітературній мові і особливо в різних терміносферах є виявом тенденції до інтернаціоналізації словотвірної системи англійської мови.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Горпинич В.О. Словотворення і словотвір української мови: Навчальний посібник. – КДПІ, 1995. – С.24-25
2. Зацний Ю.А. Розвиток словникового складу англійської мови в 80-ті – 90-ті роки ХХ ст.: Автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.04 / Київський ун-т. – К., 1999. – 32 с.
3. Каминін І.М. Структурно-семантичне освоєння запозичених слів у сучасній українській літературній мові: (на матеріалі побутової лексики): Дис... канд. філол. наук: 10.02.02 / Харківський пед. ун-т. – Х., 1994. – 191 с.
4. Клименко Н.Ф. Система афіксального словотвору сучасної української мови. – Київ: Наукова думка, 1973. – С.7
5. Ковалик І.І. Про деякі питання слов'янського словотвору. – К.: Академія наук УРСР, 1958. – С.11
6. Крысин Л.П., Ю Хак Су О словообразовательных возможностях иноязычных неологизмов // Филологические науки. – 1998. – № 3. – С.15-22
7. Кубрякова Е.С. Что такое словообразование? – М.: Наука, 1965. – С.13
8. Лопатин В.В., Улуханов И.С. Построение раздела «Словообразование». / Основы построения описательной грамматики современного русского литературного языка. – М.: Наука, 1966. – С.56
9. Ханпира Эр. Об окказиональном слове и окказиональном словообразовании. / Развитие словообразования современного русского языка. – М.: Наука, 1966. – С.161